סִפְרִיָּה לְמִתְלַמְּדִים

סֵפֶר ו

אִגֶּרֶת תֵּימָן

מֵאֵת

רַבֵּינוּ משֶׁה בֶּן מַיְמוֹן

עָרוּךְ עַל יְדֵי

שְׁלֹמֹה גוֹלְדְּמַן

הוֹצָאַת הִסְתַּדְּרוּת עִבְרִית בַּאֲמֶרִיקָה

נְיוּ יוֹרְק, תש"י

מוקְדש

לזכר נשמתו הטהורה

של אבי

ר' אברהם ב"ר שניאור זלמן ז"ל

תֹּכֶן הָעִנְיָנִים

PREFACE

The אִגֶּרֶת תֵּימָן, composed by Maimonides in Arabic, except for a rather lengthy and hyperbolic salutation and several concluding sentences which he wrote in Hebrew, owes its preservation to three Hebrew translations, two of which were made shortly after its author's death and the third several decades later. The first came from the pen of Samuel ibn Tibbon, the famous translator of the מוֹרֶה נְבוּכִים and of several other of the philosopher's writings. Though this translation appears to have been done about the year 1210, it was first edited and printed in Vienna in 1873 by David Holub upon the urgent request of Dr. Jellineck. The second translation, made not much later than the first by the poet and translator Nahum Ma'arabi (the Maghrabi, western or Moroccan), had somewhat better luck. For it appeared in Basel as early as 1629 under the name פֶּתַח תִּקְוָה in a miscellany entitled

תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה, containing the then much discussed בְּחִינַת הַדָּת of Elijah Delmedigo and the מַצְרֵף לַחָכְמָה of Joseph Solomon Delmedigo. The third and last, dating perhaps from the middle of the thirteenth century or as late as 1270, was the work of Abraham Halevi ben Hasdai of Barcelona, a prolific translator and energetic and enthusiastic champion of Maimonides. Ben Hasdai's translation exists to this day in manuscript only. One section of the Letter, recounting the experiences of several false Messiahs, was omitted for various reasons by all three translators and was first rendered into Hebrew by the late Dr. Jacob Mann in 1928.

The present text follows the Arabic original rather closely and reproduces it in its entirety. It is however, in no sense of the term, a critical edition. The editor desired only to provide the general reader with a faithful and readable rendition of the Letter in an idiom congenial to its mood and contents. To achieve his purpose he thought it best to make free use of the existing translations and to offer little more than an amalgam of them.

The editor is indebted to his friend, Professor Simon Halkin of the Jewish Institute of Religion, for his careful perusal of the manuscript and and his many valuable suggestions; to his revered teacher, Professor Alexander Marx, Librarian of the Jewish Theological Seminary of America, for photostats of the Arabic original and the ben Hasdai version; to Professor Boaz Cohen of the same institution for letting him see the manuscript of his unpublished English translation of the Arabic original; to Menahem Ribalow for suggesting several stylistic and grammatical changes; to Doctor Menahem G. Glenn for his attentive and helpful reading of the proofs; and to Batya Dubovik and Margor Dayan Bernson of the Anshe Emet Hebrew School for making the hand-written copy that went to the printers.

SOLOMON GOLDMAN

INTRODUCTION

The comparative peace the Jews had enjoyed in Moslem countries from the eighth century on was brought to an end toward the middle of the twelfth century by the Almohades or "Unitarians." The founder of this Mohammedan sect or party was the Berber Mohammed ibn Tumart, a member of the Masmuda tribe of the Atlas. Small, ugly, misshapen, and the son of a lamplighter, ibn Tumart sought compensation for his physical defects and poverty in piety and power. He became a frequent visitor at the tombs of the mystics and spent his meager possessions in illuminating their chapels and increasing his knowledge. Endowed with an original bent of mind and industrious, he was dissatisfied with the education offered in the schools of Barbary or the Maghrib, as the Arabs called the geographical unit formed by Morocco, Algeria, and Tunis, and went to study in Cordova, only to depart from there abruptly for Mecca. After a brief stay in the holy city he left for Bagdad, where he matriculated at its newly formed

university and caught there some of the idealism and religious enthusiasm of the mystic philosopher, Ghazali. Upon completion of his studies he returned to the Maghrib and began agitating against the prevailing religious formalism and laxity and the neglect of what he had come to regard as the basic teachings of Mohammed. Thanks to a stubborn insistence on and strict adherence to the laws of Islam, the vehemence of his language, and his use of violence, he was driven from city after city and was compelled to seek refuge among his own people. Sobered down by his untoward experience and eager to win the Masmuda to his cause, he pandered to their superstitious beliefs and resorted to miracles. He was still preaching in the spirit of Ghazali but it was only after he proclaimed himself to be the *Mahdi*, the awaited descendant of Mohammed, who was to deliver mankind from error and fill the earth with equity and justice, that he gained ascendancy over the common folk. Emboldened by the rapidly growing number of his followers he attacked the ruling family of the Almoravides, another Mohammedan sect, as being both unfaithful to the true religion and unfit to rule, and prepared for war. Upon his death in 1130 his second-in-command, the shrewd statesman and brilliant soldier, Abd el Muamin, took the

titles of Caliph and Commander of the Faithful, instituted an aggressive military policy, overran North Africa and Spain, and, zealous for the faith of his master, forced upon Jews and Christians in those countries the choice of conversion to Islam or death. The golden age of Spanish Jewry was coming to an end.

But before it was to be enveloped in total darkness, a star came forth from the Jewish community of Cordova that to this day sheds its radiant light over the whole house of Israel. For it was in Cordova, in the year 1135, five years after Abd el Muamin became the ruler of the Almohades, that Rabbi Moses ben Maimon or Maimonides was born into a family that traced its genealogy through the Hillelites to King David and that was noted for its scholarship, piety, and position of leadership to which it had attained. Maimon, the father of Moses and pupil of the famous R. Joseph ibn Megash, achieved recognition both as an author and *dayan* or judge. His father, Joseph, was a distinguished scholar; his grandfather, Isaac, a Rabbi; his great-grandfather, Obadiah, had also been a judge. But Moses surpassed all his illustrious forebears, excepting perhaps those of remotest antiquity. He was only six years old when his father's teacher predicted that, "All

Israel, from the rising of the sun to the setting thereof, would walk in his light."

It is not necessary, as far as the purpose of this Introduction is concerned, to give a detailed account either of Maimonides' life or an analysis of his contribution to Judaism. Here it will suffice to mention only such facts as have a direct bearing on his *Letter to the Jews of Yemen*.

Maimonides had just about passed his thirteenth year when the Almohades invaded Andalusia, captured Cordova, and gave its non-Moslem inhabitants their choice between Islam and death. Many Jews chose death, a few abandoned their people and their faith, some feigned conversion, others went into exile. The Maimon family fled to the most easternly part of Andalusia and found what proved to be temporary refuge in Port Almeria, the capital of the province of that name which was at the time in Christian hands. The freedom they enjoyed there was short-lived, for three years later Almeria capitulated to the might and fanaticism of the Almohades and again the Maimons had to flee for safety. During the next nine years they re-enacted the tragedy of the wandering Jew to its last detail, having sought in vain a resting place in any of the cities of Castille and Andalusia. So unbearable were their hardships and so great

their perils that by 1160 they left Spain altogether and went to live in Fez, the capital of North Morocco, in the very shadow, as it were, of the Caliphs of the Almohades.

In Fez the Jews were compelled to live a dual life. In public they professed to be Moslems, in private they observed the practices of Judaism and learned and taught its lore. Whether or not the Maimons conformed outwardly to Islam can neither be proved nor disproved. This much is certain — their presence in the city and their activities there held many weaklings in the fold who otherwise would have succumbed to the reigning religion. Maimon's *Letter of Consolation* and Maimonides' *Essay on the Sanctification of God*, known also as the *Letter concerning Apostacy*, breathed a new spirit into the Jews of North Africa and Europe; eased the torment of conscience of forced converts, and strengthened their will and resolution to remain faithful to Judaism. Maimonides' *Essay*. though written in defense of those who were living a dual life and in protest against a zealot who had condemned them, was in reality a call to regeneration, self-assurance, fortitude, and unswerving inner devotion to the one true religion.

"The advice I give," he wrote, "to myself, to those I love, and to those who seek my opinion,

is that we should go forth from these places (the lands of persecution), and go to a place where we can fulfill the Law without compulsion and without fear, and that we should even forsake our homes and our children, and all that we possess."

The Jews did not leave Fez, neither did Maimonides himself do so immediately, but stirred by this *Essay* they raised their heads a little higher and recited the Mohammedan credal formula apathetically. The change in mood and temper was apparent, and the authorities instituted an inquisition that resulted in the severe punishment of many Jews in the city and the execution of the head of the community, R. Judah ha-Kohen ibn Shoshan. Maimonides was saved from a similar fate by the intercession of a friend, the Arab poet and theologian, Abul-Arab ibn Morsha.

But Fez was no longer safe for him or any member of his family. Realizing that they would again have to take up the wanderer's staff they determined to get out of reach of the Almohades once and for all, and sailed for Palestine on the 18th of April, 1165. After a most dangerous voyage, which Maimonides was never to forget, they landed at Acre on the 16th of May, where they lingered for several months, then travelled

amidst great dangers to Jerusalem to pray at the Wailing Wall and to the Cave of Machpelah in Hebron "to embrace the graves of the Patriarchs." The Maimons wished to make Palestine their home but since the Crusaders, who ruled the country at the time, were in no way different from the Almohades, they proceeded to Egypt and settled in old Cairo or Fostat.

Maimonides' first several years there were marked by sorrow and suffering. His father died; his brother, who was his main support, was drowned in the Indian Ocean; he himself fell critically ill; and for about a year or more Fostat was the scene of battle. But the spirit of the man was unbroken. He took up the practice of medicine to earn his livelihood and participated actively in the affairs of the community. Above all he pushed forward his intellectual pursuits. His progress in this direction was rapid and astounding. In the brief span of one decade in Fez he published his *Commentary on the Mishnah*, recaptured from the Karaites for the Rabbis the leadership of Egyptian Jewry, and became the court physician to the magnificent and benevolent Saladin and the private physician to his vizier, the wise and amiable patron of learning, Alfadhel. His fame spread to the distant ends of the earth and Jews everywhere turned to

him for comfort and guidance. Among those of immediate interest to us who sought his counsel in his early years in Egypt were the Jews of Yemen.

The Jews in that far-off country lived at the time under conditions no different from those prevailing in the Maghrib and Moslem Spain. The Shiite ruler of Yemen, who declared himself to be the *mahdi* and revolted against Saladin, offered them only two alternatives to the acceptance of Islam — death or exile. Compelled to live a dual life and ill-equipped with Jewish knowledge, their weariness and ignorance were preyed upon by an apostate who was preaching that from the time of the birth of Mohammed Islam had superseded Judaism and that there was therefore no further need of adhering to the latter. Being himself a man of little learning the apostate made use of the arguments then in vogue, all of which were taken from the venomous missionary tract entitled *The Confutation of the Jews.* This book was the work of Samuel Abu Nasr ibn Abbas, the son of the poet Judah ibn Abbas of Fez.

Restless, ambitious, self-seeking, Judah travelled through Iraq, Syria, Azerbaijan, and Kohistan, studying philosophy, mathematics, and medicine. In Azerbaijan he entered into the service of its

ruler, and to curry his master's favor he suddenly announced one day that as a result of having had two visions in which Mohammed had appeared to him and revealed certain mysteries, he was embracing Mohammedanism. Changing his name to Samuel Yahya al-Maghribi and assuming an attitude of extreme hostility to his people, he indicted his Ifham al-Yahud, or the aforementioned *Confutation*. Ibn Abbas' work delighted the enemies of Israel and Judaism and was widely circulated under such titles as *Refutation and Vexation* and *Silencing the Jews*. It was translated into several European languages, including English, and in the fifteenth century it appeared in the infamous anti-Semitic compilation under the name of *Epistola Samuelis Maroccani*.

Despite the fact that ibn Abbas was somewhat of a philosopher and mathematician his arguments never rose above the general level of that of proselytizing literature. Thus he discovered allusions in Genesis and elsewhere in the Bible to Mohammed and Jesus on the basis of which he sought to prove that both the founder of Christianity and the founder of Islam were prophets; he assumed that the Torah of Moses had long been lost and that the one in existence had come down from Ezra; and he belabored the Rabbis for having expanded the domain of Jewish

law. It was this brand of reasoning that the apostate in Yemen employed, and it sufficed to impress the members of a community wanting in Jewish knowledge and compelled to pretend that they were Moslems.

To add to the trials of the Yemenite Jews there appeared in their midst in the year 1172 one who declared himself to be the herald of the Messiah. His allegation brought him a large following of Jews and Arabs. The rulers of the land, fighting at the time against Saladin for their survival and fearing an internal revolution, imposed upon the Jews even greater hardships. The defections from Judaism increased from day to day. Terrified at the rapidity with which apostacy was spreading and not knowing whether to believe or disbelieve the "herald" the anxious and perplexed leader of Yemen's Jewry, R. Jacob ben Nethan'el, acting, most probably, on the advice of Solomon Kohen, a former pupil of Maimonides who had migrated to Yemen in 1166, turned to the world-famous leader of the Jewish community of Egypt for enlightenment and counsel. Maimonides, who had himself been a member of a community of forced converts and had seen and heard of the mischief worked in such communities and the misfortunes brought upon them by apostates and pseudo-Messiahs,

lost no time in composing his reply and sending it to R. Jacob that same year (1172), the now universally known *Letter to the Jews of Yemen*.

The effect of this *Letter* on the people to whom it was addressed was extraordinary. It wrought a miracle in their midst. It infused them with new courage and hope, filled them with pride in their heritage, and invested them with dignity. They read and reread the *Letter* in private and in public, in village and in city, to men, women, and children, and, growing ever more indifferent to the silly arguments of apostates and the miracles of would-be-Messiahs, clung to Judaism heart and soul despite their enforced profession of Islam. When in 1174 Saladin's brother put down the Shiite rebel and made himself master of Yemen the conditions of its Jews, thanks to the intercession of Maimonides, instantly improved and they were free to profess and practice their faith openly. The author of אִגֶּרֶת תֵּימָן was never to be forgotten among them. They cherished every word that came from his pen, preserved for posterity some of the most precious manuscripts of his writings, and bestowed upon him the highest honor at their command, namely that of alluding to his name in the daily קַדִּישׁ, an honor that was bestowed on the Exilarch or

Prince of the Captivity only on the day of his ascension to office.

It is superfluous to expatiate on the merits of the *Letter*. Let but the reader read it attentively and he will thrill to the greatness of Maimonides, his graciousness, warmth, and courage; his respect for the Rabbis and the illustrious among his predecessors; his reverence for Moses and his high conception of prophecy; his condemnation of Messianic speculations and at the same time his inability to resist them altogether, undoubtedly for the very same motives that he ascribed to R. Saadia Gaon; his sovereign contempt for the enemies of Jews and Judaism; his tender love of his people, his unspeakable grief over its misery and unswerving hope in the glory of its future; and his rejection of so many cherished mediaeval beliefs and the simple faith with which the great philosopher accepts so many of them. Let the reader read it in humility and devour this scroll and it will be in his mouth as honey for sweetness.

SYNOPSIS OF THE LETTER

I. Salutation.

a. Greetings to R. Jacob and all the scholars of Yemen and all its people. Exaggerated praise, in the mediaeval manner, of their generosity, hospitality, diligence, and piety. b. God be praised — distant Jewish communities have remained faithful. c. Words of comfort to R. Jacob on the death of his father. d. Commendation of R. Jacob and the style of his Letter to Maimonides. e. Humbly refuses to allow R. Jacob to class him with the Geonim. f. Brief reference to his wanderings and the hardships he experienced. g. Tender regards for his pupil Solomon Kohen. h. Reason for writing Letter in Arabic.

II. Conditions in Yemen.

a. Consternation at the plight of Jews in Yemen. b. Their trials are the sufferings that are to precede the advent of the Messiah. c. The wavering and apostacy among them have been anticipated by the prophets. d. Only the few will retain their faith in the face of severe trials. e. Let R. Jacob read the Letter attentively and impart its content to all his people.

III. Causes of Anti-Semitism.

a. The selection of Israel. b. The superiority of Judaism. c. Hence the persecution of Jews. d. Hence the futile efforts to refute and defame Judaism. e. Enemies of Judaism divide into two categories, employing different means: one force and one baseless and specious arguments. f. Both are doomed to fail, since they are fighting agains God, and He derides their might and their reasonitng.

IV. Judaism and Other Religions.

a. Still another category of Israel's enemies is one that combines the methods of the other two. b. It further claims to be in possession of a revealed religion, contradictory of Judaism. c. But when two religions both revealed by the same God are in disagreement, the result is doubt and confusion respecting both. d. Thus this party is prepared to do harm to Judaism, though in doing so it hurt itself. e. The first to have devised this plan was Jesus. He represented himself as having been sent to resolve the perplexities in the Torah and as being the expected Messiah. In reality he interpreted the Torah in a manner as to invalidate it altogether. The Rabbis, however, having guessed his purpose, made it impossible for him to gain many followers among us. f. So it was with the

founder of another religion, who sought to emulate Jesus. g. The intention of all of them is to compare their religions to Judaism. h. But only a fool will liken the work of man to the work of God. i. Externally the image wrought by an artist and a human being are alike in the eyes of the simpleton. Since he does not distinguish between the interiority of the one and the other. j. Externally all religions are alike, since they all have positive and negative commands and all promise reward and punishment. k. But a chasm yawns between Judaism and the other religions.

V. Islam.

a. Islam is a cheap superficial imitation, the work of the vainglorious Mohammed, who would be a prophet, but whose folly and deceit were apparent. He was laughed at, as people do when they watch a monkey copying the acts of human beings. b. The rise of this madman and his boastings and his fall were predicted by Daniel in the remarkable parallel of the horns.

VI. Israel is Imperishable.

a. But Daniel also predicted the fall of all persecutors. b. Their triumphs and successes would be temporary as was anticipated by David.

c. Nebuchadnezzar perished, Daniel and his friends were saved. The Ptolemeys and Seleucids and their decrees have vanished. d. Father Jacob was told that we would be oppressed, enslaved, and that our enemies will rule over us — but that in the end we would outlive our enemies. e. Isaiah saw that our trials in exile will be terrible. But he and the other prophets assured us in the name of God that we were imperishable. f. God will never reject the whole house of Israel. g. Rely on these predictions and promises and front your misery confidently. For you are being tested. If you are descendants of those who stood at Sinai, you will cling to your faith. If you waver, you are not of their offspring.

VII. THE REVELATION AT SINAI.

a. Fortify one another and hold firmly to these principles of our religion: God is One; Moses is His prophet and emissary, master of all prophets and most perfect among them; the Torah is the Word of God and is unchanging, and will never be replaced by another. b. Impress upon your children the majesty, sublimity, and uniqueness of the Sinaitic Revelation. c. Nothing like it has ever been experienced by another people. Its purpose was to sustain us in times of inquisition and martyrdom. d. Gather courage from the

remarkable parable in which Solomon compared us to a beautiful woman scorning the enticements of seducers. Our people, he means to say, has, thanks to its pride in revelation, resisted the efforts of four different empires to convert us. e. We accepted our fate unflinchingly. f. Let us glory in our martyrdom, for it is our glory. g. Let us give up all we have and retire into deserts and remain steadfast in our faith. The pious have done so for the sake of knowledge. Ordinary persons will change their habitation to improve their condition. Shall we not do so for the sake of the whole Torah. h. Let not a Jew violate the great commandments! Let him not disregard the less important ceremonies. They are the inescapable duty of a son of Jacob, and he can never escape them.

VIII. The Scriptures and Mohammed.

a. The apostates' claims that Mohammed is mentioned in the Bible and his proofs are antiquated and ludicrous. No one takes them seriously. The whole thing is no more than a game with them, and the Moslems themselves give them no credence. b. They are so manifestly fallacious, that they have been compelled to argue that we have altered the Torah and erased Mohammed's name. How stupid a charge when the Torah

existed in translation for centuries before Mohammed was born and the Hebrew text has been preserved intact. c. Such phrases as "exceedingly" and "a great nation" which the Torah employs with respect to Ishmael refer to the worldly success of the Arabs and not to spiritual growth. d. The promise to Abraham was intended for Isaac and his posterity alone, and excluded Ishmael. e. The juggling with the numerical value of letters is silly. f. The apostates' interpretation of "He shined forth from Paran" makes no more sense. There is not the remotest reference in these words to Mohammed. g. No more intelligent is their handling of the verse, "A prophet will the Lord Thy God raise up unto thee, from the midst of thee, of thy brethren." h. The tearing of verses or phrases out of their context is an abominable practice. One could by means of it pervert the sense of the Torah altogether. i. The verse under discussion informs us that our prophets will be in our midst, near us and that we shall not have to go in search of diviners to learn about future events. j. These prophets are not merely to be of us, they are to possess the prophetic endowments of Moses. k. We do not disbelieve Islamic prophecies because they stem from non-Jews. Not at all. We regard Job, a non-Jew, as a prophet, and we dismiss Hananiah ben Azur

as having been a false prophet, even though he was a Jew. Our belief or disbelief in a prophet depends upon his teachings and not on his racial origin. l. Our ancestors, witnesses to the spectacle of Revelation, believed Moses, and he told us that there remained no other Torah with God. m. A prophet then who speaks in contradiction of our Torah lies. Be he ever so skillful in the performance of miracles, he is a false prophet, and we accordingly treat him as such. n. We and Moses are the required two witnesses to Revelation, and that is why we believe in it, and not because of miracles. o. You in your far distant country beware of heretics. They do greater harm than apostates.

IX. Messianic Speculations.

a. Daniel has already told us that the time of the end is sealed with seven seals. No man can determine it definitely. Many tried and failed, and of that too we were warned. b. Even the end of the Egyptian exile, which was explicitly given in the Torah, could not be determined until Moses did so. c. Because the futility of such speculations, the Rabbis disapproved of them and condemned the speculators. d. We may forgive R. Saadia Gaon, to whose calculations you refer, his indulgence, because he employed it as a means

of bringing back a confused generation to the truths of Judaism.

X. Astrology.

a. Cleanse your mind of it. Thinking Gentiles do not believe in it, how much less then should we. b. Astrologers expected us to sink to the nadir of humiliation and the Egyptians to rise to the zenith of prosperity at the very time in which our Liberator was born and Egypt was plagued. c. They entertained similar views in the days of Nebuchadnezzar. So also will it be at the time of the coming of the Messiah. d. Pay no attention to planetary conjunctions. They have no effect on the affairs of men. e. The low state of knowledge in your country was not brought about by the earthly trigon. Solomon, the wisest of all men, and the Patriarchs all lived during such a conjunction of planets. f. All astrological calculations are mendacious, whether oral or written. A liar lies with his pen even as he does with his tongue. Only fools and ignoramuses accept the fact of a thing existing in writing as proof of its veracity. g. Let our masses lean against the prophets and Rabbis as a patient does against his doctor. h. But disregard all you hear or read of astrology. There is no truth in it. i. Astrologists are fools, jesters or heretics

who want to deny Providence, establish the fortuitousness of all things, and thus disprove and reject the principle of Reward and Punishment. j. This goes counter and is perversive of the teachings of the Torah.

XI. More about Messianic Speculations.

a. Obviously the coming of the Messiah is independent of planetary conjunctions. b. In Andalusia one of these smart fellows predicted on the basis of astrology when the Messiah should come, and hit upon the year in which Abd-el-Muamin came to power. c. What impelled us to speculate was the hardships of exile. d. Be of courage and hope even though the Messiah tarries. God will never forsake us; He has never forgotten us. e. The coming of the Messiah and our restoration is a cardinal principle of our faith. But he will come only when the Christians and Moslems will rule the world. So much the prophets and Rabbis told us. But the time of his coming cannot be ascertained definitely. f. We do have an old tradition in our family that in the parables of Balaam there is a hint — Scripture abounds in cryptic allusions — of prophecy being restored to us in the year 4970 from Creation. Now the restoration of prophecy is definitely a prelude to the coming of the Messiah.

XII. The Messiah in Yemen.

a. That man in your country is insane and his followers easily susceptible and ignorant of the character of the Messiah. b. The Messiah is to be the greatest of the prophets, Moses excepted. c. False prophesying is punishable by death. How much more so to boast of Messiahship. d. This man in Yemen, you say, is pious and has some learning. What of it? Does he come up to the stature of the Messiah we expect? e. If that man were not an ignoramus, he would not have gone counter to the Torah and advised people to give up all their possessions to the poor. To make the poor rich and the rich poor is folly and solves no problem. f. Aside from this man's ignorance, the Messiah is to come suddenly in Palestine. g. Prior to his coming no one will have the least notion of his family background. h. From Palestine the news will spread throughout the world and not vice versa as your man would have it. i. When he comes the nations will be confounded, terrified, and vanquished. j. Your Yemenite has none of the marks of the Messiah. k. The Christians credit Jesus with the performance of great miracles, nevertheless they cannot convince us that he was the Messiah. For even if, for the sake of argument, we accept the stories about the miracles as a fact, we still have a thousand proofs from Scripture that

he was not the Messiah. l. That man in Yemen were guilty of death, if he were in his right mind. But he is not, then treat him as such, and save him and your community.

XIII. Arab Treatment of Jews.

a. The Ishmaelites have sought to impoverish and humble us. We have suffered under them beyond human endurance. They invented atrocious lies about us and maligned us maliciously and without conscience. When we asked for peace, they answered us with persecution and the sword. b. Why then incite them and make our lot worse because of the absurd babbling of a madman?

XIV. Pseudo-Messiahs.

a. Toward the beginning of the Moslem empire, there appeared a man in Isfahan who claimed to be the Messiah. From that time on our people in that part of the world have had to wear humiliating marks on their garments and suffer all the cruelties of exile. b. About fifty years ago a perfectly good man who, though he disclaimed being the Messiah himself, having maintained only that the expected one had already come, caused us no end of suffering in the Maghrib. c. Some fifteen or twenty years before a miracle-worker appeared in Cordova, but

the leaders of the community put a quick stop to him. d. Forty years before that another appeared in France. He was killed and many of our people with him. e. The prophets warned us that, on the heels of the Messianic era, the pseudo-Messiahs will multiply and our calamities with them. Solomon pleaded with us not to try to hasten the advent of the Messiah.

XV. Epilogue.

a. The Lord in His mercy will remember you and us and reassemble our exiles. b. Peace be to you and all your people forever and aye. c. Give this letter the widest circulation among your people, but be most cautious lest its contents become known to our enemies. d. I did not write it without fear, but to help people in the circumstances in which you find yourselves is worth risking one's life.

אִגֶּרֶת תֵּימָן

אִגֶּרֶת תֵּימָן

לִכְבוֹד גָּדוֹל קָדוֹשׁ מַרִי[1] וְרַב יַעֲקֹב[2] הֶחָכָם וְהַנָּבוֹן, הַנֶּחְמָד, הַיָּקָר, הַנִּכְבָּד, בֶּן כְּבוֹד גָּדוֹל קָדוֹשׁ מַר וְרַב נְתַנְאֵל פִּיּוּמִי[3], הָעִיד הַמְּיָמָן, עִידֵי[4] אֶרֶץ תֵּימָן[5], רֹאשׁ הַקְּהִלּוֹת וְשׁוֹעֵי[6] הַמַּקְהֵלוֹת[7] בְּאֶרֶץ תֵּימָן. יִשְׁמְרֵם[8] צוּרָם[8]

---

[1] master. [2] *See Introduction.* [3] the Fayumi, of Fayum, *a province of Upper Egypt. See Introduction.* [4] עִיד *is Arabic but it is not given in the Arabic dictionaries which I consulted. It is undoubtedly employed here as a synonym for* ראשׁ *or* שׁוֹעַ. מְיֻמָּן *is also Arabic and was probably intended for* נֶאֱמָן. [5] Yemen. *See Introduction.* [6] and the rock, the tower of strength of. שׁוֹעַ *might also mean* the liberal giver, philanthropist. [7] מַקְהֵלָה *is a synonym for* קְהִלָּה. *It is found twice in the Bible (Psalms XXVI, 12; LXVIII, 27) in the sense of* 'the assemblies of those praising God', *hence* 'choir' *in modern Hebrew. Maimonides most probably had in mind* the congregations (קְהִלּוֹת) and the communities. [8] may the (their) Lord (Rock) keep them. צור *is frequently employed in the Bible to designate the Deity. See, for example, the Song of*

וְיָגֵן[1] בַּעֲדָם. מֵאֵת[2] אֲשֶׁר[3] אוֹהֲבוֹ לְשֵׁמַע[4] אָזְנַיִם[5] וְאִם לֹא רָאָהוּ, מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן בֶּן יוֹסֵף בֶּן יִצְחָק בֶּן עוֹבַדְיָה[4] זצ"ל[5].

עַלֵי[6] שָׁרָשֵׁי הָאֲמִתִּי[7] יָעִידוּ[8] גִזְעֵיהֶם[9], וְעַל טוּבֵי[10] הַמַּעְיָנוֹת[11] יַסְהִידוּ[12] נוֹבְעֵיהֶם[13]. וְאָמְנָם כִּי מִשֹּׁרֶשׁ הָאֱמֶת

Moses in Deuteronomy XXXII, where we find כִּי ;צוּר חָסָיוּ בוֹ וַיְנַבֵּל צוּר ;צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי ;כִּי־צוּרָם מְכָרָם ;לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם יְשׁוּעָתוֹ; הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ. *The expression* יִשְׁמְרֵם צוּרָם*, though not found in the Bible, might have been suggested to Maimonides by Psalms XII, 8 where we read* .... אַתָּה ה' תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ.

[1] and protect them. *Psalms III, 4 reads* מָגֵן בַּעֲדִי. [2] from him who. [3] *That is Maimonides knows the leader of the Yemenite community by reputation only.* [4] *For the forebears of Maimonides see Introduction.* [5] *Abbreviation of* זֵכֶר צַדִּיקִים לִבְרָכָה. *Proverbs X, 7.* [6] concerning, to. [7] *Translate* 'real' *as an adjective modifying* 'roots.' [8] bear testimony (עוד). [9] (their) trunks *is the subject noun.* [10] the excellence of. *Cf. Genesis XLV, 18, 20* (טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם). [11] the sources, origin. *Isaiah XLI, 18 reads* וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת "and fountains in the midst of valleys." *The plural of* מַעְיָן *is both* מַעְיָנִים *and* מַעְיָנוֹת. [12] bear witness (סהד), *a synonym for* יָעִידוּ. [13] their springs, fountains. *From* נבע 'to gush out',

וְהַצְּדָקָה פֹּרַח נֵצֶר[1] נֶאֱמָן. מִמַּעְיַן הֶחָסֶד נַחַל גָּדוֹל נִמְשָׁךְ[2] בְּאֶרֶץ תֵּימָן לְהַשְׁקוֹת[3] בָּהּ כָּל גַּנִּים, לְהַפְרִיחַ[4] כָּל[4] הַנִּצָּנִים[4]. וְהִנֵּהוּ[5] לְכֹל לְאִטּוֹ[6] יְדַבֵּר[7], לְכָל עָיֵף וְצָמֵא בַּמִּדְבָּר[8]. וְכִי מָצְאוּ סִפְקָם[9] וְדַיָּם[9] כָּל עוֹבְרֵי[10] דֶרֶךְ[1]

'flow'. *It was hardly ever used as a noun. In Proverbs XVIII,4 we find* נַחַל נֹבֵעַ; *in rabbinic literature* מַעְיָן נוֹבֵעַ *is not uncommon The juxtaposition of* מַעְיָנוֹת *and* נוֹבְעִים *is found in Sabbath, p. 121b and elsewhere in the Talmud.*

[1] a shoot, branch. וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה *Isaiah XI, 1.* [2] there stretches, flows. מָשַׁךְ *in the sense of flow is rabbinic. Cf. Tosefta Betzah 4.8 where we read* הַנְּהָרוֹת וְהַמַּעְיָנוֹת הַמּוֹשְׁכִין. *The Bible has* נַחַל שׁוֹטֵף [3] to water. [4] to bring out the flowers. שְׁתוּלִים .... יַפְרִיחוּ. *Psalms XCII, 14. For* נִצָּנִים *see Song of Songs II, 12* (הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ). [5] and behold it. *The* נַחַל. [6] gently. מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט. *Isaiah VIII, 6.* [7] it speaks kindly, it promises good cheer, it extends greetings. *When* דִּבֵּר *is used in the Bible in this sense, it is usually followed by* עַל לֵב *or* אֶל *or* טוֹבוֹת *or* טוֹבָה *or* טוֹב *or* שָׁלוֹם. *See Genesis XXXIV, 3; Numbers X, 29; II Kings XXV, 28; Psalms XXVIII, 3.* [8] *II Samuel XVII, 29 reads* רָעֵב וְעָיֵף וְצָמֵא בַּמִּדְבָּר. [9] what they need in abundance. *See* דַּי, סָפֵק. [10] passers by, travellers. *See Psalms LXXX, 13; LXXXIX, 42; Lamentations I, 12.*

וְאִיֵּי[1] הַיָּם. לָכֵן הֶעֱבִירוּ[2] קוֹל בִּסְפָרַד וּבִסְפַרְוָיִם[3], מִקְצֵה[4] הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם[4], „הוֹי[5] כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם"[6]. וְהַסּוֹחֲרִים וְהַכְּנַעֲנִים[7] כֻּלָּם יַחַד לְשׁוֹאֲלֵיהֶם[8] עוֹנִים, כִּי מָצְאוּ מַטַּע[9] יָפֶה, נַעֲמָן[10], וּמִרְעֶה טוֹב[11]. כָּל

---

[1] and the coast-lands, isles by the sea. *See Isaiah XI, 11; XXIV, 15; Esther X, 1.* [2] it was broadcast. *Exodus XXXVI, 6 reads* וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה [3] ספרוים *is listed in II Kings XIX, 13 and Isaiah XXXVII, 13 among the places conquered by the Assyrians in the course of their westward expansion in the eighth century B. C. E. It appears to have been located North of Babylon. It is used along with* סְפָרַד *to suggest a large expanse of territory, most probably because their first three letters are the same. Here it stands for Babylon, Maimonides having employed it for purposes of alliteration and because it rhymes with* שָׁמָיִם *in the succeeding clause.* [4] *The expression is Biblical (Deuteronomy IV, 32). Maimonides is indulging in hyperbole.* [5] Ho! [6] *Isaiah LV, 1.* [7] traders. *Isaiah XXIII, 8 reads* סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ. [8] to those who inquire. [9] plantation. [10] pleasant, delightful. נִטְעֵי נַעֲמָנִים. *Isaiah XVII, 10.* [11] *Ezekiel XXXIV, 14 reads* בְּמִרְעֶה טּוֹב אֶרְעֶה אוֹתָם. *See also ibid. 18.*

רָזֶה[1] בּוֹ יִשְׁמָן. וְרוֹעֵיהֶם[2] בּוֹ[2], כָּל[2] רוֹעֶה[2] נֶאֱמָן[2]–יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָן. וְכִי הֵם מָעוֹז לַדָּל[3], נוֹתְנֵי[4] לַחְמוֹ[5], מִסְעָד[5] לֶעָשִׁיר, מַקְדִּימֵי[6] שְׁלוֹמוֹ[6]. הֲלִיכתי[7] שְׁבָאִי[7] קִוּוּ־לָמוֹ[7]. וְיָדָם לְכָל עוֹבְרֵי דֶרֶךְ מְתוּחָה[8], וּבֵיתָם פְּתוּחָה[9] לָרְוָחָה[10], וְעִמָּם מָצְאוּ הַכֹּל מְנוּחָה, וְנָסוּ[11] יָגוֹן וַאֲנָחָה. וְכָל הַיּוֹם

---

[1] lean. בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן *Isaiah X, 16.* [2] and each and everyone of its shepherds is faithful. [3] *Isaiah XXV, 4 reads* .כִּי־הָיִיתָ מָעוֹז לַדָּל מָעוֹז לָאֶבְיוֹן בַּצַּר־לוֹ [4] giving him bread. *See Hosea II, 7.* [5] a prop. [6] *They are a prop to the rich in that* they greet him hospitably. *More literally they anticipate his salutations. It is reported of R. Johanan b. Zakkai* שֶׁלֹּא הִקְדִּימוֹ אָדָם שָׁלוֹם מֵעוֹלָם אֲפִילוּ נָכְרִי בַּשּׁוּק "that no one was ever first in greeting him, not even the casual stranger he met on the street." *Berachot, p. 17a.* [7] the companies of Sheba wait for (look to) them. *Job VI, 19.* [8] is stretched out. מְתוּחָה *is used here in place of the more common* פְּשׁוּטָה *for purposes of alliteration and rhyme.* [9] פְּתוּחָה *in place of the expected masculine* פָּתוּחַ *for reasons of the rhyme. Mishnah Avot 1.5 reads* .יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לִרְוָחָה [10] wide open [11] have fled. *See Isaiah XXXV end.*

הוֹגִים[1] בְּתוֹרַת מֹשֶׁה[2]. הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹרוּ[3] רַבִּינָא׳ וְרַב אַשֵׁי[4]. רוֹדְפִים הַצֶּדֶק[5] מַחֲזִיקִים הַבֶּדֶק[6], מַעֲמִידִים[7] עִקָּרֵי הַתּוֹרָה עַל תִּלָּם[8]. מְקַבְּצִים נִפְזָרֵי[9] עַם ה׳ בְּמִלּוּלָם[10]. מְקַיְּמֵי כָל הַמִּצְוֹת בְּדִקְדּוּקֵיהֶם[11] בְּמַקְהֲלוֹתָם[12]. אֵין פֶּרֶץ[13] וְאֵין יוֹצֵאת[14] וְאֵין צְוָחָה[15] בִּרְחוֹבוֹתָם[16].

בָּרוּךְ ה׳ אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית[17] מְקַיְּמֵי הַתּוֹרָה וְשׁוֹמְרֵי

---

[1] they study. [2] לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה. *Joshua I, 8.* [3] *See* יָרָה. [4] *R. Ashi (352–427) was the head of the Academy of Sura and the first editor and compiler of the Talmud. Rabina slightly older than R. Ashi collaborated with him on his undertaking.* [5] צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף. *Deuteronomy XVI, 20.* [6] repair the breach. מַחֲזִיקֵי בִּדְקֵךְ. *Ezekiel XXVII, 9.* [7] establish, uphold. [8] their mound, foundation. הֶעָרִים הָעֹמְדוֹת עַל תִּלָּם. *Joshua XI, 13.* [9] the dispersed of. מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל. *Isaiah LVI, 8.* [10] by their speech, with their prayers. כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ. *Job IV, 4.* [11] to the last detail, punctiliously. [12] throughout their communities. [13] breach, riot. [14] alarm. *Literally* 'going forth.' [15] outcry. [16] *The last sentence is taken from Psalms CXLIV, 14.* [17] did .... put an end, stop to (שָׁבַת). *Ruth IV, 15 reads* בָּרוּךְ ה׳ אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם.

חִקִּים בָּאִיִּים הָרְחוֹקִים. כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחָנוּ, בְּטוּבוֹ וְחַסְדּוֹ, עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ עַבְדּוֹ. „מִכְּנַף[1] הָאָרֶץ זְמִרֹת[2] שָׁמַעְנוּ"[3].

וְכַאֲשֶׁר יָצָאנוּ מִן הַמַּעֲרָבִי[4], לַחֲזוֹת[5] בְּנֹעַם[6] ה' וּלְבַקֵּר מְקוֹם קָדְשׁוֹ[7], שָׁמַעְנוּ כִּי נָחָה[8] נַפְשׁוֹ[8]. יִמְצָאֵהוּ[9] אֱלֹהֵי[9] צִדְקוֹ[9] וְטוּבוֹ[9], יָבוֹא[10] שָׁלוֹם[10] וְיָנוּחַ[11] עַל[11] מִשְׁכָּבוֹ[11], וְיִשְׁלַח לֵיהּ[12] מַלְאֲכֵי רַחֲמִין[13]. וְיָנוּחַ וְיַעֲמֹד[14] לְגוֹרָלוֹ[15] לְקֵץ הַיָּמִין[16].

---

[1] from the end of. [2] זְמִירוֹת, songs of praise. [3] *Isaiah XXIV, 16.* [4] *From Fez. See Introduction.* [5] to behold, see. [6] the beauty of. [7] *Psalms XXVII, 4 reads* לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ. *See below p. 116.* [8] he (*R. Jacob's father, R. Nethan'el*) died. *Literally* 'his soul rested.' [9] may God's Justice and Goodness find, reach, be bestowed upon him. [10] may he enter into peace. [11] and rest upon his bed. *Isaiah LVII, 2 reads* יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם. [12] *Aramaic for* לוֹ. [13] *Aramaic form of* רַחֲמִים. *In Ketuvot, p. 104*[a] *we read* שָׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יוֹצְאוֹת לִקְרָאתוֹ אַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ יָבוֹא שָׁלוֹם.... וְאַחַת אוֹמֶרֶת לוֹ יָבוֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. *The angels are variously classified in rabbinic literature as ministering* (הַשָּׁרֵת), *peace* (שָׁלוֹם), *mercy* (רַחֲמִים), *destruction* (חַבָּלָה), etc. [14] and stand, rise up. [15] for his lot, reward. [16] *Aramaic form of* יָמִים. *Daniel XII, 13 reads* וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין.

וְזֶה לְּךָ יְדִידֵנוּ, יַקִּירֵנוּ, מַחְמַד[1] נַפְשֵׁנוּ הָאוֹת[2] כִּי אֱלֹהִים רָצָה[3] מַעֲשֵׂהוּ[4], וַיִּכְפֹּל[5] שְׂכָרוֹ וַיִּקְרָא[6] לוֹ שָׁלוֹם, בְּאָמְרוֹ כִּי אַתָּה בְנוֹ, וַתַּעֲמֹד[7] עַלֵי כַּנּוֹ לְהָקִים[8] דָּת וְחֻקָּה, לִשְׁמֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה[9], לִשְׁמֹר מִצְוֹתוֹ וְדָתוֹ, לֶאֱחֹז[10] בִּבְרִיתוֹ. יְהִי ה' אֱלֹהֶיךָ עִמְּךָ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֶיךָ, אַל יַעַזְבְךָ וְאַל יִטְּשֶׁךָ[11]. וְיִתֵּן לְךָ לֵב[12] רָחָב פֹּה[13]

---

[1] the delight of. *In the Bible we find* מַחְמַד עֵינַיִם *and* מַחְמַל נֶפֶשׁ. [2] *Exodus III.12 reads* וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת. [3] was pleased with, accepted. [4] *Ecclesiastes IX, 7 reads* כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ. [5] and doubled. [6] granted, offered, proclaimed. *For this use of* קָרָא *with* שָׁלוֹם, *see Judges XXI, 13.* [7] you arose, have arisen in his place. וְעָמַד עַל כַּנּוֹ. *Daniel XI, 21, 22.* [8] to fulfill, advance (קום). [9] *II Chronicles IX, 8 reads* לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה. [10] to hold fast. [11] forsake you (נָטַשׁ). *I Kings VIII, 57 reads* יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ. [12] understanding, *as is so often the meaning of* לֵב *in the Bible.* [13] here. *On this earth in contrast to his father who* is "there" — in the world *beyond. I should add that I am not sure whether I have copied the word correctly or whether I am interpreting it aright. This paragraph is found only in the Arabic manuscript. Dr. Menahem G. Glenn would punctuate* פֶּה, "a mouth to judge etc.," *being of the opinion*

לִשְׁפֹּט עַמּוֹ[1]. וְלֹא יָמוּשׁוּ[2] דְבָרָיו מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ כְּנֶאֱמַר[3].
וְתַחַת אָבִיךָ תִּהְיֶה לְעִידִי[4] עַמּוֹ, וְיֵיטֵב[5] אֱלֹהִים אֶת שִׁמְךָ[6] מִשְּׁמוֹ[7].

כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ אֵלֵינוּ כְּתָבְךָ[8], יְדִידֵנוּ, יַקִּירֵנוּ, לְמִצְרַיִם, נָעֲמוּ[9] לִשְׁמֹעַ[9] כָּל[9] אָזְנַיִם[9], וְתַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם[10]. וְהוּא[11] הֵעִיד בְּפָנֵינוּ עָלֶיךָ כִּי מִמְּשָׁרְתֵי אֲדֹנָי אַתָּה, הָעוֹמְדִים בְּהֵיכָלוֹ[12], הַחוֹנִים[13] עַל דִּגְלוֹ[14], וּמֵרוֹדְפֵי הַתּוֹרָה וְאוֹהֲבֵי דָתוֹתֶיהָ, הַשּׁוֹקְדִים[15] עַל[15] דַּלְתוֹתֶיהָ[15]. יִפְתַּח ה' לְךָ

---

that Maimonides had in mind מִפִּי *and* מִפִּיךָ *in the succeeding sentence. He may be right.*

[1] *I Kings III, 9 reads* לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ. [2] may . . . . depart. [3] *Isaiah LIX, 21.* [4] *See above, p. 3, n. 4.* [5] may . . . make better, greater. [6] name, fame. [7] *I Kings I, 47 reads* יֵיטֵב אֱלֹהֶיךָ אֶת־שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְּׁמֶךָ. *Maimonides certainly had the succession of Solomon in midn when he was writing this paragraph.* [8] *Same as* מִכְתָּב. [9] everybody (all ears) was exceedingly pleased upon hearing (it read). וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי נָעֵמוּ. *Psalms CXLI, 6.* [10] *Genesis III, 6.* [11] it, *the letter.* [12] in His temple. לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ. *Daniel I, 4. Cf. also I Kings X, 5 and II Chronicles IX, 4.* [13] who encamp. [14] כֵּן חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם. *Numbers II, 34.* [15] who watch at its doors. לִשְׁקֹד עַל־דַּלְתֹתַי. *Proverbs VIII, 34.*

מַצְפּוּנֶיהָ[1], וִימַלֵּא[2] לְבָבְךָ[2] אוֹצְרוֹתֶיהָ, וְיָשִׂים[3] כִּתְרָהּ[4] רֹאשׁ[5] כִּתְרְךָ[5]. וְיִתֵּן עֲנָקִים[6] לְגַרְגְּרוֹתֶיךָ[7], וְיִהְיוּ דְבָרֶיהָ נֵר לְרַגְלְךָ וְאוֹר לִנְתִיבוֹתֶיךָ[8], וּבָהֶם[9] יִקָּרֵא[10] שְׁמְךָ[11]. וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ[12].

וְזֶה אֲשֶׁר אָמַרְתָּ, יְדִידֵנוּ, בְּכָתְבְךָ כִּי שָׁמַעְתָּ מִמְּקְצָת[13] אַנְשֵׁי[14] גְּאֻלָּתֵנוּ[14], יִשְׁמְרֵם צוּרָם וְיָגֵן בַּעֲדָם, מְהַלְלִים אוֹתִי,

---

[1] its hidden things, secrets. *Deuteronomy XXVIII, 12 reads* יִפְתַּח ה' לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב. [2] *Job XX, 23 reads* לְמַלֵּא בִטְנוֹ; *Jeremiah LI, 34 has* מִלָּא כְרֵשׂוֹ. *It was with these verses in mind that Maimonides wrote here* בִּטְנְךָ *instead of* לְבָבְךָ. [3] and set, make (שִׂים). [4] *For* הָשֵׂם כֶּתֶר *see Esther II, 18; for the "crown of the Torah" see Mishnah Avot IV, 17.* [5] *This probably means* 'the first of your crowns', *and we should expect the plural* כְּתָרֶיךָ. *The Mishnah ibid. reads:* רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הֵן כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן. [6] chain, necklace. [7] for your neck. *Proverbs I, 9.* [8] נֵר לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי. *Psalms CXIX, 105.* [9] *and through them.* [10] *may* . . . .become famous, celebrated. [11] וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי. *Genesis XLVIII 16.* [12] *Deuteronomy XXVIII, 10.* [13] from some of [14] our kinsmen. אַחֶיךָ אַנְשֵׁי גְאֻלָּתֶךָ. *Ezekiel XI, 15.*

וּמַרְבִּים[1] וּמְנַשְּׂאִים[1] וְעוֹרְכִים[2] אוֹתִי לִגְאוֹנִים[3] אֵיתָנִים[4]. לְפִי[5] אַהֲבָתָם סִפְּרוּ, וּבְטוּבָם וְחַסְדָּם חִבְּרוּ[6] וְדִבְּרוּ, וְדָבָר[7] דָּבֻר[7] עַל־אָפְנָיו[7]. מִמֶּנִּי שְׁמַע וְאֶל אַחֵר אַל[8] תִּשְׁמַע[8]. אֲנִי קָטָן מִקְּטַנֵּי[9] חַכְמֵי[9] סְפָרַד אֲשֶׁר[10] עֶדְיָם[10] בְּגָלוּת הוּרַד[11]. וְתָמִיד אֶשְׁקֹד[12] מִשְׁמְרוֹתַי[12]

---

[1] and extol (me) very highly, to no end. [2] and compare. [3] *The heads of the academies of Sura and Pumbedita. The title "Gaon" was employed regularly from about the end of the 6th century to the year 1038 when R. Hai Gaon, the last of the Geonim, died.* [4] mighty, illustrious. *The Patriarchs were often spoken of as the* אֵיתָנֵי עוֹלָם. *Rosh ha-Shanah, p. 11*[a]. [5] because, out of. [6] invented, composed, gave rein to their fancy. [7] a word aptly spoken. *Proverbs XXV, 11. We should perhaps translate* 'after their manner of speaking.' [8] pay no attention. [9] *See Proverbs XXX, 24.* [10] whose ornaments. eminence, prestige. [11] was taken off, humbled, lowered, הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ. *Exodus XXXIII, 5.* [12] I am awake, industrious through the night, I burn the midnight oil. בְּאַשְׁמֻרוֹת אֶהְגֶּה־בָּךְ. *Psalms LXIII, 7;* קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ. *Psalms CXIX, 148. Maimonides uses* מִשְׁמָרוֹת, *the form of the word more common in rabbinic literature.*

וְלֹא הִשַּׂגְתִּי[1] אֲבוֹתַי. כִּי יָמִים רָעִים וּזְמַנִּים קָשִׁים פְּגָעוּנוּ[2].
וּבְשַׁלְוָה לֹא הִתְלוֹנַנּוּ[3], יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח־לָנוּ[4]. וְהֵיאַךְ[5]
תִּתְבָּאֵר[6] הֲלָכָה לַגּוֹלֶה[7] מֵעִיר לְעִיר, וּמִמַּמְלָכָה אֶל
מַמְלָכָה[8]. אֲבָל רַצְתִּי אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים בְּכָל הַשְּׁבִילִים
וָאֲלַקְּטָה[9] בַּשִּׁבֳּלִים[10]. אֲקַבֵּץ הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת, וּבַצְּנוּמוֹת[11]
דַּקּוֹת לֹא אֶבְעָט[12]. וְזֶה[13] שִׁבְתִּי[13] הַבַּיִת[13] מְעָט[13].
וְלוּלֵא[14] ה'[14] שֶׁהָיָה[14] לָנוּ[14], וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ[15]

---

[1] *See* נשג. *See Genesis XLVII, 9.* [2] we encountered, came upon us. [3] we did .... abide, enjoy (לון). [4] we toiled without rest. *Lamentations V, 5.* [5] and how indeed. [6] should .... be clear, comprehensible. [7] to one driven, exiled. [8] *See Introduction.* [9] I gleaned. [10] *Cf. the description of Ruth following the reapers in the second chapter of the Book of Ruth.* [11] and the withered, dried up. *Compare the description of the ears of corn in the dream of Pharaoh. Genesis XLI, 5–7.* [12] I did .... spurn, reject. [13] I stayed little in the house, I did not rest even a little. זֶה שִׁבְתָּהּ הַבַּיִת מְעָט *Ruth II, 7.* [14] had it not been the Lord who was on our (my) side. *Psalms CXXIV, 1.* [15] *Psalms LXXVIII, 3.*

לֹא הִשַּׂגְתִּי הַמְּעַט אֲשֶׁר אוֹתוֹ אֲצַבֵּר[1], וּמִמֶּנּוּ תָּמִיד אֶשְׁבֹּר[2].

וְעַל אוֹדוֹת יְדִידֵנוּ, תַּלְמִידֵנוּ ר' שְׁלֹמֹה סְגַן[3] הַכֹּהֲנִים הַנָּבוֹן אֲשֶׁר אָמַרְתָּ בִּכְתָבְךָ שֶׁהוּא מַרְחִיב[4] פִּיהוּ[4] בְּמַהֲלָלֵינוּ[5], וּמַאֲרִיךְ לְשׁוֹנוֹ בְּשְׁבָחֵינוּ, לְשׁוֹן הֲבַאי[6] דִּבֵּר כְּפִי תְּשׁוּקָתוֹ[7], וְהִגְדִּיל לְסַפֵּר[8] בְּאַהֲבָתוֹ וְחֶמְלָתוֹ[9]. יִשְׁמְרֵהוּ צוּרוֹ וִיהְיֶה כְּגַן פּוֹרֵחַ וִיַחֲזִירֵיהוּ[10] אֵלֵינוּ שָׁלֵם וְשָׂמֵחַ. וּשְׁאָר עִנְיָנֵי כְתָבְךָ אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ לַהֲשִׁיבְךָ עֲלֵיהֶם, רָאִיתִי[11] לְהָשִׁיב

---

[1] I have been storing up. [2] I draw, supply, teach. *Maimonides used the* קַל *in place of the* הִפְעִיל *for reasons of the rhyme. He may also have given* אֶשְׁבֹּר *the meaning of* 'break, slacken thirst.' יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צְמָאָם. *Psalms CIV, 11.* [3] chief of, most honored, respected. [4] amplifies, enlarges. *Isaiah LVII, 3 reads* עַל־מִי תַּרְחִיבוּ פֶה תַּאֲרִיכוּ לָשׁוֹן. [5] in praise of me. [6] exaggeration, hyperbole. [7] his affection. [8] הִגְדִּיל לְסַפֵּר, מַרְחִיב פִּיהוּ and מַאֲרִיךְ לְשׁוֹנוֹ are synonyms. [9] and his gentleness, tenderness. *Isaiah LXIII, 9* בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם. [10] and restore him. [11] I have seen fit, have chosen.

בִּלְשׁוֹן קֵדָרִי[1] וְנִיבוֹ[2], לְמַעַן יָרוּץ הַקּוֹרֵא בוֹ[3]–הַכֹּל, הָאֲנָשִׁים, הַטַּף וְהַנָּשִׁים. כִּי תְשׁוּבָתִי עִנְיָנוֹ[4] יַחַד[5], רְאוּיָה לַעֲמֹד[6] עָלֶיהָ[6] בְּכָל קְהִלּוֹתֵיכֶם כְּאֶחָד[7].

אָמְנָם[8] מַה שֶּׁזָּכַרְתָּ מֵעִנְיַן זֶה הַמּוֹשֵׁל הַמִּתְקוֹמֵם בְּאֶרֶץ תֵּימָן[9], אֲשֶׁר גָּזַר שְׁמָד[10] עַל יִשְׂרָאֵל, וְהִכְרִיחַ לְאַנְשֵׁי מֶמְשַׁלְתּוֹ לָצֵאת מִן הַדָּת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַכְּנַעֲנִי בְּאֶרֶץ הַמַּעֲרָב[11], שִׁסְּעָה[12] הַשְּׁמוּעָה לְבָבֵנוּ, וְנֶעְכַּר[13] לָנוּ כְּאֵבֵנוּ, וְנִבְהֲלוּ רַעְיוֹנֵינוּ. וּבֶאֱמֶת זֹאת הִיא שְׁמוּעָה רָעָה אֲשֶׁר כָּל[14] שׁוֹמְעָהּ[14] תְּצַלֶּנָה[14] שְׁתֵּי[14] אָזְנָיו[14]. חָרְדוּ לִבּוֹתֵינוּ

---

[1] Arabic. *Kedar was the name of an Arab tribe. See Ezekiel XXVII, 21 and elsewhere in the Bible.* [2] and in its idiom. [3] that one may read it on the run. *Habakkuk II, 2.* [4] for the subject matter of the reply. [5] altogether, wholly. [6] should understand it. [7] like one man, everyone. [8] *From here on the Letter continues in Arabic.* [9] *See Introduction.* [10] forced conversion. [11] *Abd el Muamin. See Introduction. The designation Canaanite is applied loosely to hostile peoples. Here it stands for Berbers.* מַעֲרָב *is to be translated Maghrib.* [12] tore, broke. [13] was aroused. וּכְאֵבִי נֶעְכָּר. *Psalms XXXIX, 3.* [14] both ears of him who hears it tingle. *See II Kings XXI, 12; II Samuel III, 12.*

וְנָבוֹכוּ[1] רַעְיוֹנֵינוּ וְחָלְשׁוּ כּוֹחוֹתֵינוּ לַצָּרוֹת הָעֲצוּמוֹת[2], אֲשֶׁר נִגְזַר עָלֵינוּ מִשְּׁתֵּי קְצוֹת הָעוֹלָם[3] מִזְרָח וּמַעֲרָב. „וַיִּהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל בַּתָּוֶךְ[4] אֵלֶּה מִזֶּה וְאֵלֶּה מִזֶּה"[5]. וְעַל הָעֵת הַקָּשָׁה הַזֹּאת, שֶׁרָאָה הַנָּבִיא בְּמַחֲזֵהוּ[6], הִתְחִיל לְהַעְתִּיר[7] בַּעֲדֵנוּ וּלְהִתְפַּלֵּל עָלֵינוּ: „אֲדֹנָי אֱלֹהִים, חֲדַל[8] נָא. מִי[9] יָקוּם[9] יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא"[10]. וְדָבָר[11] זֶה[11] לֹא יְהַרְהֵר[12] בּוֹ הַמַּאֲמִין בְּשֵׁם ה' וּבְתוֹרָתוֹ, וּבְמֹשֶׁה נֶאֱמַן בֵּיתוֹ[13]. וְאֵין סָפֵק שֶׁאֵלֶּה הֵם חֶבְלֵי מָשִׁיחַ[14] שֶׁהָיוּ הַחֲכָמִים מִתְפַּלְּלִים לַבּוֹרֵא שֶׁלֹּא לִרְאוֹתָם[15]. וְגַם הַנְּבִיאִים הָיוּ מַרְעִידִים בְּדַמּוֹתָם[16] אוֹתָם,

---

[1] were confused, disquieted. [2] the .... countless. [3] קְצוֹת הָאָרֶץ. *Isaiah XL, 28; Job XXVIII, 24;* קְצוֹת שָׁמַיִם. *Jeremiah XLIX, 36.* [4] in the middle. [5] *Joshua VIII, 22.* [6] in a vision. [7] to supplicate. [8] cease. [9] how can Jacob stand? [10] *Amos VII, 5.* [11] *Namely what he is about to say — that the trials they are experiencing are the* חֶבְלֵי מָשִׁיחַ. [12] will .... dispute. [13] עַבְדִּי מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. *Numbers XII, 7.* [14] *The sufferings that are to precede the advent of the Messiah.* אִם רָאִיתָ דוֹר שֶׁצָּרוֹת רַבּוֹת בָּאוֹת עָלָיו כְּנָהָר חַכֵּה לוֹ. *Sanhedrin, p. 98ª.* [15] *Maimonides most probably had in mind R. Ula and Rabbah who had each said, "Let him (the Messiah) come but let me not (live to) see him." Sanhedrin, p. 98ª.* [16] *when they* imagined, saw them in the mind's eye (דָּמָה).

כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָהוּ „תָּעָה[1] לְבָבִי, פַּלָּצוּת[2] בִּעֲתָתְנִי".[3] וְגַם בַּסֵּפֶר הַיָּשָׁר[4] אָמַר הַבּוֹרֵא אוֹי לְמִי שֶׁיִּהְיֶה מָצוּי[5] בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן „מִשּׂוּמוֹ אֵל"[6].

וּמַה שֶּׁזָּכַרְתָּ מֵהִתְבַּלְבֵּל[7] דֵּעוֹת קְצַת בְּנֵי עַמֵּנוּ וְסוּר[8] לְבָבָם[8] וְהִתְמוֹטְטָה[9] אֱמוּנָתָם, וּקְצָתָם לֹא סָרוּ מֵאֱמוּנָתָם וְלֹא מָעֲדוּ[10] רַגְלֵיהֶם וְלֹא תָעוּ[11] אַחֲרֵי לְבָבָם

---

[1] reels. [2] shuddering. [3] assails me. *XXI, 4 which concludes as follows:* אֵת נֶשֶׁף חִשְׁקִי שָׂם לִי לַחֲרָדָה. *Verse 2 of the same chapter reads* חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד לִי. *In both of these verses* ('a stern vision has been shown to me . . . the twilight I delighted in has been turned to me for trembling'), *Maimonides saw a reference to the* חֶבְלֵי מָשִׁיחַ. [4] in the Torah — *a not uncommon designation in the Middle Ages for the Five Books of Moses.* [5] around, alive. *The word is more commonly used in the sense of* 'frequent', 'accessible.' [6] when God does this. מִי יִחְיֶה מִשֻּׂמוֹ אֵל. *Numbers XXIV, 23.* [7] concerning the confusion. [8] has been estranged, turned away. *Cf. Deuteronomy XVII, 17; Psalms CI, 4.* [9] has been shaken. [10] have slipped. וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי. *II Samuel XXII, 37; Psalms XVIII, 37;* נָכוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל. *Job XII, 5.* [11] did . . . . go astray. תּוֹעֵי לֵבָב. *Psalms XCV, 10.*

וְעֵינֵיהֶם – כְּבָר הִקְדִּימוּ[1] הַנְּבִיאִים לְהוֹדִיעֵנוּ[2] אֶת כָּל זֶה. ובֵאֵר לָנוּ דָּנִיאֵל מַה שֶּׁהוֹדִיעָנוּ ה'. כִּי כְּשֶׁתֶּאֱרַךְ גָּלוּתֵנוּ וְיִתְמִידוּ[2] הַצָּרוֹת עָלֵינוּ, יֵצְאוּ רַבִּים מִן הַדָּת, וְיִכָּנֵס בְּלִבָּם סָפֵק וְיִתְעוּ, עַל כִּי שֶׁיִּרְאוּ דִּלְדּוּלֵנוּ[3] וְתָקְפִּי[4] יַדֵי הַקָּמִים עָלֵינוּ, וּמָשְׁלָם בָּנוּ. וּקְצָתָם לֹא יְסַפְּקוּ[5] וְלֹא תִפָּסֵד[6] אֱמוּנָתָם. וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרָיו: „יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ וְיִצָּרְפוּ רַבִּים וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים, וְלֹא יָבִינוּ כָּל־רְשָׁעִים וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ"[7]. וְהוֹסִיף לְבָאֵר שֶׁאֲפִילוּ הַמַּשְׂכִּילִים וְהַמְּבִינִים שֶׁעָמְדוּ כְּנֶגֶד הַצָּרוֹת וְיִשָּׁאֲרוּ בֶּאֱמוּנָתָם בַּה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ[8], אֲפִילוּ הֵם, כְּשֶׁתַּעֲבֹרְנָה עֲלֵיהֶם צָרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָמְדוּ כְּנֶגְדָּם, יִכָּנֵס בְּלֵב קְצָתָם סָפֵק, וְלֹא[9] יִזַּח[9] רַק[9] הַמְּעָט[9].

---

[1] let us know beforehand, predicted. [2] and will .... last, endure. [3] our impoverishment, degradation. [4] and the might, ascendancy. [5] will .... fall into doubt. [6] will .... deteriorate, suffer, be impaired. [7] Many will purify themselves, and make themselves white, and be refined; but the wicked shall carry on their wickedness, and none of the wicked shall understand; only the wise shall understand. *Daniel XII, 10.* [8] *See Exodus XIV, 31.* [9] only the few will not slip.

כְּמוֹ שֶׁאָמַר: „וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וְלַלְבֵּן עַד־עֵת קֵץ כִּי־עוֹד לַמּוֹעֵד".[1]

וְעַתָּה, אַחֵינוּ, רָאוּי לְכֻלְּכֶם שֶׁתִּשְׁמְעוּ וְתִתְבּוֹנְנוּ מַה שֶּׁאַגִּיד לָכֶם. וּתְלַמְּדוּהוּ לִקְטַנִּים וּלְנָשִׁים כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם[2] מַה שֶּׁחָלַשׁ[3] מֵאֱמוּנָתָם וְנִפְסַד, וְתִתְחַזֵּק בְּנַפְשָׁם הָאֱמֶת שֶׁאֵין לְזוּז[4] מִמֶּנּוּ. וְיַצִּילֵנוּ ה' וְיַצִּילְכֶם מִן הַסָּפֵק.

דְּעוּ שֶׁזֹּאת הִיא תּוֹרַת ה' הָאֲמִתִּית שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים[5] הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. בַּתּוֹרָה הַזֹּאת הִבְדִּילָנוּ[6] ה' מִכָּל בְּנֵי הָעוֹלָם. בְּאָמְרוֹ „וָאַבְדִּל

---

[1] *XI, 35. Maimonides it seems interpreted the sense of the verse to be as follows*: Some of the wise shall fail in the attempt at refining, purifying, and making themselves white, with a view to the time of the end; for the time appointed was still to come. [2] may be restored, buttressed. [3] that had weakened, had been devitalized. [4] from which there is no getting away. [5] *In many places in Midrashic literature Moses is spoken of as "the father of prophecy", "the father of the prophets", "the master of all the prophets." See, for example, Sifre Numbers, 135; Leviticus Babbah, 1*[3]; *Deuteronomy Rabbah, 2*[1]. [6] He separated us.

אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי"[1]. וְלֹא בָחַר בָּנוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיִינוּ רְאוּיִים לְכָךְ, אֶלָּא מֵחַסְדֵי ה' עָלֵינוּ. וְהֵיטִיב לָנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁקָּדְמוּ[2] לְכָל בְּנֵי אָדָם בִּידִיעָתוֹ[3] וַאֲהֲבָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר „לֹא מֵרֻבְּכֶם[4] מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק[5] ה' בָּכֶם .... כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֵיכֶם"[6].

וּמִפְּנֵי שֶׁיִּחֵד[7] אוֹתָנוּ הַבּוֹרֵא בְּמִצְווֹתָיו וְחֻקּוֹתָיו, וְנִגְלְתָה[8] מַעֲלָתֵנוּ[9] עַל[10] זוּלָתֵנוּ[11] בִּכְלָלוֹתָיו וּבְמִשְׁפָּטָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִים כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת"[12] – קִנְאוּנוּ[13] כָּל הָאֻמּוֹת כֻּלָּם עַל[14] דָּתֵנוּ קִנְאָה גְדוֹלָה, וּבִגְלָלָהּ[15] נֶחְלְצוּ[16] מַלְכֵי אֶרֶץ לְעַרְעֵר[17] עָלֵינוּ שִׂטְנָה[18] וְאֵיבָה. וּרְצוֹנָם לְהִלָּחֵם בַּה' וְלַעֲשׂוֹת[19] מְרִיבָה[19] עִמּוֹ.

---

[1] *Leviticus XX, 26.* [2] who excelled. [3] in knowledge of Him. [4] because you were more in number. [5] He did .... set His heart. [6] *Deuteronomy VII, 7.* [7] singled out, made unique. [8] and .... is apparent. [9] our pre-eminence. [10] over. [11] others. [12] *Deuteronomy IV, 8.* [13] were envious of us. [14] because [15] and on account of it. [16] armed themselves. [17] to stir up. [18] accusation. [19] to enter a contest.

וֶאלֹהִים הוּא, וּמִי יָרֶב[8] לוֹ[1]. וְאֵין לְךָ זְמַן מֵאָז שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ
תּוֹרָה זוֹ עַד זְמַנֵּנוּ שֶׁלֹּא שָׂם כָּל מֶלֶךְ עַז אוֹ אִישׁ רָע
מִתְגַּבֵּר[2] רֵאשִׁית[3] כַּוָּנוֹתָיו[2] וְאַחֲרִית[4] מִצְווֹתָיו[4] לִסְתֹּר[5]
תּוֹרָתֵנוּ וְלַהֲפֹךְ דָּתֵנוּ בְּאֹנֶס[6] בְּנִצָּחוֹן וּבְחֶרֶב, כַּעֲמָלֵק[7],
וְסִיסְרָא[8], וְסַנְחֵרִיב[9], וּנְבוּכַדְנֶצַּר[10], שְׁחוּקֵי[11] עֲצָמוֹת[11],
וְהַרְבֵּה כַּיּוֹצֵא[12] בָּהֶם[12]. וְזוֹ[13] אַחַת מִשְּׁתֵּי הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן
הִשְׁתַּדְּלוּ לְנַצֵּחַ[14] הָרָצוֹן הָאֱלֹהִי. וְהַשְּׁנִיָּה הִיא דֶּרֶךְ נְבוֹנֵי
הָאֻמּוֹת וְחַכְמֵיהֶן. כְּמוֹ הָאֲדוֹמִים, וְהַפַּרְסִיִּים וְהַיְּוָנִים[15]. שֶׁהֵם
גַּם כֵּן שָׂמוּ כַּוָּנָתָם לִסְתֹּר הַתּוֹרָה וּלְנַתְּצָהּ[16] בִּטְעָנוֹת[17]

---

[1] who can contend against Him. אִם אֱלֹהִים הוּא יָרֶב לוֹ. *Judges VI, 31.* [2] playing the tyrant. [3] his first aim, ambition. [4] and his final action. [5] to destroy. [6] by force. [7] *Exodus XVII, 8–16.* [8] *Judges IV–V.* [9] *II Kings XVIII, 13–XIX; Isaiah XXXVI–XXXVII.* [10] *II Kings XXIV–XXV, 22; also several chapters in Jeremiah between XXV–XXXIX.* [11] may their bones be ground. *An imprecation invoked in rabbinic literature on the enemies of Israel.* [12] like them. [23] this is. [14] to defeat, foil. [15] *Maimonides has in mind such defamers of Jews and Judaism as Josephus discussed in his Against Apion.* [16] to tear it down, demolish it. [17] with arguments.

שֶׁטּוֹעֲנִים עָלֶיהָ, וּבְקֻשְׁיוֹת[1] שֶׁמְּחַבְּרִים[2], וְלַחֲשֹׁד[3] בָּהּ חֲשָׁד[3]. וּמְגַמָּתָם בְּכָל זֶה לְהָפֵר הַתּוֹרָה[4], וְלִמְחוֹת עִקְבוֹתֶיהָ בְּחִבּוּרֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר הִשְׁתַּדְּלוּ הֶעָרִיצִים לַעֲשׂוֹת בְּחַרְבוֹתֵיהֶם.

וְלֹא זֶה יִצְלַח וְלֹא זֶה. כִּי עַרְבוּת[5] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קָדְמָה לָנוּ ע"י יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא – שֶׁכָּל מִתְגַּבֵּר אוֹ נַצְחָן שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְבַטֵּל תּוֹרָתֵנוּ, יְבַטֵּל הַבּוֹרֵא טַעֲנוֹתָיו וְיִשְׁבֹּר כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וְלֹא יַצְלִיחַ. וְזֶה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּלוֹמַר שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּתוֹ לֹא תַגִּיעַ לְעוֹלָם. וְכֵן כָּל טוֹעֵן שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לְבַטֵּל מַה שֶּׁבְּיָדֵינוּ יִדְחֶה אֱלֹהִים אֶת טַעֲנוֹתָיו וִיבַטְּלֵן. וְלֹא תַעֲמֹדְנָה וְלֹא תִתְקַיְּמוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „כָּל־כְּלִי יוּצַר[6] עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח, וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם[7] אִתָּךְ[7] לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי[8]. זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי ה' וְצִדְקָתָם[9] מֵאִתִּי. נְאֻם ה'"[10].

---

[1] and with objections, difficulties. [2] which they string together, *or perhaps*, which they invent, indite. [3] to cast suspicion. [4] *See Psalms CXIX, 126.* [5] pledge, assurance. [6] that is forged. [7] rise up against you. [8] you will condemn, confute. [9] and their vindication. [10] *LIV, 17.*

וְאִם בָּרוּר לָהֶם, כְּלוֹמַר לִשְׁתֵּי הַכִּתּוֹת הָאֵלּוּ, שֶׁזֶּה בִּנְיָן אֵינוּ נוֹחַ[1] לַהֲרֹס, אַף עַל פִּי כֵן הֵם מִשְׁתַּדְּלִים לְנַתֵּק[2] יְסוֹדוֹתָיו שֶׁהוּטְבְּעוּ[3] בְּמַעֲבֶה[4] נֶאֱמָן וּמוֹסִיפִים טֹרַח וְעָמָל–וְהַבִּנְיָן נִשְׁאָר עַל אָשְׁיוֹתָיו[5] כְּבַתְּחִלָּה. וְהָאֱמֶת תְּהַתֵּל[6] בָּהֶם וְתִשְׂחַק, כְּלוֹמַר הקב"ה[7] שֶׁהוּא הָאֱמֶת יוֹשֵׁב וְלוֹעֵג וְשׂוֹחֵק לָהֶם עַל שֶׁהֵם מִתְאַמְּצִים בַּחֲלִישׁוּת[8] שִׂכְלָם[8] לִפְעֹל[9] פֹּעַל[9] שֶׁאֵין בִּיכָלְתָּם לַעֲשׂוֹתוֹ. וְעַל זֶה הַלַּעַג יִרְמֹז הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ „נְנַתְּקָה[10] אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ[11] וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ[12]. יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק, אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ"[13]. וְהִנֵּה כָּל יְמֵי מַלְכוּתֵנוּ וּקְצָת יְמֵי גָלוּתֵנוּ אָנוּ בְחוּנִים וּמְנֻסִּים בִּשְׁתֵּי הַכִּתּוֹת הָאֵלּוּ.

אַחֲרֵי כֵן נִתְחַדְּשָׁה[14] כַּת אַחֶרֶת, וְהִרְכִּיבָה[15] וְזֶה[15] עַל[15] וְזֶה[15]

---

[1] easy. [2] to tear out, undermine. [3] that were sunk, established. [4] in a .... depth. [5] its base, foundations. [6] mocks. [7] *Abbreviation of* הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. [8] with their feeble, limited understanding. [9] to enact an act, achieve a purpose. [10] let us burst asunder. [11] their bonds. [12] *A synonym for* מוֹסֵר. [13] *Psalms II, 3–4.* [14] there was established, there arose. [15] and it combined.

אֶת אֶמְצְעֵיהֶן[1] שֶׁל שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת, ר״ל[2] אֹנֶס וּטְעָנוֹת וְקֻשְׁיוֹת, לִמְזִמָּה[3] אַחַת וּבִטְחָה בְּהַרְכָּבָה זוֹ לִמְחוֹת זֵכֶר הָאֻמָּה וְהַתּוֹרָה. וְהִתְנַכְּלָה[4] לְהִתְוַדֵּעַ בְּשֵׁם נְבוּאָה וּלְחַדֵּשׁ דָּת מִבִּלְעֲדֵי[5] תּוֹרַת ה׳. וּלְהוֹדִיעַ בָּרַבִּים שֶׁשְּׁתֵּי הַתּוֹרוֹת מֵאֵת ה׳. וְכַוָּנָתָהּ לְעוֹרֵר סָפֵק וּלְהַכְנִיס מְבוּכָה בְּלִבּוֹתֵינוּ. בִּהְיוֹת שְׁתֵּי הַתּוֹרוֹת סוֹתְרוֹת זוֹ אֶת זוֹ וּשְׁתֵּיהֶן מְיֻחָסוֹת[6] לְאֵל אֶחָד יִהְיֶה מָבוֹא[7] לִסְתֹּר תּוֹרָתֵנוּ. וְזוֹ תַּחְבּוּלָה נִפְלָאָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִישׁ מִתְקַנֵּא[8] וּמְחַרְחֵר[9] רִיב[9]. כִּי יִשְׁתַּדֵּל לַהֲרֹג שׂוֹנְאוֹ, וְאִם לֹא יוּכַל לוֹ יַהֲרֹג עַצְמוֹ וְשׂוֹנְאוֹ.

וְהָרִאשׁוֹן שֶׁיָּזַם[10] לַעֲשׂוֹת כֵּן הָיָה יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי. וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אע״פ[11] שֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹי וְרַק אִמּוֹ יִשְׂרְאֵלִית. הָעִקָּר[12] בְּיָדֵנוּ[12] גּוֹי הַבָּא[13] עַל[13] בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד[14] כָּשֵׁר[15].

---

[1] means. [2] *Abbreviation of* רוֹצֶה לוֹמַר, 'that is to say.' [3] scheme, device. [4] it pretended, used as a strategem, acted deceitfully. [5] beside, alongside of. [6] are traced, attributed. [7] an opening, wedge. [8] who is envious. [9] and contentious. [10] who undertook. [11] *Abbreviation of* אַף עַל פִּי, 'even though.' [12] our law is, the governing principle among us is. [13] who cohabitates with. [14] the child, infant. [15] is legitimate, *i. e. Jewish.*

וְאוּלָם נִקְרָאֵהוּ מַמְזֵר עַלֵי דֶּרֶךְ[1] הַהַפְלָגָה[1], יַעַן אֲשֶׁר הֵבִיא[2] שֶׁיַּאֲמִינוּ בוֹ כִּי הוּא שָׁלוּחַ מֵאֵת ה' לְבָאֵר סְפֵקוֹת הַתּוֹרָה, וְשֶׁהוּא הַמָּשִׁיחַ הַיָּעוּד[3] עַל יְדֵי כָּל נָבִיא וְנָבִיא. וּפֵרֵשׁ[4] הַתּוֹרָה פֵּרוּשׁ[4] מֵבִיא לְבִטּוּל כָּל הַתּוֹרָה וְכָל מִצְווֹתֶיהָ, וְהִתִּיר[5] כָּל אַזְהָרוֹתֶיהָ[6] לְפִי מַה שֶּׁכִּוֵּן. וְהֵבִינוּ[7] הַחֲכָמִים ז"ל לְרֵעוֹ[8] קֹדֶם שֶׁנִּתְחַזֵּק פִּרְסוּמוֹ בָּאֻמָּה וְעָשׂוּ לוֹ הָרָאוּי לוֹ. וּכְבָר קָדְמָה לָנוּ הַהוֹדָעָה בָּזֶה עַל יְדֵי דָנִיֵּאל, וְאָמַר שֶׁיָּקוּם אִישׁ מִפָּרִיצֵי[9] יִשְׂרָאֵל וְכוֹפְרָיו[10] וְיִשְׁתַּדֵּל לְפַסֵּד הַדָּת וְיִתְפָּאֵר[11] בִּנְבוּאָה וַעֲשׂוֹת דְּבָרִים נִפְלָאִים. וְיֹאמַר שֶׁהוּא הַמָּשִׁיחַ. וְשֶׁה' יַכְשִׁילֵהוּ. כַּכָּתוּב „וּבְנֵי פָּרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ[12] לְהַעֲמִיד[13] חָזוֹן[13] וְנִכְשָׁלוּ"[14].

---

[1] by way of exaggeration. [2] he brought it about. [3] that was designated, intended. [4] and he interpreted .... in a manner. [5] and he declared permitted, sanctioned the violation of (נתר). [6] its prohibitions. [7] perceived, guessed his purpose. [8] his reputation. [9] of the lawless. [10] and its unbelievers. [11] and he will boast of. [12] shall lift themselves up, presume. *We should expect* יִנָּשְׂאוּ *or* יִתְנַשְּׂאוּ. *The former is given by Seligman Baer in his edition of Daniel.* [13] to establish the vision. *Understood by Maimonides to mean to claim prophecy and establish a new faith.* [14] *Daniel XI, 14.*

וְאַחֲרָיו לִזְמַן אָרֹךְ נִתְפַּשְּׁטָה דָּת[1] וְיִחֲסוּהָ לְאֶחָד מִבְּנֵי עֵשָׂו. וְלֹא לָהּ כַּוָּנָתוֹ וְלֹא עָלְתָה בְמַחֲשַׁבְתּוֹ, וְלֹא הִזִּיק מַעֲשֵׂה הָאִישׁ הַהוּא לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא נוֹלַד סָפֵק לָהֶם, לֹא לַכְּלָל וְלֹא לַיְחִידִים. כִּי נִתְבָּאֲרָה לָהֶם סְתִירַת דְּבָרָיו. וְנֻצַּח[2] וְנָפַל בְּיָדֵינוּ עַד שֶׁהָיָה סוֹפוֹ מַה שֶּׁהָיָה. וְאַחֲרָיו קָם מְשֻׁגָּע[3] הוֹלֵךְ בִּדְרָכָיו[4], שֶׁהוּא פָּתַח לוֹ הַדֶּרֶךְ. וְהוֹסִיף כַּוָּנָה אֲחֶרֶת מִשֶּׁלּוֹ וְהִיא בַּקָּשַׁת מְלוּכָה וּמֶמְשָׁלָה. וְחִדֵּשׁ מַה[5] שֶּׁנּוֹדַע[5] כְּבָר[5] וְנִגְלָה[5] לַכֹּל[5].

וְכֻלָּם אֵין חֶפְצָם וּרְצוֹנָם אֶלָּא לְדַמּוֹת[6] דָּתוֹתֵיהֶם לְתוֹרַת ה'. וְלֹא תִדַּמֶּה הַמְּלָאכָה הָאֱלֹהִית לִמְלָאכָה

---

[1] *Maimonides might have been alluding to Christianity which, if so, it would mean that he regarded the Apostles as its founders, and not Jesus. However, his statement on the descent of its founder and the fate that befell him would not seem to fit either Paul or Peter. Nahum Ma'arabi omitted* בְּנֵי עֵשָׂו. *David Holub suggested that Maimonides was alluding to Mani or Manes, the founder of Manichaeism.* [2] and he was defeated. [3] *Mohammed.* [4] in his ways. *Either in those of Jesus or in those of* "one of the sons of Esau." [5] what had become common knowledge. [6] to compare, liken.

אֱנוֹשִׁית[1] אֶלָּא עַל כְּסִיל שֶׁאֵין לוֹ הֲבָנָה בִּשְׁתֵּיהֶן. וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָתֵנוּ וְהַדָּתוֹת הַמִּתְדַּמּוֹת לָהּ, כַּהֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָדָם הַחַי הַמְדַבֵּר[2] וּבֵין הַצֶּלֶם שֶׁפְּסָלוֹ[3] הָאָמָן מֵעֵץ אוֹ שֶׁיְּצָקוֹ[4] מִכֶּסֶף אוֹ זָהָב אוֹ שֶׁפִּתְּחוֹ[5] מִן הַשַּׁיִשׁ[6] וְצִיְּרוֹ[7] בְּצוּרַת אָדָם. הַכְּסִיל שֶׁאֵין לוֹ יְדִיעָה בַּחָכְמָה הָאֱלֹהִית וּבַמְּלָאכָה הָעֶלְיוֹנִית, בִּרְאוֹתוֹ צֶלֶם בִּדְמוּת אָדָם דּוֹמֶה לוֹ בְּמִשְׁטָחוֹ[8] הַגָּלוּי וְתַבְנִיתוֹ[9] וּמַרְאֵהוּ[10] יַחְשֹׁב בְּסִכְלוּתוֹ[11] שֶׁמְּלֶאכֶת הַצֶּלֶם וּמְלֶאכֶת הָאָדָם שָׁווֹת[12] הֵן. לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַבְחִין בֵּין הַפְּנִימִיּוּת[13] שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה. אֲבָל הֶחָכָם הַיּוֹדֵעַ בְּסִתְרֵי שְׁנֵיהֶם, יֵדַע כִּי הַנִּסְתָּר בְּזֶה הַצֶּלֶם אֵין בּוֹ מְלֶאכֶת[14] חָכְמָה[14] כְּלָל. וְהַנִּסְתָּר אֲשֶׁר בָּאָדָם יֵשׁ בּוֹ בֶּאֱמֶת נִפְלָאוֹת וְעִנְיָנִים גְּדוֹלִים הַמּוֹרִים[15] עַל[15] חָכְמַת

---

[1] human, man's. [2] rational, articulate. [3] that .... carved. [4] that he cast. [5] that he sculptured. [6] marble. [7] and formed it. [8] in .... extent, dimension, contours, [9] pattern, form. [10] and his appearance, features. [11] in his folly, stupidity. [12] the same, alike. [13] the inner, interiority. [14] perfection of skill, workmanship. [15] that demonstrate.

הַבּוֹרֵא – מֵהֶמְשֵׁךְ[1] עֲצָבָיו[2] וְהִסְתָּעֲפָם[3] וְהֶבְדֵּל[4] מֵיתָרָיו[5] וּמְקוֹמוֹת דִּבּוּקָם[6], וְהִסְתַּבֵּךְ[7] קִשּׁוּרָיו[8] וְאֵיכוּת[9] גִּדּוּלָם[10], וְהַרְכָּבַת[11] אֲבָרָיו וּפְרָקָיו[12], וּמוֹצָא[13] גִּידָיו[14] דּוֹפְקִים[15] וּבִלְתִּי דוֹפְקִים וְהִתְחַלְּקָם[16], וְהַנָּחַת[17] נְתָחָיו[18] קְצָתָם[19] עַל[19] קְצָתָם[19] הַקִּיצוֹנִיִּים וְהַפְּנִימִיִּים כָּל דָּבָר וְדָבָר כְּשִׁעוּרוֹ וְתַבְנִיתוֹ וּמְקוֹמוֹ.

כֵּן הַכְּסִיל אֲשֶׁר לֹא יָבִין סוֹדוֹת סִתְרֵי הַנְּבוּאָה וּפְנִימֵי הַמִּצְווֹת כְּשֶׁיַּעֲרֹךְ[20] דָּתֵנוּ וְהַדָּת הַמְזֻיֶּפֶת[21] יַחְשֹׁב שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן דִּמְיוֹן. הוֹאִיל[22] וְיִמְצָא בְּתוֹרַת ה' הֻתָּרִים וְאִסּוּרִין וּבַזֹּאת הָאַחֶרֶת גַּם כֵּן אֲסוּרוֹת וּמֻתָּרוֹת, וּבְתוֹרַת ה' מִינֵי

---

[1] such as the extension, prolongation. [2] his nerves. [3] and their branching off, ramifications. [4] and the separation of, branching out of. [5] its sinews, tendons, cords. [6] where they coalesce, join. [7] the artic-lation of. [8] its joints. [9] and the maner of. [10] their development. [11] the conjoining of. [12] and ligaments. [13] the coursing of. [14] its . . . . vessels. [15] pulsating. [16] and their ramifications. [17] and the position of. [18] its segmental parts. [19] in their various locations. [20] when he compares. [21] false. [22] because, since.

עֲבוֹדוֹת ובַזֹּאת מִינֵי עֲבוֹדוֹת, וְתוֹרַת ה' תְּצַוֶּה וְתַזְהִיר עַל הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ וּכְמוֹ כֵן תַּעֲשֶׂה הָאַחֶרֶת. וְאִלּוּ[1] הָיָה יוֹדֵעַ פְּנִימִיּוּתָהּ[2] שֶׁל תּוֹרַת ה' הָיָה מַכִּיר שֶׁהַדָּת הָאֱלֹהִית הָאֲמִתִּית חָכְמָתָהּ בִּפְנִימִיּוּתֵיהֶם שֶׁל הַמִּצְווֹת, מִצְווֹת „עֲשֵׂה"[3] וְ„לֹא תַעֲשֶׂה"[4]. וְשֶׁכָּל צִוּוּי וְאַזְהָרָה מְבִיאִים תּוֹעֶלֶת בִּשְׁלֵמוּת[5] הָאָדָם וּמַרְחִיקִים מִמֶּנּוּ נְזָקִים[6] אֲשֶׁר יִמְנְעוּ[7] מִמֶּנּוּ הַשְּׁלֵמוּת הַהִיא. וְיָבִיאוּ לוֹ מִדּוֹת נִכְבָּדוֹת מִמִּדּוֹת הַדֵּעָה[8] וְהַנֶּפֶשׁ[9]— לֶהָמוֹן כְּפִי יְכָלְתָּם[10] וְלַיְחִידִים כְּפִי הַשָּׂגָתָם[11]. וּבָהֶם[12] יִהְיֶה הַקִּבּוּץ[13] הָאֱלֹהִי הַמְעֻלֶּה[14] הַמַּגִּיעַ[15] אֶל[15] שְׁתֵּי הַשְּׁלֵמֻיּוֹת. הַשְּׁלֵמוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא הַתְמָדַת[16] קִיּוּמוֹ[16] בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל מֵיטַב[17] הָעִנְיָנִים[18] הַנְּאוֹתִים[19] וְהָרְאוּיִים

---

[1] if, however. [2] in the true inwardness, the essential nature. [3] positive. [4] negative. [5] in the perfection. [6] the handicaps, obstacles, determents. [7] deprive, withhold, hinder the attainment. [8] intellectual. [9] spiritual. [10] their ability. [11] their power of perception. [12] and through, because of them. [13] the .... communion, community. [14] the preeminent. [15] that will attain. [16] his continued, assured existence. [17] the best of. [18] *Translate* 'conditions.' [19] that are suitable, appropriate.

לְאָדָם. וְהַשְׁלֵמוּת הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשָּׂגַת הַמּוּשְׂכָּלוֹת[1] כְּפִי יְכָלְתּוֹ. וְעוֹד[2] זֹאת[2], הַמֵּבִין יָבִין גַּם זֶה שֶׁדַּת הַיִּשְׁמְעֵאלִים הַמִּתְדַּמָּה לְדָתֵנוּ אֵין בָּהּ תּוֹךְ[3] וְרַק חִקּוּי[4] וְדִמְיוֹן שִׁטְחִי[5]. וְהִתְכַּוֵּן הַמְדַמֶּה[6] לִכְבוֹד עַצְמוֹ, וּלְהַרְאוֹת לְזוּלָתוֹ[7] שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגַת[8] פְּלוֹנִי[9] וּפְלוֹנִי[9]. אוּלָם נִתְבָּאֲרָה מִרְמָתוֹ[10] לְנֶגֶד חֲכָמִים וְנַעֲשָׂה דְּבַר שְׂחוֹק וְלֵצָנוּת, כְּמוֹ שֶׁמְּשַׂחֲקִים מִן הַקּוֹף כְּשֶׁיְּחַקֶּה פְּעוּלַּת הָאָדָם.

וּכְבָר הוֹדִיעָנוּ דָּנִיֵּאל שֶׁכֵּן יִהְיֶה – שֶׁבְּאַחֲרִית[11] הַדָּבָר[11] יַעֲמֹד אָדָם וִיגַלֶּה דָּת דּוֹמָה לַדָּת הָאֲמִתִּית, וִידַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת, וְיֹאמַר שֶׁיָּרְדָה עָלָיו רוּחַ נְבוּאָה, וְשֶׁנִּתַּן לוֹ סֵפֶר וְשֶׁה' דִּבֵּר אֵלָיו פֶּה אֶל פֶּה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[12]. וּכְשֶׁבָּא דָּנִיֵּאל לְסַפֵּר יְרִידַת מַלְכוּת רוֹמִי וְהִתְרוֹמְמוּת מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל,

---

[1] the ideas, concepts. [2] furthermore. [3] inwardness, depper sense. [4] imitation. [5] superficial. [6] he who sought to make them appear alike. [7] to others, to people. [8] in a class with. [9] so and so. *Some renowned prophet.* [10] deceit, fraud. [11] in the end, at some future time. [12] *All these claims were made by Mohammed and are recorded in the Koran.*

הִמְשִׁילְ[1] עֲמִידַת[2] הַמְּשֻׁגָּע וְהֱיוֹתוֹ גּוֹבֵר עַל מַלְכוּת רוֹמִי וּמַלְכוּת פָּרַס וּמַלְכוּת יָוָן לְקֶרֶן שֶׁצָּמְחָה וְאָרְכָה וְגָדְלָה. כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר זֶה מִן הַכָּתוּב[3] לֶהָמוֹן וְלַיְחִידִים. וְלֹא יִסְבֹּל[4] הַפָּסוּק[3] הַהוּא פֵּרוּשׁ אַחֵר שֶׁכְּבָר נִגְלוּ[5] הָעִנְיָנִים בַּמְּצִיאוּת.[5] אָמַר דָּנִיֵּאל „מִשְׂתַּכַּל הֲוֵית בְּקַרְנַיָּא וַאֲלוּ קֶרֶן אָחֳרִי זְעֵירָה סִלְקָת בֵּינֵיהוֹן, וּתְלָת מִדִּקַרְנַיָּא קַדְמָיָתָא אֶתְעֲקָרָה מִן קֳדָמַהּ וַאֲלוּ עַיְנִין כְּעַיְנֵי אֲנָשָׁא בְּקַרְנָא־דָא וּפֻם מְמַלִּל רַבְרְבָן"[6].

וְאַתָּה עַיֵּן[7] בְּחָכְמַת זֶה הַמָּשָׁל[8] וְתִרְאֶה בוֹ נִפְלָאוֹת. אָמַר דָּנִיֵּאל שֶׁרָאָה הַקֶּרֶן הַזְּעִירָה[9] צוֹמַחַת, וּבְעוֹד שֶׁהָיָה מַתְמִיהַּ[10] עַל אָרְכָּהּ וְעַל שֶׁהִפִּילָה שְׁלֹשֶׁת הַקְּרָנוֹת מִלְּפָנֶיהָ,

---

[1] be compared. [2] the appearance of. [3] the verse. [4] will .... bear, suffer, take. [5] have .... actually happened. [6] *The verse is in Aramaic and is to be translated as follows*: 'As I watched the horns, lo! there came up among them another horn, a little one, before which three of the first horns were plucked by the roots; and lo! in this horn there were eyes like that of a man, and a mouth speaking great things." *Daniel VII, 8.* [7] search carefully. [8] allegory, symbolism. [9] little. [10] amazed, wondering.

וְהָיָה לַקֶּרֶן עֵינַיִם כְּעֵינֵי אָדָם וּפֶה מְדַבֵּר[1] גְדוֹלוֹת. ר"ל שֶׁהָעוֹמֵד[2] הַזֶּה יִתֵּן דָּת דּוֹמָה לַדָּת הָאֱלֹהִית וְיִתְפָּאֵר שֶׁהוּא נָבִיא וְשֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה. וּבֵאֵר לָנוּ דָנִיֵּאל שֶׁכַּוָּנָתוֹ תִהְיֶה לְהָפֵר וּלְבַטֵּל הַתּוֹרָה שֶׁבְּיָדֵינוּ וּלְשַׁנּוֹתָהּ[3]. כַּכָּתוּב „וְיִסְבַּר לְהַשְׁנָיָה זִמְנִין וְדָת וְיִתְיַהֲבוּן בִּידֵהּ עַד־עִדָּן וְעִדָּנִין וּפְלַג עִדָּן"[4].

וּבֵאֵר לוֹ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ לְדָנִיֵּאל שֶׁהוּא[5] עָתִיד[5] לְאַבְּדוֹ[6]. עִם כָּל הַנִּשְׁאָר מֵהַקּוֹדְמִים[7] לוֹ, כִּי כָל שְׁלֹשֶׁת הַמְעַרְעֲרִים[8] הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר הַכַּת הַמַּכְרַחַת בְּחֶרֶב, וְהַכַּת הַטּוֹעֶנֶת טְעָנוֹת וְהַכַּת הַמִּתְדַּמָּה לְדָתֵנוּ כֻּלָּם יֹאבֵדוּ[9]. וְאִם תִּרְאֶה מֵהֶם שׁוּם[10] גְּבוּרָה וְנִצָּחוֹן לִזְמָן אָרֹךְ אוֹ קָצֵר, לֹא תַעֲמֹד[11] לָהֶם הַגְּבוּרָה הַהִיא וְלֹא יִשָּׁאֵר

---

[1] making great boast, talking big. לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת. *Psalms XII, 4.* [2] that .... founder, upstart. [3] and to alter it. [4] "He shall plan to change the sacred seasons and the law, and they shall be handed over to him for a year, two years, and half a year." *Daniel VII, 25.* [5] that He was destined, would. [6] destroy him. [7] of those who preceded. [8] the instigators, *that is, the three parties agitating against Judaism.* [9] shall perish. [10] any. [11] will .... last endure.

לָהֶם הַנִּצָּחוֹן הַהוּא. וְכֵן נָהַג[1] בָּנוּ ה' מֵאָז. וְהִבְטִיחָנוּ[2] מֵעוֹלָם[3] עַד[3] עוֹלָם[3], שֶׁכָּל[4] זְמָן[4] וּזְמָן[4] שֶׁיַּעֲמִיד[5] עַל שׂוֹנְאֵיהֶם[6] שֶׁל[6] יִשְׂרָאֵל[6] גְּזֵרַת[5] שְׁמָד[7] שֶׁהוּא עָתִיד לְסַלְּקָהּ[8] וְלַהֲסִירָהּ. שֶׁכֵּן אָמַר דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּשֶׁרָאָה אֶת תֹּקֶף יַד הַגּוֹיִים עָלֵינוּ מִתְּחִלָּתֵנוּ וְהַשְּׁמָדוֹת וְהַגְּזֵרוֹת אֲשֶׁר יִרְדְּפוּנוּ מִיּוֹם[9] הֱיוֹתֵנוּ[9] עַל[9] הָאֲדָמָה[9] עַד[9] הַיּוֹם[9] הַזֶּה[9], וּבְכָל זֹאת אֵין לָהֶם לְרוֹדְפֵינוּ הַיְכֹלֶת לְהַאֲבִידֵנוּ וּלְמְחוֹת אֶת שְׁמֵנוּ, אָמַר „רַבַּת[10] צְרָרוּנִי[11] מִנְּעוּרָי, גַּם לֹא־יָכְלוּ לִי"[12].

וְאַתֶּם, אַחֵינוּ, הֲלֹא תֵּדְעוּ שֶׁבִּימֵי נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע

---

[1] dealt, acted. [2] He assured us. [3] from everlasting to everlasting. [4] that whenever. [5] He shall decree (שֶׁיַּעֲמִיד גְּזֵרָה) [6] on the enemies of Israel. *An euphemism for Israel itself. It is not found in the Arabic text. The substitution of Israel's enemies for Israel in instances such as the present, where the association of ideas is not favorable to Israel, is a common practice in rabbinic literature.* [7] apostacy. [8] to suspend it. [9] *See Exodus X, 6.* [10] many a time, much exceedingly. [11] they oppressed, afflicted me. [12] *Psalms CXXIX, 2.*

הִכְרִיחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא נִצְּלוּ מִן הַנִּמְצָאִים[1] אֶלָּא דָנִיאֵל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה[2]. סוֹף דָּבָר הִשְׁמִידוֹ ה' וְהֶאֱבִיד נִימוּסוֹ[3] וְהַדָּת הָאֲמִתִּית נִצָּבָה. וְכֵן אֵרַע[4] בְּבַיִת[5] שֵׁנִי[5]. כְּשֶׁגָּבְרָה[6] מַלְכוּת יָוָן[7] הָרְשָׁעָה, גָּזְרָה שְׁמָדוֹת עֲצוּמוֹת עַל יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְאַבֵּד אֶת הַדָּת. וְהִכְרִיחוּם בְּחִלּוּל שַׁבָּת וְשֶׁלֹּא יָמוּלוּ[8] אֶת בְּנֵיהֶם, וְשֶׁיִּכְתֹּב כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל עַל בִּגְדוֹ „אֵין לָנוּ חֵלֶק בַּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", וְשֶׁיָּחֹקּ[9] עַל קֶרֶן שׁוֹרוֹ טֶרֶם יַחֲרֹשׁ בּוֹ „אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּיִשְׂרָאֵל". וְעָמְדוּ בִגְזֵרָה זוּ כְּמוֹ חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. וְסוֹף דָּבָר אִבֵּד ה' מַלְכוּתָם וְדָתָם יַחַד.[10] וְכֵן תִּמְצָא שֶׁרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אוֹמְרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת: „פַּעַם

---

[1] the existing, *namely their contemporaries.* [2] *Daniel III–VI.* [3] his religion. [4] it happened. [5] in (the days of) the Second Temple, Commonwealth. [6] when .... prevailed, *namely when the Seleucids wrested Palestine from the Ptolemys.* [7] the Greek, *that is the Seleucidan.* [8] shall .... circumcise. [9] and that he shall inscribe. [10] *Maimonides has reference to the endless persecutions the Jews suffered under the Ptolemys and the Seleucids and more particularly to those they had to endure under the Seleucidan ruler, Antiochus*

אַחַת נִגְזְרָה כָּךְ וְכָךְ", „גָּזְרָה מַלְכוּת הָרְשָׁעָה שְׁמָד עַל יִשְׂרָאֵל"[1], „כָּךְ[2] וְכָךְ[2] גָּזְרוּ" וַה' הָיָה מְבַטֵּל הַגְּזֵרָה הַהִיא וּמַשְׁבִּיתָהּ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל „שְׁמָדָא עֲבִיד דְּבָטֵל"[3].

וּכְבָר הִבְטִיחַ ה' לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁאע"פ שֶׁיִּשְׁתַּעְבְּדוּ[4] הָאֻמּוֹת בְּזַרְעוֹ וִיעַנּוּ[5] אוֹתָם וִינַצְּחוּם[6], הֵם יִשָּׁאֲרוּ וְהַמִּשְׁתַּעְבְּדִים בָּהֶם יַחֲלְפוּ[7] וְיֹאבֵדוּ[8]. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „וְהָיָה

Epiphanes, that resulted in the Maccabean revolt and victory. The figure 52 mentioned in the text goes back to a rabbinic tradition, and is incorrect, whether it was meant to embrace the whole Greek period or even only the reigns of the more hostile kings. For the decrees and inscriptions of which Maimonides speaks and the chronology of the period see I and II Maccabees; Megillat Taanit, II; Josephus, Antiquities, XII; Graetz, History of the Jews, I, pp. 420 ff.; 442 ff.; Margolis and Marx, History of the Jewish People, pp. 126–149; Zeitlin, History of the Second Jewish Commonwealth, pp. 1–41.

[1] *See, for example, Berachot, 61^b^; Sabbath, 49^a^; Sanhedrin, 14^a^.* [2] thus and thus. [3] the decrees of persecution are subject to repeal *or* persecutions come to an end. *See Ketubot, 3^b^ where the reading is* גְּזֵירָה עֲבִידָא דְּבָטְלָא. [4] will enslave. [5] and will oppress. [6] and will defeat them. [7] will pass away. [8] *Psalms CII, 27 reads* הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד .... וְיַחֲלֹפוּ.

זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ"[1]. ר"ל שֶׁעִם[2] הֱיוֹתָם נְתוּנִים בָּנָיו לְמִרְמָס[3] כֶּעָפָר הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל דּוֹרְסִין[4] אוֹתוֹ, סוֹף שֶׁיִּגְבְּרוּ וִינַצְּחוּ. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל שֶׁהֶעָפָר בְּאַחֲרִיתוֹ יַעֲלֶה עַל דּוֹרְכוֹ[5] וְיִשָּׁאֵר אַחֲרָיו. וְהִנֵּה בֵּאֵר לָנוּ יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא ע"ה וְהוֹדִיעָנוּ, שֶׁהָאֻמָּה הַזֹּאת, כָּל יְמֵי הֱיוֹתָהּ בַּגָּלוּת, כָּל מִי שֶׁיַּעֲלֶה[6] עַל[6] דַּעְתּוֹ[6] לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וּלְהַכְרִיחָהּ אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת וְיַצְלִיחַ. אֲבָל בְּסוֹף יוֹשִׁיעָהּ ה' וְיָסִיר מִמֶּנָּה חָלְיָהּ[7] וּכְאֵבָהּ. שֶׁכֵּן אָמַר „חָזוּת[8] קָשָׁה הֻגַּד[9]־לִי הַבּוֹגֵד[10] בּוֹגֵד, וְהַשּׁוֹדֵד[11] שׁוֹדֵד. עֲלִי עֵילָם[12], צוּרִי[13] מָדַי[14] כָּל־אַנְחָתָה[15] הִשְׁבַּתִּי"[16].

---

1 *Genesis XXVIII, 14..* 2 although, not withstanding that. 3 to be trodden under foot. 4 stamp, tread 5 him who treads it. 6 it will occur, will entertain the thought. 7 its sickness. 8 a . . . . vision. 9 was told, shown. 10 the treacherous one. 11 and the robber. 12 *Elam was the province of Persia in which Susa the capital was located.* 13 lay siege. 14 O Media! 15 All her groaning — *the groaning of the peoples that had been oppressed by Babylon.* 16 I bring to an end, I make to cease. *The prophet was picturing an imminent attack on Babylon in*

וְכֵן עָרַבִי לָנוּ הַבּוֹרֵא עַל יְדֵי נְבִיאָיו שֶׁלֹּא נֹאבַד וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה[2] עִמָּנוּ כְּלָיָה[2], וְשֶׁלֹּא נוּסַר[3] לְעוֹלָם מִהְיוֹת אֻמָּה חֲשׁוּבָה. וּכְמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּטֵּל[4] מְצִיאוּת הַבּוֹרֵא, כֵּן אִי אֶפְשָׁר שֶׁנֹּאבַד וְנִתְבַּטֵּל אָנוּ מִן הָעוֹלָם. שֶׁכֵּן כָּתוּב „אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי[5] וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם"[6]. וּכְמוֹ כֵן בִּשְּׂרָנוּ[7] ה' שֶׁנִּמְנָע[8] אֶצְלוֹ לִמְאֹס[9] בָּנוּ בִּכְלָלֵנוּ, אע"פ שֶׁנַּמְרֶה[10] אֶת[10] פִּיו[10] וְנַעֲבֹר עַל מִצְוֹתָיו. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „כֹּה אָמַר ה', אִם־יִמַּדּוּ[11] שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ[12] מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה, גַּם־אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר[13] עָשׂוּ[13].

---

which her power was to be broken and the peoples groaning under her rule were to be liberated. Maimonides interpreted the prophecy to imply the liberation of Israel. Isaiah XXI, 2.

[1] guaranteed, pledged. [2] will .... exterminate, bring an end. [3] shall .... cease, be removed, taken away. דַּמֶּשֶׂק מוּסָר מֵעִיר. *Isaiah XVII, 1.* [4] that .... should be abolished. [5] have .... changed. [6] are (have .... been) .... destroyed. *Malachi III, 6.* [7] assured us. [8] that it was impossible. [9] to reject. [10] we should scorn His orders, rebel against Him. *See Deuteronomy I, 26, 43.* [11] can be measured. [12] and can be fathomed. [13] for all, despite all that they have done.

נְאֻם ה'[1]. וּכְעִנְיָן[2] זֶה הִבְטִיחָנוּ כְּבָר בַּתּוֹרָה ע"י מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה. אָמַר: „וְאַף[3] גַּם־זֹאת[3] בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם, לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים[4] לְכַלֹּתָם, לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם. כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם"[5].

וְאַתֶּם הִשָּׁעֲנוּ[6] עַל הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה הָאֲמִתִּיִּים, וְאַל יְבַהֲלוּ אֶתְכֶם הִשָּׁנוּת[7] הַשְּׁמָדוֹת וְתֹקֶף יַד הָאוֹיֵב עָלֵינוּ וְחֻלְשַׁת עַמֵּנוּ. וְכָל זֶה אֵינוֹ רַק נִסָּיוֹן וּבְחִינָה, שֶׁלֹּא יַחֲזִיקוּ בְדָתֵנוּ וְיִתְקַיְּמוּ בַּעֲדָתֵנוּ אֶלָּא הַחֲסִידִים יִרְאֵי ה' מִזֶּרַע יַעֲקֹב, הַזֶּרַע הַטָּהוֹר אֲשֶׁר נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם: „וּבַשְּׂרִידִים[8] אֲשֶׁר ד' קוֹרֵא[9], פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם יְחִידִים. וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁעָמְדוּ אֲבוֹתָם עַל הַר סִינַי וְשָׁמְעוּ הַדִּבּוּר[10] מִפִּי הַגְּבוּרָה[11], וְכָרְתוּ בְּרִית לַה' וְקִבְּלוּ[12] עֲלֵיהֶם[12] הַמַּעֲשֶׂה[13]

---

[1] *Jeremiah XXXI, 37.* [2] and like. [3] and yet even so. [4] nor abhor them. [5] *Leviticus XXVI, 44.* [6] trust, depend. [7] the repetition of. [8] the remnant, escaped. [9] *Joel III, 5.* [10] the Divine Word, Revelation. [11] from Divine Majesty, the Lord. [12] and assumed as an obligation, took upon themselves. [13] the doing, practice, to do.

וְהַקַּבָּלָה[1], וְאָמְרוּ „נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"[2]. וְחִיְּבוּ[3] דָּבָר זֶה עֲלֵיהֶם וְעַל הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ „לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם"[4]. וּכְבָר עָרַב ה' יִתְבָּרֵךְ, וְדַי לָנוּ בְּעַרְבוּתוֹ, שֶׁכָּל מִי שֶׁעָמַד בְּמַעֲמַד[5] הַר[5] סִינַי[5] הָיוּ מַאֲמִינִים בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְכָל מַה שֶּׁבָּא עַל יָדוֹ, הֵם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְהוּא יִתְבָּרֵךְ אָמַר „הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב[6] הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם"[7].

לְפִיכָךְ[8] יֵשׁ לָדַעַת שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּצָא מֵהַדָּת הַנִּתּוּנָה[9] בְּמַעֲמָד[10] הַהוּא שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע הָאֲנָשִׁים הָהֵם. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁכָּל הַמִּסְתַּפֵּק[11] בִּשְׁלִיחוּת[12] הַהִיא לֹא עָמְדוּ אֲבוֹתָיו עַל הַר סִינַי[13]. יִשְׁמְרֵנוּ ה' וְיִשְׁמָרְכֶם מִן הַסָּפֵק

[1] the receiving, acceptance of the tradition, to obey. [2] *Exodus XXIV, 7.* [3] and made .... obligatory, binding. [4] *Deuteronomy XXIX, 28.* [5] at the Sinaitic Revelation. [6] in the thickness of. [7] *Exodus XIX, 9.* [8] therefore, consequently. [9] that was given, revealed. [10] *See note 5.* [11] who doubts, refuses to believe. [12] message. [13] *I know of no such statement in rabbinic literature. For* .... לא סיני *see Nedarim 20^a.*

וְיַרְחִיק מִמֶּנּוּ וּמִכֶּם הַחֲשָׁד[1] וְהַדִּמְיוֹן הָרַע וְהַמַּחֲשָׁבוֹת הַמְּבִיאוֹת לִידֵי מִכְשׁוֹל[2].

עַל כֵּן, אַחֵינוּ כָל יִשְׂרָאֵל הַנְּפוֹצִים[3] בִּקְצוֹת הָאָרֶץ, יָאוּת[4] לָכֶם שֶׁתְּחַזְּקוּ קְצָתְכֶם אֶת קְצָתְכֶם, וְיַיְשִׁירוּ[5] גְדוֹלֵיכֶם אֶת צְעִירֵיכֶם וִיחִידֵיכֶם אֶת הֲמוֹנְכֶם, וְתַחְבְּרוּ[6] כֻלְּכֶם עַל הָאֱמֶת שֶׁלֹּא תִשְׁתַּנֶּה וְלֹא תִתְחַלֵּל[7], וְעַל עִקְּרֵי הַדָּת שֶׁלֹּא יָמוּשׁוּ[8] לְעוֹלָם. וְאֵלֶּה הֵם: שֶׁה' אֶחָד וְלֹא כִּשְׁאָר הָאֲחָדִים[9]. שֶׁמֹּשֶׁה הוּא נָבִיא וּמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ, וְהוּא אֲדוֹן כָּל הַנְּבִיאִים וְהַשָּׁלֵם בָּהֶם[10]. וְשֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כֻּלּוֹ הוּא דִבּוּר ה' לְמשֶׁה[11]. שֶׁנֶּאֱמַר: „פֶּה אֶל־פֶּה

---

[1] suspicion, misgivings. [2] to stumbling, to anything that entices to sin. [3] that are scattered. [4] it is fit, proper, behooves. [5] and .... should guide. [6] and .... join together, hold fast. [7] shall .... be exchanged. [8] shall .... be removed. [9] monads. *In his* הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה :יַד הַחֲזָקָה *1[7] Maimonides wrote*: אֱלֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא וְאֵינוֹ שְׁנַיִם וְלֹא יָתֵר עַל שְׁנַיִם. אֶלָּא אֶחָד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחָדִים הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם. [10] *Ibid.* 7[6]. [11] *In his Commentary on Mishnah Sanhedrin, chapter 10, Maimonides wrote:* הֱיוֹת הַתּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. וְהוּא שֶׁנַּאֲמִין כִּי כָל הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַנְּתוּנָה ע"י משֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה שֶׁהִיא

אֲדַבֶּר־בּוֹ"[1]. וְלֹא יוּמַר[2] וְלֹא יוּפַר[3] וְלֹא יוֹסִיפוּ בוֹ וְלֹא יִגְרְעוּ[4] מִמֶּנּוּ, וְשֶׁלֹּא תָבֹא מֵאֵת ה' תּוֹרָה זוּלָתָהּ וְלֹא צִוּוּי וְלֹא אַזְהָרָה. זִכְרוּ מַעֲמַד הַר סִינַי אֲשֶׁר צִוָּנוּ ה' לְזָכְרוֹ תָמִיד וְהִזְהִירָנוּ מִלִּשְׁכֹּחַ אוֹתוֹ. וְצִוָּנוּ לְהוֹדִיעוֹ וּלְלַמְּדוֹ לְבָנֵינוּ כְּדֵי שֶׁיִּגְדְּלוּ עַל יְדִיעָתוֹ. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמָר: „רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד, פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ, וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ, יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב"[5].

וְרָאוּי לָכֶם אַחֵינוּ שֶׁתְּגַדְּלוּ[6] בְּנֵיכֶם עַל דִּמְיוֹן הַמַּעֲמָד הַגָּדוֹל הַהוּא, וּתְסַפְּרוּ בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה[7] גְּדוּלָּתוֹ וַהֲדָרוֹ[8], שֶׁהוּא קֹטֶב[9] הַדָּת, וּמוֹפֵת שֶׁהָאֱמֶת מוֹרָשָׁה[10] עִמָּנוּ. וְגַדְּלוּ[11]

כְּלָה מפי הַגבורה. כְּלוֹמַר שֶׁהִגִּיעָה אֵלָיו מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ.

[1] *Numbers XII, 18.* [2] will .... be exchanged (מור). [3] and will .... abrogated (פרר). [4] and shall .... take anything from it. *Deuteronomy XIII, 1.* [5] *Ibid. IV, 9.* [6] that you shall raise. [7] *Psalms XXII, 23 reads* אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל אֲהַלְלֶךָּ. *See also Proverbs V, 14.* [8] and its splendor. [9] the axis, pivot. [10] is the possession, an inheritance of. [11] and magnify, enlarge upon.

הַמַּעֲמָד הַהוּא עָלַי כָּל גְּדוּלָּה כְּמוֹ שֶׁגִּדְּלוֹ ה'. שֶׁנֶּאֱמַר „כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ. לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל־הָאָרֶץ, וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קְצֵה הַשָּׁמָיִם. הֲנִהְיָה[2] כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ"[3].

וּדְעוּ אַחֵינוּ בַּבְּרִית וְהָאֱמוּנָה, שֶׁהָעִנְיָן הֶעָצוּם וְהַגָּדוֹל הַזֶּה, הֵעִיד עָלָיו מִבְחַר[4] הָעֵדִים, שֶׁלֹּא הָיָה מִקֹּדֶם כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה. וְהוּא שֶׁתִּשְׁמַע אֻמָּה אַחַת כֻּלָּהּ דִּבּוּר ה' וְשֶׁתִּרְאֶה כְבוֹדוֹ עַיִן[5] בְּעַיִן[5]. וְלֹא נַעֲשָׂה כֵן רַק שֶׁתִּתְחַזֵּק[6] הָאֱמוּנָה חִזּוּק[6] שֶׁלֹּא יְשַׁנֵּהוּ מִשְׁנֶה[7], וְיַגִּיעַ לָנוּ ע"י הָאֱמֶת מַה שֶּׁיַּעֲמִיד רַגְלֵינוּ לְבַל יִמְעֲדוּ אֲשֻׁרֵינוּ[8] בְּעִתּוֹת קָשׁוֹת כָּאֵלֶּה – עִתּוֹת שְׁמָד וַעֲרִיצוּת[9] גְּמוּרָה[10]. שֶׁכֵּן כָּתוּב

---

[1] above. [2] has .... ever happened. [3] *Deuteronomy IV, 32.* [4] the best of. [5] eye to eye. [6] that .... shall be doubly strong, firmly established. [7] *All three translators empoly* **מִשְׁנֶה** *in the sense of* 'change', 'alteration', *which, though admissible, is a rare use of the word. They were apparently influenced by the alliteration in the original Arabic.* [8] our steps. **תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֻׁרָיו.** *Psalms XXXVII, 31.* [9] tyranny. [10] absolute.

„כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים, וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ"[1]. ר"ל שֶׁאָמְנָם נִגְלָה אֲלֵיכֶם כְּדֵי שֶׁתַּעַמְדוּ בְּכָל נִסָּיוֹן מֵהַיּוֹם[2] וָאֵילָךְ[2]. וְאַתֶּם הֱיוּ מַחֲזִיקִים בְּדַתְכֶם, וְעַל אֱמוּנַתְכֶם קַיָּמִים[3] וְעוֹמְדִים[3], וּמִמִּצְוֹתֶיהָ אַל יָזוּזוּ[4] לְבַבְכֶם.

וּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה דִּמָּה אוֹתָנוּ לְאִשָּׁה יָפָה בְּתַכְלִית הַיֹּפִי וּמוּם אֵין בָּהּ. כְּאָמְרוֹ: „כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי[5] וּמוּם אֵין בָּךְ"[6]. וְדִמָּה אַנְשֵׁי אֵלּוּ הַכִּתּוֹת וְהָאֱמוּנוֹת, שֶׁרוֹצִים לְהַמְשִׁיכֵנוּ[7] אֲלֵיהֶם וּלְהַחֲזִירֵנוּ[8] לֶאֱמוּנָתָם, אֶל אַנְשֵׁי[9] בְלִיַּעַל[9] שְׁטוּפֵי[10] זִמָּה[11] הַמְפַתִּים[12] נָשִׁים, וְהֵן בְּנוֹת[13] חַיִל[13], לְהַשִּׂיג[14] מֵהֶן אֶת תַּאֲוָתָן הַמְכֹעֶרֶת[15]. כֵּן אֵלּוּ

---

[1] *Exodus XX, 20.* [2] from this time on. [3] steadfast and persistent. [4] shall . . . . move, budge. [5] my beloved. [6] *Song of Songs IV, 7. Tradition ascribes the authorship of the Song of Songs to King Solomon. Maimonides adopted the allegorical interpretation of the book.* [7] to draw, attract us. [8] and to make us go back. [9] wicked men. [10] addicted to, excessive in. [11] carnal gratification. *The phrase* שְׁטוּפֵי זִמָּה *is Talmudic. See Sabbath, p. 152*^{a}. [12] who entice, lure. [13] virtuous. [14] to obtain, satisfy. [15] ugly, lewd.

יִשְׁתַּדְּלוּ לְהַמְשִׁיכֵנוּ לְדָתוֹתֵיהֶם וִיסִיתוּנוּ[1] לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָתָם וְלָלֶכֶת בְּתוֹרוֹתֵיהֶם. וְעָנָה בְחָכְמָתוֹ בִּלְשׁוֹן הָאֻמָּה, כְּאִלּוּ הִיא אוֹמֶרֶת לַאֲשֶׁר יִרְצוּ לְפַתּוֹתָהּ, וּלְהַגְדִּיל וּלְפָאֵר[2] אֱמוּנָתָם בְּעֵינֶיהָ „לָמָּה תַּחֲזִיקוּ בִי? הֲתוּכְלוּ לְהַרְאוֹת לִי מֵעֵין[3] מְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם"[4]? כְּלוֹמַר שֶׁהָאֻמָּה תִּתְוַכַּח[5] עִמָּהֶם וְתֹאמַר „הַרְאוּנִי כְּמַעֲמַד הַר סִינַי, שֶׁהָיָה בּוֹ מַחֲנֵה אֱלֹהִים וּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל זֶה לְעֻמַּת[6] זֶה. אָז אָשׁוּב לַעֲצַתְכֶם. וְהַפָּסוּק בְּ„שִׁיר הַשִּׁירִים" הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: „שׁוּבִי, שׁוּבִי, הַשּׁוּלַמִּית. שׁוּבִי, שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה[7]־בָּךְ. מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית? כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם".

וּפֵרוּשׁ שׁוּלַמִּית הַשְּׁלֵמָה[8] וּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם מַעֲמַד הַר סִינַי שֶׁהָיוּ בוֹ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּמַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה לְעֻמַּת זֶה. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁנֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה: „וַיּוֹצֵא[9] מֹשֶׁה

---

[1] and will incite us. [2] and to glorify. [3] of the nature of, something like. [4] the dancing of Mahnaim. *Maimonides interprets it to mean* 'the dancing of the camps or group dancing.' [5] argues, reasons (יכח). [6] near, close by. [7] that we may gaze. [8] the perfect one. [9] and .... brought .... out.

אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה[1], וְ„רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם[2], אַלְפֵי[3] שִׁנְאָן[3], אֲדֹנָי בָם[4], סִינַי[5] בַּקֹּדֶשׁ"[6].

וְרָאָה חָכְמַת הַמָּשָׁל וְסוֹדוֹתָיו שֶׁשָּׁנָה[7] מִלַּת „שׁוּבִי" אַרְבַּע פְּעָמִים בַּפָּסוּק הַזֶּה. לִהְיוֹת לְרֶמֶז[8] שֶׁאָנוּ נִרְדָּפִים[9] לָצֵאת מִן הַדָּת בְּכָל אַחַת[10] מֵאַרְבַּע הַמַּלְכֻיּוֹת שֶׁאָנוּ הַיּוֹם בָּאַחֲרוֹנָה מֵהֶם. וּכְבָר הִבְטִיחָנוּ ה' יִתְבָּרֵךְ בְּתוֹרָתוֹ, כִּי בִהְיוֹתָם מַכְרִיחִים אוֹתָנוּ לֶאֱחֹז בֶּאֱמוּנָתָם – שֶׁנֶּאֱמַר: „וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם"[11] – אוּלָם בְּכָל זֹאת לֹא יִהְיֶה זֶה כוֹלֵל[12] אֶת כָּל הָאָרֶץ, וְלֹא תִכָּרֵת[13] הַתּוֹרָה מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם. וְאָמַר „כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ"[14].

---

[1] *Exodus XIX, 17.* [2] are twice ten thousand. [3] thousands upon thousands, *taking* שִׁנְאָן *to mean* 'repetition', 'many.' *The Rabbis interpreted it to mean* 'angels.' *Pesiqta R. Kahana, p. 107^b reads*: כִּתּוֹת שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. [4] among them. [5] as in Sinai. [6] *Psalms LXVIII, 18. Cf. Midrash Shir ha-Shirim* 7[1], [2]. [7] that he repeated. [8] an allusion, intimation. [9] are pursued. [10] by each one. [11] *Deuteronomy IV, 28.* [12] embrace, take it. [13] shall . . . . be cut off. [14] *Deuteronomy XXXI, 21.*

ובאר לנו ע"י יְשַׁעְיָהוּ, מְבַשֵּׂרִי[1] הָאֻמָּה, כִּי הָאוֹת בֵּינֵינוּ ובינו יִתְבָּרֵךְ וְהַמּוֹפֵת הַנֶּאֱמָן שֶׁלֹּא נֹאבַד, הוּא קִיּוּם תּוֹרַת ה' וּדְבָרוֹ בֵּינֵינוּ. שֶׁנֶּאֱמַר „וַאֲנִי[2] זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם, אָמַר ה', רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ, לֹא־יָמוּשׁוּ[3] מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ, אָמַר ה', מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם"[4]. וְגַם הִתְפָּאֲרָה אֻמָּתֵנוּ לִפְנֵי ה' יִתְבָּרֵךְ עַל שֶׁהִיא סוֹבֶלֶת הַשְּׁמָדוֹת[5] וְנוֹשֵׂאת צָרוֹת הַתּוֹכְפוֹת[6] עָלֶיהָ. שֶׁכֵּן כָּתוּב: „כִּי־עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ[7] כָל־הַיּוֹם"[8]. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּ„מִדְרָשׁ חָזִית"[9] „כִּי־עָלֶיךָ" זֶה דוֹרוֹ שֶׁל שְׁמָד[10]. אִם כֵּן יֵשׁ עַל אֵלֶּה לִשְׂמֹחַ שֶׁסָּבְלוּ מִן הַצָּרוֹת וַאֲבֵדַת הַמָּמוֹן[11] וְהַגָּלוּת וְהַהֶפְסֵד[12] בְּכָל עִנְיְנֵיהֶם. שֶׁכָּל זֶה לְתִפְאֶרֶת[13] הִיא[13] לָהֶם[13] לְנֶגֶד הַבּוֹרֵא, וּכְאִלּוּ עָסְקוּ בְּמִצְוֹת וּשְׂכָרָם הַרְבֵּה מְאֹד. וְכָל מַה שֶׁיֶּאֱרַע לָהֶם הוּא חָשׁוּב

---

[1] the herald of good news for. [2] as for Me. [3] shall not depart. [4] *LIX, 21.* [5] oppression, persecutions. [6] that overtake. [7] we are slain. [8] *Psalms XLIV, 23.* [9] *Another name for the Midrash to the Song of Songs.* [10] *Midrash Song of Songs 1*[22]. [11] wealth, money, riches. [12] and disadvantages, restrictions. [13] is their glory, pride.

כְּקָרְבָּן כָּלִיל[1] עַל גַּבֵּי[2] הַמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר לָנוּ עַל זֶה, „מִלְאוּ[3] יֶדְכֶם[3] הַיּוֹם לַה' .... וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה"[4].

לְפִיכָךְ רָאוּי לָהֶם שֶׁיִּבְרְחוּ וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵי ה', וְיִכָּנְסוּ[5] לְמִדְבָּרוֹת וְלִמְקוֹמוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם יִשּׁוּב[6], וְלֹא יָחוּסוּ[7] עַל הִתְבּוֹדְדָם[8] מִמִּשְׁפַּחְתָּם וּבְנֵי בֵּיתָם, וְעַל אֲבֵדַת מָמוֹן. שֶׁכָּל זֶה דָּבָר מוּעָט[9] לְנֶגֶד חוֹבָתֵנוּ לְמֶלֶךְ הַכֹּל, הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנּוֹרָא הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ. וְנֶאֱמָן הָאֵל לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא.[10] כֵּן מָצָאנוּ חֲסִידִים טְהוֹרִים, בּוֹחֲרֵי הָאֱמֶת וּמְבַקְשִׁים לְהַשִּׂיגָהּ, יִבְרְחוּ לְדַת הָאֵל מִקְּצוֹת הָרְחוֹקוֹת וְיָשִׂימוּ[11] דַּרְכָּם[11] לִמְקוֹמוֹת הַחֲכָמִים, לְהוֹסִיף לָהֶם דַּעַת בַּדָּת וּלְמַעַן יַשִּׂיגוּ בָּזֶה

---

[1] like a sacrifice burnt entirely. [2] upon. [3] consecrate yourselves. [4] *Exodus XXXII, 29.* [5] and enter, go into. [6] settlement. [7] feel sorry. [8] their secluding themselves. [8] a small trifle. [10] וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא. 'Faithful is your employer and He will give you the wages of your toil. But know that the giving of the reward to the righteous is in the time to come.' *Mishnah Avot 2*[14]. [11] and will make, wend their way.

גְּמוּל טוֹב מֵאֵת ה'. וְאֵיךְ[1] לֹא יִבְרַח הָאָדָם בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ?

וַאֲנַחְנוּ רוֹאִים בִּבְנֵי אָדָם מִי שֶׁלֹּא יִמְצָא דֵי מִחְיָתוֹ[2] בְּמָקוֹם אֶחָד יֵצֵא מִשָּׁם לְמָקוֹם אַחֵר. כָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיֵּצַר[3] לוֹ מְקוֹמוֹ מִצַּד[4] תּוֹרָתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ, שֶׁעָלָיו לִבְרֹחַ מִמֶּנּוּ אֶל מָקוֹם אַחֵר. וּמִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָצֵאת מִמְּקוֹמוֹ בְּשׁוּם זְמָן, לֹא יִתְרַשֵּׁל[5] בְּנַפְשׁוֹ[6] וְיִפְשַׁע[6] וְיִתְפַּקֵּר[7] בְּחִלּוּל שַׁבָּת וּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרִים. וְיַחְשֹׁב שֶׁכְּבָר פָּרַק[8] מֵעָלָיו[8] עֹל[8] תּוֹרָה. זֹאת הַתּוֹרָה לֹא יִמָּלֵט[9] מִמֶּנָּה אֶחָד מִזֶּרַע יַעֲקֹב לְעוֹלָם, לֹא הוּא וְלֹא זַרְעוֹ וְלֹא זֶרַע זַרְעוֹ, יִרְצָה אוֹ לֹא יִרְצָה. וְהוּא נֶעֱנָשׁ[10] עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבִּטֵּל מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. וְלֹא יַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁבְּעָבְרוֹ הַחֲמוּרוֹת[11] לֹא יֵעָנֵשׁ עַל הַקַּלּוֹת כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּקֵּר בָּהֶם. וַהֲלֹא יָרָבְעָם

---

[1] how then. [2] his sustenance, livelihood. [3] when .... should oppress, restrict. [4] on the side of, in the matter of. [5] he should .... relax. [6] or be faithless to himself, transgress. [7] or be unrestrained, loose. [8] cast off the obligation, yoke of. [9] will .... escape. [10] (sure to be) punished. [11] the heaviest sins.

בֶּן נְבָט שֶׁחִיק עֲצָמוֹת נֶעֱנַשׁ עַל הָעֲגָלִים[1] שֶׁחָטָא בָהֶם וְהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ כֵן נֶעֱנַשׁ עַל שֶׁבִּטֵּל מִצְוַת סֻכָּה[2]. וְזֶה עִקָּר מִיסוֹדֵי הַתּוֹרָה. לִמְדוּהוּ כָּרָאוּי, וַעֲשׂוּ[3] הֶקֵּשׁ[3] עָלָיו[3] וְדִרְשׁוּ עָלָיו בַּקָּהָל.

וּמַה שֶּׁזָּכַרְתָּ מִדְּבַר הַפּוֹשֵׁעַ[4] שֶׁהִתְעָה[5] רַבִּים לְהַאֲמִין שֶׁמִּלַּת „בִּמְאֹד מְאֹד"[6] מְרַמֶּזֶת[7] עַל הַמְשֻׁגָּע[8], וְכֵן מַה

---

[1] *See I Kings XII, 28–33; XV, 26.* [2] *I do not recall anywhere a statement to the effect that Jeroboam was punished because he abolished the observance of Succot. It mgiht be implied, as is the opinion of Professor Simon Halkin, in I Kings XII, 32–XIII, 5. But there the emphasis is on idolatry. See j. Avodah Zarah I, 1, p. 39^{b}, Numbers Rabbah 23 end; Yalqut Shim'oni on Kings 201, where Jeroboam is said to have been punished because he struck the man of God.* [3] and deduce from it by analogy, apply it. [4] the sinner. *The apostate. See above p.* xviii ff. [5] who mislead. [6] *Genesis XVII, 20 reads:* **וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ. הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד. שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל.** 'Regarding Ishmael, I have heard you, and will indeed bless him; I will make him prolific, and will make him grow more and more numerous; he shall be the ancestor of twelve princes; I will make a great nation of him.' [7] alludes. [8] *Mohammed.*

שֶׁאָמַר שֶׁהַמִּלִּים „הוֹפִיעַ מֵהַר פָּרָאן"[1] רוֹמְזוֹת אֵלָיו, וּכְמוֹ כֵן אָמְרוּ „נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי"[2] וְכֵן הַהַבְטָחָה לְיִשְׁמָעֵאל „וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל"[3]. דְּבָרִים אֵלּוּ כְּבָר נִזְכְּרוּ וְנִשְׁנוּ[4] פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר עַד שֶׁהָיוּ לְזָרָא[5]. וְלֹא יֵאָמֵר עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם בְּתַכְלִית[6] הַחֻלְשָׁה[6] אֶלָּא שֶׁצְּחוֹק הוּא וְהִתּוּלִי[7] לָקַחַת[8] מֵהֶם רְאָיָה[9]. וְהֵם דְּבָרִים שֶׁלֹּא יוֹלִידוּ סָפֵק בְּשׁוּם[10] פָּנִים[10] וַאֲפִילוּ אֵצֶל הֶהָמוֹן. וְהַפּוֹשְׁעִים עַצְמָם הַמִּשְׁתַּעַשְׁעִים[11] בָּהֶם אֵין דַּעְתָּם כֵּן, וְלֹא בְּכֹבֶד[12] רֹאשׁ[12] אֲמָרוּם. כַּוָּנָתָם לְהִתְפָּאֵר בְּעֵינֵי הַגּוֹיִם, וּלְהֵרָאוֹת

---

[1] He shone forth. [2] *Deuteronomy XXXIII, 2. It will be recalled that according to Genesis XXI, 21 Ishmael, after having been driven from Abraham's home, settled in the Wilderness of Paran — most probably Et Tih, the high limestone plateau between the Dead Sea and Sinai. Mount Paran may be either Jebel Makra or the range of mountains west of the Gulf of Akaba.* [3] *Genesis XVII, 20. See preceding page, note 15.* [4] and repeated. [5] nauseating, loathsome. [6] absolutely feeble, weak. [7] absurdity, mockery. [8] to accept. [9] as proof, evidence. [10] in no way, by no means. *We should say* בְּשׁוּם אֹפֶן. [11] who amuse themselves. [12] seriously.

לָהֶם שֶׁמָּצְאוּ חִזּוּק לְדִבְרֵי קֻרְאַן[1]. כְּלוֹמַר שֶׁיֵּשׁ רֶמֶז בַּתּוֹרָה לִמְשֻׁגָּע. אֲבָל הַיִּשְׁמְעֵאלִים עַצְמָם אֵינָם מַאֲמִינִים בִּרְאָיוֹת אֵלּוּ, וְאֵינָם מְקַבְּלִים אוֹתָן, לְפִי שֶׁבִּטּוּלָן מְבֹאָר[2]. וּמִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ לָהֶם שׁוּם טַעֲנָה בְּפָסוּק מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וְלֹא בִסְבָרָא[3] וּבְדִמְיוֹן לְהִתָּלוֹת[4] בָּהּ[4], הֻצְרְכוּ[5] לוֹמַר שֶׁהֶחֱלִפְנוּ וְשִׁנִּינוּ אוֹתָהּ, וּמָחַקְנוּ[6] שֵׁם פְּלוֹנִי[7] מִשָּׁם. וְלֹא מָצְאוּ שׁוּם טַעֲנָה יוֹתֵר קְרוֹבָה וּמִתְקַבֶּלֶת[8] עַל[8] הַדַּעַת[8] מִזּוּ, אע"פ שֶׁהִיא חַסְרַת[9] טַעַם[9] וּבְטוּלָה גָּלוּי אֲפִילוּ לֶהָמוֹן וְכָל שֶׁכֵּן לַיְחִידִים. הוֹאִיל וְהַתּוֹרָה נֶעְתְּקָה[10] לְלָשׁוֹן אֲרַמִּית[11] וּלְשׁוֹן יָוָן[12] וּלְשׁוֹן פָּרַס[13] וּלְשׁוֹן לַעַז[14], קֹדֶם שֶׁעָמַד

---

[1] *The Koran.* [2] is evident. [3] in logic, reason. [4] upon which to hang, base. *The Talmudic expression for* 'to refer to a competent and recognized authority' *is* הִתָּלֵה בְּאִילָן גָּדוֹל. [5] they had to, were forced to. [6] and erased. [7] so and so, *namely Mohammed.* [8] and reasonable, making sense. [9] nonsensical, absurd. [10] was translated, transcribed. [11] Aramaic. *The Targum Onkelos.* [12] *Undoubtedly the Septuagint.* [13] *The Persian Version of the Bible, to which Maimonides makes reference, is no longer extant, and little is known of it.* [14] לעז *means any foreign language. Here*

הַפָּסוּלִי[1] כַּמָּה מֵאוֹת[2] בַּשָּׁנִים. וְעוֹד שֶׁהַתּוֹרָה מְקֻבֶּלֶת בְּמִזְרַח הָאָרֶץ וּבְמַעֲרָבָהּ, וְלֹא נִמְצָא בַּכֹּל שׁוּם חִלּוּף כְּלָל, אֲפִילוּ בְּדִקְדּוּקֶיהָ[3] וּטְעָמֶיהָ[4] לֹא נִמְצָא בָהּ שִׁנּוּי כְּלָל. וְלֹא הֻצְרְכוּ לְטַעֲנָה זוֹ הַחֲלוּשָׁה אֶלָּא מִפְּנֵי חֶסְרוֹן הַפָּסוּק וְסַעַד[5] בַּתּוֹרָה.

בֵּאוּר הַמִּלִּים „גּוֹי גָּדוֹל" אֵין רְצוֹנוֹ לוֹמַר גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה אֶלָּא בְמִנְיָן[6] לְבָד. וּכְבָר נֶאֱמַר בְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה „גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצֻמִים"[7]. וְכֵן אָמְרוּ „בִּמְאֹד מְאֹד" עִנְיָנוֹ לָרֹב[8]. וְאִלּוּ הָיָה פְּלוֹנִי[9] כָּתוּב בּוֹ, הָיָה אוֹמֵר „וּבֵרַכְתִּיו"[10]

---

it most probably stands for the Vulgate, and not for an Arabic version. Since there is no evidence that there existed a translation of the Bible in that language prior to the age of Mohammed. In the Arabic original of this Letter only Syriac, Persian and Greek are mentioned.

[1] the disqualified one. *Mohammed.* [2] *The Arabic reads* "a long time." [3] in its details. [4] and accents. [5] and support. [6] in numbers. [7] *Deuteronomy IV, 38; IX, 1; XI, 23.* [8] exceedingly. [9] *Mohammed.* [10] and I shall bless him *in the future. But since it says* בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ *it can only refer to Ishmael.*

בְּמְאד מְאד", וְאָז הָיָה אֶפְשָׁר לְזֶה הַטּוֹעֵן לְהִתָּלוֹת בְּקוּרֵי[1] עַכָּבִישׁ[1] וְלוֹמַר שֶׁעִנְיָנוֹ[2] הַמְשֻׁגָּע. אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁאָמַר לְפָנֶיהָ „וְהִרְבֵּיתִי" יוֹרֶה[3] הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא עַל[4] דֶּרֶךְ[4] הַהַפְלָגָה[5] בְּרֹב מִנְיָן.

וּכְבָר בֵּאֵר ה' בַּתּוֹרָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהִבְטִיחוֹ מִנְּתִינַת[6] מִצְוֹת לְזַרְעוֹ וְשֶׁיַּבְדִּיל אוֹתָם מִזּוּלָתָם[7], בִּשְׁבִיל זֶרַע יִצְחָק נֶאֱמַר. וְהוּא[8] סָמוּךְ[9] וּמְצֹרָף[10] לְבִרְכַּת יִצְחָק. שֶׁנֶּאֱמַר „וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ, כִּי זַרְעֲךָ הוּא"[11]. וּבֵאֵר בָּזֶה שֶׁהָעִקָּר הוּא יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל טָפֵל[12]. וְעוֹד בֵּאֵר בְּפֵרוּשׁ[13] וְאָמַר „כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע"[14]. וְהִנִּיחַ[15] יִשְׁמָעֵאל וְלֹא זְכָרוֹ כְּלָל. לְהוֹדִיעַ שֶׁאע"פ שֶׁיִּהְיֶה זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל הַרְבֵּה בְּמִנְיָן, לֹא יִהְיֶה נִכְבָּד וְלֹא יִמָּצֵא

---

[1] on to or by a spider's web. וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יֶאֱרֹגוּ. *Isaiah LIX, 5;* וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ. *Job VIII, 14.* [2] that its meaning is, that the context shows it to refer. [3] shows. [4] by way of. [5] exaggeration. [6] of the giving of. [7] from others. [8] and he (*Ishmael*) is indeed. [9] juxtaposed. [10] and joined. [11] *Genesis XXI, 13.* [12] is of secondary importance. [13] explicitly. [14] *Genesis XXI, 12.* [15] and he left (out).

חַן בְּעֵינֵי ה', וְלֹא יִתְפַּרְסֵם בְּמַעֲלוֹתָיו,[1] וְלֹא יִתְפַּרְסֵם וְלֹא יִתְוַדַּע[2] אַבְרָהָם עַל יָדוֹ, אֶלָּא בְזַרְעוֹ הַנִּכְבָּד, וְהוּא הַזֶּרַע הַבָּא מִיִּצְחָק. וְזֶה פֵּרוּשׁ „יִקָּרֵא". כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי"[3]. כְּלוֹמַר יִתְפַּרְסֵם בָּהֶם. וּכְמוֹ כְּשֶׁהִבְטִיחַ ה' לְאַבְרָהָם שֶׁבְּרִיתוֹ וְתוֹרָתוֹ שְׁמוּרוֹת לְזַרְעוֹ, כַּכָּתוּב „וְהָיִיתָ לָהֶם לֵאלֹהִים"[4], יִחֵד[5] אֶת יִצְחָק וְהִבְדִּילוֹ מִיִּשְׁמָעֵאל. וּמִכֵּיוָן שֶׁאָמַר עַל יִשְׁמָעֵאל „הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ", בֵּאֵר בְּבֵאוּר יוֹתֵר בָּרוּר „וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת־יִצְחָק"[6]. וְעוֹד עַל יְדֵי זֶה שֶׁיִּחֵד יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב בְּכָל הַבְּרָכוֹת זוּלַת[7] עֵשָׂו. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר „וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ"[8]. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה שֶׁמַּעֲלַת הַתּוֹרָה שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ ה' לְאַבְרָהָם שֶׁתִּתְקַיֵּם בְּזַרְעוֹ – שֶׁיִּצְחָק הוּא הוּא הַמְיֻחָד בְּהַבְטָחָה זוֹ, וְאַחֲרָיו יַעֲקֹב מִזֶּרַע יִצְחָק. וְכֵן מָצָאנוּ אֵצֶל הַנָּבִיא ע"ה, שֶׁנָּתַן הוֹדָאָה[9] לַה' עַל הַחֶסֶד

---

[1] because of his worth, excellence, virtues. [2] be made known, be celebrated. [3] *Genesis XLVIII, 16.* [4] *Genesis XVII, 8.* [5] He singled out. [6] *Genesis XVII, 21.* [7] to the exclusion of. [8] *Genesis XXVIII, 4.* [9] thanks.

הַגָּדוֹל „אֲשֶׁר כָּרַת[1] אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק[2] וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם"[3].

וְרָאוּי לָכֶם לָדַעַת שֶׁלְּפִי הַקֻּרְאָן נִמְצָא כָּתוּב בְּפֵרוּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַנָּבִיא לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְהַפּוֹשְׁעִים[4] שֶׁאָחֲזוּ[5] בוֹ מָצְאוּ עָלָיו רֶמֶז בְּמִלַּת „בִּמְאֹד מְאֹד". אֲבָל לְפִי הַקֻּרְאָן וַעֲוֹן גִּלְיוֹן[6] שְׁמוֹ אֵינוֹ מְחַמַּד אֶלָּא אַחְמַד[7]. וּבְכֵן בָּטְלָה

---

[1] the covenant which He made. *Note the omission of* בְּרִית [2] to Isaac. יִשְׂחָק *in place of* יִצְחָק. *So also twice in Amos and once in Jeremiah.* [3] *Psalms CV, 9.* [4] *Maimonides appears to have in mind Jewish converts to Islam.* [5] who took hold, became .... followers. [6] the Gospels. *A play on the Greek euaggélion,* 'good tidings.' Also written אָוֶן גִּלָּיוֹן. *Maimonides had apparently never read the New Testament and, therefore, accepted the statement of the Koran to the effect that Mohammed was mentioned there.*

[7] And remember, Jesus,
The son of Mary, said:
"O Children of Israel!
I am the apostle of God
(Sent) to you, confirming

גַם הַטַּעֲנָה שֶׁטּוֹעֲנִים שֶׁהַמִּלָּה „בִּמְאֹד מְאֹד" בְּגִימַטְרִיָּה[1] מְחַמַּד בִּהְיוֹת שֶׁמִּסְפַּר „בִּמְאֹד מְאֹד" אֵינוֹ[2] עוֹלֶה[2] לְמִסְפַּר[2] אַחְמַד.

The Law (which came)
Before me, and giving
Glad Tidings of an Apostle
To come after me,
Whose name shall be Aḥmad."

The Koran, Sura LXI (Battle Array), i.

[1] is numerically the same. *The Greek grámma* (plural *grámmata*) 'a written character, letter, records or accounts' *is employed in rabbinic literature variously in the sense of arithmetic or in that of the use of letters for their numerical value or in that of homiletical interpretations based on the numerical values of letters.* [2] does not amount, does not add up to the numerical value of. *The numerical value of* בִּמְאֹד מְאֹד *is 92, and so also of* מְחַמַּד, *but obviously not of* אַחְמַד. *For further discussion of the putative allusions to Mohammed in the Bible see W. Goldsack, Muhammed and the Bible and A. Strauss in the* ספר הזכרון לבית המדרש לרבנים בוינה *pp. 182–197, and his reference there to the literature on the subject compiled by Steinschneider and Goldziher.*

כְּמוֹ כֵן בֵּאֲרוּ אֶת הַפָּסוּק „הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן" לֹא עַל צַד הָאֱמֶת. בְּיָדוּעַ[1] שֶׁ„הוֹפִיעַ" הוּא פֹּעַל[2] עָבָר[2]. וְאִלּוּ אָמַר „יוֹפִיעַ[3] מֵהַר פָּארָן" אָז יָכֹל הָיָה הַטּוֹעֵן לְהִתָּלוֹת בְּהַהֲטָעָה[4] זוֹ וּלְפַטְפֵּט[5] פִּטְפּוּטִים[5]. אֲבָל עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר „הוֹפִיעַ" יוֹרֶה שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁכְּבָר הוֹפִיעַ, וְהוּא מַעֲמַד הַר סִינַי. וְאוֹמֵר כְּשֶׁנִּגְלָה ה' עַל הַר סִינַי לֹא יָרַד עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם כְּרֶדֶת אַבְנֵי[6] אֶלְגָּבִישׁ[6], אֶלָּא לְאַט לְאַט הוֹפִיעַ, מֵרָאשֵׁי הֶהָרִים, מֵרֹאשׁ הַר לְרֹאשׁ הַר עַד שֶׁיָּרַד עַל הַר סִינַי. וְאָמַר „ה' מִסִּינַי בָּא, וְזָרַח[7] מִשֵּׂעִיר[8] לָמוֹ. הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה[9] מֵרִבְבוֹת[10] קֹדֶשׁ[10] מִימִינוֹ אֵשְׁדָּת[11] לָמוֹ"[12]. וּרְאֵה שֶׁהַמִּלָּה „לָמוֹ" כַּוָּנָתָהּ[13] לְיִשְׂרָאֵל. וְהִתְבּוֹנֵן

---

[1] It is certain. [2] a verb in the past tense. [3] *The future tense.* [4] deception, sophism. [5] and babble unmeaning talk. [6] hail, hail stones. *Found in the Bible only in Ezekiel XIII, 11, 13; XXXVIII, 22.* [7] and appeared, rose. [8] *The mountainous tract once occupied by the Edomites. It extends along the Eastern side of the Arabah.* [9] and came. [10] from the myriads holy. [11] a fiery law. *Combination of* אֵשׁ *and* דָּת [12] *Deuteronomy XXXIII, 2.* [13] is intended, refers.

אֵיךְ דִּיֵּק¹ הַכָּתוּב בִּלְשׁוֹנוֹ. פָּארָן שֶׁהוּא יוֹתֵר רָחוֹק נֶאֱמַר בּוֹ „הוֹפִיעַ" וְשֵׂעִיר שֶׁהוּא יוֹתֵר קָרוֹב נֶאֱמַר בּוֹ „זָרַח" וְסִינַי שֶׁאֵלָיו הָיְתָה הַכַּוָּנָה וּבוֹ שָׁכַן² הַכָּבוֹד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר „וַיִּשְׁכֹּן כְּבוֹד־ה' עַל הַר סִינַי"³ אָמַר „מִסִּינַי בָּא". וּכְעִנְיָן זֶה שָׁרָה⁴ דְבוֹרָה בְּסַפְּרָה מַעֲמַד הַר סִינַי. שֶׁהָאוֹר יָרַד לְאִטּוֹ מֵהַר לְהָר. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב „ה' בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ⁵ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם"⁶. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ בֵּאֲרוּהוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ וְיִתְנַשֵּׂא שָׁלַח שָׁלִיחַ לֶאֱדוֹם קֹדֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל בִּשְׁלִיחִים לְהוֹרוֹת לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא רָצוּ לְקַבְּלָהּ, וְכֵן שָׁלַח לְיִשְׁמָעֵאל לְתִתָּהּ לָהֶם וְלֹא קִבְּלוּהָ מִמֶּנּוּ⁷. וְאַחַר כָּךְ שָׁלַח מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְקִבַּלְנוּהָ וְאָמַרְנוּ „כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'

---

[1] how precise it was. [2] rested. *Note the interesting distinction Maimonides makes between* הוֹפִיעַ *and* זָרַח. [3] *Exodus XXIV, 16.* [4] sang. [5] when Thou didst march. [6] *Judges V, 4.* [7] *The legend to the effect that the Ishmaelites, Edomites and other nations were offered the Torah and had refused to accept it is told and retold in rabbinic literature and other Jewish sources many times. See, for example, Sifre Deuteronomy, 343, pp. 142^b ff. edition Friedmann.*[8] *Avodah Zarah, p. 2^b.*

נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"[1]. וְכָל זֶה אֵרַע קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה[2]. וְלָכֵן בָּאוּ הַפְּעָלִים „בָּא", „זָרַח", „הוֹפִיעַ" בֶּעָבָר וְאֵינָם מוֹרִים עַל שֶׁעָתִיד לָבֹא.

וְאוּלָם הָרְאָיָה שֶׁהֵם מְבִיאִים מֵהַפָּסוּק „נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן"[3], וּמַה שֶּׁזָּכַרְתָּ שֶׁמִּקְצָת אֲנָשִׁים הִסְתַּפֵּק לָהֶם זֶה הַכָּתוּב וּקְצָתָם הִרְחִיקוּ מֵהֶם אֶת הַסָּפֵק מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר „מִקִּרְבְּךָ", אֲבָל לוּלֵא מִלַּת „מִקִּרְבְּךָ" הָיְתָה זֹאת לָהֶם לִרְאָיָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה, יֵשׁ לְךָ לָשִׂים לֵב וְתִתְבּוֹנֵן בַּמֶּה שֶׁאֹמַר לְךָ. דַּע שֶׁלֹּא נָכוֹן הוּא לָקַחַת מִלָּה אַחַת מֵעִנְיָנָהּ[4] וְלַהֲבִיאָהּ כִּרְאָיָה. מִן הָרָאוּי[5] לוֹ שֶׁיְּעַיֵּן[6] בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֶיהָ וְאַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיֵּדַע כַּוָּנַת[7] הָאוֹמֵר, וְאָז יִקַּח רְאָיָה לִדְבָרָיו. וְאִלּוּ הָיָה נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ כֵן, אֶפְשָׁר הָיָה לוֹמַר שֶׁהִזְהִירַתְנוּ הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִשְׁמַע לְשׁוּם נָבִיא וְלֹא לְהַאֲמִין לְקוֹל[8] אוֹת. שֶׁכֵּן כָּתוּב

---

[1] *Exodus XXIV, 7.* [2] the Sinaitic Revelation. [3] *Deuteronomy XVIII, 15.* [4] out of its context. [5] it is proper. [6] that he should consider. [7] the meaning, purpose of. [8] in the voice of a sign, miracle. *See Exodus IV, 8.*

„לא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם"[1]. וְכֵן נוּכַל לוֹמַר שֶׁה' צִוָּנוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר „וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם"[2]. וְהַרְבֵּה כַּיּוֹצֵא בָזֶה. וּבָרוּר שֶׁאֵין לוֹקְחִין[3] רְאָיָה מִשּׁוּם פָּסוּק עַד שֶׁנֵּדַע כַּוָּנַת עִנְיָנוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ.

וּבְכֵן נְעַיֵּן גַּם בַּפָּסוּק הַזֶּה שֶׁהוּא „נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי". וְנַעֲמֹד עַל מַה שֶּׁלְּפָנָיו וְשֶׁלְּאַחֲרָיו וְעַל הַסְּמִיכוּת[4] בֵּינוֹ וּבֵין עִנְיָנוֹ כְּדֵי שֶׁיּוּבַן[5] וְלֹא יִשָּׁאֵר בּוֹ סָפֵק בְּשׁוּם פָּנִים. בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה[6] נִזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק[7] בְּקוֹסְמִים[8] וּבִמְעוֹנְנִים[9] וּבְחָכְמַת[10] הַכּוֹכָבִים[10] וּבִכְשָׁפִים[11] וּבַחֲבָרִים[12]. וְאֵלּוּ הֵם הַדְּבָרִים שֶׁחוֹשְׁבִים הָאֻמּוֹת שֶׁבָּהֶם יוּכְלוּ לָדַעַת הָעֲתִידוֹת[13] קֹדֶם שֶׁיִּתְחַדְּשׁוּ, וְלִהְיוֹתָם מוּכָנִים לִקְרָאתָם.

---

[1] *Deuteronomy XIII, 4.* [2] *Deuteronomy IV, 28.* [3] *The Mishnaic form, instead of* לוֹקְחִים. [4] the relation. [5] that it should be understood, explained. [6] the section. [7] not to occupy ourselves, not to meddle. [8] with divination. [9] soothsayers. [10] astrology. [11] sorcery. [12] and spells. [13] things destined, future. וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ, 'The things that are to come upon them shall make haste.' *Deuteronomy XXXII, 36.*

וּכְשֶׁהִזְהִירָנוּ ה' מִלְּהִתְעַסֵּק בִּדְבָרִים אֵלּוּ, אָמַר לָנוּ שֶׁכָּל הָאֻמּוֹת חוֹשְׁבִים שֶׁזְּקוּקִים[1] הֵם לְדֶרֶךְ זוֹ לָדַעַת עֲתִידוֹת קֹדֶם שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ. וְאַתֶּם לֹא תֵדְעוּ מִזֶּה הַדֶּרֶךְ מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, אֶלָּא תֵדְעוּ אוֹתוֹ עַל יְדֵי נָבִיא שֶׁאָקִים לָכֶם לְהוֹדִיעֲכֶם מַה שֶּׁיִּהְיֶה. וְיֵאָמְנוּ[2] דְּבָרָיו וְלֹא יֶחֱטָא[3] בְּכָל מַה שֶּׁיֹּאמַר. וְתִהְיוּ יוֹדְעִים הֶעָתִיד בְּלִי קֹסְמִים וַחֲבָרִים, וּמֵאֵין[4] דִּין[5] הַכּוֹכָבִים. וְאָסִיר מִכֶּם הַטֹּרַח אֲשֶׁר יִמְצָאֲכֶם בִּדְבָרִים אֵלּוּ. שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם לְהוֹדִיעֲכֶם הֶעָתִיד יִהְיֶה „מִקִּרְבְּכֶם" וְלֹא תִצְטָרְכוּ[6] לְשׁוֹטֵט[7] אַחֲרָיו מֵעִיר לְעִיר וְלָלֶכֶת אַחֲרָיו דֶּרֶךְ רְחוֹקָה. זֶה עִנְיַן „מִקִּרְבְּךָ". אַחַר כֵּן הוֹדִיעָנוּ דָּבָר אַחֵר, שֶׁעִם[8] הֱיוֹת הַנָּבִיא קָרוֹב וּבְקִרְבְּכֶם, יִהְיֶה גַּם מִכֶּם גַּם כֵּן, כְּלוֹמַר

---

[1] that . . . tied to, dependent on. [2] and . . . . will be established, come true. [3] he will . . . . miss the mark, will not guess wrong. קֹלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל־הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא, 'slinging a stone at a hair without missing.' *Judges XX, 16.* [4] and without. [5] the rule of the stars, astrology. [6] shall . . . . need, have to. [7] rove, wander. [8] that together with.

מִיִּשְׂרָאֵל. וְתִהְיֶה הַמַּעֲלָה הַזֹּאת מְיֻחֶדֶת לָכֶם וְהִיא לָדַעַת מַה יִּהְיֶה. לְפִיכָךְ הוֹסִיף לֵאמֹר „כָּמֹנִי", כְּלוֹמַר מִבְּנֵי יַעֲקֹב. הוֹאִיל וּכְתִיבִ[1] „מֵאַחֶיךָ" יִתָּכֵן[2] לִהְיוֹת[2] מֵעֵשָׂו וּמִיִּשְׁמָעֵאל, שֶׁכֵּן מָצָאנוּ כָתוּב בְּעֵשָׂו „כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל"[3] הָצְרַךְ לוֹמַר „כָּמֹנִי" וְאֵין „כָּמֹנִי" בְּכַאן לִהְיוֹת כָּמוֹהוּ בְּמַעֲלוֹת הַנְּבוּאָה. שֶׁכְּבָר אָמַר „וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה"[4].

וְזוֹ מְרוּצַת[5] מַשְׁמָעוּת[5] הַפָּרָשָׁה עַל כָּל מַה שֶּׁזָּכַרְנוּ. וְאָמַר „לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר[6] בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ... כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ[7] אוֹתָם, אֶל־מְעֹנְנִים, וְאֶל־קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ, וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן[8] לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ"[9]. הִנֵּה נִתְבָּאֵר וְנִתְאַמֵּת[10] שֶׁהַנָּבִיא הַזֶּה אֵינוֹ שֶׁיָּבִיא דָת וְלֹא יְחַדֵּשׁ תּוֹרָה. אֲבָל הוּא

---

[1] *The Aramaic passive participle in place of* כָּתוּב. *It occurs frequently in the Talmud.* [2] it is possible, might be understood to be. [3] *Numbers XX, 14.* [4] *Deuteronomy XXXIV, 10.* [5] the drift of (the meaning). [6] one who makes .... pass. [7] are to conquer. [8] has .... intended. [9] *Deuteronomy XVIII, 10, 14, 15.* [10] and verified.

הוא שֶׁלֹּא יַצְרִיכֵנוּ[1] לְקוֹסְמִים וְלִמְעוֹנְנִים וּלְחָכְמַת הַכּוֹכָבִים, וְנִשְׁאַל מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁיֶּאֱרַע כְּמוֹ שֶׁהָאֻמּוֹת שׁוֹאֲלִים לִמְעוֹנְנִים וּלְקוֹסְמִים. שֶׁכֵּן מָצָאנוּ שָׁאוּל שֶׁשָּׁאַל לִשְׁמוּאֵל עַל אֲבֵדָה שֶׁאָבְדָה לוֹ[2].

וְאוּלָם הֱיוֹתֵנוּ בִּלְתִּי מַאֲמִינִים בִּנְבוּאַת עֹמַר[3] וְזֵיד[4] אֵין זֶה בִּשְׁבִיל שֶׁאֵינָם מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁחוֹשְׁבִים הֶהָמוֹן עַד שֶׁנִּצְטָרֵךְ לְדַיֵּק מִמִּלַּת „מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ". שֶׁהֲרֵי[5] אִיּוֹב וְצוֹפַר

---

[1] who will make us independent. [2] *I Samuel IX, 6–10.*
[3] *Most probably Omar I (581–644), second of the caliphs, who is said to have been the builder of the "Mosque of Omar."*
[4] *Zeid ibn Thabit, Mohammed's secretary who, in compliance with the request of Omar, prepared the definitive text of the Koran. It is to be doubted whether, in mentioning Omar and Zeid, Maimonides had in mind respective representatives of the two most important sects of Islam, the Sunnites and Shi'ites. He most probably intended no more than to refer in a general way to two renowned Moslems who had played an important role in editing, preserving and propagating the Koran. It should be added that Mohammed had an adopted son, Zeid ibn Haritha by name. But his interests and preoccupations appear to have been altogether of a military character.* [5] for.

ובִלְדַּד וֶאֱלִיפַז וֶאֱלִיהוּ כֻּלָּם אֶצְלֵנוּ נְבִיאִים[1] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם מִיִּשְׂרָאֵל. ולְהֶפֶךְ[2] חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר[3] נְבִיא שֶׁקֶר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִיִּשְׂרָאֵל. אֲבָל נַאֲמִין בְּנָבִיא אוֹ נַכְחִישֵׁהוּ[4] מִצַּד נְבוּאָתוֹ וְלֹא מִצַּד יִחוּסוֹ[5]. ומַשְׁמָעוּ[6] שֶׁל[6] דָּבָר[6] שֶׁזֶּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, אֲשֶׁר שָׁמַע דְּבַר ה' וְהֶאֱמַנּוּ בּוֹ ובִנְבוּאָתוֹ, וְאָמַרְנוּ לוֹ „קְרַב אַתָּה וּשְׁמָע אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ"[7], הוּא אָמַר לָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרָה בַּשָּׁמַיִם דָּת אַחֶרֶת, וְאֵין שָׁם תּוֹרָה בִּלְתִּי זֹאת שֶׁתָּבֹא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר „לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא" לֵאמֹר „מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה, וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ, וְיַשְׁמִיעֵנוּ[9] אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה"[10]. וְהִזְהִירָנוּ שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ בְּזֹאת הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר „לֹא־תֹסֵף עָלָיו

---

[1] *The five characters in the Book of Job. In* סֵדֶר אֵלִיָּהוּ רַבָּה, *28, p. 142, edition Friedmann, they are said to have been prophets. Job and Elihu are also called prophets in Yalqut Shim'oni on Numbers XXIII, 7, 766.* [2] to the contrary. *Occurs in the Bible only in Ezekiel XVI, 34.* [3] *A contemporary and opponent of Jeremiah. Jeremiah XXVIII.* [4] declare him false. [5] his lineage, origin. [6] the meaning, connotation of all this is. [7] *Deuteronomy, V, 24.* [8] that shall come, be revealed. [9] and communicate it. [10] *Deuteronomy XXX, 12.*

וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"[1]. וְחִיְּבָנוּ[2] בְּשֵׁם ה' לְהַאֲמִין בָּהּ, אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. שֶׁכֵּן כָּתוּב „הַנִּסְתָּרֹת[3] לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת[4] לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם"[5]. אִם כֵּן כָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד בֵּין שֶׁיִּהְיֶה מְיֻחָס לַכְּהֻנָּה[6] אוֹ לַלְוִיָּה[7] אוֹ שֶׁיִּהְיֶה עֲמָלֵקִי[8] וְיֹאמַר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּטֵלָה וּבָטֵל חִיּוּבָהּ[9], שֶׁקֶר דִּבֵּר וְהִכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁהוּא אָמַר „לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם". לְפִיכָךְ נַכְזִיבֵהוּ[10] וְנַהַרְגֵהוּ אִם תִּהְיֶה לָנוּ הַיְּכֹלֶת. וְאֵין לָנוּ לָשִׂים לֵב[11] לְמוֹפְתָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא נַשְׁגִּיחַ לְמִי שֶׁמֵּסִית לַעֲבוֹדָה זָרָה. שֶׁכֵּן אָמַר „כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא.... וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר, נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם. לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי

---

[1] *Deuteronomy XIII, 1.* [2] and he obligated us. [3] what is hidden, mysteries. [4] what is revealed. [5] *Deuteronomy XXIX, 28.* [6] to the priesthood, a priest. [7] the status of Levite, a Levite. [8] an Amalekite. *Maimonides advisedly employs this despised name of a people whose memory we were enjoined to blot out. See his* ספר הַמִּצְוֹת, מִצְוֹת עֲשֵׂה 108, 109. [11] the obligation of observing it. [10] we will give him the lie. [11] we do .... pay attention.

הַנָּבִיא הַהוּא"[1]. שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה אָמַר לָנוּ לֹא תַעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה לְעוֹלָם. וּבְכֵן נֵדַע שֶׁהָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמִּתְנַבֵּא[2] בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה אֵינָהּ כִּי אִם בְּלָאט[3] וְכִשּׁוּף. וְעוֹד אָמַר לָנוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִצְחִית הִיא עַד עוֹלָם. לְפִיכָךְ כָּל נָבִיא שֶׁיֹּאמַר שֶׁהִיא רַק לִזְמַן קָצוּב[4], נֵדַע מִדְּבָרָיו שֶׁהוּא נְבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי בָא לְהַכְחִישׁ אֶת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. עַל כֵּן לֹא נַשְׁגִּיחַ בִּדְבָרָיו וְלֹא נְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מוֹפֵת, כִּי הֶאֱמַנּוּ בְמֹשֶׁה לֹא בִגְלַל הַמּוֹפְתִים, עַד שֶׁנִּתְחַיֵּב[5] לְהַקִּישׁ[6] בֵּין מוֹפֵת הַנָּבִיא לְמוֹפֵת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. אֲבָל הֶאֱמַנּוּ בוֹ לְפִי שֶׁשָּׁמְעוּ אֲבוֹתֵינוּ הַדִּבּוּר[7] כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע הוּא. וּבְשֶׁל זֶה הֶאֱמַנּוּ אֱמוּנָה שְׁלֵמָה מְקֻיֶּמֶת עַד עוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר „וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם"[8]. וַאֲנַחְנוּ בְּעִנְיָן זֶה עִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּמוֹ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁרָאוּ דָבָר אֶחָד. שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם בָּרִי[9] לוֹ שֶׁעֵדוּת[10] חֲבֵרוֹ אֲמִתִּית, אע"פ

---

[1] *Deuteronomy XIII, 2–4.* [2] he who prophesies. [3] by means of magic art. לָאט *or* לָט *occurs in the Bible only in the plural and only in connection with the magicians of Egypt. See Exodus VII, 22; VIII, 3, 14.* [4] fixed, limited. [5] that we should be obliged. [6] to make comparision. [7] the word of God. [8] *Exodus XIX, 9.* [9] is sure, certain. [10] that the testimony.

שֶׁאֲחֵרִים יִצְטָרְכוּ אוֹת אוֹ מוֹפֵת בִּכְדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ בְעֵדוּת שְׁנֵיהֶם. וְכֵן הַדָּבָר בָּנוּ, אֲנַחְנוּ עֲדַת יִשְׂרָאֵל יָדַעְנוּ אֲמִתּוּת[1] מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לְפִי שֶׁרְאִינוּהוּ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי בִּשְׁעַת[2] הַדִּבּוּר וְלֹא מִפְּנֵי הַמּוֹפֵת. וְאוּלָם עָשָׂה כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה מִן הַמּוֹפְתִים לְפִי הַצֹּרֶךְ כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה. וְהָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה נִשְׁכַּח וְאֵין סוֹמְכִים עָלָיו רַב אֻמָּתֵנוּ. וְלֹא[4] הֲרֵי[3] אֱמוּנָתֵנוּ בְמוֹפְתִים כְּמוֹ[3] הֲרֵי[3] אֱמוּנָתֵנוּ בְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְלֹא נִשְׁווֹת[4]. וְזֶה מַה שֶּׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּשֵׁם הָאֻמָּה לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם „מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם". ר"ל הַאִם תּוּכְלוּ לְהַעֲמִיד לִי כְּמַעֲמַד הַר סִינַי?

לְפִיכָךְ אִם יַעֲמֹד נָבִיא מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת וְיִקְרָא בְנֵי אָדָם לְדָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע כְּמוֹ יְשַׁעְיָהוּ וְיִרְמְיָהוּ וְזוּלָתָם, נִשְׁאַל מִמֶּנּוּ מוֹפֵת. אִם יִתֵּן מוֹפֵת נַאֲמִין בּוֹ וְיִהְיֶה אֶצְלֵנוּ בְּמַעֲלוֹת הַנְּבִיאִים, וְאִם יֶחְסַר[5]

---

[1] the truthfulness. [2] at the time of. [3] is not analogous. [4] and are not compared. [5] should be lacking, wanting.

וְיִפֹּל[1] שׁוּם דָּבָר מִכָּל דְּבָרָיו יֵהָרֵג. וְזֶה[2] שֶׁאָנוּ מַאֲמִינִים בּוֹ בְּתִתּוֹ מוֹפֵת אע"פ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּעָרְמָה[3] וְלַהַט[4], שֶׁכְּמוֹ כֵן אָנוּ מְקַבְּלִים עֵדוּתָם שֶׁל עֵדִים, אַף כִּי יִתָּכֵן שֶׁשֶּׁקֶר יְדַבֵּרוּ. שֶׁה' צִוָּנוּ ע"י מֹשֶׁה לַחְתֹּךְ[5] עַל פִּי עֵדוּתָם שֶׁל שְׁנֵי עֵדִים, אַף כִּי יִתָּכֵן שֶׁיָּעִידוּ בְּשֶׁקֶר. וְכֵן צִוָּנוּ שֶׁאִם יָקוּם נָבִיא וְנָתַן אוֹת אוֹ מוֹפֵת וְנִרְאֶה לָנוּ לְפִי דַּעְתֵּנוּ שֶׁהָאוֹת אֱמֶת, נַעֲשֶׂה כִדְבָרָיו אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהוּא דוֹבֵר שֶׁקֶר. וּבֵאֵר לָנוּ שֶׁלֹּא נְקַבֵּל דִּבְרֵי מִי שֶׁיֹּאמַר שֶׁהוּא נָבִיא וְיָבֹא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ ע"ה.

וּכְבָר בֵּאַרְנוּ הָעִנְיָן הַזֶּה בְּתַכְלִית הַבֵּאוּר בִּפְתִיחַת חִבּוּרֵנוּ הַגָּדוֹל, בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, וּמִשָּׁם תִּלְמַד הָעִקָּרִים הָאֵלֶּה הַגְּדוֹלִים, שֶׁהֵם אַדְנֵי[6] הַתּוֹרָה וְעַמּוּדֵי[7] הָאֱמוּנָה.

וּמַה שֶּׁרָאוּי לְךָ לָדַעַת כִּי כַּאֲשֶׁר[8] אֵין[8] תּוֹסֶפֶת[9]

---

[1] נִפֹּל *is hardly ever used in the sense of* 'falling short of.' נָפַל דָּבָר *more commonly means* 'to happen.' [2] and the reason. [3] with cunning. [4] and magic arts. [5] to decide. [6] the bases, foundation of. [7] and the pillars of. [8] as there is no. [8] adding, addition.

בְּתוֹרַת משֶׁה וְלֹא גֵרָעוֹן[1] בַּכְּתוּבִים[2] כְּמוֹ כֵן אֵין תּוֹסֶפֶת וְגֵרָעוֹן בְּפֵרוּשָׁה הַמְקֻבָּל. וְהוּא שֶׁקִּבְּלוּ הַחֲכָמִים ז"ל אִישׁ מִפִּי אִישׁ, וְהִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[3].

הִשָּׁמֵר וֶהֱיֵה זָהִיר שֶׁמָּא[4] יָחֵל[5] אֶחָד מִן הַמִּינִים[6], מְהֵרָה יֹאבֵדוּ, לַעֲשׂוֹת[5] בְּתוֹכְכֶם, כִּי מִמְּשֻׁמָּדִים[7] יֵרְעוּ[8]. וּבְאֶרֶץ זוֹ גְּדוֹלוֹת[9] יְדַבֵּרוּ[9], אע"פ שֶׁהִיא כְּמוֹ שֶׁיָּדוּעַ לְךָ מְקוֹם חֲכָמִים וְתַלְמִידִים וּמִדְרָשׁוֹת[10]. וְאָנוּ מַזְהִירִים אוֹתְךָ עַל טָעֻיּוֹת וְהַמִּשְׁגִּים[11] הַנּוֹפְלִים בֵּינֵיהֶם מִזְּמַן לִזְמָן. וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ מֶרְחָק זוֹ, יְקַבֶּצְכֶם ה' כֻּלְּכֶם יַחַד בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, שֶׁאִם יָקוּם אֶחָד מֵהֶם לְקַלְקֵל[12] אֶת הֶהָמוֹן וְאֵין לָהֶם מַצִּיל מִיָּדוֹ, הִבָּדְלוּ[13] מֵהֶם. וּדְעוּ שֶׁלְּפִי דַעְתֵּנוּ מוּתָּר לְהָרְגָם, יַעַן כִּי מַכְחִישִׁים נְבוּאַת משֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ „עַל־פִּי הַתּוֹרָה

---

[1] taking away, diminishing. [2] to or of the Biblical text. [3] the oral tradition, law. [4] lest. [5] begins, starts (חָלַל) something. [6] the heretics. [7] than apostates. [8] are worse. [9] they speak insolently. לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גדלות. *Psalms XII, 4.* [10] schools. [11] and mistakes. [12] to corrupt. [13] separate yourselves. הִבָּדְלוּ מתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת. *Numbers XVI, 21.*

אֲשֶׁר יוֹרוּךָ[1] וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה"[2]. וְהֵם טוֹעֲנִים וְאוֹמְרִים בְּעַזּוּת[3] תַּקִּיפָה[3] שֶׁדִּבְרֵי קַבָּלָה גּוֹדְשִׁים[4] הַסְּאָה[4] וּכְבֵדִים מִנְּשׂוֹא[5]. וְאָנוּ רָאִינוּ שֶׁהוּא מִן[6] הַהֶכְרֵחַ[6] לְהַעִירְכֶם עַל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[7].

אוּלָם מַה שֶׁזָּכַרְתָּ מֵעִנְיַן הַקִּצִּים[8], וּמַה שֶּׁבֵּאֵר רַבִּי סְעַדְיָה[9] בָּהֶם. רֵאשִׁית יֵשׁ עָלֶיךָ לְהָבִין שֶׁלֹּא נִתַּן לָשׂוּם אָדָם לָדַעַת אֶת הַקֵּץ אֶל[10] נָכוֹן[10]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר דָּנִיֵּאל וְאָמַר „כִּי־סְתֻמִים וַחֲתֻמִים הַדְּבָרִים עַד־עֵת קֵץ"[11]. וְאָמְנָם הִשְׂתַּכֵּל[12] בּוֹ[12] קְצָת חֲכָמֵינוּ וְנִדְמָה לָהֶם שֶׁהִשִּׂיגוּהוּ. וּכְבָר

---

[1] they shall teach thee. [2] *Deuteronomy XVII, 11.* [3] with great, blatant insolence. [4] overdo, overreach themselves. [5] to hear. גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא. *Genesis IV, 13.* [6] imperative, absolutely necessary. [7] *Maimonides was apparently attacking some individuals or an organized group that were critical of the oral tradition. This whole paragraph is missing in all three translations.* [8] the ends, the time of the coming of the Messiah. [9] *See the late Professor H. Malter's "Saadia Gaon's Messianic Computation" in the Journal of Jewish Lore and Philosophy, pp. 45–59.* [10] certainly, absolutely, precisely. [11] *Daniel XII, 9.* [12] considered, pondered over it.

קָדַם הַכָּתוּב לְהוֹדִיעֵנוּ וְאָמַר „יְשֹׁטְטוּ[1] רַבִּים וְתִרְבֶּה הַדָּעַת"[2]. כְּלוֹמַר יִרְבּוּ הַדֵּעוֹת וְהַסְּבָרוֹת בּוֹ. וּכְבָר בֵּאֵר ה' עַל יְדֵי נְבִיאָיו שֶׁאֲנָשִׁים רַבִּים יַחְשְׁבוּ קִצִּים לַמָּשִׁיחַ וְיַעַבְרוּ הַקִּצִּים וּבֶן דָּוִד לֹא בָא[3]. וְהִזְהִירָנוּ מִלְּהִסְתַּפֵּק בְּגִין[4] זֶה[4] וְשֶׁלֹּא נִתְעַצֵּב[5] אִם[6] לֹא[6] יַעֲלֶה[6] חֶשְׁבּוֹנֵנוּ[6]. וְאָמְנָם כָּל מַה שֶּׁהוֹסִיף לְהִתְאַחֵר[7] הוֹסִיפוּ בּוֹ תִקְוָה. שֶׁכֵּן אָמַר „וְיָפֵחַ[8] לַקֵּץ וְלֹא יְכַזֵּב אִם יִתְמַהְמַהּ[9] חַכֵּה[10] לוֹ[10], כִּי־בֹא[11] יָבֹא[11] לֹא יְאַחֵר"[12].

וְדַע שֶׁאֲפִילוּ הַקֵּץ שֶׁהוֹדִיעַ עָלָיו ה' בְּבֵרוּר, כְּלוֹמַר גָּלוּת מִצְרַיִם שֶׁאָמַר „וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת

---

[1] *Maimonides interpreted it to mean* 'many will (run to and fro) speculate on the coming of the Messiah.' [2] *Daniel XII,4.* [3] *Professor Simon Halkin is of the opinion that Maimonides was alluding to R. Johanan b. Turta's retort to R. Akiba who mistook Bar Kochba for the Messiah. j. Ta'anit IV, 5, p. 68[d] reads* **אָמַר לֵיהּ יוֹחָנָן בֶּן תּוֹרְתָא „עֲקִיבָה יַעֲלוּ עֲשָׂבִים בִּלְחָיֶיךָ וַעֲדַיִן בֶּן דָּוִד לֹא יָבֹא"** *See also Aichah Rabbah II, 2.* [4] on account of. [5] be grieved, disappointed. [6] if our calculations miscarry. [7] to tarry, be late. [8] and it speaks of (פּוּחַ). [9] it tarries. [10] wait. [11] for it will surely come. [12] *Habakkuk II, 3.*

שָׁנָה"[1], לֹא נוֹדְעָה אֲמִתּוּתוֹ וְנָפַל בּוֹ סָפֵק. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אֵלּוּ מִשָּׁעָה שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְמִצְרָיִם. וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים מִשֶּׁהִתְחִיל הַשִּׁעְבּוּד[2], וְהִיא שְׁנַת הַשִּׁבְעִים מֵעֵת רֶדֶת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, וַאֲחֵרִים חֲשָׁבוּהָ מִשָּׁעָה שֶׁנֶּאֶמְרָה נְבוּאָה זוֹ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְהוּא מַעֲמַד[3] בֵּין[3] הַבְּתָרִים[3]. וּכְשֶׁמָּלְאוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְמַעֲמַד בֵּין הַבְּתָרִים יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם קְצָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹשִׁים שָׁנָה קֹדֶם שֶׁעָמַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֶאֱמִינוּ שֶׁכְּבָר תַּם[4] הַקֵּץ, וַהֲרָגוּם הַמִּצְרִים וְהִכְבִּידוּ[5] עֲלֵיהֶם הַשִּׁעְבּוּד. וְכֵן הוֹדִיעוּנוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעַל הָאֲנָשִׁים הָהֵם אֲשֶׁר טָעוּ[6] בְּחֶשְׁבּוֹנָם גָּבְרוּ עֲלֵיהֶם הָאוֹיְבִים. אָמַר דָּוִד „בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי[7] רוֹמֵי־קֶשֶׁת[7] הָפְכוּ[8] בְּיוֹם קְרָב"[9]. וְהַקֵּץ הָאֲמִתִּי הָיָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה

---

[1] *Genesis XV, 13.* [2] (the period) slavery, servitude. [3] the revelation between the pieces. *See Genesis XV, 1–18.* [4] was finished. [5] made heavier, intensified. [6] were mistaken. [7] were as archers, handling the bow. נָשַׁק קֶשֶׁת means to be equipped with a bow. *See II Chronicles XII, 2.* רוֹמֵי *is the present of* רָמָה, 'to throw.' [8] turned back. *Shortened from* הָפְכוּ עֹרֶף. *So also in Judges XX, 39, 41.* [9] on the day of battle. *Psalms LXXVIII,9. Cf. I Chronicles VII, 20, 21; Sabbath p. 92[a]; the Commentaries of Ibn Ezra, Kimhi, and Ham'iri on this verse.*

מִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק שֶׁהוּא זֶרַע אַבְרָהָם בֶּאֱמֶת. שֶׁנֶּאֱמַר, „כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע"[1]. וְאָמַר ה' „כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה"[2]. פֵּרוּשׁ הַפָּסוּק בִּזְמַן הַגָּלוּת יְשַׁעְבְּדוּ בָהֶם. וְהָיָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְגֵרוּת[3] וְלֹא לְשִׁעְבּוּד. וְלֹא נִתְבָּאֵר זֶה עַד שֶׁעָמַד הַנָּבִיא[4] הַגָּדוֹל וְנִמְצָא שֶׁמִּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה[5].

וְאַתָּה דָן[6] מִקֵּץ זֶה קַל[6] וָחֹמֶר[6]. וּמָה הַקֵּץ שֶׁנּוֹדַע זְמַנּוֹ וְהִתְבָּאֵר לֹא יְדָעוּהוּ, כָּל שֶׁכֵּן הַקֵּץ הַזֶּה הָאָרֹךְ שֶׁפָּחֲדוּ הַנְּבִיאִים וְחָרְדוּ מֵרֹב אֲרִיכוּתוֹ עַד שֶׁהִשְׁתּוֹמֵם הַנָּבִיא וְאָמַר „הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף[7] בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ[8] אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר"[9]. וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ כְּשֶׁסִּפֵּר אֲרִיכוּת הַגָּלוּת הַזֹּאת

---

[1] *Genesis XXI, 12.* [2] *Genesis XV, 13.* [3] of exile. [4] *Moses.* [5] *For these calculations of the duration of the Egyptian exile and the premature exodus of the Ephraimites, see Pirquei d'Rabbi Eliezer XLVIII and Seder Olam Rabbah III, Ratner's edition, and the notes there on pp. 14, 15.* [6] deduce, form a conclusion *a minori ad majus.* [7] wilt Thou be angry. [8] wilt Thou prolong. [9] *Psalms LXXXV, 6.*

„וְאֻסְּפוּ[1] אֲסֵפָה[1] אַסִּיר[2] עַל־בּוֹר[3] וְסֻגְּרוּ[4] עַל־מַסְגֵּר[5] וּמֵרֹב[6] יָמִים יִפָּקֵדוּ"[7].

וּבֵאֵר לָנוּ דָנִיֵּאל עֹמֶק יְדִיעַת הַקֵּץ וְהֱיוֹתוֹ סָתוּם וְנֶעְלָם[8]. לְפִיכָךְ מְנָעוּנוּ[9] חֲכָמֵינוּ ז"ל מִלְּחַשֵּׁב[10] הַקִּצִּים לֶעָתִיד לָבֹא וּלְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ. שֶׁמָּא יִכָּשְׁלוּ בָהֶם הֶהָמוֹן וְיִבָּהֲלוּ, בִּרְאוֹתָם שֶׁבָּאוּ הַקִּצִּים וְלֹא בָא הַמָּשִׁיחַ. וְכֵן אָמְרוּ תִּפַּח[11] עַצְמָן[11] שֶׁל[11] מְחַשְּׁבֵי קִצִּין[12] לְפִי שֶׁהֵם תַּקָּלָה[13] לָעָם. לְפִיכָךְ הִתְפַּלְּלוּ חֲכָמֵינוּ שֶׁיַּכְזִיב ה' אֶת חֶשְׁבּוֹנָם.

וְאָנוּ דָנִין[14] אֶת רַבִּי סְעַדְיָה ז"ל, לְכַף[15] זְכוּת[15], וְנֹאמַר שֶׁבָּא לְעִנְיָן זֶה, אע"פ שֶׁיָּדַע שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה[16] לְהִתְעַסֵּק

---

[1] they will be gathered together. [2] like prisoners. [3] in a dungeon. [4] and they will be shut up, imprisoned. [5] in a prison. [6] until after many. [7] they will be punished. *XXIV, 22.* [8] and concealed. [9] kept us back. [10] from calculating. [11] may . . . . die, expire. [12] Those who calculate the ends, *i. e. the time of the coming of the Messiah. Sanhedrin, 97^b^.* [13] a stumbling block. [14] judge. [15] with an inclination in his favor. וֶהֱוֵי דָן אֶת־כָּל־אָדָם לְכַף זְכוּת. *Mishnah Avot, 1⁶.* [16] prohibited.

בּוֹ, רַק מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ נְבוֹכִים[1] וּמְבֻלְבָּלִים[2]. וְלוּלֵא הוּא ע"ה, כִּמְעַט שֶׁאָבְדָה תוֹרַת ה'. שֶׁהוּא חִזֵּק נֶחֱשָׁלֶיהָ[3] וּפִרְסְמָהּ וְהִרְבִּיצָהּ[4] וֶהֱפִיצָהּ[5] בִּלְשׁוֹנוֹ וּבְקוּלְמוּסוֹ[6]. וְהוּא הֶאֱמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁעַל דֶּרֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַקִּצִּים יִמְשֹׁךְ הֲמוֹן הָעָם לֶאֱמֶת וִיאַמֵּץ אוֹתָם וְיוֹסִיף עַל תּוֹחַלְתָּם[7]. וְהוּא ז"ל כָּל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם[8] שָׁמַיִם[8]. וְאֵין לִטְעֹן עָלָיו עַל שֶׁטָּעָה בְּחֶשְׁבּוֹנוֹתָיו, כִּי כַוָּנָתוֹ הָיְתָה מַה שֶּׁאָמַרְתִּי.

אָמְנָם מַה שֶּׁרְאִיתִיךָ מִשְׁתּוֹקֵק[9] עֲלֵי חָכְמַת הַכּוֹכָבִים וְהַשְׁפָּעַת קִבּוּצֵיהֶם[10] שֶׁהָיוּ וְשֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת, כָּל זֶה הָסֵר מִלִּבְּךָ וְנַקֵּה[11] דַעְתְּךָ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁמְּכַבְּסִים הַבֶּגֶד הַמְטֻנָּף[12] מִטִּנּוּפוֹ. לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ, וְאֵינָם אֱמֶת אֵצֶל חֲכָמִים שְׁלֵמִים וַאֲפִילוּ לְשֶׁאֵינָם מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה, וְכָל שֶׁכֵּן לִמְקַבְּלֵי הַתּוֹרָה. וּבִטּוּל דָּבָר זֶה מְבֹאָר בִּטְעָנוֹת

---

[1] confused. [2] and perplexed. [3] the enfeebled, weak-minded. וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים. *Deuteronomy XXV, 18.* [4] spread it, taught it. [5] and propagated it (פוץ). [6] and with his pen. [7] their hopes. [8] in honor of God. [9] to be strongly inclined toward. [10] their conjunctions. [11] and cleanse. [12] filthy.

שִׂכְלִיּוֹת[1] אֲמִתִּיּוֹת[2]. וְאֵין פֹּה הַמָּקוֹם לְזָכְרָם. אֲבָל שְׁמַע שֶׁמֶץ[3] דָּבָר מִמַּה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה בְּעִנְיָן זֶה.

דַּע שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעָמַד משֶׁה רַבֵּנוּ, הָיוּ כָּל הָאִצְטַגְנִינִין[4] פֶּה אֶחָד[5] אוֹמְרִים שֶׁאֻמָּה זוּ לֹא תִהְיֶה לָהּ תְּקוּמָה[6] וְלֹא תֵצֵא מֵעַבְדוּתָהּ לְעוֹלָם. וּבְשָׁעָה שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁהִיא[7] נִמְצָאָה בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת[8] אָז בָּאָה לָהּ הַהַצְלָחָה[9], וְנוֹלַד לָהּ מִבְחַר[10] הַמִּין הָאֱנוֹשִׁי וּפְדָאָהּ[11]. וּכְשֶׁהָיוּ כֻּלָּם בְּמַחֲשָׁבָה אַחַת שֶׁאֶרֶץ מִצְרַיִם יְשַׁלֵּם[12] אֲוִירָהּ[13] וְתִשְׁמַן, וְהָיוּ יוֹשְׁבֶיהָ בְּתַכְלִית הַשַּׁלְוָה אָז בָּאוּ עָלֶיהָ הַמַּכּוֹת. כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָהוּ כְּשֶׁבָּא לְסַפֵּר עַל הָעִנְיָן הַזֶּה. „אַיָּם[14] אֵפוֹא[14] חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לְךָ וְיֵדְעוּ מַה־יָּעַץ[15] ה' עַל מִצְרָיִם"[16]. וְכֵן אֵרַע

---

[1] rational. [2] real. [3] a small bit, a slight whisper. וּמַה־שֵּׁמֶץ דָּבָר נִשְׁמַע בּוֹ. *Job XXVI, 14.* [4] the astrologers. [5] of one opinion, unanimous. [6] will . . . . rise again, will . . . be restored. הָיוּ אוֹמְרִים אֵין לָהֶם תְּקוּמָה. *Exodus Rabba, 31[9].* [7] *The Jewish people.* [8] at its lowest ebb, in the lowest depths of humiliation. [9] good fortune. [10] *Moses.* [11] and delivered it. [12] will be wholesome, safe. [13] its climate. [14] where, now, are. [15] what . . . . has planned. [16] *XIX, 12.*

לְמַמְלֶכֶת נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע. בְּשָׁעָה שֶׁהִסְכִּימוּ אִצְטַגְנִינֶיהָ וַחֲכָמֶיהָ וְכָל הַנִּקְרָא בְּשֵׁם חָכָם שֶׁהִגִּיעַ זְמַן תְּחִלַּת שַׁלְוָתָהּ נִשְׁמְדָה מֶמְשַׁלְתּוֹ וְאָבְדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר עָלֶיהָ ה'. וְכֵן אָמַר יְשַׁעְיָהוּ מְהַתֵּל[1] בָּהּ וּמְשַׂחֵק לָהּ לְפִי שֶׁהָיוּ חֲכָמֶיהָ מִתְפָּאֲרִים בְּחָכְמָתָם. וּמְהַתֵּל כְּמוֹ כֵן מִן הַמַּמְלָכָה עַצְמָהּ שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם חֲכָמִים יוֹדְעֵי עֲתִידוֹת. וְאָמַר „יַעַמְדוּ־נָא וְיוֹשִׁיעֻךְ[2] הֹבְרֵי[3] שָׁמַיִם[3] הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים מוֹדִיעִים לֶחֳדָשִׁים[4] מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלָיִךְ"[5]. וּכְמוֹ כֵן יִקְרֶה[6] הַמִּקְרֶה[6] לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ מְהֵרָה יִגָּלֶה. כִּי כְּשֶׁיַּחְשְׁבוּ הָאֻמּוֹת שֶׁאֻמָּה זוּ לֹא תִהְיֶה לָהּ לְעוֹלָם מֶמְשָׁלָה וְלֹא תִגָּאֵל מִן הַשִּׁעְבּוּד, וְכָל הַחֲכָמִים כֻּלָּם פֶּה אֶחָד בְּעֵצָה זֹאת וְגַם הַקּוֹסְמִים בַּעֲלֵי הַכֹּחוֹת אִתָּם. יָפֵר[7] ה' מַחְשְׁבוֹתָם וּסְבָרָתָם הַנִּכְחֶשֶׁת[8] וִיגַלֶּה[9] הַמָּשִׁיחַ. שֶׁכֵּן אָמַר יְשַׁעְיָהוּ

---

[1] mocking. [2] and save you. [3] the astrologers, charmers of heaven. [4] month by month. [5] *XLVII, 13.* [6] will happen, events will fall out. [7] may . . . . bring to nought, prove false, frustrate. [8] failing, deteriorating, *or perhaps* false, rebutted. [9] and reveal, make known, have . . . . come.

בְּבֵאוּר עִנְיָן זֶה „מֵפֵר[1] אֹתוֹת[2] בַּדִּים[2] וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל[3], מֵשִׁיב[4] חֲכָמִים אָחוֹר[4] וְדַעְתָּם יְסַכֵּל[5]. מֵקִים[6] דְּבַר[7] עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים[8]. הָאֹמֵר לִירוּשָׁלַיִם תּוּשָׁב[9] וּלְעָרֵי יְהוּדָה תִּבָּנֶינָה, וְחָרְבוֹתֶיהָ[10] אֲקוֹמֵם"[11]. וְזֹאת הִיא הָאֱמוּנָה הַשְּׁלֵמָה שֶׁיַּאֲמִין אוֹתָהּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל. וְאַל[12] תָּחוּשׁ[12] לַמַּאֲמָר הָאוֹמֵר קִבּוּץ[13] גָּדוֹל[13] וְקִבּוּץ[14] קָטָן[14].

וּמַה שֶּׁאַתָּה מִתְאוֹנֵן שֶׁהַחָכְמָה בְּאַרְצְכֶם מְעוּטָה[15] וּפְסָקָה[16] מִכֶּם וְשַׂמְתָּ סִבָּה לָזֶה הֱיוֹת הַקִּבּוּץ בַּשְּׁלוּשׁ[17] הֶעָפָרִי[17], יֵשׁ לְךָ לָדַעַת שֶׁהַמִּקְרֶה הַזֶּה אֵינוֹ מְיֻחָד בְּאַרְצְכֶם

---

[1] who frustrates. [2] the omens of soothsayers, tokens of imposters. [3] He makes mad. [4] who turns . . . backward. [5] He makes foolish. [6] He confirms. [7] the predictions. [8] fulfills. [9] she shall be inhabited. [10] and their (its) ruins. [11] will I raise up. *XLIV, 25, 26.* [12] be impervious, unconcerned. [13] conjunctions of celestial bodies taking place at remote intervals of time. [14] conjunctions of celestial bodies taking place more frequently. *Maimonides will soon explain these conjunctions in some detail.* [15] is rare, scanty. [16] and has ceased, stopped. [17] in the earthly triplicity, trignon — *the combination of Taurus, Virgo,*

אֲבָל הוּא הַיּוֹם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: הִכָּרֵתִי הַחֲכָמִים וְדִלְדּוּלֵי הַדֵּעוֹת. וְזֶה בֶּאֱמֶת מַה שֶּׁאָמַר ה' ע"י יְשַׁעְיָהוּ „לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף[3] לְהַפְלִיא[3] אֶת־הָעָם הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא[4], וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבֹנָיו תִּסְתַּתָּר"[5].

וְאֵין עִלַּת[6] הַדָּבָר לֹא שִׁלּוּשׁ עֲפָרִי וְלֹא שִׁלּוּשׁ אִשִּׁי[7]. וְהַמּוֹפֵת עָלָיו שֶׁשְּׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ „וַיֶּחְכַּם[8] מִכָּל הָאָדָם"[9] הָיָה בְּאֶמְצָעוּת[10] הַשִּׁלּוּשׁ הֶעָפָרִי. וְכֵן אַבְרָהָם ע"ה שֶׁהוּא עַמּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהוּא שֶׁגִּלָּה הָעִלָּה[11] הָרִאשׁוֹנָה[11] לְכָל הָעוֹלָם, וְיִסֵּד[12] יְסוֹדֵי[12] הַיִּחוּד[13] לְכָל בְּנֵי אָדָם[14], וְכֵן הוּא וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁשְּׁלָשְׁתָּם הָיוּ

---

and Capricornus, three of the twelve signs of the Zodiak.

[1] the extermination of. [2] and the decline, impoverishment. [3] will again deal .... in a wonderful way. [4] in a wonderful and wondrous way. [5] will be hid, will vanish. *XXIX, 14.* [6] the cause of. [7] the fiery trignon *consisting of the conjunction of Aries, Leo, and Sagitarius.* [8] he was wiser. [9] *I Kings V, 11.* [10] in the middle of, during. [11] the First Cause. [12] and laid the foundation for. [13] monotheism. [14] *The characterization of Abraham in the text is a brief summary of what is to be found*

נוֹשְׂאִים כִּסֵּא הַכָּבוֹד[1] בְּלִבּוֹתָם, שֶׁהִשִּׂיגוּהָ בֶּאֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ „הָאָבוֹת הֵן[2] הֵן הַמֶּרְכָּבָה"[3]. וְנֶאֱמַר „וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים"[4], שֶׁלָּשְׁתָּם הָיוּ בְּאֶמְצָעוּת הַשִּׁלּוּשׁ הָעֲפָרִי.

וְיִתְבָּאֵר כָּל זֶה מִמַּה שֶּׁנּוֹדִיעַ שֶׁהַקִּבּוּץ הַקָּטָן הוּא קִבּוּץ שַׁבְּתַאי[5] וָצֶדֶק[6]. וּמִשָּׁעָה שֶׁיִּתְחַבְּרוּ[7] בְּאֵיזֶה מָקוֹם עַד שֶׁיִּתְחַבְּרוּ פַּעַם שֵׁנִית תַּעֲבֹרְנָה עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשְּׁנֵי[8] הַשֶּׁמֶשׁ[8] בְּקָרוֹב[9], וְלֹא יִתְקַבְּצוּ בְּשִׁלּוּשׁ אֶחָד פָּחוֹת מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּגִיעָה[10] וּבְמֶשֶׁךְ מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָזוּזוּ לְהִתְחַבֵּר

---

in Maimonides' הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים *I, 2, 3, which in turn is based on rabbinic sources. For the latter read the remarkable account of the Patriarch in Professor Louis Ginzberg's Legends of the Jews, I, pp. 185 ff.*

[1] the Throne of Glory. [2] it is they who are, they indeed are. [3] the Divine Chariot. *Genesis Rabba LXXXII, 7. See also Ezekiel I, X.* [4] *Genesis XXXV, 13. Maimonides interprets the verse to mean* 'God rose from above him (Jacob), from above the Chariot.' [5] the planet Saturn. [6] and the planet Jupiter. [7] that they are in conjunction — *that is, when they are in the same sign of the Zodiac.* [8] solar years. [9] approximately, about. [10] conjunctions.

בְּשִׁלּוּשׁ אַחֵר. וְאַחֲרֵי כֵן יֶעְתְּקוּ[1] לְקִבּוּץ אַחֵר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קִבּוּץ אֶמְצָעִי[2], וְהוּא קִבּוּץ הַהֹוֶה[3] בְּכָל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מִמַּהֲלַךְ[4] הַשֶּׁמֶשׁ. וּלְפִי הַסֵּדֶר[5] הַזֶּה מִשָּׁעָה שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שְׁנֵי הַכּוֹכָבִים[6] הָאֵלֶּה בְּשׁוּם מַעֲלָה[7] מִן[7] הַמַּעֲלוֹת[7] עַד שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בְּאוֹתָהּ מַעֲלָה בְּעַצְמָהּ תתק"ס[8] שָׁנָה. וְזֶהוּ[9] הַגָּדוֹל[9], וְהוּא מִשָּׁעָה שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שַׁבְּתַאי וְצֶדֶק בְּחֵלֶק[10] הָרִאשׁוֹן מִן הַטָּלֶה[11] עַד פַּעַם שֵׁנִית. וּכְשֶׁתַּחְשֹׁב[12] הַתַּאֲרִיךְ[13] לְאָחוֹר[12] יִתְבָּאֵר לְךָ כָּל מַה שֶּׁזָּכַרְתִּי לְךָ מִהְיוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּשִּׁלּוּשׁ הֶעָפָרִי, וְכֵן שְׁלֹמֹה. אוּלָם בֵּאַרְתִּי לְךָ זֶה שֶׁתָּסִיר מִלִּבְּךָ סְבָרָא זוֹ וְאַל תַּחְשֹׁב שֶׁיֵּשׁ[14] לְשִׁלּוּשׁ[14] כָּזֶה[14] עִלָּה[15].

---

[1] they will advance. [2] medium. [3] that takes place. occurs. [4] of the movement of, *namely 240 solar years.* [5] system. [6] *Saturn and Jupiter.* [7] point of the Zodiac, [8] 960. *The numerical value of these four letters. Since there are four trigons and each trigon requires 240 years, then it will take 960 years for the planets to make the circuit of the Zodiac.* [9] this is the great conjunction, *that is, it is taking place at great intervals of time.* [10] in .... degree. [11] Aries. [12] if you will calculate .... back. [13] the chronology. [14] that such a conjunction constitutes. [15] a cause, factor *in the destinies of men.*

וְכֵן מַה שֶּׁאָמַרְתָּ שֶׁאֲנָשִׁים כִּוְּנוּ הַקִּבּוּץ הֶעָתִידִי[1] וּמָצְאוּ שֶׁשִּׁבְעָה כּוֹכָבִים יִתְקַבְּצוּ בְּמַזָּל[2] אֶחָד, דָּבָר זֶה אֵינוֹ אֱמֶת וְאֵין שָׁם קִבּוּץ שִׁבְעָה בְּשׁוּם פָּנִים לֹא בְקִבּוּץ הֶעָתִיד לִהְיוֹת רִאשׁוֹנָה וְלֹא בַקִּבּוּצִים הַבָּאִים אַחֲרָיו. וְלֹא יֶאֱרַע אֶלָּא אַחַת לַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים שָׁנָה. וְהַדָּבָר יָדוּעַ לְבָקִיא[3] בְּחָכְמַת[4] תְּכוּנַת[4] הַכּוֹכָבִים[4] הַלִּמּוּדִית[4]. וְאֵלּוּ הֵם דִּבְרֵי אִישׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹן, כַּנִּרְאֶה מִמַּה שֶּׁסִּפַּרְתָּ עַל אוֹדוֹתָיו שֶׁהוּא אָמַר שֶׁיִּהְיֶה מַבּוּל מֵאֲוִיר וְעָפָר.

וּמַה שֶּׁרָאוּי לְךָ לָדַעַת שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶם הֵם שָׁוְא[5] וְכָזָב[5]. וְלֹא תִהְיֶה לִרְאָיָה שֶׁתִּמְצָאֵם כְּתוּבִים בַּסְּפָרִים שֶׁהַמְכַזֵּב כְּמוֹ שֶׁהוּא מְכַזֵּב בִּלְשׁוֹנוֹ מְכַזֵּב בְּקוּלְמוּסוֹ. וְהַכְּסִילִים וְהַבַּעֲרִים[6] הֵמָּה הֵם אֲשֶׁר תִּהְיֶה אֶצְלָם רְאָיָה אֲמִתַּת דָּבָר הֱיוֹתוֹ כָתוּב. וְדַע כִּי כְמוֹ שֶׁיַּנִּיחַ[7] הַסּוּמָא[8] הֲלִיכָתוֹ[9] בְּיַד הַפִּקֵּחַ[10] בְּלֶכְתּוֹ אַחֲרָיו לְהוֹרוֹת לוֹ הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה, וְהַחוֹלֶה, שֶׁאֵין לוֹ יְדִיעָה בְּחָכְמַת[11] הָרְפוּאָה[11]

---

[1] next, forthcoming. [2] in .... constellation. [3] to him who is versed. [4] in mathematical astronomy. [5] falsehood and lying. [6] and boors. [7] will leave. [8] the blind. [9] his walking. [10] the open-eyed, one possessing sight. [11] in the art of medicine.

וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַדְּבָרִים הַמְּמִיתִים[1] וְלֹא הַמַּחֲלִימִים[2] הַמַּצִּילִים[2], יִשְׁמַע לַעֲצַת הָרוֹפֵא שֶׁיְּנַהֲגֵהוּ[3] וְיַדְרִיכֵהוּ[3] וִיקַבֵּל מִמֶּנּוּ כָּל מַה שֶּׁיֹּאמַר לוֹ, כְּמוֹ כֵן יָאוּת לֶהָמוֹן לִמְסֹר[4] מִשְׁעַנְתָּם[4] עַל[4] הַנְּבִיאִים בַּעֲלֵי הָעֵינַיִם הָאֲמִתִּיִּים וּלְהַחֲזִיק בַּמָּה שֶׁיְּלַמְּדוּם, שֶׁהַסְּבָרָא הַפְּלוֹנִית אֱמֶת וְהַסְּבָרָא הַפְּלוֹנִית אֵינָהּ אֱמֶת. וְאַחֲרֵי הַנְּבִיאִים הַחֲכָמִים הַחוֹקְרִים יוֹמָם וָלַיְלָה הַדֵּעוֹת וְהָאֱמוּנוֹת עַד אֲשֶׁר יֵדְעוּ לְהַבְחִין בֵּין הָאֲמִתִּיּוֹת וּבֵין הַחֲלוּשִׁים.

וְאַחַר הַקְדָּמָה זוֹ, דַּע שֶׁכָּל מַה שֶּׁתִּשְׁמַע אוֹ שֶׁתִּמְצָא כָּתוּב מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁהִזְכַּרְתָּ וְכַדּוֹמֶה לָהֶם, הֵם כֻּלָּם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם אֱמֶת. וְהָאוֹמֵר אוֹתָם כְּסִיל אוֹ לֵצָן[5] מְהַתֵּל אוֹ שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן לִסְתֹּר הַתּוֹרָה וְלַהֲרֹס חוֹמוֹתֶיהָ. הֲלֹא תִרְאֶה עַזּוּתָם בְּאָמְרָם שֶׁיִּהְיֶה מַבּוּל מֵאֲוִיר וּמֵעָפָר. וְכֵן יֹאמְרוּ שֶׁיִּהְיֶה מַבּוּל אֵשׁ[6]. וְכָל זֶה נֵכֶל[7] וְרַמָּאוּת[8] לָטַעַת

---

[1] that kill. [2] that restore to health. [3] to lead and direct him. [4] to turn over their staff to, lean against. [5] a . . . mocker. [6] *The belief that the world would some day be destroyed by a flood of fire was common in ancient times and was known among our people. Cf. Professor Louis Ginzberg's* **מַבּוּל שֶׁל אֵשׁ** *in Horodezky's* **הַגֹּרֶן** *vol. VIII, pp. 35–51.* [7] deceit. [8] fraud.

בְּלֵב שׁוֹמְעָם הָאֱמוּנָה שֶׁהַמַּבּוּל לֹא הָיָה אֶלָּא מִקִּבּוּצֵי[1] הַמַּיִם, וְשֶׁלֹּא בָּא מֵאֵת דַּיַּן[2] הָאֱמֶת, וְעַל דֶּרֶךְ הָעֹנֶשׁ לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עַל רֹב חַטֹּאתָם. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר לָנוּ בְּסִפְרוֹ הַמַּצִּיל אוֹתָנוּ מֵהַטָּעוּת[3]. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ וּלְפִי סְבָרָתָם לֹא נֶהֶפְכָה סְדוֹם וּבְנוֹתֶיהָ[4] עַל כָּפְרָם[5] וּמַעֲלָם[6]. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה"[7]. וְכֵן כָּל[8] פֹּעַל[8] וּפֹעַל[8] הַבָּא לָעוֹלָם מֵאֵת ה' הוּא אֶצְלָם דָּבָר מְחֻיָּב מִן הַקִּבּוּצִים שֶׁל הַכּוֹכָבִים.

אֵלּוּ הֵן הַהַקְדָּמוֹת[9] שֶׁרְצוֹנָם לְהַקְדִּים[10] לַהֲרֹס בָּהֶם יְסוֹדֵי הַדָּת, כְּדֵי[11] שֶׁיֵּלְכוּ[11] בִּשְׁרִירוּת[11] לִבָּם[11] הָרַע[11] אַחֲרֵי

---

[1] as a result of the conjunction in the watery trigon — *the conjunction of Cancer, Scorpio, and Pisces.* [2] *God. The rabbinic designation for the Deity in sorrow and misfortune.* עַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת. *Berachot, p. 60^b.* [3] *Genesis VI, 5–7, 11, 12.* [4] and its towns, *the other four cities.* [5] their unbelief, their denying God. [6] their faithlessness, their acting unfaithfully. [7] if they have done altogether according to the outcry against them. *Genesis XVIII, 20.* [8] every action, everything. [9] the propositions. [10] to postulate, put forth. [11] in order that they might follow the stubborn promptings of their evil mind. *A favorite expression of Jeremiah.*

תַּאֲוָתָם וּתְשׁוּקַת נַפְשָׁם הַבַּהֲמִית[1] כַּבְּהֵמוֹת וּבְנוֹת[2] הַיַּעֲנָה[2]. וּבִשְׁבִיל הַדֵּעוֹת הָאֵלּוּ הִזְהִירָנוּ ה' בַּתּוֹרָה וְאָמַר שֶׁבִּהְיוֹתְכֶם מַכְעִיסִים[3] אוֹתִי יָבֹאוּ עֲלֵיכֶם פֻּרְעָנֻיּוֹת[4] עֵקֶב[5] חַטַּאתְכֶם[6] וְאִם תַּחְשְׁבוּ שֶׁאֵינָם בָּאִים אֶלָּא דֶרֶךְ מִקְרֶה, וְשֶׁאֵין סִבַּת הַפֻּרְעָנֻיּוֹת רֹב נַאֲצוֹתֵיכֶם[7], גַּם אֲנִי אוֹסִיף עֲלֵיכֶם מִן הַמִּקְרֶה כִּפְלָיִם. שֶׁכֵּן כָּתוּב בַּתּוֹכֵחָה[8] „וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי[9] בְּקֶרִי[9] וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם[10] בַּחֲמַת־קֶרִי"[10]. וְקֶרִי הוּא הַדָּבָר הַבָּא שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. וְהוּא אוֹמֵר אִם[11] תָּשִׂימוּ[11] פֻּרְעָנוּת[11] דֶּרֶךְ[11] מִקְרֶה[11], אֲנִי אוֹסִיף עֲלֵיכֶם „שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם".

---

[1] bestial, licentious. [2] and ostriches. [3] make angry, provoke. וַיִּהְיוּ מַכְעִיסִים אֹתִי. *II Kings XXI, 15.* [4] punishments. [5] because of. [6] *See Leviticus XXVI, 14–41; Deuteronomy XXVIII, 15–68.* [7] provocations. [8] *The name given to Leviticus XXVI and Deuteronomy XXVIII containing curses and imprecations. These two sections are also referred to as* קְלָלוֹת. [9] contrary to Me. [10] contrary to you in fierce anger. *Leviticus XXVI, 28.* [11] *Maimonides is interpreting* וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי *to mean* 'if you will atribute the calamities befalling you to accident or fortuitousness.'

וּמִכָּל מַה שֶׁהִקְדַּמְתִּי לְךָ תָּבִין שֶׁאֵין בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ תְּלוּיָה בִּגְזֵרַת הַכּוֹכָבִים בְּשׁוּם פָּנִים. וּכְבָר עָמַד אֶחָדִי[1] מִן הַמְּחֻדָּדִים בְּאַרְצוֹת[2] אַנְדַּלוּסִיָּה[2] וְחִבֵּר סֵפֶר בְּעִנְיַן הַקֵּץ עַל דֶּרֶךְ הַכּוֹכָבִים וְאָמַר שֶׁהַמָּשִׁיחַ יִגָּלֶה בְּשָׁנָה פְּלוֹנִית, וְלֹא הָיָה אֶחָד מֵחֲכָמֵינוּ הַנַּעֲלִים שֶׁלֹּא זִלְזֵל[3] דְּבָרָיו וּבְזָהוּ[4] אוֹתוֹ וְנָזַף[5] בּוֹ בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁעָשָׂהוּ[6]. וְהַמְּצִיאוּת עָשְׂתָה בּוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ. לְפִי שֶׁבִּזְמַן שֶׁאָמַר שֶׁיִּגָּלֶה הַמָּשִׁיחַ עָמַד הַמּוֹרֵד[7] בְּאֶרֶץ הַמַּעֲרָב וְגָזַר שְׁמָד, כְּמוֹ שֶׁיָּדוּעַ לָכֶם. וְהָיָה זֶה שְׂחוֹק וְהִתּוּל לַחוֹזֶה[8]

---

[1] a shrewd fellow. [2] *The Muslim area of an old province of Spain that included the kingdoms of Seville, Cordova, Jaen, and Granada.* [3] did .... treat lightly. [4] or did .... hold him in contempt. [5] or did .... rebuke. [6] *David Holub in his edition of this Letter suggests that Maimonides had in mind one* בֶּן הַיּוֹצֵר, *author of a book on "the time of the end", whose calculations were ridiculed by Abraham ibn Ezra. Note, 202.* [7] *Abd el Muamin.* *See above p.* 16 *n.* 11. [8] to the seer.

וְסִיעָתוֹ[1]. אולָם הִצְרִיכָנוּ[2] לְכָלֵי זֶה[2] תֹּקֶף הַגָּלוּת עָלֵינוּ.
וְהַטּוֹבֵעַ[3] – בְּכָל חֲבָלֵי יִתְאַחֵז[4].

לָכֵן אַחֵינוּ „חִזְקוּ וְאִמְצוּ וְיַאֲמֵץ[5] לְבַבְכֶם כָּל הַמְיַחֲלִים[6] לַה'"[7]. וּכְמוֹ כֵן חִזְקוּ קְצָתְכֶם לִקְצָתְכֶם וְקַיְּמוּ הָאֱמוּנָה בְּבִיאַת הַמְקֻוֶּה[8], מְהֵרָה יִגָּלֶה. „חַזְּקוּ יָדַיִם רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ"[9]. כִּי ה' הוֹדִיעָנוּ ע"י יְשַׁעְיָהוּ, מְבַשֵּׂר יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֵּרֹב אֲרִיכוּת יְמֵי הַגָּלוּת וְהִתְחַזְּקָהּ, יַחְשְׁבוּ רַבִּים שֶׁה' עֲזָבָנוּ[10] וְהֵסִיר פְּנֵי חַסְדּוֹ מִמֶּנּוּ חַס וְשָׁלוֹם. שֶׁכֵּן אוֹמֵר „וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי ה' וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי"[11]. וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְאָמַר „הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ[12] מֵרַחֵם[13] בֶּן־בִּטְנָהּ? גַּם

---

[1] and his party, followers. [2] what made all this necessary, what brought us to all this. [3] he who is sinking. [4] will grasp at every rope, will catch at every straw. [5] let .... be firm. *The* הפְעִיל *with the meaning of the* קַל. [6] who wait. [7] *Psalms XXXI, 25.* ואִמְצוּ *is not in the Biblical text.* [8] the looked for, expected one. *The Messiah.* [9] *Isaiah XXXV, 3. This verse was quoted at the beginning of the Letter.* [10] has forsaken us. [11] *XLIX, 14.* [12] her suckling child. [13] so as not to have pity.

אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ"[1]. וְעַל יְדֵי הַנָּבִיא[2] הָרִאשׁוֹן[2] הוֹדִיעָנוּ ה' כַּדָּבָר הַזֶּה „כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא יַרְפְּךָ[3] וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ[4] וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם[5]... וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ[6], וְרִחֲמֶךָ וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ[7] ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה"[8].

וְדָבָר זֶה אַחֵינוּ יְסוֹד גָּדוֹל מִיסוֹדֵי אֱמוּנַת יִשְׂרָאֵל. וְהוּא שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַעֲמֹד מִזֶּרַע שְׁלֹמֹה[9] אִישׁ שֶׁיְּקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ[10] וְיָפִיץ הַדָּת הָאֲמִתִּית וְיַשְׁמִיד כָּל מִי שֶׁיַּמְרֶה[11] דְבָרוֹ. כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ ה' בְּתוֹרָתוֹ. „אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ[12] וְלֹא קָרוֹב. דָּרַךְ[13] כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט[14] מִיִּשְׂרָאֵל, וּמָחַץ[15] פַּאֲתֵי[16] מוֹאָב וְקַרְקַר[17] כָּל־בְּנֵי־שֵׁת[18].

---

[1] *XLIX, 15.* [2] *Moses.* [3] He will . . . . fail you. [4] He will . . . . destroy you. [5] *Deuteronomy IV, 31.* [6] your captivity. [7] scattered you. [8] *Deuteronomy XXX, 3.* [9] *The Messiah is to be a descendant of David through Solomon. See Midrash Rabbati edition Albeck p. 244.* [10] our dispersed, dispersion. [11] disobey, oppose. [12] I behold him. [13] has come forth. [14] a sceptre. *Perhaps* 'a shooting star.' [15] he shall smite through. [16] the corners, temples of. [17] and he shall break down. [18] *The people of Seth has not been identified.*

וְהָיָה אֱדוֹם יְרֵשָׁה[1] וְהָיָה יְרֵשָׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו, וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה[2] חָיִל". וְהָעֵת שֶׁיִּגָּלֶה[3] תִּהְיֶה צָרָה גְדוֹלָה עַל הָאֻמָּה. שֶׁנֶּאֱמַר „כִּי[4] יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת[5] יָד[5] וְאֶפֶס[6] עָצוּר[7] וְעָזוּב"[8]. אָז יְגַלֵּהוּ ה' וְיַשְׁלִים מַה שֶּׁהִבְטִיחַ. וְאָמַר הַנָּבִיא, מַתְמִיהַּ[9] עַל הָעֵת שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ הַגּוֹאֵל, „וּמִי מְכַלְכֵּל[10] אֶת־יוֹם בּוֹאוֹ וּמִי הָעֹמֵד בְּהֵרָאוֹתוֹ"[11]. וְזוֹ הַשָּׂגָה[12] אֲמִתִּית בְּזֶה הָעִנְיָן.

אוּלָם הָעֵת הַהִיא כְּבָר הִתְבָּאֲרָה מִדִּבְרֵי דָנִיֵּאל וִישַׁעְיָהוּ וּמִכָּל מַה שֶּׁהִזְכִּירוּ חֲכָמֵינוּ שֶׁבִּיאָתוֹ תִּהְיֶה כְּשֶׁתִּתְקֵף[13] יַד רוֹמִי[14] וַעֲרָב[15] וְתִתְפַּשֵּׁט מַלְכוּתָם בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהוּא הַיּוֹם. וְזֶה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק וְלֹא פִקְפּוּק. וְדָנִיֵּאל בְּסוֹף סִפּוּרוֹ לְמַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל וַעֲמִידַת פְּלוֹנִי[16] סָמַךְ

---

[1] a possession. [2] does, performs valiantly. *Numbers XXIV, 17, 18.* [3] *The Messiah.* [4] when. [5] that their stay, power is gone. [6] and there is none (remaining). [7] shut in, bound. [8] or abandoned, free. *Deuteronomy XXXII, 36.* [9] astonished. [10] can endure. [11] when he appears. *Malachi III, 2.* [12] conception, understanding. [13] when . . . . will prevail. [14] *The Christian peoples.* [15] the Arabs. [16] *Mohammed.*

לוֹ בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ[1]. וְכֵן יְשַׁעְיָהוּ בֵּאֵר שֶׁהָרְאָיָה עַל בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ הִיא הֵרָאוֹת הַמְשֻׁגָּע. שֶׁכֵּן אָמַר „וְרָאָה רֶכֶב[2] צֶמֶד[2] פָּרָשִׁים[2], רֶכֶב חֲמוֹר רֶכֶב גָּמָל, וְהִקְשִׁיב[3] קֶשֶׁב[3] רַב־קָשֶׁב"[3]. אָמַר שֶׁרֶכֶב הַחֲמוֹר הוּא הַמָּשִׁיחַ. שֶׁנֶּאֱמַר „עָנִי וְרֹכֵב־עַל־חֲמוֹר"[4]. יָבֹא תֵכֶף עֲמִידַת רוֹכֵב עַל גָּמָל, וְהוּא מֶלֶךְ עֲרָב. וּמַה שֶּׁאָמַר צֶמֶד פָּרָשִׁים רוֹצֶה לוֹמַר הִזְדַּוְּגֵי[5] שְׁתֵּי הָאֻמּוֹת אֱדוֹם[6] וְיִשְׁמָעֵאל. וְכֵן יִתְבָּאֵר בֵּאוּר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק חֲלוֹם הַצֶּלֶם[7] וַחֲלוֹם הַחַיּוֹת[8] הַנִּזְכָּרִים בְּדָנִיֵּאל. וּדְבָרִים אֵלּוּ מְבֹאָרִים מִפְּשָׁטֵי[9] הַכְּתוּבִים.

אָמְנָם אֲמִתַּת הָעֵת עַל בֻּרְיָהּ[10] אֵינָהּ[11] מוּדַעַת[11]. אֲבָל יֵשׁ אֶצְלֵנוּ קַבָּלָה מֻפְלָאָה[12] שֶׁקִּבַּלְתִּי אוֹתָהּ מֵאָבִי שֶׁקִּבֵּל מֵאָבִיו וּמֵאֲבִי אָבִיו שֶׁקִּבְּלוּ מֵאֲבוֹתָם, וְכֵן הַדָּבָר עַד תְּחִלַּת

---

[1] *See XI, XII.* [2] horsemen in pairs. [5] let him pay close heed, very close heed. *Isaiah XXI, 7.* [4] "lowly, and riding upon an ass". *Zechariah IX, 9.* [5] the meeting together of. [6] *The Roman Empire, Christian peoples.* [7] *Nebuchadnezzar's dream in II of Daniel.* [8] *Belshazzar's dream of the four beasts in VII of Daniel.* [9] from the plain meaning of. [10] definitely. [11] is unknown, cannot be ascertained. [12] wonderful.

גָּלוּתֵנוּ מִירוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא וְאָמַר „וְגָלוּת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד"[1]. וּבֵאוּר הַדָּבָר[2] שֶׁבִּנְבוּאַת בִּלְעָם יֵשׁ רֶמֶז שֶׁתַּחֲזוֹר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁתִּפְסֹק מֵהֶם. וְנִמְצָאִים בַּתּוֹרָה פְּסוּקִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהֶם לְשׁוּם[3] עִנְיָן[3] יֵשׁ בָּהֶם רֶמֶז לְעִנְיָן אַחֵר. כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ[4] מִמַּאֲמַר יַעֲקֹב לְבָנָיו „רְדוּ שָׁמָּה"[5], וְנִתְעַכְּבוּ[6] בְּמִצְרַיִם כְּמִנְיַן רד"ו[7], שֶׁהֵם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים. וְכֵן מִמַּאֲמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁאָמַר „כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם[8] בָּאָרֶץ"[9] וְיָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְנוּ בָּהּ עַד גָּלוּת הַמֶּלֶךְ יוֹיָכִין[10] כְּמִנְיַן „וְנוֹשַׁנְתֶּם"[11], וְהֵם תתנ"ב שָׁנָה. וְכָאֵלֶּה[12] רַבִּים[12]. וְעַל הָעִנְיָן הַזֶּה קִבַּלְנוּ שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר בִּלְעָם „כָּעֵת[13] יֵאָמֵר

---

[1] and the captivity of Jerusalem that is in Spain. *Obadiah 20.* [2] *The tradition preserved by the family of Maimonides.* [3] to (one) subject, matter. [4] *The rabbinic* **מָצִינוּ** *in place of* **מָצָאנוּ**. [5] *Genesis XLII, 2.* [6] and they tarried. [7] ר+ד+ו=*200+4+6=210.* [8] and are grown old (ישן). [9] *Deuteronomy IV, 25.* [10] Jehoiachim. *II Kings XXIV, 8–12. He was exiled to Babylonia in the year 597 B. C. E.* [11] ו+נ+ו+ש+נ+ת+ם=*6+50+6+300+50+400+40=852.* [12] there are many more such instances. [13] now.

לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה[1] פָּעַל[1] אֵל[1] יֵשׁ בּוֹ סוֹד שֶׁמִּן הָעֵת
הַהִיא יֵשׁ לַחְשֹׁב מִנְיַן הַשָּׁנִים מִשֵּׁשֶׁת[2] יְמֵי[2] בְרֵאשִׁית[2]
וְעַד[3] אוֹתָהּ[3] הָעֵת[3] וְתַחֲזוֹר הַנְּבוּאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאָז יֹאמְרוּ
לָהֶם[4] הַנְּבִיאִים מַה פָּעַל אֵל, וּנְבוּאָה זוֹ נֶאֶמְרָה בִּשְׁנַת
שְׁמֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים לְצֵאתָם מִמִּצְרָיִם. וְתִהְיֶה הַתְחָלַת הַתַּאֲרִיךְ
עַד אוֹתָהּ הָעֵת אַלְפַּיִם[5] ותפ"ה[5] שָׁנָה. וְהַסִּמָּן[6] בְּתמ"ח[7]
גְּאוּלִים, וּלְפִי הַהֶקֵּשׁ הַזֶּה וְהַפֵּרוּשׁ הַזֶּה תַּחֲזוֹר הַנְּבוּאָה

---

[1] what God has wrought. *Numbers XXIII, 23.* [2] from the six days of Creation. [3] *To Balaam's day.* [4] *To* the Jews. [5] 2485. [6] and the mnemonic sign is. [7] 2448. *In that year, counting from Creation, the Jews, according to Maimonides, left Egypt. Add to this the 38 years from the time of the Exodus to that in which Balaam delivered his oracles and we get 2485(6). Now multiply this number by two, since a similar number of years was to elapse from the time of the delivery of the oracle to the resumption of prophecy, and we come to the year 4970 of the World. The present Jewish year being 5710, it would mean that Maimonides expected the beginning of the redemption 740 years ago, namely in 1210 C. E., or in his own lifetime, since he died in 1204.*

לְיִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים תתק"ע לִיצִירָה[1]. וְאֵין סָפֵק שֶׁחֲזָרַת הַנְּבוּאָה הִיא הַקְדָּמַת הַמָּשִׁיחַ. שֶׁנֶּאֱמַר „וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם... לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא"[2]. וְזֶהוּ אֲמִתִּי שֶׁבַּקִּצִּים. וְאָמַרְנוּ שֶׁהוּא הָאֲמִתִּי, כִּי הֻזְהַרְנוּ עָלָיו שֶׁלֹּא לְגַלּוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּעֵינֵי הָעָם כְּמִתְאַחֵר[3]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּךָ אוֹתוֹ, וְהָאֵל יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת[4].

אָמְנָם מַה שֶּׁאָמַרְתָּ שֶׁשָּׁעָה זוֹ הִיא שֶׁעָלֶיהָ אָמַר יִרְמְיָהוּ

---

[1] In the year 4970, from, since Creation. [2] *Joel III, 1, 4.* [3] unduly delayed, deferred. [4] *According to David Kaufmann the whole passage, which speaks of the tradition in the family of Maimonides with respect to the restoration of prophecy, is an interpolation, the work of an audacious falsifier. He argues that it all goes counter to the spirit of the Letter and to everything we know of Maimonides. He further points out that what is here spoken of as a tradition in the Maimon family, namely, that Balaam stood in the middle of the pre-Messianic era, is traceable to a statement in the Palestinian Talmud Sabbath end of ch. VI, p. 8^d), as was already noticed by Azariah di Rossi in his* **מְאוֹר עֵינַיִם**. *See Revue des Études Juives XXIV, pp. 112–117. Cf. also ibid. XXXIII, p. 144–146; XXXIV, pp. 101–106; Monatsschrift fuer Geschichte und Wissenschaft des Judentums LXX, pp. 113–122; 155–165.*

„עֵת־צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ"[1]. אֵין הַדָּבָר כֵּן. כִּי יִרְמֹז בְּהַכְרֵחַ[2] עַל מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג[3]. וְהַמִּלְחָמָה הַהִיא תִּלָּחֵם אַחֲרֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה הַמָּשִׁיחַ. וְאוֹת שַׁעֲרֵי[4] גִּירוֹן וְזוּלָתוֹ הַדּוֹמִים לוֹ הֵם דְּבָרִים חֲלָשִׁים מְאֹד. מֵהֶם מַה שֶּׁמְּיַחֲסִים לַחֲכָמִים וְאֵינָם מִדִּבְרֵיהֶם, וּמֵהֶם מָשָׁל וְחִידָה וְאֵין[5] לְפָרְשָׁם[5] כְּצוּרָתָם[5].

וּמַה שֶּׁזָּכַרְתָּ מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ בְּעָרֵי תֵּימָן הָאוֹמֵר שֶׁהוּא מָשִׁיחַ, חֵי[6] אֱלֹהִים[6], לֹא תָמַהְתִּי עָלָיו וְלֹא עַל הַהוֹלְכִים אַחֲרָיו, לְפִי שֶׁהוּא מְשֻׁגָּע בְּלִי סָפֵק וְאֵין עַל הַחוֹלֶה אַשְׁמָה[7] וָפֶשַׁע[8], כִּי לֹא יְסַבֵּב[9] הוּא חָלְיוֹ. וְכֵן לֹא תָמַהְתִּי עַל הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרָיו, כִּי הֶאֱמִינוּ בוֹ מִקֹּצֶר[10] רוּחַ[10] וּמִבְּלִי לָדַעַת מַעֲלַת הַמָּשִׁיחַ הַגְּדוֹלָה, וּלְפִי שֶׁטָּעוּ וְדִמּוּהוּ לַעֲמִידַת

---

[1] he will be saved. *Jeremiah XXX, 7.* [2] necessarily, of necessity. [3] *The wars that, it was believed, would follow the arrival of the Messiah. See Ezekiel XXXVIII, XXXIX; Jewish Encyclopaedia verbum Eschatology.* [4] the Djairun Gate, *the east door of the great mosque in Damascus. The name Djairun may have originally stood for the old mosque itself. See Encyclopedia of Islam, Volume I, page 904. I am under obligation for this reference to Professor Gustave E. von Gruenbaum of the University of Chicago. The account in the Encylopedia does not make quite clear the reference in our text* [5] and are not to be interpreted literally. [6] as God lives. [7] blame. [8] or guilt. [9] bring on, cause. [10] because of impatience.

בֶּן מַהְדִּי[1] שֶׁבְּעֵינֵיהֶם רָאוּהָ. אֲבָל אֲנִי תָּמֵהַּ עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה מִבְּנֵי[2] תּוֹרָה[2] וּכְבָר לָמַדְתָּ דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְאַתָּה נוֹטֶה לְהַאֲמִין בּוֹ! הַאֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁהַמָּשִׁיחַ נָבִיא גָּדוֹל מְאֹד וְגָדוֹל מִן כָּל הַנְּבִיאִים מִלְּבַד מֹשֶׁה. וְעוֹד הַאֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁמִּי שֶׁאוֹמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא נָבִיא וְנִמְצֵאת[3] נְבוּאָתוֹ מְכֻחֶשֶׁת[3] חַיָּב מִיתָה. לְפִי שֶׁסָּמַךְ[4] לְעַצְמוֹ הַמַּעֲלָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת, כְּמוֹ שֶׁיּוּמַת הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה. שֶׁכָּךְ כָּתוּב „אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד[4] לְדַבֵּר[5] דָּבָר[5] בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר, וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא"[6]. וְאֵיזוֹהִי[7] רְאָיָה גְדוֹלָה עַל[8] הֱיוֹתוֹ מְשַׁקֵּר שֶׁהוּא[9] מִתְפָּאֵר שֶׁהוּא עַצְמוֹ מָשִׁיחַ.

---

[1] *Al-Mahdi, according to Moslem tradition, was to be the name of a hidden deliverer, who was to come one day and fill the world with righteousness. Many Arabs proclaimed themselves to be the Expected One. Maimonides is referring to Mohammed ibn Tumart, the founder of the Almohades. See Introduction.* [2] of the learned, a scholar. [3] is found to be false, is confuted, contradicted. [4] presumes. [5] to deliver an oracle, prophecy. [6] *Deuteronomy XVIII, 20.* [7] and what greater .... (do we need). [8] that. [9] than the fact that he.

וּמַה נִּפְלָאִים דְּבָרֶיךָ שֶׁהוּא יָדוּעַ בַּעֲנָוָה[1] וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ קְצָת חָכְמָה. הֲתַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁבַּמִּדּוֹת הָאֵלּוּ יִהְיֶה מָשִׁיחַ? וַאֲשֶׁר הֱבִיאֲךָ לוֹמַר כָּל זֶה שֶׁלֹּא הִתְבּוֹנַנְתָּ בְּמַעֲלַת הַמָּשִׁיחַ מָה הִיא, וְאֵיךְ תִּהְיֶה עֲמִידָתוֹ, וּבְאֵיזֶה מָקוֹם יִהְיֶה, וּמָה הֵם הַסִּמָּנִים הַמְיֻחָדִים לוֹ. אוּלָם מַעֲלָתוֹ תִּהְיֶה יוֹתֵר מְעֻלָּה[2] וְנִכְבֶּדֶת מִמַּעֲלַת כָּל הַנְּבִיאִים זוּלַת מֹשֶׁה. וְיִחֵד אוֹתוֹ ה׳ בִּדְבָרִים שֶׁיִּחֵד אֶת מֹשֶׁה. שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ „וַהֲרִיחוֹ[3] בְּיִרְאַת ה׳"[4] „וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה׳"[5], וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר[6] מָתְנָיו"[7]. וְקָרָא לוֹ ה׳ יִתְבָּרֵךְ שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת, בְּאָמְרוֹ „כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ, וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה[8] עַל־שִׁכְמוֹ. וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא[9] יוֹעֵץ[9] אֵל[10] גִּבּוֹר[10] אֲבִי־עַד[11] שַׂר־שָׁלוֹם"[12]. וְלֹא חָדַל לְסַפֵּר בְּשִׁבְחוֹ עַד שֶׁאָמַר „בְּנִי אַתָּה, אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ"[13] וְכָל זֶה לְהוֹדִיעֵנוּ רוּם מַעֲלָתוֹ. וְאַחַד הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מַתְנִים[14] עִם כָּל נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה[15] בְּתַכְלִית[15] הַמַּדָּע[15],

---

[1] for humility, piety. [2] excellent. [3] and his delight will be. [4] *Isaiah XI, 3.* [5] *Isaiah XI, 2.* [6] the girdle of. [7] *Isaiah XI, 4.* [8] the government. [9] a wonderful counselor. [10] is God the Mighty. [11] the everlasting Father. [12] *Isaiah IX, 5.* [13] *Psalms II, 7.* [14] make, stipulate. [15] that he shall be in possession of absolute, perfect knowledge.

וְאָז יְנַבְּאֵהוּ[1] ה'[2]. לְפִי שֶׁהוּא עִקָּר אֶצְלֵנוּ שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה[3] אֶלָּא עַל חָכָם גִּבּוֹר וְעָשִׁיר[4] וּבֵאֲרוּ גִּבּוֹר שֶׁיִּהְיֶה כּוֹבֵשׁ[5] אֶת יִצְרוֹ[6] וְעָשִׁיר הֶעָשִׁיר בְּדַעְתּוֹ[7]. אֲבָל כְּשֶׁיַּעֲמֹד אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם בְּחָכְמָה וְיֹאמַר שֶׁהוּא נָבִיא אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ, כָּל שֶׁכֵּן אִם יֹאמַר אֶחָד מֵעַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁהוּא מָשִׁיחַ.

וְאַחַת הָרְאָיוֹת שֶׁהוּא עַם הָאָרֶץ שֶׁצִּוָּה לְפַזֵּר[8] אָדָם כָּל מְמוֹנוֹ וּלְהִתְנַדְּבוֹ[9] לָעֲנִיִּים. טוֹב עָשׂוּ שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ לוֹ וְהוּא הַחוֹטֵא. שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, הוֹאִיל וְאֵין רָאוּי לְפִי תּוֹרָתֵנוּ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה מִכָּל מְמוֹנוֹ אֶלָּא מִקְּצָתוֹ. שֶׁכֵּן כָּתוּב „אַךְ כָּל־חֵרֶם[10] אֲשֶׁר יַחֲרִם[11] אִישׁ לַה' מִכָּל אֲשֶׁר־לוֹ"[12],

---

[1] will endow him with prophetic power. [2] *See Maimonides* הלכות יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, 7[1], [2]. [3] does . . . . rest. [4] אֵין הקב"ה מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל גִּבּוֹר וְעָשִׁיר וְחָכָם וְעָנָיו וְכֻלָּן מִמֹּשֶׁה; *Nedarim, p. 38[a]*; אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל חָכָם גִּבּוֹר וְעָשִׁיר וּבַעַל קוֹמָה, *Sabbath, p. 92[a]*. [5] controls. [6] his passions. [7] *Mishnah Avot 4[1]. The Mishnah reads:* אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ. [8] that . . . . shall distribute, give away. [9] and shall donate it. [10] any devoted thing. [11] devotes. [12] *Leviticus XXVII, 28.*

וְאָמְרוּ מְקַבְּלֵי[1] הַשְּׁמוּעָה „מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ" „וְלֹא כָל אֲשֶׁר לוֹ"[2]. וְשָׂמוּ לִנְדָבָה גֶּדֶר וּגְבוּל וְהוּא חֹמֶשׁ[3]. וְאָמְרוּ „הַמְבַזְבֵּז[4] אַל יְבַזְבֵּז[5] יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ"[6]. וְאֵין סָפֵק שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁנְּשָׂאָ[7] אוֹתוֹ בּוּר[8] וְעַם הָאָרֶץ לְהִתְפָּאֵר וְלוֹמַר שֶׁהוּא מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי־יַעֲקֹב, הוּא אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לְצַוּוֹת בְּנֵי אָדָם לָצֵאת[9] מִכָּל[9] קִנְיָנָם[9] וּלְהִתְנַדֵּב לָעֲנִיִּים. כְּלוֹמַר לְמִי בֶּאֱמֶת יִמְסֹר אִישׁ אֶת חֵילוֹ[10] אִם לֹא לָעֲנִיִּים? וְאִלּוּ שָׁמְעוּ, וְנַעֲשׂוּ הֵם עֲנִיִּים וְהָעֲנִיִּים עֲשִׁירִים, וְיִתְחַיְּבוּ לְפִי מִצְוָתוֹ לְהַחֲזִיר לָהֶם מְמוֹנָם, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן עַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה בֵּין הָעֲנִיִּים וְהָעֲשִׁירִים חוֹזֵר חֲלִילָה[11]. וְזוֹ תַכְלִית[12] הַסִּכְלוּת.[12]

וְאוּלָם אֵיכוּת עֲמִידַת הַמָּשִׁיחַ וּבְאֵיזֶה מָקוֹם יֵרָאֶה?

---

[1] the bearers of tradition, *the Rabbis.* [2] *Sifra b'Huqotai 12*[3], *p. 114*[d] *edition Weiss.* [3] a fifth. [4] he who wants to be liberal. [5] should . . . . give away. [6] *Ketubot, p. 50*[a]. [7] prompted, impelled. [8] boor, boorish person. [9] to give away, abandon all their possessions. [10] his wealth. [11] changing hands all the time, moving in a circle. [12] folly to an absurd degree.

בִּתְחִלָּה יִגָּלֶה פִּתְאֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר „וּפִתְאֹם יָבֹא אֶל הֵיכָלוֹ"[1]. אֲבָל אֵיכוּת עֲמִידָתוֹ לֹא יִוָּדַע בְּשׁוּם פָּנִים לִפְנֵי קוּמוֹ עַד[2] שֶׁיֵּאָמֵר[2] עָלָיו[2] שֶׁהוּא[2] בֶּן פְּלוֹנִי וּמִמִּשְׁפָּחָה פְּלוֹנִית. אֲבָל יַעֲמֹד אִישׁ שֶׁלֹּא נוֹדַע קֹדֶם הִגָּלוֹתוֹ. וְהָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר יֵרָאוּ עַל יָדוֹ, הֵן הֵן הָרְאָיוֹת עַל אֲמִתַּת דְּבָרָיו וַאֲמִתַּת יִחוּסוֹ.

אָמַר ה' יִתְבָּרֵךְ כְּשֶׁסִּפֵּר לָנוּ עִנְיָן זֶה „הִנֵּה־אִישׁ צֶמַח[3] שְׁמוֹ וּמִתַּחְתָּיו[4] יִצְמָח"[4]. וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ כְּמוֹ כֵן, שֶׁיֵּרָאֶה מִבְּלִי שֶׁיִּוָּדַע לוֹ אָב וָאֵם וּמִשְׁפָּחָה. „וַיַּעַל[5] כַּיּוֹנֵק[6] וְכַשֹּׁרֶשׁ[7] מֵאֶרֶץ[8] צִיָּה"[8]. וְאַחַר שֶׁיֵּרָאֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִתְקַבְּצוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם וְלִשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל, אָז תַּעֲבֹר הַשְּׁמוּעָה וְתִתְפַּשֵּׁט מִזְרָח וּמַעֲרָב עַד שֶׁתַּגִּיעַ לָכֶם בְּאֶרֶץ תֵּימָן, וְלַאֲשֶׁר[9] אַחֲרֵיכֶם[9] בְּאֶרֶץ הֹדוּ[10]. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב

---

[1] *Malachi III, 1.* [2] so that it might be said of him that he would be, that he might be anticipated to be. [3] the Shoot, Branch. [4] and he shall branch forth from his place. *Zechariah VI, 12.* [5] he grew up, shot up right forth. [6] as a sapling. [7] and like a root. [8] out of dry ground. *LIII, 2.* [9] and to those beyond you. [10] India.

עַל יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ „הַשֹּׁלֵחַ בַּיָּם[1] צִירִים[2] וּבִכְלֵי־גֹמֶא[3] עַל פְּנֵי מַיִם, לְכוּ מַלְאָכִים קַלִּים[4] אֶל גּוֹי מְמֻשָּׁךְ[5] וּמוֹרָט[6], אֶל עַם נוֹרָא מִן הוּא וָהָלְאָה"[7]. וּמִי הוּא הַמְבַשֵּׂר וְגוֹזֵר שֶׁיִּגָּלֶה בַּמֶּרְחַקִּים[8] וְתִתְפַּשֵּׁט הַדָּבָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל?

וְכָל מַעֲלוֹתָיו הַטּוֹבוֹת שֶׁיְּסַפֵּר בָּהֶם עַל יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים, מִמֹּשֶׁה תְּחִלָּתָם עַד מַלְאָכִי שֶׁהוּא סוֹפָם[9], תּוּכַל לְלַקֵּט אוֹתָם מִן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע[10]. וְהַמְיֻחֶדֶת לוֹ הִיא בְּשָׁעָה שֶׁיִּגָּלֶה יִבָּהֲלוּ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ מִשִּׁמְעוֹ,[11] וְתִבָּהֵל מַלְכוּתָם. וְיִתְנַכְּלוּ[12] אֵיךְ לַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ אוֹ בְחֶרֶב אוֹ בְזוּלָתָהּ. וְלֹא יוּכְלוּ לִטְעֹן וּלְעַרְעֵר עָלָיו וְלֹא יוּכְלוּ לְהַכְחִישׁוֹ. כִּי יִבָּהֲלוּ מִן הַמּוֹפְתִים שֶׁיִּרְאוּ עַל יָדוֹ וְיָשִׂימוּ[13] יָדָם[13] לְפִיהֶם[13]. שֶׁכֵּן

---

[1] by sea. [2] ambassadors. [3] and in papyrus vessels. [4] swift. [5] tall. [6] and sleek, glassy of skin. [7] from their beginning onward, *or* near and far. *Isaiah XVIII, 2.* [8] in distant lands. [9] מִשֶּׁמֵּת חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי נְבִיאִים אַחֲרוֹנִים פָּסְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. *Tosefta Sotah, 13*[2], *p. 318 edition Zuckermandel*; *Yoma, p. 9*[b]. *See also Mishnah Sotah 8*[12]. [10] *A common designation for the Bible since the Middle Ages.* [11] at the report of him. [12] they will plot. [13] and will keep quiet, silent.

אָמַר יְשַׁעְיָהוּ, כַּאֲשֶׁר בָּא לְסַפֵּר הַכְּנָעַת[1] מְלָכִים לְפָנָיו, „עָלָיו[2] יִקְפְּצוּ[3] מַלְאָכִים פִּיהֶם, כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ"[4]. וְיָמִית בִּדְבָרוֹ כָּל שֶׁיִּרְצֶה לַהֲמִיתוֹ וְלֹא יָכֹל לְהִמָּלֵט וּלְהִנָּצֵל מִמֶּנּוּ. שֶׁכֵּן אָמַר „וְהִכָּה־אֶרֶץ[5] בְּשֵׁבֶט[6] פִּיו, וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע"[7]. אֲבָל הִסְתַּלְּקוּת[8] הַהֲסָתָה[9] לְמֶרֶד וְהַמִּלְחָמָה מִמִּזְרַח הָאָרֶץ וּמִמַּעֲרָבָהּ. אֵין זֶה בִּתְחִלַּת הִגָּלוֹתוֹ אֶלָּא אַחַר מִלְחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג.

וְאֵינִי רוֹאֶה שֶׁזֶּה שֶׁעָמַד בְּאַרְצְכֶם יֵשׁ בּוֹ מִכָּל אֵלֶּה[10]. וְאַתָּה יָדַעְתָּ שֶׁהַנּוֹצְרִים מְשַׁקְּרִים וּמְיַחֲסִים גְּדוֹלוֹת[11] לְיֵשׁוּ הַנּוֹצְרִי, שֶׁעָשָׂה מִתְּחִיַּת הַמֵּתִים[12] וּמִן הַמּוֹפְתִים הָאֲחֵרִים. וְאִלּוּ נוֹדֶה[13] לָהֶם לְטוֹבַת[14] הַטַּעֲנָה[14], לֹא יִמָּלְטוּ[15] מֵעִמָּנוּ בְּטַעֲנָתָם

---

[1] of the submission of. [2] on account of him. [3] will shut. [4] *LII, 15.* [5] and he will smite. [6] with the rod of. [7] *Isaiah XI, 4.* [8] the removal, cessation of. [9] incitement. [10] *Marks, signs or qualities of the Messiah.* [11] great things, miracles. [12] with, such as the resurrection of the dead. [13] we were to concede. [14] for the sake of argument. [15] they will not get away with, will not get far.

שֶׁיֵּשׁוּ הוּא הַמָּשִׁיחַ. שֶׁאֲנַחְנוּ נַמְצִיאֵ[1] לָהֶם מֵהַכְּתוּבִים אֶלֶף אוֹתוֹת אוֹ קָרוֹב שֶׁלֹּא הָיָה. וַאֲפִילוּ דֶּרֶךְ טַעֲנָתָם. וְהֵיִתְפָּאֵר בְּמַעֲלָה זוֹ אֶלָּא מִי שֶׁרוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ בוֹ שְׂחוֹק?

סוֹף דָּבָר שֶׁזֶּה הָאִישׁ אִלּוּ הָיָה אוֹמֵר מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר בְּזָדוֹן[2] וְקַלּוּת[3] הָיָה חַיָּב בְּעֵינַי מִיתָה. אֲבָל מַה שֶּׁקָּרוֹב לְדַעְתִּי שֶׁנִּשְׁתַּטָּה[4] וְיָצָא[5] מִדַּעְתּוֹ. וְהִנְנִי אִיעָצְכֶם עֵצָה טוֹבָה לָכֶם וְלוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָבוּשׁ יָמִים עַד שֶׁיִּתְפַּרְסֵם אֵצֶל הַגּוֹיִים שֶׁנִּפְסַד[5] שִׂכְלוֹ. וְתוֹדִיעוּ הַדָּבָר וּתְפַרְסְמוּהוּ בָּעוֹלָם, וְאַחֲרֵי־כֵן תְּשַׁלְּחוּהוּ[6], וְתַצִּילוּ אוֹתוֹ תְּחִלָּה. כִּי כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם עָלָיו, שֶׁטָּעַן עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא הַמָּשִׁיחַ אַחַר שֶׁעֲשִׂיתֶם בּוֹ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה, יִשְׂחֲקוּ לוֹ וְיַחְשְׁבוּהוּ לִמְשֻׁגָּע, כְּמוֹ שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת, וְתַצִּילוּ נַפְשְׁכֶם מֵרָעָתָם[7] שֶׁל גּוֹיִם. וְאִם תִּתְרַשְּׁלוּ[8] בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁיִּתְפַּרְסֵם בַּגּוֹיִם תְּמִיתוּ אוֹתוֹ וְאוּלַי תְּבִיאוּ עַל נַפְשְׁכֶם רֹגֶז[9].

---

[1] shall furnish, produce. [2] insolently. [3] and frivolously, irreverently. *More commonly* קַלּוּת רֹאשׁ, קַלּוּת דַּעַת. [4] that he went mad. [5] that he lost his mind, was demented. [6] you will set him free. [7] from (their) harm. [8] you will be negligent. [9] trouble.

וְאַתֶּם אַחֵינוּ יָדוּעַ לָכֶם שֶׁה' הִפִּילָנוּ[1] בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים בְּתוֹךְ אֻמָּה זוֹ, כְּלוֹמַר אֻמַּת יִשְׁמָעֵאל שֶׁרָעָתָם חֲזָקָה עָלֵינוּ, וְנִתְחַכְּמָה[2] לָנוּ בְּחֻקִּים וּגְזֵרוֹת הַמְעִיקִים[3] עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר הִזְהִירָנוּ ה' „וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים"[4] וְלֹא עָמַד עַל יִשְׂרָאֵל אֻמָּה שֶׁתָּרַע בְּתַכְלִית הָרָעָה לְדַלְדֵּל[5] אוֹתָנוּ וּלְהַקְטִין[6] אוֹתָנוּ כָּמוֹהָ. עַד שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּשֶׁרָאָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ כָּל הַצָּרוֹת הָעֲתִידוֹת לָנוּ, הִתְחִיל לִזְעֹק[7] וּלְקוֹנֵן[8] בִּלְשׁוֹן הָאֻמָּה „אוֹיָה־לִּי[9] כִּי־גַרְתִּי[10] מֶשֶׁךְ[11] שָׁכַנְתִּי עִם[12] אָהֳלֵי קֵדָר"[13]. וּרְאוּ שֶׁהִבְדִּיל בֵּין קֵדָר לִשְׁאָר בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, לְפִי שֶׁהַמְשֻׁגָּע מִבְּנֵי קֵדָר כְּמוֹ שֶׁהוּא מְפֻרְסָם מִיחוּסוֹ. וְגַם דָּנִיֵּאל לֹא סִפֵּר קַטְנוּתֵנוּ[14] וְדַלְדּוּלֵנוּ

---

[1] has thrown us, cast our lot. [2] and it is scheming. [3] that bear hard (עוק). [4] are (our) judges. *Deuteronomy XXXII. 31.* [5] to impoverish. [6] and humiliate. [7] to cry out. [8] and lamented. [9] woe is me, alas. [10] that I sojourn, [11] with Meschech. A barabarous people that inhabited the Moschian mountains in the neighborhood of Armenia. [12] beside. [13] *Psalms CXX, 5. Midrash ha-Gadol on* יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר (*Genesis XXV, 13*) *reads-* אָמַר שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי קֵדָר וְעָלֶיהָ אָמַר דָּוִד אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ זֶה עִקַּר מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל. [14] our humiliation.

„כְּעָפָר לָדֻשׁ"[1] אֶלָּא עִם מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאל, מְהֵרָה תִּכָּנַע[2]. שֶׁכֵּן אָמַר „וַתַּפֵּל אַרְצָה מִן[3]־הַצָּבָא[4] וּמִן־הַכּוֹכָבִים[4] וַתִּרְמְסֵם"[5].

וַאֲנַחְנוּ בְּעוֹדֵנוּ סוֹבְלִים שִׁעְבּוּדָם וְכִזְבֵיהֶם, מַה שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לִסְבֹּל, וְהָיִינוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא „וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ[6] לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם[7] לֹא יִפְתַּח פִּיו". וּכְמוֹ שֶׁהוֹכִיחוּנוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל לָשֵׂאת שֶׁקֶר יִשְׁמָעֵאל וּכְזָבָיו וְלִשְׁתֹּק[8] וְסָמְכוּ זֶה לִשְׁמוֹת בָּנָיו „וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא"[9] שְׁמַע, דֹּם[10] וְשָׂא[11]. וּכְבָר הִסְכַּנּוּ[12] כֻּלָּנוּ גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים לִסְבֹּל שִׁעְבּוּדָם. כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָהוּ מוֹרֵנוּ „גֵּוִי[13] נָתַתִּי לְמַכִּים[14] וּלְחָיַי[15] לְמֹרְטִים[16], פָּנַי

---

[1] of the threshing. *II Kings XIII, 7.* [2] may it be humbled. [3] from, some of. [4] *Maimonides took the* 'host' *and* 'stars' *to represent the Jews.* [5] and trampled upon them. *VIII, 10.* [6] like a deaf man. [7] and like a dumb man. [8] and be silent. [9] *Genesis XXV, 14.* [10] be silent. [11] and bear, endure. *Midrash ha-Gadol on* וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא reads: שֶׁאָנוּ שׁוֹמְעִין חֶרְפָּתֵנוּ וְשׁוֹתְקִין וְנוֹשְׂאִין עֻלָּם וְדוֹמְמִין. [12] have become used. [13] my back. [14] to smiters. [15] and my cheeks. [16] to the pluckers of hair.

לֹא הִסְתַּרְתִּי[1] מִכְּלִמּוֹת[2] וָרֹק"[3]. וְעִם כָּל זֶה לֹא נוּכַל לְהִנָּצֵל מֵחֹזֶק רָעָתָם וּפַחֲזוּתָם[4] בְּכָל זְמַן. וְכָל שֶׁאָנוּ סוֹבְלִים, וְרוֹדְפִים[5] שְׁלוֹמִים[5], הֵם רוֹדְפִים אַחֲרֵינוּ בְּחֵרוּם וּבְמִלְחָמָה. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד „אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה"[6]. כָּל שֶׁכֵּן אִם נְעוֹרֵר[7] עָלֵינוּ הַמֶּלֶךְ, וְנִקָּרֵא מוֹרְדִים בְּמַלְכוּת בִּדְבָרִים בְּטֵלִים[8], הֲלֹא נְסַכֵּן[9] בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ וְנָבֹא לִידֵי מִיתָה.

אֲסַפֵּר[10] לְךָ עַתָּה בְּקִצּוּר אֶת הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁאֵרְעוּ

---

[1] I . . . . hid. [2] from shame. [3] and spitting. *L, 6.* [4] their wantonness. [5] and seek peace. [6] *Psalms CXX, 7. Midrash ha-Gadol on Genesis XXV, 13 reads*: ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּךְ אָמַר דָּוִד: כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל צוֹוַחַת אוֹי לִי שֶׁנִּמְשְׁכָה גֵרוּתִי שְׁכֵנוּתִי עִם אָהֳלֵי קֵדָר. אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה. שֶׁהֵן מִתְנַקְּמִין עָלַי בִּגְזֵירוֹתָם בְּכָל יוֹם. [7] rouse, incite. [8] vain, absurd. [9] we shall endanger. [10] *The following accounts of the several Messiahs are found only in the Arabic text, of which the three Hebrew translations give only the briefest summary. The late Dr. Jacob Mann, however, provided in the 24th volume of the Hatequfah a complete translation, of which I made use in the preparation of this edition.*

בִּתְחִלַּת מַלְכוּת יִשְׁמָעֵאלִי[1] וּמֵהֶם תְּקַבֵּל תּוֹעֶלֶת. אַחַד הַמְּאֹרָעוֹת הָאֵלֶּה הָיָה, שֶׁהוֹפִיעַ מִמִּזְרָח מֵאֲחוֹרֵי אִסְפַּהַן הָמוֹן גָּדוֹל שֶׁל יְהוּדִים, מֵאוֹת אֲלָפִים, וּבְרֹאשָׁם אִישׁ שֶׁהֶחֱזִיק אֶת עַצְמוֹ לְמָשִׁיחַ[2]. הֵם לָבְשׁוּ כְּלֵי מִלְחָמָה וְשָׁלְפוּ[3] חַרְבוֹתֵיהֶם וְהָרְגוּ כָּל מִי שֶׁעָמַד נֶגְדָּם. בָּאַחֲרוֹנָה

---

[1] *In the reign of the Caliph Abd al-Malik ibn Marwan (685–705).* [2] *Ishak ben Yakub Obadiah Abu Isa al. Isfahani who lived in Persia. He appears to have been the founder of a Jewish sect, perhaps the first to have come into existence after the destruction of the Temple in 70 C. E. He declared himself to be the last of the five "heralds" who were expected to precede the Messiah. His followers, however, having regarded him as being the Messiah, the events related here ensued. Maimonides, it will be noted, does not speak of Abu Isa as the founder of a sect, but as having proclaimed himself the Messiah. See Harkavy's Appendix to the third volume of Graetz's History of the Jews in Rabinowitz's Hebrew version, pp. 502 f.; Friedlaender in the Jewish Quarterly Review (1911–1912) vol. II, p. 489 f.; Dubnov, History of Jewish People (Hebrew) III, pp. 237 f.; Mann, Hatequfah vol. XXIII, pp. 250 f.* [3] they drew.

הִגִּיעוּ, כְּפִי שֶׁנּוֹדַע לִי, לִסְבִיבַת בַּגְדַּאד. וְזֶה אֵרַע בִּתְחִלַּת מַלְכוּת בְּנֵי אוּמַיָּה[1]. וְהַמֶּלֶךְ אָמַר לְכָל הַיְּהוּדִים בְּמַלְכוּתוֹ „יֵלְכוּ חַכְמֵיהֶם אֶל הֶהָמוֹן הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְבָּרֵר אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁהֵם אוֹמְרִים, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא זֶה שֶׁאַתֶּם מְחַכִּים לוֹ, בְּלִי שׁוּם סָפֵק, נִכְרֹת בְּרִית עִמָּהֶם בְּאֵיזֶה תְּנָאִים שֶׁאַתֶּם רוֹצִים. אֲבָל אִם שֶׁקֶר הַדָּבָר אֲהַרְגֵם". וְהָלְכוּ כָּל הַחֲכָמִים אֲלֵיהֶם. אוּלָם אָמְרוּ לָהֶם „אֲנַחְנוּ מִבְּנֵי עֵבֶר הַנָּהָר[2]". וְאָמְרוּ לָהֶם „מָה הֱסִיתְכֶם לְהִתְקוֹמְמוּת[3] זוֹ"? וְאָמְרוּ לָהֶם „זֶה הָאִישׁ יָדוּעַ לָנוּ שֶׁהוּא חָסִיד וְיָשָׁר, וְהוּא מִזֶּרַע בֵּית דָּוִד. נוֹדַע לָנוּ שֶׁלָּן[4] מְצֹרָע וְהִשְׁכִּים שָׁלֵם וּבָרִיא". אָמְנָם זֶה הוּא אֶחָד מֵאוֹתוֹת הַמָּשִׁיחַ. כִּי הֵם טוֹעֲנִים שֶׁכֵּן אָמַר הַכָּתוּב עַל הַמָּשִׁיחַ „נָגוּעַ[5] מֻכֵּה[6] אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה[7]", כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מְצֹרָע. אֲבָל הַחֲכָמִים בֵּאֲרוּ שֶׁפֵּירוּשׁ זֶה אֵינוֹ אֲמִתִּי, וְשֶׁחֲסֵרוֹת לוֹ אֲחָדוֹת מִן הַמַּעֲלוֹת הַמְיֻחָדוֹת לַמָּשִׁיחַ אִם לֹא כֻּלָּן. וְאָמְרוּ לָהֶם „אַחֵינוּ, עַד

---

[1] The Omayyad dynasty. [2] *The Sambation. See Jewish Encyclopaedia vol. X, pp. 681^{b} f.* [3] uprising, revolt. [4] that he went to sleep, retired. [5] stricken. [6] smitten of. [7] and afflicted. *Isaiah LIII, 4.*

שֶׁאַתֶּם קְרוֹבִים לְאַרְצְכֶם יֵשׁ לָכֶם הָאֶפְשָׁרוּת לַחֲזוֹר. אֲבָל אִם תִּשָּׁאֲרוּ פֹּה תָּמוּתוּ, וְגַם תְּבַטְּלוּ אֶת דִּבְרֵי מֹשֶׁה. כִּי הֶהָמוֹן יַחְשְׁבוּ שֶׁכְּבָר נִגְלָה הַמָּשִׁיחַ וְנִכְבַּשׁ. וְאַתֶּם אֵין נָבִיא בְּתוֹכְכֶם וְאֵין לָכֶם שׁוּם מוֹפֵת. לְבַסּוֹף קִבְּלוּ אֶת דִּבְרֵי הַחֲכָמִים. וְהַשִּׁלְטוֹן[1] נָתַן לָהֶם בְּמַתָּנָה כַּמָּה וְכַמָּה אַלְפֵי דִּינָרִים[2] כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל אַרְצָם. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הִרְחִיקוּ לָלֶכֶת וְשָׁבוּ לִמְקוֹמוֹתֵיהֶם, הִתְחִיל לְהִתְגָּרוֹת[3] בַּיְּהוּדִים וְהֶעֱנִישָׁם[4] עַל כָּל מַה שֶּׁהֻכְרַח לְהוֹצִיא עֲבוּרָם. גָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיָּשִׂימוּ סִמָּנִים מְיֻחָדִים בְּבִגְדֵיהֶם וְלִכְתֹּב עַל מַלְבּוּשֵׁיהֶם הַמִּלָּה „מְקֻלָּל"[5], וְלִקְשֹׁר בַּדֵּי[6] בַּרְזֶל[6] עַל גַּבָּם[6] וְעַל חֲזֵיהֶם[7]. מִן הָעֵת הַזֹּאת נִשְׁאֲרוּ כָּל קְהִלּוֹת כָּרְסָאן[8] וְאִסְפַּהַן בְּגָלוּת קָשָׁה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. כָּל זֶה נוֹדַע לָנוּ מִסִּפּוּר בְּעַל פֶּה.

אֲבָל מַה שֶּׁנְּסַפֵּר עַתָּה יָדוּעַ לָנוּ שֶׁהוּא אֱמֶת וְחָקַרְנוּ וְדָרַשְׁנוּ הֵיטֵב מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר אֵרַע לִפְנֵי זְמַן קָרוֹב. זֶה

---

the ruler, *the Sultan*. [2] dinars. [3] to provoke. [4] and imposed upon them indemnity. [5] cursed. [6] iron bars. [7] their chest, in front. [8] Khorasan.

חֲמִשִּׁים שָׁנָה בְּעֶרֶךְ[1] בָּא מִדַּרְעָה[2] לְאֶרֶץ אַנְדָּלוּסְיָה אִישׁ חָסִיד וְנַעֲלֶה, אֶחָד מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, הַנּוֹדָע בִּשְׁמוֹ מָר מֹשֶׁה דַּרְעִי, לִלְמֹד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יוֹסֵף הַלֵּוִי אִבְּן מִיגַאשׁ[3] אֲשֶׁר שָׁמְעוֹ[4] הִגִּיעַ עֲלֵיכֶם. אַחֲרֵי כֵן שָׁב לְמֶרְכָּזוֹ אֶרֶץ הַמַּעֲרָב, כְּלוֹמַר לָעִיר פַּס[5]. וְהָעָם הִתְקַבֵּץ אֵלָיו מִפְּנֵי חֲסִידוּתוֹ מַעֲלָתוֹ וְתוֹרָתוֹ. הוּא הוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁכְּבָר נִתְגַּלָּה הַמָּשִׁיחַ וְשֶׁה' הוֹדִיעַ לוֹ אֶת זֶה בַּחֲלוֹם, אֲבָל לֹא הֶחֱזִיק אֶת עַצְמוֹ לְמָשִׁיחַ כַּמְּשֻׁגָּע הַזֶּה[6]. הוּא רַק טָעַן שֶׁהַמָּשִׁיחַ כְּבָר הוֹפִיעַ. הָעָם דָּבְקוּ[7] בּוֹ וְהֶאֱמִינוּ לִדְבָרָיו. וַאֲדוֹנִי אָבִי זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה הִזְהִיר אֶת הָעָם שֶׁלֹּא לָלֶכֶת אַחֲרָיו וְגָזַר עָלָיו לַעֲזֹב אוֹתוֹ. אֲבָל רַק מְעַטִּים שָׁמְעוּ לִדְבָרָיו וְרֻבָּם וְכִמְעַט כֻּלָּם הָלְכוּ אַחֲרֵי ר' מֹשֶׁה ז"ל. אַחֲרֵי כֵן הִתְחִיל לְנַבֵּא

---

[1] *Since the Letter, as we saw in the Introduction, was written in 1172, then fifty years before that was 1122. See Jacob Mann in Hatequfah vol. XXIV, p. 357.* [2] from Darha, *province of Morocco.* [3] *Famous Spanish Rabbi (1077–1141). He was the teacher of Maimonides' father.* [4] his reputation, fame. [5] Fez, *capital of the province of Fez in Morocco.* [6] *Maimonides had in mind either Abu Isa or the pseudo-Messiah in Yemen.* [7] clung to, followed him.

דְבָרִים שֶׁנִתְקַיְמוּ[1] בֶּאֱמֶת. מִנְהָגוֹ הָיָה לֵאמֹר לְהָמוֹן „הִתְקַבְּצוּ לְמָחָר וְדָבָר זֶה אוֹ זֶה יֶאֱרַע", וּבֶאֱמֶת כֵּן הָיָה הַדָּבָר כַּאֲשֶׁר אָמַר לָהֶם. פַּעַם אַחַת אָמַר שֶׁבְּשָׁבוּעַ זֶה יֵרֵד מָטָר סוֹעֵר וְטִפְטוּפָיו[2] דָּם. כִּי זֶה הוּא אוֹת אֲשֶׁר כִּוֵּן לוֹ ה' בְּאָמְרוֹ „וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת[3] עָשָׁן"[4]. זֶה הָיָה בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן. גֶּשֶׁם חָזָק מְאֹד יָרַד בְּשָׁבוּעַ זֶה וְהַמַּיִם הָיוּ אֲדֻמִּים וַעֲכוּרִים[5] כְּאִלּוּ הָיוּ בְלוּלִים[6] בַּטִּיט[7]. הַמּוֹפֵת הַזֶּה הוֹכִיחַ לְעֵינֵי כֹּל שֶׁהוּא נָבִיא בְּלִי שׁוּם סָפֵק. אָמְנָם דָּבָר[8] זֶה[8] אֵינוֹ[9] מִן[9] הַנִּמְנָע[9] מִצַּד יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ שֶׁהַנְּבוּאָה תַּחֲזוֹר קֹדֶם בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ. וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ רֹב הָעָם אֶת דְּבָרָיו, אָמַר לָהֶם שֶׁהַמָּשִׁיחַ יִגָּלֶה בְּלֵיל פֶּסַח בְּאוֹתָהּ שָׁנָה. וְיָעַץ לָאֲנָשִׁים שֶׁיִּמְכְּרוּ כָל נִכְסֵיהֶם[10] וְשֶׁיִּשְׁתַּקְעוּ[11] בְחוֹבוֹת[11] אֵצֶל הַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְשֶׁיִּקְנוּ מֵהֶם כָּל דָּבָר הַשָּׁוֶה[12] דִּינָר בְּעַד

---

[1] that came true. [2] and its drippings (will be). [3] and columns of. [4] *Joel III, 3.* [5] muddy. [6] mixed. [7] with clay. [8] *Namely that of predicting such things.* [9] is not impossible. [10] their property. [11] to encumber themselves with debts. [12] that is worth.

עֲשָׂרָה דִינָרִים כְּדֵי לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַתּוֹרָה[1]. כִּי אַחֲרֵי הַפֶּסַח לֹא יִרְאוּ אוֹתָם לְעוֹלָם. וְעָשׂוּ כַּאֲשֶׁר יָעַץ לָהֶם. כְּשֶׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח וּכְלוּם לֹא אֵרַע, נִתְעַלְּפוּ[2] הָאֲנָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּם מָכְרוּ אֶת נִכְסֵיהֶם בְּזִיל[3] הַזּוֹל[3], וְנִשְׁתַּקְּעוּ בְּחוֹבוֹת.[4] וּכְשֶׁנּוֹדַע הַשֶּׁקֶר אֲשֶׁר פָּעֲלוּ לַגּוֹיִם מִסָּבִיב וְעַבְדֵיהֶם, הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתוֹ לוּ מָצְאוּ אוֹתוֹ. אֶרֶץ יִשְׁמָעֵאל לֹא יָכְלָה עוֹד לִנְשׂוֹא אוֹתוֹ. וּבְכֵן הָלַךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמֵת שָׁם. יְהִי זִכְרוֹ בָּרוּךְ. כְּפִי שֶׁאָמְרוּ לִי אֵלֶּה שֶׁרָאוּהוּ כְּשֶׁנָּסַע, נִבָּא עַל כָּל מַה שֶּׁאֵרַע אַחֲרֵי כֵן לִיהוּדֵי הַמַּעֲרָב. דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן.

וְאָבִי זצ"ל סִפֵּר לִי שֶׁלִּפְנֵי חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אוֹ עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּעֵרֶךְ[5] קֹדֶם הַמְּאֹרָע הַזֶּה, הָיוּ בְּקָרְדוֹבָה, בִּירַת[6] אַנְדָּלוּסְיָה, אֲנָשִׁים חֲשׁוּבִים שֶׁהֶאֱמִינוּ הַרְבֵּה בְּחָכְמַת הַכּוֹכָבִים, וְהִסְכִּימוּ שֶׁהַמָּשִׁיחַ יָבֹא בְּשָׁנָה זוֹ. אַחַר כָּךְ עָשׂוּ לַיְלָה אַחַר לַיְלָה שְׁאֵלַת חֲלוֹם[7] כְּדֵי לָדַעַת אִם

---

[1] *See Exodus XI, 2; XII, 36.* [2] were prostrated. [3] very cheap, for nothing. [4] were over head and ears in debt. [5] *That is either in 1107 or 1102. See page 110, n. 1.* [6] the capital of. [7] they sought a revelation in a dream.

הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה בֶּן אַרְצָם. לְבַסּוֹף יִחֲדוּ אִישׁ חָסִיד וְנִכְבָּד, הַנּוֹדָע בְּשֵׁם אִבְּן אַרְיֵה, שֶׁהָיָה מוֹרֶה אֶת הָעָם. וְעָשָׂה אוֹתוֹת וְהִגִּיד עֲתִידוֹת, מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אַל־דַּרְעִי, עַד שֶׁרָכַשׁ לִבּוֹת הָעָם. אֲבָל כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְזִקְנֵי וַחֲכָמֵי קְהִלָּתֵנוּ[1] הִתְאַסְּפוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְהֵבִיאוּ אֶת אִבְּן אַרְיֵה וְהִלְקוּהוּ[2] וְקָנְסוּ[3] עָלָיו קְנָס[3] וְנִדּוּהוּ[4], בַּעֲבוּר שֶׁהֶחֱרִישׁ[5] בַּדָּבָר הַזֶּה וְהִרְשָׁה[6] אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁמוֹ בְּאֵין[7] מַפְרִיעַ[7] אוֹתָם, וּבִלְתִּי הוֹכֵחַ אוֹתָם עַל הֶעָוֹן מִצַּד הַדָּת. וּכְמוֹ כֵן אֵלֶּה שֶׁהָלְכוּ אַחֲרָיו. וְכֵן נִצְּלוּ מִן הַגּוֹיִם בְּקֹשִׁי[8] גָּדוֹל מְאֹד.

וּכְמוֹ אַרְבָּעִים שָׁנָה קֹדֶם הַמְּאֹרָע שֶׁל אִבְּן אַרְיֵה[9] בַּאֲנְדָּלוּסְיָה, קָם אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ צָרְפַת בְּמֶרְכָּז גָּדוֹל

---

[1] *Cordova, the city where Maimonides was born.* [2] and flogged him. [3] and imposed a fine. [4] and placed him under ban. [5] he remained silent. [6] and permitted. [7] without interference. [8] with .... effort, difficulty. [9] *If ibn Aryeh appeared in 1102 or 1107 then the pseudo-Messiah of which Maimonides is now to speak must have been active about 1062 or 1067.*

הַנִּקְרָא לִינוֹן[1], אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָהּ הַרְבֵּה מֵעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים מִשְׁפְּחוֹת יְהוּדִים וְאָמַר שֶׁהוּא מָשִׁיחַ. וְהָאוֹת שֶׁעָשָׂה לְעֵינֵיהֶם הָיָה, שֶׁבְּלֵיל נֹגַהּ[2] הַיָּרֵחַ עָלָה עַל רָאשֵׁי עֵצִים גְּבוֹהִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, וּמִשָּׁם הִשְׁלִיךְ אֶת עַצְמוֹ בָּאֲוִיר וְהָיָה טָס[3] וְרָץ[3] מֵעֵץ לְעֵץ כְּאִלּוּ פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר. וְאָמַר שֶׁזּוֹ רְאָיָה עַל הַמָּשִׁיחַ עַל פִּי דָנִיֵּאל. שֶׁנֶּאֱמַר „עִם־עֲנָנֵי[4] שְׁמַיָּא[5] כְּבַר[6] אֱנָשׁ[6] אָתֵה[7] . . . . וְלֵהּ[8] יְהִב[9] שָׁלְטָן".[10] הֶהָמוֹן הֵעִידוּ עַל הַמּוֹפֵת וְדָבְקוּ בוֹ. אֲבָל הַצָּרְפָתִים גִּלּוּ הַדָּבָר, וְהָרְגוּ וְשָׁדְדוּ[11] רַבִּים מֵהֶם, וְהָרְגוּ גַּם אוֹתוֹ בְּתוֹכָם. אָמְנָם קְצָתָם הֶאֱמִינוּ שֶׁהוּא טָמוּן עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

וְאֵלֶּה הֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר קִדְּמוּ הַנְּבִיאִים לְהוֹדִיעָם. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ, שֶׁבְּקָרוֹב לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ הָאֲמִתִּי יִתְרַבּוּ הָרַמָּאִים[12] וְהַטּוֹעֲנִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם מָשִׁיחַ.

---

[1] *Most probably* ליאון, Lyons. *See Mann, Hatequfah vol. XXIV, p. 358.* [2] brightness, shining. [3] jumping and skipping. [4] the clouds of. [5] heaven. [6] one like to a son of man. [7] came. [8] and to him. [9] was given. [10] dominion. *VII, 13, 14.* [11] and spoiled, pillaged. [12] the deceivers.

אֲבָל שִׁקְרוּתָם¹ לֹא תִתְאַמֵּת, וְיֹאבְדוּ הֵם וְיֹאבְדוּ עִמָּהֶם רַבִּים.

וּלְפִי שֶׁיָּדַע שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשָּׁלוֹם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁזֹּאת הָאֻמָּה לִכְשֶׁיֶּאֱרַךְ זְמַן גָּלוּתָהּ תִּשְׁתַּדֵּל לְהִתְעוֹרֵר² בְּלֹא עִתָּהּ,³ וְיֹאבְדוּ מִפְּנֵי זֶה וְיַשִּׂיגוּם צָרוֹת קָשׁוֹת, הִזְהִירָם מִלַּעֲשׂוֹת כֵּן. וְהִשְׁבִּיעַ⁴ אֶת הָאֻמָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל וְאָמַר הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בִּצְבָאוֹת⁵ אוֹ בְּאַיְלוֹת⁶ הַשָּׂדֶה אִם⁷ תָּעִירוּ⁷ וְאִם תְּעוֹרְרוּ⁸ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ"⁹. וְאַתֶּם, אַחֵינוּ וִידִידֵינוּ, שִׁמְרוּ אֶת שְׁבוּעָתוֹ וְאַל תָּעִירוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ¹⁰.

וּבוֹרֵא עוֹלָם בְּמִדַּת¹¹ רַחֲמִים¹¹ יִזְכֹּר אוֹתָנוּ וְאֶתְכֶם לִקְבּוּץ גָּלֻיּוֹת לְנַחֲלָתוֹ וְחֶבְלוֹ¹² „לַחֲזוֹת בְּנֹעַם־ה׳ וּלְבַקֵּר

---

[1] their lies. [2] to bestir itself. [3] before its time, *before the time of the Redemption had come.* [4] and adjured. [5] by the gazelles. [6] the hinds of. [7] that you rouse not. [8] nor awaken. [9] until it please. *Song of Songs II, 7.* [10] *That is, do not attempt to hasten the advent of the Messiah.* [11] with the divine attribute of mercy. [12] and his allotment. יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ. *Deuteronomy XXXII, 10.*

בְּהֵיכָלוֹ"[1]. וְיוֹצִיאֵנוּ מִגֵּיא[2] הַצַּלְמָוֶת[2] אֲשֶׁר הוֹשִׁיבָנוּ בוֹ וְיָסִיר מַחְשַׁךְ[3] עֵינֵינוּ וּמַאֲפֵל[4] לִבֵּנוּ. וִיקַיֵּם בְּיָמֵינוּ וּבִימֵיכֶם „הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל"[5]. וְיַחְשִׁיךְ בְּאַפּוֹ עַל כָּל הַקָּמִים עָלֵינוּ וְיָאִיר מַחֲשַׁכֵּינוּ. כַּכָּתוּב „כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל[6] לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח ה'"[7].

וְשָׁלוֹם עָלֶיךָ, יְדִידֵנוּ וִיקִירֵנוּ, בַּעַל הַחָכְמוֹת, אוֹסֵף הַתְּבוּנוֹת, וְעַל כָּל הַתַּלְמִידִים, אַחֵינוּ, וְעַל כָּל עַם[8] הָאָרֶץ[8] שָׁלוֹם שָׁלוֹם כְּאוֹר זוֹרֵחַ „וְרֹב שָׁלוֹם עַד[9] בְּלִי[9] יָרֵחַ"[9]. אָמֵן סֶלָה.

וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ שֶׁתְּשַׁלַּח נוּסְחֵי[10] זֶה הַכְּתָב לְכָל קָהָל וְקָהָל בֶּעָרִים וְעָרֵי[11] הַפְּרָזוֹת[11] לְחַזֵּק אֱמוּנָתָם וּלְהַעֲמִיד

---

[1] *See above p. 9.* [2] from the valley of the shadow of death. *Psalms XXIII, 4.* [3] the darkness of. [4] and the darkness, gloom of. מַאֲפֵל *is found in the Bible only once, in Joshua XXIV, 7.* [5] *Isaiah IX, 1.* [6] and thick darkness. [7] *Isaiah LX, 2.* [8] the common people, the people of the land. [9] for ever. *Psalms LXXII, 6.* [10] the text of, copies. [11] villages.

רַגְלֵיהֶם לְבַלִּי תִּמְעַדְנָה. וְתִקְרָאֵהוּ לִפְנֵי כָל הַצִּבּוּר וְלִיחִידִים כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מִמַּצְדִּיקֵי[2] הָרַבִּים. הִזָּהֵר וְהִשָּׁמֵר תַּכְלִית הַהַזְהָרָה[3] וְהַשְּׁמִירָה פֶּן יְפַרְסְמוּ וִיגַלּוּ דִבְרֵי לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם וְיֵצֵא מִזֶּה מַה שֶּׁיִּשְׁמְרֵנוּ מִמֶּנּוּ ה' בְּרַחֲמָיו.

וְהִנֵּה בְּכָתְבִי אֶת הָאִגֶּרֶת יָרֵאתִי הַרְבֵּה, אֲבָל רָאִיתִי שֶׁהַצְדָּקַתִי[4] רַבִּים רְאוּיָה לְסַכֵּן נַפְשֵׁנוּ בַּעֲדָהּ. וְעוֹד שֶׁשְּׁלַחְתִּיהָ לְאָדָם כְּמוֹתְךָ. וְ„סוֹד ה' לִירֵאָיו"[5]. וּכְבָר הִבְטִיחוּנוּ הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים וְאָמְרוּ „שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין"[6]. וְאֵין לָנוּ מִצְוָה גְדוֹלָה מִזּוֹ, וְשָׁלוֹם מִזּוֹ[7]. וְשָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל. אָמֵן.

---

[1] that they .... not. *In the Bible* בַּל *occurs with* מוט *and with* מָעַד *is found* לא. [2] of those who lead .... to righteousness. *See Daniel XII, 3.* [3] caution. הַזְהָרָה *or* אַזְהָרָה *is generally used in the sense of* 'admonition', 'warning.' [4] that the justification of, the leading of .... to righteousness. [5] "The secret counsel of the Lord is for those who fear him", *Psalms XXV, 14.* [6] those going on a religious mission will not meet with evil, injury. *Pesahim, p. 8[a].* [7] and (greater) peace than this.

רְשִׁימַת פְּסוּקֵי תנ"ך וּמַאֲמָרֵי חז"ל הַמּוּבָאִים בְּ„אִגֶּרֶת תֵּימָן"

בְּרֵאשִׁית

ג, ו; ד, יג; ו, ה–ז, יא, יב; טו, א–ג, יג; יז, ח, כ, כא; יח, כ; כא, יב, יג; כד, ג; כה, יג, יד; כח, ד, יד; לה, יג; מא, ז; מב, ב; מד, יח, כ; מז, ט; מח, טו.

שְׁמוֹת

ג, יב; ד, ח; ז, כב; ח, ג, יד; י, ו; יא, ב; יב, לו; יד, לא; יז, ח–טז; יט, ט, יא, יז; כ, כ; כד, ז, טז; לג, ה; לו, ו.

וַיִּקְרָא

כ, כו; כו, יד–מא; כז, כח.

בַּמִּדְבָּר

ב, לה; י, כט; יב, ז, יח; טז, כא; כ, יג; כג, כג; כד, יז, יח, כג.

דְּבָרִים

א, כו, מג; ד, ח, כה, כח, לב, לח; ה, כד; ז, ז; ט, א; יא, כג; יג, א–ד; טז, כ; יז, ב; יח, י, יד, טו, כ; כה, יח; כז, יז; כח, י, יב, טו–סו; כט, ח, כח; ל, ג, יב; לב, ד, י, יב, יג, טז, יח, ל, לב, לו, לט; לג, ב; לד, י.

יְהוֹשֻׁעַ

א, ח; ח, כב; יא, יג; כד, ז.

שׁוֹפְטִים

ד–ה; ו, יג; כ, ו, לט, מא; כא, יג.

שְׁמוּאֵל א

ט, ו–י.

שְׁמוּאֵל ב

יז, יט; כב, לז.

מְלָכִים א

א, מז; ג, ט; ה, לא; ח, נז; י, ה; יב, כח–לג; טו, כו.

מְלָכִים ב

יג, ז; יח, ג–יט; כא, יב, טו; כד–כה, כב, כח.

יְשַׁעְיָהוּ

ח, ו; ט, א, ה; י, טו; יא, ב–ד; יז, א, י; יח, ב; יט, יב; כא, ב, ד, ז; כג, ח; כד, ד, טו, טז, כב; כט, יד; לה, ג, י; לו–לז; מ, כח; מד, כה, כו; מז, יג; מט, טו; נ, ו; נב, טו; נג, ב; נה, א; נו, ח; נז, ב, ג, ז; נט, ה, כא; ס, ב; סג, ט.

יִרְמְיָהוּ

כח; ל, ז; לא–לט; מט, לו; נא, לד.

יְחֶזְקֵאל

א; י; יא, טו; יג, יא, יג; טו, לד; כו, ט, כא; לד, ד; לח–לט.

הוֹשֵׁעַ

ב, ז.

יוֹאֵל

ג, א–ה.

עָמוֹס

ז, ה.

עֹבַדְיָה

כ.

חֲבַקּוּק

ב, ב, ג.

זְכַרְיָה

ו, יב; ט, ט.

מַלְאָכִי

ג, א, ב, ו.

תְּהִלִּים

ב, ג, ד, ז; ג, ד; יב, ד, ח; יח, לז; כב, כג; כג, ד; כה, יד; כו, יב; כז, ד; לא, כה; לז, לא; לט, ג;

מד, כג; נג, ד; סג, ז; סח, יז, כז; עב, ו; עח, ט; פ, יג; פה, ו; פז, ז; פח, ג; פט, מב; צב, יד; צה, ה; קא, ד; קב, כז; קד, יא; קה, ט; קיד, ו; קיט, קה, קכו, קמה; קכ, ה, ז; קכד, א; קכט, ב; קמד, יד.

מִשְׁלֵי

א, ט; ה, יד; ח, לה; יח, ד; כה, יא; ל, כד.

אִיּוֹב

ד, ד; ו, ט; ח, יד; יב, ה; כ, כג; כו, יד.

שִׁיר הַשִּׁירִים

ב, ז, יב; ד, ז.

רות

ב, ג, ז; ד, טו.

אֵיכָה

ב, יב; ה, ה.

קֹהֶלֶת

ט, ז.

אֶסְתֵּר

א, יא; י, א.

דָּנִיֵּאל

א, ד; ב–ה; ז, ח, יג, יד, כה; ח, י; י, י; יא, כא, כב, לג; יב, ג, ד, ט, יג, יד.

דִּבְרֵי הַיָּמִים ב

ט, ד, ח; יב, ב.

סִפְרָא

בְּחֻקֹּתַי יב, ג.

סִפְרֵי

בַּמִּדְבָּר קלה.

דְּבָרִים שמג.

מִשְׁנָה

בֵּיצָה ד, ח.

סוֹטָה ח, יב.

אָבוֹת א, ה, ו; ב, יד; ד, א, יג.

תּוֹסֶפְתָּא

סוֹטָה יג, ב.

תַּלְמוּד בַּבְלִי

בְּרָכוֹת מז.; ס:; סא:.

שַׁבָּת מט.; צב.; קכא.; קנב.

פְּסָחִים ח.

ראשׁ הַשָּׁנָה יא.

יוֹמָא ט.

כְּתוּבּוֹת ג:; נ.; קד.

סַנְהֶדְרִין יד.; צז:; צח.

תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי

תַּעֲנִית ד, ה.

מִדְרַשׁ רַבָּה

בְּרֵאשִׁית פ"ב, ז.

שְׁמוֹת ל"א, ט.

וַיִּקְרָא א, ג.

דְּבָרִים ב, א.

שִׁיר הַשִּׁירִים א, כ"ב; ז, א, ב.

אֵיכָה ב, ב.

מְגִלַּת תַּעֲנִית

פְּסִיקְתָּא דְרַב כַּהֲנָא י"ב.

סֵדֶר עוֹלָם רַבָּה ו.

פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כ"ח.

סֵדֶר אֵלִיָּהוּ רַבָּה כ"ח.

מִדְרָשׁ רַבָּתִי מ"ט, ט"ז.

יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי[1]

בַּמִּדְבָּר יג, ז, תשסו.

מִדְרָשׁ הַגָּדוֹל[1]

בְּרֵאשִׁית כה, יג, יד.

[1] *Maimonides, of course, did not make use of these Midrashim, since they were compiled after his day. But he apparently had before him the sources that the compilers later made use of.*

VOCABULARY

The following vocabulary contains almost all the words found in this work. Consult it frequently and carefully. The gender of every noun is indicated — *m.* for the masculine and *f.* for the feminine. The plural too is given, but only when the root form undergoes any consonant or vowel change before adding וֹת or ִים—; for example, טַבַּעַת־טַבָּעוֹת — מִקְרֶה־מִקְרִים. The same applies to adjectives. The feminine singular and plural, and the masculine plural are indicated only when the root form is modified.

The foot-notes will always indicate the form of the verb as listed in the vocabulary. It should be remembered that the Hebrew language makes use of many letters as suffixes and prefixes. These are: א, ב, ה, ו, י, כ, ל מ, נ, ת. Before consutling the vocabulary, make sure that you have dropped prefixes and suffixes. If, for example, you cannot find יִשְׁמְרוּ remember that the initial י and the final ו may not be part of the root. Try to find שמר.

Hebrew roots are mostly triliteral.

VOCABULARY

א

אָב, אַב, אֲבִי, אָבִי, אָבִיךָ,
אָבִיךְ, אָבִיו, אָבִיהָ, אָבִינוּ,
אֲבִיכֶםן, אֲבִיהֶםן, אָבוֹת *pl.*
אֲבוֹת *c.* אֲבוֹתַי *etc.* father, ancestor.

אָבַד to perish.

—אַבֵּד to destroy

—הַאֲבֵד to destroy, cause to perish.

אֲבֵדָה *f.* loss.

אֲבָל but, indeed, truly.

אֶבֶן *f.* אַבְנִי *etc.* stone, rock.
אֲבָנִים *pl.* אַבְנֵי *c.*

—אֶבֶן אֶלְגָּבִישׁ hailstones.

אִבְּן אַרְיֵה ibn Aryeh.

אִבְּן מִיגַאשׁ ibn Migash.

אֵבֶר, אֲבָר *m.* אֲבָרִים. *pl.*
אֲבָרִים *pl.* אַבְרֵי, אֲבָרֵי,
אָבְרֵי *c.* limbs.

אִגֶּרֶת *f.* אִגַּרְתִּי *etc.* אִגְּרוֹת *pl.*
letter.

אֱדוֹם, אֱדֹם Edom.

אָדוֹן *m.* אֲדוֹן *c.* אֲדוֹנִי,
אֲדֹנִי *etc.* אֲדוֹנִים, אֲדֹנִים *pl.*
lord, master, ruler.

אָדָם *m.* man, human being.

—בְּנֵי אָדָם human beings.

אָדֹם, אֲדֻמָּה red.

אֶדֶן *m.* אֲדָנִים *pl.* אַדְנֵי־ *c.*
base pedestal.

אֲדֹנָי The Lord, God.

אָהֹב to love.

אַהֲבָה *f.* love.

אֹהֶל *m.* אָהֳלִי, אָהָלְךָ,
אָהֳלֵךְ *etc.* אֳהָלִים, אֹהָלִים *pl.*
אָהֳלֵי, אֹהָלֵי *c.* tent.

אוֹ or.

אוֹדוֹת See עַל

אוֹהֵב *m.* אוֹהֲבֵי *etc.* friend.

אוֹיָה woe! alas!

אֲוִיר, אֲוִיר *m.* air, atmosphere, climate.

אוּלָם but, yet, however.

אוֹי oh, alas.

אוֹצָר *m.* אוֹצַר *c.* אוֹצָרוֹת *pl.* treasure

אוֹצְרוֹת *c.* treasure-house.

אור

הָאֵר— to illuminate, make light.

אוֹר *m.* אוֹרִים, אוֹרוֹת *pl.* light.

אוֹת *m.* אוֹתוֹת *pl.* sign, proof; omen, token.

אָז then.

מֵאָז— since, then, since.

אַזְהָרָה *f.* הַזְהָרָה prohibition.

אֵזוֹר *m.* אֵזוֹרֵי *etc.* אֵזוֹרִים *pl.* girdle.

אָזַל to be gone, exhausted.

אֹזֶן *m.* אָזְנִי *etc.* אָזְנַיִם *du.* ear.

אָח, אֲחִי *c* אָחִי, אָחִיךָ, אָחִיךְ, אָחִיו, אָחִיהוּ, אָחִיהָ, אָחִינוּ, אֲחִיכֶם—ן, אֲחִיהֶם—ן.

אַחִים *pl.* אַחֵי, אַחַי (אֶחָי), אֶחָיו, אַחֶיהָ *etc.* brother.

אֶחָד *m.* אַחַד *c,* אֲחָדִים *pl.* אֲחָדֵי one, anyone; monad.

אָחוֹר *m.* אֲחוֹרַיִם *du.* אֲחוֹרֵי *c,* אֲחוֹרֵי *etc.* back, rear.

לְאָחוֹר— backward.

מֵאָחוֹר— from behind.

אָחַז to hold fast; take hold.

הֵאָחֵז— to be caught.

אַחְמַד Ahmed; Mohammed.

אחר

הִתְאַחֵר— to delay, come late.

אַחֵר, אַחֶרֶת, אֲחֵרִים, אֲחֵרוֹת other, another.

אַחַר after, afterwards.

—אַחַר כָּךְ afterwards, subsequently.

אַחֲרוֹן last.

—בָּאַחֲרוֹנָה lastly, finally.

אַחֲרֵי, אַחֲרַי *etc.* after.

—אַחֲרֵי כֵן after, afterwards, subsequently.

אָחֳרִי *f.* another.

אַחֲרִית *f.* end.

אַט, לְאַט, אִטִּי, לְאִטִּי *etc.* a going softly, slowly.

אִי *m.* coast-land, island. *m.*

אִי if not.

—אִי אֶפְשָׁר impossible.

אֵי, אַיֵּכָה, אַיּוֹ, אַיָּם where is? where are?

אֵיבָה *f.* enmity, hostility.

אִיּוֹב Job.

אֵיךְ how? how is it that?

אֵיכוּת *f.* אֵיכֻיּוֹת *pl.* quality, manner.

אַיָּלָה *f.* אַיֶּלֶת *c.* אַיְלוֹת *c. pl.* hind, doe.

אֵילָךְ afterwards.

—מֵהַיּוֹם וְאֵילָךְ from to-day on.

אַיִן, אֵין, אֵינִי, אֵינֶנִּי, אֵינְךָ, אֵינֵךְ, אֵינֶנּוּ, אֵינוֹ, אֵינֶנָּה, אֵינָהּ, אֵינֶנּוּ, אֵינְכֶם—ן, אֵינָם—ן not, is not, nothing.

—מֵאֵין for want of.

אֵיפוֹא, אֵפוֹ, אֵפוֹא then, so, now.

אִישׁ *m.* אֲנָשִׁים, אִישִׁים *pl.* man, person. אַנְשֵׁי, אִישֵׁי *c.*

—אִישׁ בְּלִיַּעַל *See* בְּלִיַּעַל

אֵיתָן enduring, firm.

—אֵיתָנִים men of great renown, intellectual and spiritual titans.

אַךְ but, only.

אֵל God.

אַל — no, not.

אֶל, אֵלַי *etc.* אֲלֵיכֶם–ן,
אֲלֵיהֶם–ן — to, towards.

–אֶל נָכוֹן — *See* נָכוֹן

אֶלְגָּבִישׁ *m.* — hailstone.

אֵלֶּה *m. & f.* — these.

אֱלֹהִי, אֱלֹהִית — godly, divine.

אֱלֹהִים — God.

אֵלּוּ *m. & f.* — these.

אִלּוּ — if, but.

–כְּאִלּוּ — as if.

אֱלוּ — see! behold!

אֱלִיהוּא — Elihu.

אִלֵּם *m.* אִלְּמִים *pl.* — dumb man.

אֶלֶף *m.* אַלְפֵי *etc.* אַלְפַּיִם *du.*
אֲלָפִים *pl.* אַלְפֵי *c.* — thousand.

אֱלִיפַז — Eliphaz.

אֵם, אִמִּי *etc.* אִמּוֹת, אִמָּהוֹת *pl.* — mother.

אִם — if, whether, when.

–אִם לֹא — if not, although not.

אָמָה, אֲמַת *c.* אֲמָהוֹת *pl.*
אַמְהוֹת *c.* אַמְהוֹתַי *etc.* — maid.

אֻמָּה *f.* — people, nation.

אֱמוּנָה *f.* — faith.

אמן

–הֵאָמֵן — to be established, confirmed.

–הַאֲמֵן — to believe.

אָמֵן — so be it, Amen.

אָמָן, אָמָּן, אֻמָּן *m.* — artist.

אָמְנָם, אֻמְנָם — indeed, really.

אמץ

–אַמֵּץ — to make firm, encourage

–הִתְאַמֵּץ — to make every effort, take pains.

אֶמְצָעוּת *f.* — middle.

–בְּאֶמְצָעוּת — during.

אֶמְצָעִי *m.* — means.

אֶמְצָעִי, אֶמְצָעִית — intermediary.

אָמַר — to say, tell.

כְּלוֹמַר— — that is to say, viz.

הֵאָמֵר— — to be said.

שֶׁנֶּאֱמַר— — for it is said.

אמת

נִתְאַמֵּת— — to be proved true, be verified.

אֱמֶת *f.* אֲמִתִּי *etc.* — truth.

בֶּאֱמֶת— — in truth, in reality.

אֲמִתָּה *f.* — truth.

אֲמִתּוּת, אֲמִתִּיּוּת *f.* — truthfulness, authenticity.

אֲמִתִּי, אֲמִתִּית — true

אֲנָא *Aramaic.* — I.

אָנוּ, אֲנוּ — we.

אֱנוֹשִׁי, אֱנוֹשִׁית — human.

אֲנָחָה *f.* אַנְחַת *c.* אַנְחָתִי *etc.* — sigh, sighing, groaning.

אַנְחוֹת *c. pl.*

אָנֹכִי — I.

אָנַן

הִתְאוֹנֵן— — to complain.

אָנַס — to do violence to.

אֹנֶס — compulsion. *m.*

אָנַף — to be angry.

אֱנָשׁ, אֱנָשָׁא *Aramaic m.* — man, mankind.

אָסוּר, אֲסוּרָה — forbidden, prohibited.

אָסִיר, אַסִּיר *m.* — prisoner.

אָסַף — to gather, accumulate

אֻסַּף— — to be gathered.

הִתְאַסֵּף— — to assemble, gather.

אֲסֵפָה *f.* — gathering, assembly.

אַסְפַּהַן, אִסְפַּהָאן — Ispahan.

אָסַר — to prohibit.

אעפ"י, *Abbreviation of* אַף עַל פִּי — even, though.

אעפ"כ, *Abbreviation of* אַף עַל פִּי כֵן — nevertheless, after all.

אַף *m.* אַפִּי *etc.* אַפַּיִם *du.* — anger.

אַף — even, though

-אַף עַל פִּי even, though.
-אַף עַל פִּי כֵן nevertheless.
-וְאַף גַּם זֶה and even so, moreover
אֲפִילוּ, אֲפִלּוּ even, even if.
אֹפֶן *m.* אָפְנַיִם *du.* אָפְנֵי *c.*
אָפְנֵי way, manner. *etc.*
-דָּבָר דָּבֻר עַל אָפְנָיו a word spoken in time, aptly spoken.
אֶפֶס. *m* אַפְסֵי *etc.* אֲפָסִים *pl.*
אַפְסֵי *c.* naught, non-existence.
אֶפְרַיִם Ephraim.
אֶפְשָׁר possible, perhaps, may be.
אֶפְשָׁרוּת *f.* possibility, likelihood.
אִצְטַגְנִין *m.* astrologer.
אֵצֶל, אֶצְלִי near, by, at.
אַרְבַּע *f.* four.

אַרְבָּעָה *m.* אַרְבַּעַת *c.* four.
אַרְבָּעִים *m. & f.* forty.
אֲרִיכוּת *f.* prolongation, length.
אָרַךְ to be, become long, continue.
-הֶאֱרִיךְ to lengthen, prolong.
-הֶאֱרִיךְ לָשׁוֹן to be talkative.
אָרֹךְ, אֲרֻכָּה long.
אֹרֶךְ *m.* אָרְכִּי *etc.* length.
אֲרָמִית *f.* the Aramaic language.
אָרַע to occur, happen.
-אֵרַע to occur, happen, befall.
אֶרֶץ *f.* אַרְצִי *etc.* אֲרָצוֹת *pl.*
אַרְצוֹת *c.* land, country, earth.
-אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל Palestine.
אֵשׁ *f.* אִשִּׁי (אֶשְׁכֶם—ן) *etc.*
אִשִּׁים, אִשּׁוֹת *pl.* fire.

אִשָּׁה, אֵשֶׁת *c.* אִשְׁתִּי *etc.*
נָשִׁים *pl.* נְשֵׁי *c.* woman.
—אֵשֶׁת חַיִל *See* חַיִל
אָשׁוּר *m.* אֲשׁוּר *c.* אֲשׁוּרֵי *etc.*
אֲשֻׁרִים *pl.* step, footsteps.
אַשֵּׁי Ashi.
אָשְׁיָה *f.* base, foundation.
אַשְׁמָה *f.* אֲשָׁמוֹת *pl.*
אַשְׁמוֹת *c.* guilt, blame.
אֲשֶׁר who, which, that.
—כַּאֲשֶׁר as; when.
אֵת, אֶת, אִתִּי *etc.* with.
—מֵאֵת, מֵאִתִּי *etc.* from.
אֵת, אֶת, אוֹתִי, אוֹתְךָ, אוֹתָךְ,
אוֹתוֹ, אוֹתָהּ, אוֹתָנוּ,
אֶתְכֶם—ן, אוֹתָם—ן *sign of objective case.*
אָתָה to come.
אָתוֹן *f.* אֲתוֹן *c.* אֲתוֹנִי *etc.*
אֲתוֹנוֹת *pl.* she-ass.
אַתֶּם *pl. m.* you.

ב

בְּ, בְּ בִּי, בְּךָ, בָּךְ, בּוֹ, בָּהּ, בָּנוּ,
בָּכֶם—ן, בָּהֶם—ן in, with.
—בַּ, בָּ, בֶּ in, with the.
בֵּאוּר *m.* explanation, elucidation.
בָּאַחֲרוֹנָה *See* אַחֲרוֹן
באר
—בֵּאֵר to explain.
—בֵּאֵר לֹא עַל צַד הָאֱמֶת to misinterpret.
—הִתְבָּאֵר to be explained, be clear, apparent.
בְּאֵר, בּוֹר *m.* בּוֹרוֹת *pl.* dungeon, prison.
בָּגַד to spoil, pillage, rob.
בֶּגֶד *m.* בִּגְדִי *etc.* בְּגָדִים,
בְּגָדוֹת *pl.* בִּגְדֵי, בִּגְדוֹת *c.* garment; cloth.
בְּגִין *See* גִּין

בִּגְלַל, בִּגְלָלִי *etc.* on account of, due to.

בַּד *m.* liar, imposter; soothsayer; bar, pole.

בדד

–הִתְבּוֹדֵד to seclude oneself, retire.

בדל

–הִבָּדֵל to separate oneself.

–הַבְדֵּל to distinguish, differentiate, separate.

בֶּדֶק *m.* בְּדָקִים *pl.* בִּדְקֵי *c.* breach.

ב"ה, *Abbreviation of* בָּרוּךְ הוּא blessed be He.

בהל

–הִבָּהֵל to be confused, frightened.

–בַּהֵל to agitate, terrify.

בְּהֵמָה *f.* בֶּהֱמַת *c.* בְּהֶמְתִּי *etc.* beast animal.

בַּהֲמִי, בַּהֲמִית bestial, licentious.

בּוֹא to come.

–בּוֹא עַל to cohabit.

–הָבֵא to cause, bring about.

בּוֹגֵד *m.* בּוֹגְדִים *pl.* robber.

בוך

–הִבּוֹךְ to be confused, disquieted.

בּוּר uncultivated, boorish person.

בּוֹרֵא creator.

–הַבּוֹרֵא the Creator, God.

בָּזֹא to divide; cut through.

בִּזְבֵּז to be liberal, give away; spend, squander.

בָּזֹה to despise, hold in contempt.

בְּזִיל הַזּוֹל *See* זול

בְּחִינָה *f.* testing, examining.

בָּחַן to put to the test, try, test.

—הַבְחֵן	to distinguish.
בָּחַר	to choose.
בִּטּוּל *m.*	abrogation, renunciation.
בָּטַח	to trust, be confident.
—הַבְטֵחַ	to promise.
בָּטֵל	
—בַּטֵּל	to abolish, suspend.
—הִתְבַּטֵּל	to be abolished, cancelled, annulled.
בָּטֵל, בְּטֵלָה	vain, absurd.
בֶּטֶן *f.* בִּטְנִי *etc.* בְּטָנִים *pl.*	
בִּטְנֵי *c.*	womb, belly.
בִּיאָה *f.*	coming in.
—בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ	the coming of the Messiah.
בְּיָדוּעַ	*See* יָדוּעַ
בִּין	to understand, discern, perceive, know.
—הוּבַן	to be understood, explained.
—הִתְבּוֹנֵן	to consider, ponder.
בֵּין, בֵּינַיִם, בֵּינוֹת	between, among.
—בֵּין...וּבֵין, בֵּין...לְבֵין	between . . . and both . . . and.
בִּינָה *f.*	understanding, prudence, intelligence.
בִּירָה *f.*	capital city.
בַּיִת *m.* בֵּית *c.* בֵּיתִי *etc.*	
בָּתִּים *pl.*	house, home.
—בֵּית הַכְּנֶסֶת	Synagogue.
—בַּיִת שֵׁנִי *m.*	the Second Temple, the Second Commonwealth.
בְּכָאן	*See* כָּאן
בַּל	not.
—לְבַל	in order not to.
בִּלְבַד	*See* לְבַד
בִּלְבֵּל	
—בַּלְבֵּל	to be confused, perplexed.
—הִתְבַּלְבֵּל	to be or become confused.

בִּלְדַּד — Bildad.

בְּלִיַּעַל *m.* — wickedness, badness.

—אִישׁ בְּלִיַּעַל — villain, wicked man.

בָּלַל — to mingle, mix.

בִּלְעֲדֵי, בִּלְעָדֵי *etc.* — without, except, apart from.

—מִבַּלְעֲדֵי — apart from, besides

בִּלְעָם — Balaam.

בִּלְתִּי — without; not.

—לְבִלְתִּי — so as not to, in order not, lest.

בִּמְאֹד, מְאֹד — *See* מְאֹד

בֵּן, בֶּן *c.* בְּנִי, בִּנְךָ, בְּנֵךְ, בְּנוֹ, בְּנָהּ, בְּנֵנוּ, בִּנְכֶם—ן, בְּנָם—ן.

pl. בָּנִים *c.* בְּנֵי — son, child.

—בֶּן דּוֹר — contemporary.

—בֶּן תּוֹרָה — scholar, learned person.

בָּנָה

—הִבָּנֵה — to be built.

בַּעֲבוּר — *See* עֲבוּר

בַּעַד, בְּעַד *c.* בַּעֲדִי (בַּעֲדֵנִי) *etc.* — for the sake of; through; for.

בָּעַט — to spurn, reject.

בַּעַל *m.* בַּעֲלֵי *etc.* בְּעָלִים *pl.* — possessor, owner.

c. בַּעֲלֵי

בְּעַל פֶּה — *See* פֶּה

בְּעֶצֶם — *See* עֶצֶם

בַּעַר *m.* בְּעָרִים *pl.* — boor, stupid.

בְּעֶרֶךְ — *See* עֵרֶךְ

בִּפְנֵי — *See* פָּנִים

בְּפֵרוּשׁ — *See* פֵּרוּשׁ

בְּקִצּוּר — *See* קִצּוּר

בקר

—בִּקֵּר — to visit, inquire, admire.

בְּקֶרֶב — *See* קֶרֶב

בְּקָרוֹב — *See* קָרוֹב

בְּקֵרוּב — *See* קֵרוּב

בקש

בַּקֵּשׁ– to seek, wish.

בֻּקַּשׁ to be summoned, wanted.

בַּקָּשָׁה *f.* request, entreaty.

בָּרָא to create.

בָּרוּךְ, בְּרוּכָה blessed.

בָּרוּר, בְּרוּרָה apparent, evident.

בַּרְזֶל *m.* בַּרְזִלֵּי *etc.* iron.

בָּרַח to flee, break away.

בֹּרִי *m.* בָּרְיֵי *etc.* essence; certainty.

–עַל בָּרְיוֹ definitely.

בָּרִי, בְּרִיָּה certain, sure.

בָּרִיא, בְּרִיאָה, בְּרִיאִים,

בְּרִיאוֹת fat, healthy.

בְּרִית *f.* covenant.

בָּרַךְ to bless.

–הִתְבָּרֵךְ to be blessed.

בְּרָכָה *f.* בִּרְכַּת *c.* בִּרְכָתִי *etc.*

בְּרָכוֹת *pl.* blessing.

בָּרַר

–הִתְבָּרֵר to be made clear; purify oneself, be purified.

בָּעַת

–בִּעֵת to terrify, assail.

בשׂר

–בִּשֵּׂר to bring good tidings; assure.

בַּת, בִּתִּי *etc.* בָּנוֹת *pl.* בְּנוֹת *c.*

בְּנוֹתַי *etc.* daughter; town, village.

–בַּת הַיַּעֲנָה See יַעֲנָה

בְּתַכְלִית See תַּכְלִית

בֶּתֶר *m.* בִּתְרִי *etc.* בְּתָרִים *pl.*

בִּתְרֵי *c,* piece, part.

ג

גְאוּלָה See גְּאֻלָּה

גָּאוֹן *m.* גְּאוֹן *c,* גְּאוֹנִים *pl.*

genius, Gaon, a Rabbi of great learning and renown.

to redeem, deliver. גָּאַל

kin, kindred. *f.* גְּאֻלָּה, גְּאוּלָּה

גַּב *m.* גַּבֵּי *etc.* גַּבַּיִם *du.*

back; top. *pl.* גַּבִּים, גַּבּוֹת

on the back, עַל גַּב, עַל גַּבֵּי—

top of, upon.

גָּבֹהַּ, גָּבוֹהַּ, גְּבֹהָה, גְּבוֹהָה

high, tall.

גְּבוּל *m.* גְּבוּלִים, גְּבוּלוֹת *pl.*

limit, boundary.

strong, mighty. גִּבּוֹר

strength, prowess; *f.* גְּבוּרָה

Divine Majesty, the Lord.

to prevail, be mighty. גָּבַר

to grow strong; הִתְגַּבֵּר—

play the tyrant, act haughtily.

large, big, great. גָּדוֹל, גְּדוֹלָה

growth. *m.* גִּדּוּל

greatness. *f.* גְּדוּלָּה, גְּדֻלָּה

great thing. *f.* גְּדוּלָּה

to become big; grow up. גָּדַל

to raise, rear. גִּדֵּל—

to increase, magnify. הִגְדִּל—

גֵּדֶר, גֶּדֶר *m.* גֶּדֶר *c,* גִּדְרֵי *etc.*

גְּדֵרִים, גְּדֵרוֹת *pl.* גִּדְרֵי,

fence, restraint. *c,* גִּדְרוֹת

to heap up. גָּדַשׁ

to overfil, overdo, גָּדַשׁ סְאָה—

exaggerate.

back. *m.* גֵּו

Gog. גּוֹג

nation, people. *m.* גּוֹי

to sojourn. גּוּר

גֶּזַע *m.* גִּזְעִי *etc.* גְּזָעִים *pl.*

trunk, stem. *c,* גִּזְעֵי

to decree. גָּזַר

to be decreed. הִגָּזֵר—

decree. *f.* גְּזֵרָה

גַּי, גַּיא, גֵּיא, גָּיא *m. & f.*

גֵּיאֵי *etc.* גֵּיאוֹת, גֵּאָיוֹת *pl.*

valley.

-גֵּיא צַלְמָוֶת valley of the shadow of death.

גִּיד *m.* sinew, vein, tendon.

גְּמוּל *m.* reward, recompense.

גִּימַטְרִיָּא *f.* the use of letters for their numerical value.

גִּין

-בְּגִין on account of.

גָּלָה to go into exile.

-הִגָּלָה to be discovered, disclosed, revealed.

-גִּלָּה to make known, reveal.

-הִתְגַּלָּה to be revealed, reveal oneself.

גָּלוּי, גְּלוּיָה visible, apparent.

גָּלוּת *f.* גָּלֻיּוֹת *pl.* captivity, exile.

גִּלָּיוֹן *m.* גִּלְיוֹן *c,* גִּלְיוֹנִי *etc.*

גִּלְיוֹנִים *pl.* writing tablet.

גֹּמֶא *m.* papyrus, reed.

גְּמוּל *m.* reward.

גָּמוּר, גְּמוּרָה complete, absolute.

גָּמָל *m.* גְּמַל *c.* גְּמַלִּי *etc.*

גְּמַלִּים *pl.* camel.

גַּן *m.* garden.

גָּנַן

-הֵגֵן to protect, shield.

גָּעַל to abhor, loathe.

גַּרְגֶּרֶת *f.* גַּרְגַּרְתִּי *etc.*

גַּרְגָּרוֹת *pl.* גַּרְגְּרוֹת *c.* neck, throat.

גרה

-הִתְגָּרָה to provoke, engage in strife.

גֵּרוּת *f.* exile.

גָּרַע to take from, subtract.

גֵּרָעוֹן *m.* subtraction.

גֶּשֶׁם *m.* גִּשְׁמֵי *etc.* גְּשָׁמִים *pl.* rain, shower.

ד

this. *Aramaic.* דָא

joinging, attachment, intersection. *m.* דִבּוּק

revelation, Divine Speech. *m.* דִבּוּר

Deborah. דְבוֹרָה

to cling, cleave, adhere. דָבַק

to speak. דָבַר

to speak, say. —דִבֵּר

to talk big, impudently. —דִבֵּר גְדוֹלוֹת

to be spoken. —דֻבַּר

דָבָר *m.* דְבַר *c.* דְבָרִי *etc.*

word. דְבָרִים *pl* דִבְרֵי *c.*

דֶגֶל *m.* דִגְלִי *etc.* דְגָלִים *pl.*

standard, banner. דְגָלִי

David. דָוִד

Dumah. דוּמָה

דוֹר *m.* דוֹרִים, דוֹרוֹת *pl.*

generation, age.

forever. —לְדוֹר וָדוֹר

to push aside. דָחָה

to be pushed aside. —הִדָּחָה

דַי *m.* דֵי *c.* דַיִי, דַיְךָ *etc.*

sufficiency, enough. דַיְכֶם—ן, דַיָם—ן

in order that. —כְּדֵי

to deduce, judge. דִין

rule, fixed procedure; verdict; law. *m.* דִין

judge; lecturer; spiritual leader. *m.* דַיָּן *c.* דַיַּן

judge of truth, God. —דַיַּן אֱמֶת

dinar. דִינָר

דיק

to be exact, precise. —דַיֵּק

poor man; poor. *m.* דַל

impoverishment, decline. *m.* דִלְדוּל

to impoverish, weaken. דִלְדֵל

דֶּלֶת *f.* דַּלְתִּי *etc.* דְּלָתוֹת *pl.*
דְּלָתַיִם *du.* דַּלְתוֹת, דַּלְתֵי *c.*
door.

blood. דָּם *m.* דַּם *c.*

to be like. דָּמָה

to be like, resemble. הִדָּמָה—

to imagine, speculate; compare, liken. דִּמָּה—

to liken, compare oneself. הִתְדַּמָּה—

דְּמוּת *f.* דְּמוּיוֹת, דְּמוּתִיּוֹת,
likeness, image. דְּמוּתִים *pl.*

דִּמְיוֹן *m.* דִּמְיוֹנוֹת, דִּמְיוֹנֵי *pl.*
likeness, resemblance.

to be silent. דָּמַם

Daniel. דָּנִיֵּאל

opinion. דֵּעָה *f.*

דַּעַת *f.* דַּעְתִּי *etc.* דֵּעוֹת *pl.*
knowledge, opinion.

to pulsate, throb. דָּפַק

thin. דַּק

detail, nicety, fine point. דִּקְדּוּק *m.*

to tread; step forth, come forth. דָּרַךְ

to guide. הִדְרִיךְ—

דֶּרֶךְ *m. & f.* דַּרְכִּי *etc.*
road, way. דְּרָכִים *pl.* דַּרְכֵי *c.*

by way of. —עַל דֶּרֶךְ

to tread, stamp. דָּרַס

Darha. דַּרְעָה

Dar'i. דַּרְעִי

to inquire. דָּרַשׁ

דָּת *f.* דַּת *c.* דָּתוֹת, דָּתִים *pl.*
law, practice.

ה

the. הַ, הָ, הֶ

exaggeration. הֲבָאִי *m.*

separation, branching out. הֶבְדֵּל *m.*

הַבְטָחָה *f.* promise.

הָגָה to study, meditate.

הָדָר *m.* הֲדַר *c.* הֲדָרִי *etc.*
הֲדָרִים *pl.* הַדְרֵי *c.* majesty, splendor.

הַהוּא *m.* that.

הַהִיא *f.* that.

הוּא he, it.

הוֹאִיל *See* יָאַל

הֹדּוּ, הוֹדּוּ India.

הוֹדָאָה *f.* thanksgiving, praise.

הוֹדָעָה *f.* information.

הָוָה to be, exist, occur.

הוֹי ho! alas, woe!

הַזּוּלַת, זוּלָתִי *etc.* the other.

הַזְהָרָה *f.* caution; admonition.

הַטְעָאָה, הֲטָעָה, הַטְעָיָה *f.* leading astray, deception; sophistry.

הֵיאַךְ how?

הָיָה to be, occur, take place.

הַיּוֹם *See* יוֹם

הֵיטֵב well, properly.

הֵיכָל *m.* הֵיכַל *c.* הֵיכָלִים,
הֵיכָלוֹת *pl.* הֵיכְלֵי,
הֵיכְלוֹת *c.* temple; palace.

הַכֹּל *See* כֹּל

הַכְנָעָה *f.* humbleness, submission.

הֶכְרֵחַ *m.* necessity, compulsion

הַכָּרֵת extermination.

הָלְאָה beyond, further, away.

—מִן הוּא וָהָלְאָה near and far.

הֲלִיכָה *f.* company, caravan; walking.

הָלַךְ to go, walk; follow.

—לֶכֶת to go.

הֲלָכָה *f.* הִלְכַת *c.*
הִלְכָתִי *etc.* הִלְכוֹת *c.* law.

הָלַל

הִלֵּל– to praise, flatter.

הוֹלֵל to make foolish, mad.

הֵם *m.* they.

הָמוֹן *m.* הֲמוֹן *c.* multitude, mass.

הֵן הֵן they indeed, they certainly.

הֶמְשֵׁךְ *m.* extension, continuation, prolongation.

הִנֵּה, הִנְנִי, הִנֵּנִי, הִנְנִי, הִנֵּנִי, הִנְּךָ, הִנָּךְ, הִנּוֹ, הִנֵּהוּ, הִנֶּנּוּ, הִנָּה, הִנָּהּ, הִנֶּנָּה, הִנְנוּ, הִנֶּנּוּ, הִנֵּנוּ, הִנְּכֶם–ן, הִנָּם–ן behold! here!

הֲנָחָה *f.* putting down, setting.

הַסָּתָה, הֲסָתָה *f.* incitement.

הִסְתַּלְּקוּת *f.* removal.

הָפַךְ to overturn, overthrow; turn back.

הֵהָפֵךְ– to be overthrown.

הֵפֶךְ, הָפֶךְ *m.* the reverse, the contrary.

לְהֶפֶךְ– to the contrary.

הַפְלֵא וָפֶלֶא *See* פלא

הַפְלָגָה *f.* exaggeration.

הֶפְסֵד *m.* disadvantage, damage, injury.

הֶפְרֵשׁ *m.* difference.

הַצְדָּקָה *f.* justification.

הַצְלָחָה *f.* good fortune, luck.

הקב"ה *abbreviation of* הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא the Holy One Blessed Be He.

הַקְדָּמָה *f.* preface, foreword; proposition, postulate.

הֶקֵּשׁ *m.* analogy.

הַר, הֹר *m.* הָרִי, הַרְרִי *etc.* הָרִים, הֲרָרִים *pl.* הָרֵי הַרְרֵי *c.* mountain, hill.

הַרְבֵּה much, many.

to commit murder, kill. הָרַג

to be killed, slain. –הֵהָרֵג

to kill, slay. –הֵרֵג

to be killed, slain. –הֹרַג

to think, meditate. הִרְהֵר

case, aspect, *m.* הֲרֵי, הֶרֵי
characteristic.

–לֹא הֲרֵי . . . כְּמוֹ הֲרֵי
the . . . of . . . is not analogous to that of.

behold, here is. הֲרֵי

compound, combination. *f.* הַרְכָּבָה

to demolish, tear down. הָרַס

perception. *f.* הַשָּׂגָה

the Name, God. הַשֵּׁם

extermination, persecution. *f.* הַשְׁמָדָה

endeavors. *f.* הִשְׁתַּדְּלוּת

mockery, sarcasm. *m.* הִתּוּל

mock, deceive. הָתֵל, הֵתֵל

perseverance, persistence, steadiness. *f.* הַתְמָדָה

uprising, revolt. *f.* הִתְקוֹמְמוּת

legal permission. *m.* הֶתֵּר

raising oneself, rise. *f.* הִתְרוֹמְמוּת

ו

and. וְ, וַ, וָ, וּ, וִ

pl. וְלָדוֹת *c.* וְלַד *m.* וָלָד
infant, child.

ז

this. *f.* *f.* זֹאת

etc. זְדוֹנִי *c.* זְדוֹן *m.* זָדוֹן
insolence, *pl.* זְדוֹנִים, זְדוֹנוֹת
arrogance, presumptuousness.

this. *m.* זֶה

from here. –מִזֶּה

–מִזֶּה וּמִזֶּה on one side and on the other side.

זָהָב *m.* זְהַב *c.* זְהָבִי *etc.* זְהָבִים *pl.* gold.

זָהוּ this is.

זָהִיר, זְהִירָה cautious, prudent.

זהר

–הִזָּהֵר to take heed, be careful.

–הַזְהֵר to warn, prohibit.

–הֻזְהַר to be forewarned, admonished.

זוֹ *f.* this, this one.

זוג

–הִזְדַּוֵּג to meet together.

זוד to presume, act arrogantly.

זוז to go away, move.

זוֹל *m.* cheapness.

–בְּזִיל הַזּוֹל very cheap.

זוּלַת, זוּלָתִי except, besides, save; other.

זְכוּת *f.* זְכוּיוֹת, זְכֻיּוֹת *pl.* merit.

זָכֹר to remember, recall.

–הִזָּכֵר to be mentioned.

זֵכֶר *m.* זִכְרִי *etc.* remembrance, memory, memorial.

ז"ל *abbreviation of* זִכְרוֹ, זִכְרָם, זִכְרוֹנוֹ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה of blessed memory.

זַלְזֵל to treat lightly, despise.

זִמָּה *f.* wickedness, crime; carnality.

זְמִירָה *f.* song, hymn, psalm.

זְמָן *m.* זְמַן *c.* זְמַנִּי *etc.* זְמַנִּים *pl.* time, season.

זְמָן, זְמַן, זִמְנָא *m.* זִמְנִין *pl.* season, appointed time.

זְעֵיר, זְעֵירָה little, small.

זָעַק to cry, cry out.

זָקוּק, זְקוּקָה tied to, dependent on.

זָקֵן *m.* זְקַן *c.* זִקְנִי *etc.*
זְקֵנִים *pl.* זִקְנֵי *c.* elder, scholar.

זָר strange, foreign.

זָרָא *f.* nausea, loathing.

זרז

—זֵרֵז to strengthen, encourage; admonish.

זָרַח to rise, come out, appear.

זֶרַע *m.* זַרְעִי *etc.* seed, children.

ח

חִבּוּר composition, treatise.

חָבוּשׁ, חֲבוּשָׁה imprisoned.

חֶבֶל *m.* חַבְלִי *etc.*
חֲבָלִים *pl.* חַבְלֵי, חָבְלֵי *c.* cord, rope; allotment.

חֵבֶל *m.* חֶבְלִי *etc.* חֲבָלִים *pl.*
חֶבְלֵי *c.* throes of birth, agony.

—חֶבְלוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, חֶבְלֵי מָשִׁיחַ the sufferings which are to precede the advent of the Messiah.

חָבֹר to join together; to charm, bewitch.

—חִבֵּר to compose.

—הִתְחַבֵּר to join oneself, to be in conjunction.

חָבֵר *m.* חֲבֵרִי *etc.* חֲבֵרִים,
חַבְרֵי *c.* friend.

חֶבֶר *m.* חֲבָרִים *pl.* חַבְרֵי *c.* spell, enchantment.

חָדַל to cease, forbear.

חדשׁ

—חִדֵּשׁ to establish, found.

—הִתְחַדֵּשׁ to be promulgated, established.

חֹדֶשׁ *m.* חָדְשֵׁי *etc.* חֳדָשִׁים *pl.*
חָדְשֵׁי *c,* month.
–לַחֳדָשִׁים month by month.

חוֹב *m.* חוֹבִים, חוֹבוֹת *pl.*
debt, indebtedness.

חוֹבָה duty, obligation.

חוֹלֶה *m.* חוֹלֵה, *c.* חוֹלִים *pl.*
sick person, patient.

חוֹלֵם *m.* חוֹלְמִים *pl.*
dreamer.

חוֹמָה *f.* wall.

חוּס to spare; have consideration.

חוֹקֵר *m.* חוֹקְרִים *pl.* investigator, scholar.

חָזֹה to gaze, see, behold.

חָזֶה *m.* חֲזֵה *c,* חֲזֵי *etc.*
חָזוֹת *pl.* חֲזוֹת *c,* chest, breast.

חֹזֶה, חוֹזֶה *m.* seer, prophet.

חָזוֹן *m.* חֲזוֹן vision, prophecy.

חִזּוּק *m.* strengthening, supporting.

חָזוּת *f.* חָזֻיּוֹת *pl.* vision.

חָזַק
–חִזֵּק to strengthen.
–הֶחֱזִיק to strengthen, repair.
–הִתְחַזֵּק to strenthen oneself, take hold of.

חָזָק, חֲזָקָה strong.

חָזַר
–חָזַר חֲלִילָה to move in a circle, turn all around, repeat.
–הֶחֱזִיר to restore, give back; cause to go back.

חֲזָרָה *f.* return.

חָטָא to sin.
–הֶחֱטִיא to cause, lead to sin; miss the mark.

חֵטְא *m.* חֶטְאִי *etc.*
חֲטָאִים *pl.* sin, guilt.

-יִרְאַת חֵטְא piety.

חֲטָאָה, חַטְאָה, חַטָּאָה,

חַטָּאת *f.* sin, guilt.

חַי, חַיָּה alive, living.

חיב

-חַיֵּב to oblige, bind.

-נִתְחַיֵּב to be obliged.

חַיָּב, חַיֶּבֶת bound, obliged; guilty, culpable.

חַיָּה *f.* חַיַּת *c,* beast.

חִיּוּב *m.* obligation.

חַיִּים *pl.* life.

חַיִל, חֵל *m.* army.

חכה

-חִכָּה to wait for.

חַיִל *m.* חֵיל *c,* חֵילִי *etc.*

חֲיָלִים, חֲיָלוֹת *pl.* חֵילֵי *c,*

strength, valor; wealth.

-אֵשֶׁת חַיִל virtuous woman.

חכה

-חִכָּה to wait, wait for.

חָכַם to be wise.

-הִתְחַכֵּם to show oueself wise, cunning, scheme.

חָכָם *m.* חֲכַם *c.* חֲכָמִי *etc.*

חֲכָמִים *pl.* חַכְמֵי *c.* wise man, scholar.

חָכְמָה *f.* wisdom.

-חָכְמַת הָרְפוּאָה the art of medicine.

-חָכְמַת תְּכוּנַת הַכּוֹכָבִים astronomy.

-חָכְמַת תְּכוּנַת הַכּוֹכָבִים הַלִּמּוּדִית mathematical astronomy.

חִלּוּל *m.* desecration.

חֲלוֹם *m.* חֲלוֹמוֹת *pl.* dream.

חִלּוּף *m.* change.

חָלוּשׁ, חֲלוּשָׁה weak, feeble.

חֳלִי, חֹלִי *m.* חָלְיִי *etc.*

חֳלָיִים, חֳלָאִים *pl.* sickness, disease, illness.

חֲלִילָה See חָוֹר

חֲלִישָׁה, חֲלִישׁוּת *f.*
weakness.

חָלַל

—חִלֵּל to desecrate, violate, profane.

—הֵחֵל to begin.

—הֵחֵל לַעֲשׂוֹת to start up something.

חָלַם to dream.

—הַחְלֵם to cause to be healthy, restore.

חָלַף to pass away, pass.

—הַחֲלֵף to alter, change.

—הִתְחַלֵּף to be changed, exchanged.

חָלַץ

—הֵחָלֵץ to arm oneself.

(חָלָץ) *m.* חֲלָצַיִם *du.*
loins, waist.

חָלַק

—הִתְחַלֵּק to be divided, part, separate.

חֵלֶק *m.* חֶלְקִי *etc.*
חֲלָקִים *pl.* חֶלְקֵי *c.*
portion, share, part; degree.

חָלַשׁ to be, grow weak.

חַלָּשׁ weak.

חֻלְשָׁה *f.* weakness.

חָמַד

הֶחָמֵד to be desired, desirable.

חֵמָה *f.* חֲמַת *c.* חֲמָתִי *etc.*
חֲמוֹת *c.* fury, rage, wrath.

חֲמוֹר *m.* ass, donkey.

חֲמוּרָה *f.* heavy sin.

חֶמְלָה *f.* regard, compassion, pity.

חֹמֶר *m.* חָמְרִי *etc.* חֲמָרִים *pl.*
severity, stringency.

—קַל וָחֹמֶר See קַל

חֹמֶשׁ *m.* חָמְשִׁי *etc.* חֲמָשִׁים *pl.*
חָמְשֵׁי *c.* one-fifth.

חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה *f.* fifteen.

חֲמִשִּׁים fifty.

חֵן *m.* חִנִּי *etc.* חִנִּים, חִנּוֹת *pl.* favor, grace.

חָנָה to encamp.

חֲנַנְיָה Hananiah.

חַס, חָס sparing, forbearance.

—חַס וְשָׁלוֹם God forbid! God forfend.

חֶסֶד *m.* חַסְדִּי *etc.* חֲסָדִים *pl.* חַסְדֵי *c.* loving-kindness, goodness.

חָסִיד *m.* חֲסִיד *c.* חֲסִידִים *pl.* pious man.

חֲסִידוּת *f.* piety.

חָסֵר to lack, be lacking, want, miss.

חָסֵר, חֲסֵרָה lacking, in want of; defective.

—חֲסַר טַעַם nonsensical, absurd.

חֶסְרוֹן, חִסָּרוֹן *m.* חֶסְרוֹנִי *etc.* חֶסְרוֹנוֹת *pl.* want, deficiency.

חָפֵץ to delight in; be pleased, please.

חֵפֶץ *m.* חֶפְצִי *etc.* חֲפָצִים *pl.* חֶפְצֵי *c.* desire, wish.

חֹק *m.* חֻקִּי *etc.* חֻקִּים *pl.* statute, law, ordinance.

חקה

—חִקָּה to imitate.

חֻקָּה *f.* enactment, statute, law.

חִקּוּי *m.* imitation.

חָקַק to engrave, inscribe

חָקַר to search, investigate.

—הֵחָקֵר to be fathomed, searched out.

חֹרֵב Horeb.

חֶרֶב *f.* חַרְבִּי *etc.* חֲרָבוֹת *pl.* חַרְבוֹת *c.* sword.

חָרְבָּה *f.* חֳרָבוֹת *pl.*
חָרְבוֹת *c.* waste place, ruin.
חָרַד to tremble.
חֵרוּם *m.* state of war, stress, emergency.
חַרְחֵר to kindle, provoke.
—חַרְחֵר רִיב to provoke strife.

חָרַם
—הֶחֱרִם to devote, consecrate.
חֵרֶם *m.* חֶרְמִי *etc.* חֲרָמִים, חֲרָמוֹת *pl.* devoted thing.
חֶרְפָּה *f.* חֲרָפוֹת *pl.* חֶרְפּוֹת *c.* shame, reproach.
חָרַשׁ to plough.
—הֶחֱרִשׁ to be silent.
חֵרֵשׁ *m.* חֵרְשִׁים *pl.* deaf man.
חָשַׁב to consider regard, think.
—חִשֵּׁב to make calculations.
—הֶחֱשִׁב to esteem.
חֶשְׁבּוֹן *m.* חֶשְׁבּוֹנוֹת *pl.* calculation, reckoning.
חָשַׁד to suspect.
חֶשֶׁד, חֲשָׁד *m.* suspicion.
חָשׁוּב, חֲשׁוּבָה important, esteemed.

חָשַׁךְ
—הֶחֱשִׁךְ to make dark, darken.

חָשַׁל
—הֶחֱשִׁל to be faint, exhausted; stumble.
חָשַׁק to love, set one's heart on.
חָתוּם, חֲתוּמָה sealed.
חָתַךְ to decide, pronounce sentence.

ט

טָבַע to sink, drown.
—הָטְבַּע to be sunk.

טָהוֹר, טְהוֹרָה pure, clean.

טוב

–הֵטַב to do good, benefit; make better.

טוֹב good.

טוּב *m.* good, quality; goodness.

טוֹבָה *f.* favor, kindness.

–לְטוֹבַת for the sake of.

טוּס to fly swiftly.

טִיט *m.* mud; clay.

טָלֶה *m.* טְלֵה *c.* טְלָאִים *pl.*

טַלְאֵי *c.* lamb; Ram, Aries.

טָמַן to hide, conceal.

טִנּוּף *m.* filth. *m.*

טנף

–טֻנַּף to be made dirty, be filthy.

טָעָה to err, be mistaken.

טָעוּת *f.* טָעֻיּוֹת, טָעֻיּוֹת,

טָעוּתִים *pl.* error, mistake.

טָעַן to claim, object.

–טָעַן וְאָמַר to assert.

טַעֲנָה *f.* objection, claim.

טַף *m.* children.

טִפְטוּף *m.* dripping.

טָפֵל, טְפֵלָה of secondary importance.

טֹרַח *m.* טָרְחִי *etc.* trouble.

י

יָאוּת it is right, proper.

יאל

–הוֹאֵל to be willing.

–הוֹאִיל וְ since, because.

יָגוֹן *m.* יְגוֹן *c.* יְגוֹנִי *etc.*

יְגוֹנִים, יְגוֹנוֹת *pl.* grief, sorrow.

יָגַע to toil, be, grow weary.

יָד *f.* יַד *c.* יָדִי (יֶדְכֶם—ן) *etc.*

יָדַיִם *du.* יָדוֹת *pl.* יְדֵי *c.*

hand; power.

יַד, יְדָא *Aramaic.* hand.

—יְדֵהּ *Aramaic.* his hand.

יָדָה

—הוֹדָה to confess, concede.

יָדוּעַ, יְדוּעָה known, well-known.

—בְּיָדוּעַ known, well-known.

יָדַע

—הִוָּדַע to become known.

—הוֹדַע to make known.

—יִדַּע to be known.

—הִתְוַדַּע to make oneself known, be made known.

יְדִיד *m.* friend.

יְדִיעָה *f* knowledge. *f.*

יְהַב *Aramaic.*

—אִתְיְהַב to be given, handed over.

יְהוּדָה Judah.

יְהוּדִי Jew.

יוֹיָכִין Jehoiachim.

יוֹם *m.* יָמִים, יָמוֹת *pl.* day. יוֹמַיִם *du.* יְמֵי *c.*

—הַיּוֹם to-day.

—כָּל הַיּוֹם continually, always.

—יוֹמָם every day, daily.

—יָמִים a few days.

—יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ the Messianic age.

—מֵהַיּוֹם וְאֵילַךְ *See* אֵילַךְ

יְוָנִי Greek.

יוֹנֵק *m.* יוֹנְקִים sapling; babe.

יוֹעֵץ *m.* יוֹעֲצִים *pl.* counselor.

יוֹצֵאת *f.* a going forth, alarm.

יוֹשֵׁב *m.* יוֹשְׁבִים *pl.* inhabitant.

יוֹתֵר more, much.

יָזַם to undertake.

יָחַד

—יִחֵד to single out.

to be set apart, singled out. —יֻחַד

together. יַחַד

genealogy, lineage. *m.* יִחוּס

יָחִיד *m.* יְחִידִי *etc.* יְחִידִים *pl.*

individual.

יחל

to hope, wait for. —יִחֵל

יחס

to trace, attribute. —יִחֵס

to be traced, attribute to. —יֻחַס

יכח

to decide; prove, convince; reprove, admonish. —הוֹכִחַ

argue, reason with. —הִתְוַכַּח

to be able, prevail, overcome. יָכֹל

ability, capacity. יְכֹלֶת *f.* יְכָלְתִּי *etc.*

ילד

to be born. —הִוָּלֵד

to originate, be born. —יֻלַּד

to beget, have (children). —הוֹלִד

sea. יָם *m.* יַם *c.* יַמִּים *pl.*

יָמִין *m.* יְמִין *c.* יְמִינִי *etc.*

the right hand, the right.

to found, establish. יָסַד

to lay a foundation. —יִסֵּד יְסוֹד

יְסוֹד *m.* יְסוֹדִים, יְסוֹדוֹת *pl.*

foundation; principle.

יסף

to continue. —הוֹסִיף

to appoint, designate. יָעַד

יעל

to profit, benefit, avail, be of use. —הוֹעִיל

ostrich. יַעֲנָה *f.*

ostrich. —בַּת הַיַּעֲנָה

to plan; advise, give counsel. יָעַץ

יַעֲקֹב Jacob; the Jewish people.

יָפֶה, יָפָה beautiful.

יפע

–הוֹפִיעַ to shine forth.

יָצָא to go out.

–צֵאת going out.

–לָצֵאת to go out.

–כַּיּוֹצֵא בְּ similarly, as, like.

–הוֹצִיא to bring out, lead forth.

יצב

–הִתְיַצֵּב to take one's stand.

יְצִירָה *f.* creation.

יָצַק to cast.

יָצַר

–הוּצַר to be formed, fashioned, forged.

יֵצֶר *m.* יִצְרִי *etc.* יְצָרִים *pl.*
יִצְרֵי *c.* passion, inclination, desire.

יַקִּיר dear, beloved.

יָקָר, יְקָרָה dear, precious.

יָרֵא to fear, be afraid.

–הִתְיָרֵא to be afraid, fear.

יָרֵא, יְרֵא, יְרֵאָה pious; fearful.

יִרְאָה *f.* fear, reverence, awe.

יָרָבְעָם Jeroboam.

יָרַד to go down, descend.

–הוּרַד to be taken off, removed.

ירה

–הוֹרָה to teach, instruct; show.

יָרֵחַ *m.* יְרֵחִי *etc.* יְרָחִים *pl.*
יֶרַח *c.* moon.

–עַד בְּלִי יָרֵחַ for ever.

יְרִידָה *f.* descent, fall, decline.

יָרַשׁ to take possession, conquer.

יְרֻשָּׁה *f.* possession.

יֵשׁ *m.* יֶשְׁנִי, יֶשְׁךָ, יֶשְׁנֵךְ, יֶשְׁנוֹ, יֶשְׁנָהּ, יֶשְׁנֵנוּ, יֶשְׁכֶם—ן, יֶשְׁכֶם—ן, יֶשְׁנָם—ן — there is, there are.

יָשַׁב — to dwell, sit.

—הוּשַׁב — to be made to dwell, be inhabited.

יִשּׁוּב *m.* — settlement, civilization.

יֵשׁוּעַ — Jesus.

יִשְׂחָק — Isaac.

יִשְׁמָעֵאל — Ishmael.

יָשֵׁן

—הִוָּשֵׁן — to grow old.

ישע

—הִוָּשַׁע — to be saved.

—הוֹשִׁיעַ — to save, help.

יְשַׁעְיָהוּ — Isaiah.

יָשַׁר — to be agreeable.

—יָשַׁר בְּעֵינֵי — to appeal.

—יִשֵּׁר — to guide, lead straight.

יָשָׁר, יְשָׁרָה — straight, level; upright.

יִשְׂרָאֵל — Israel; Jewish people.

יִשְׂרְאֵלִי, יִשְׂרְאֵלִית — Jew.

יִתָּכֵן — *See* תָּכַן

כ

כְּאֵב *m.* — pain.

כְּאִלּוּ — *See* אִלּוּ

כָּאן, כַּאן — here.

—בְּכַאן — here.

כַּאֲשֶׁר — *See* אֲשֶׁר

כבד

—הַכְבֵּד — to make heavy.

כֹּבֶד *m.* כָּבְדִּי *etc.* — heaviness.

—כֹּבֶד ראשׁ — solemnity, seriousness.

כָּבוֹד *m.* כְּבוֹד *c.* — honor, glory, dignity.

—כְּבוֹד — his honor.

כָּבַס

—כִּבֵּס — to wash, clean.

כְּבָר already.

כָּבַשׁ to suppress, conquer.

—הִכָּבֵשׁ to be conquered.

כְּדֵי *See* דֵּי

כֹּה thus, so.

כְּהוּנָּה, כְּהֻנָּה *f.* priesthood.

כֹּהֵן *m.* כֹּהֲנִים *pl.* priest.

כּוֹכָב *m.* כּוֹכַב *c.* star, planet.

—חָכְמַת כּוֹכָבִים astrology.

כון

כַּוֵּן to mean, intend.

—הִתְכַּוֵּן to intend, mean.

כַּוָּנָה *f.* intention.

כּוֹפֵר *m.* כּוֹפְרִים *pl.* unbeliever, infidel.

כזב

—כַּזֵּב to lie.

—הַכְזֵב to give the lie.

כָּזָב *m.* כְּזַב *c.* כְּזָבִים *pl.*

כִּזְבֵי *c.* lie, falsehood.

כֹּחַ *m.* כֹּחוֹת *pl.* strength, power, endurance.

כָּחַשׁ

—הִכָּחֵשׁ to become lean, dwindle.

—הִכְחֵשׁ to declare false.

—הֻכְחַשׁ to be contradicted, denied.

כִּי for, because, that, when, since.

כֵּיוֹצֵא *See* יָצָא

כָּל, כֹּל, הַכֹּל, כָּלִי, כָּלְךָ, כֻּלֵּךְ, כֻּלּוֹ, כֻּלֹּה, כֻּלָּהּ, כֻּלָּנוּ, כֻּלְּכֶם–ן, כֻּלָּם–ן all, every; everything, everybody, the whole.

—בְּכָל זֹאת nevertheless, in spite of this.

—כָּל שֶׁכֵּן all the more so.

כָּלָה to be consumed, destroyed, perish.

כָּלָה altogether, wholly.

כְּלוּם anything.

-לֹא כְלוּם nothing.

כְּלוֹמַר See אָמַר

כְּלִי *m.* כְּלֵי *etc.* כֵּלִים *pl.*

כְּלִי *c.* vessel, utensil; tool.

-כְּלֵי מִלְחָמָה weapons.

כְּלָיָה *f.* extermination, destruction.

כָּלִיל *m.* כְּלִיל *c.* entire, whole; sacrifice burnt entirely.

כַּלְכֵּל to endure, abide.

כָּלַל to comprise, include.

-הִכָּלֵל to be included.

כְּלָל *m.* כְּלָלִים, כְּלָלוֹת

community; principle.

כְּלִמָּה *f.* shame.

כַּמָּה how many! how many?

כְּמוֹ, כָּמוֹנִי, כָּמוֹךָ, כָּמוֹךְ,
כָּמוֹהוּ, כָּמוֹהָ, כָּמוֹנוּ,
כְּמוֹכֶם—ן, כְּמוֹהֶם—ן
just as, like, as.

כִּמְעַט See מְעַט

כֵּן *m.* כַּנִּי *etc.* place, position.

כֵּן so, yes.

כְּנֶגֶד See נֶגֶד

כָּנַס

-הִכָּנֵס to enter, assemble.

-הַכְנֵס to bring in, introduce.

כנע

-הִכָּנַע to be humbled, subdued.

כְּנַעֲנִי *m.* merchant trader; Canaanite.

כָּנָף *f.* כְּנַף *c.* כְּנָפוֹת *pl.*

כַּנְפוֹת *c.* end, corner.

כִּסֵּא *m.* כִּסְאִי *etc.* כִּסְאוֹת *pl.*

throne; chair.

-כִּסֵּא הַכָּבוֹד the Throne of Glory.

כָּסָה

-כִּסָּה to cover.

כְּסִיל *m.* fool.

כֶּסֶף *m.* כַּסְפִּי *etc.* כְּסָפִים *pl.*
כַּסְפֵּי *c.* silver.

כְּעֵין *See* עַיִן

כַּעַס

–הִכְעִיס to make angry, provoke.

כַּף *f.* כַּפִּי *etc.* כַּפַּיִם,
כַּפּוֹת *pl.* palm of the hand.

–כַּף זְכוּת scale of merit.

–לְכַף זְכוּת with an inclination in favor.

כְּפִי *See* פֶּה

כָּפַל to double.

כָּפַר to deny, deny the principle of religion, deny the existence of God.

כרח

–הִכְרִיחַ to compel, force.

כָּרָסָאן Khorasan.

כָּרַת

–כָּרַת בְּרִית to make a covenant.

–הִכָּרֵת to be cut off, destroyed, cease to be.

כִּשּׁוּף *m.* sorcery, witchcraft

כָּשַׁל to totter, stumble.

–הִכָּשֵׁל to fail; stumble, fall.

–הִכְשִׁיל to cause to fall, overthrow.

כֶּשֶׁף *m.* כְּשָׁפִים *pl.* magic, sorcery

כָּשֵׁר, כְּשֵׁרָה legitimate.

כַּת, כַּת *f.* כִּתּוֹת, כִּתִּים *pl.*
party, sect.

כָּתַב to write.

כְּתָב *m.* כִּתְבֵי *c. pl.*
a writing, letter.

כָּתוּב *m.* Biblical verse, passage, text.

כְּתִיב it is written.

כֶּתֶר *m.* כִּתְרִי *etc.* כְּתָרִים *pl.*
כִּתְרֵי *c.* crown.

ל

לְ, לַ, לָ, לִ, לֵ, לִי, לְךָ, לָךְ, לוֹ, לָהּ, לָנוּ, לָכֶם–ן, לָהֶן–ן,
לָמוֹ to, for, at.

לֹא no, not.

–הֲלֹא indeed; is it not that?

לָאָה

–הִלְאָה to weary oneself, be wearied.

לְאָחוֹר See אָחוֹר

לְאַט See אַט

לָאט, לָט magic, art.

לֵב *m.* **לֵב, לֶב** *c.* **לִבִּי** *etc.*
לִבּוֹת *pl.* heart; understanding.

לֵבָב *m.* **לְבַב** *c.* **לְבָבִי** *etc.*
לְבָבִים, לְבָבוֹת *pl.* **לִבְבֵי,**
לְבְבוֹת *c.* heart.

לְבַד, לְבַדִּי *etc.* alone, by oneself.

–בִּלְבַד except, only.

–מִלְּבַד apart from, besides.

לְבַל See בַּל

לְבִלְתִּי See בִּלְתִּי

לָבַן

–לִבֵּן to make white.

–הִתְלַבֵּן to become, make oneself white.

לָבַשׁ to put on.

לַהַט *m.* **לַהֲטִי** *etc.* **לְהָטִים** *pl.*

לַהֲטֵי *c.* magic arts.

לְהָפֵךְ See הֲפֵךְ

לוּ, לוּא if.

לְוִיָּה *f.* status of Levites.

לוּלֵא if not, unless.

לוּן to pass the night, go to sleep.

–הִתְלוֹנֵן to abide, dwell.

לַחֳדָשִׁים See חֹדֶשׁ

לְחִי, לֶחִי *f.* **לְחִיִי** *etc.*

לְחָיַיִם *du.* cheek.

לָחם

-הִלָּחֵם to fight.

לֶחֶם *m.* לַחְמֵי *etc.* לְחָמִים *pl.* bread; food. לֶחֶם *c.*

לְטוֹבַת *See* טוֹבָה

לַיִל, לֵיל, לַיְלָה *m.* לֵיל *c.* night. לֵילֵי *etc.* לֵילוֹת *pl.*

לִינוֹן Linon, Lyons.

לֵיצָן, לֵצָן *m.* mocker, scoffer; jester.

לֵיצָנוּת, לֵצָנוּת *f.* derision, jest.

לָכֵן therefore.

לָכֶת *See* הָלַךְ

לָמַד

-לִמֵּד to teach.

לָמוֹ *See* לְ

לְמַטָּה *See* מַטָּה

לְנֶגֶד *See* נֶגֶד

לָעַג to mock, make sport of.

לַעַג *m.* לְעָגִים *pl.* לַעֲגֵי *c.* derision, mockery.

לַעַז *m.* foreign speech. *m.*

לְעֻמַּת opposite, close by, by, near.

לְפִי *See* פֶּה

לְפִיכָךְ therefore.

לָצֵאת *See* יָצָא

לָצָן *See* לֵיצָן

לָקָה

-הִלְקָה to flog, scourge.

לָקַח to take, accept.

לָקַט to pick up, gather, glean.

-לִקֵּט to pick up, gather, glean.

לִקְרַאת towards.

לָשׂוּם *See* שׂוּם

לָשׁוֹן *m. & f.* לְשׁוֹן *c.* לְשׁוֹנֵי *etc.* לְשׁוֹנוֹת *pl.* tongue.

-לְשׁוֹן קֵדָר Arabic.

מ

מְ, מִן, מִמֶּנִּי, מִמְּךָ, מִמֵּךְ, מִמֶּנּוּ, מִמֶּנָּה, מִכֶּם—ן, מֵהֶם—ן from.

מְאֹד very.

—בִּמְאֹד מְאֹד exceedingly.

מֵאָה *f.* מְאַת *c.* מָאתַיִם *du.* hundred; century.

מֵאָז *See* אָז

מֵאַיִן *See* אַיִן

מַאֲכָל *m.* מַאֲכַל *c.* מַאֲכָלוֹת, מַאֲכָלִים food, meal.

מָאַס to reject, despise.

מַאֲפֵל *m.* darkness.

מְאֹרָע, מְאוֹרָע *m.* מְאֹרָעוֹת, מְאֹרָעִים *pl.* event, occasion.

מֵאֵת *See* אֵת

מְבֹאָר, מְבוֹאָר evident, clear.

מָבוֹא *m.* מְבוֹאִים, מְבוֹאוֹת *pl.* entrance; introduction.

מְבוּכָה *f.* confusion.

מַבּוּל *m.* flood, deluge.

מְבוּסָה *f.* a treading down.

—גּוֹי מְבוּסָה victorious, triumphant people.

מִבְחָר *m.* מִבְחַר *c.* choice, best.

מֵבִין *m.* מְבִינִים *pl.* man of intelligence.

מִבַּלְעֲדֵי *See* בִּלְעֲדֵי

מְבַשֵּׂר *m.* מְבַשְּׂרִים *pl.* herald of good news.

מָגוֹג Magog.

מְגַמָּה *f.* purpose.

מִדְבָּר *m.* מִדְבַּר *c.* מִדְבָּרוֹת, מִדְבָּרִיּוֹת *pl.* wilderness, desert.

מְדַבֵּר rational; articulate.

מָדַד

—הִמַּד to be measured.

מִדָּה *f.* character, manner.

מָדַי Media.

מְדִינָה *f.* city, state, land, province.

מַדָּע *m.* knowledge. *m.*

מִדְרָשָׁה *f.* school.

מַה, מָה, מֶה what, how.

מֵהַיּוֹם וְאֵילַךְ *See* אֵילַךְ

מַהֲלָךְ *m.* journey; course; movement of celestial bodies.

מַהֲלָל *m.* מַהֲלַל *c.* praise, applause.

מהמה

–הִתְמַהְמֵהַּ to tarry.

מְהֵרָה quickly, speedily.

מוֹאָב Moab.

מוּבָן understood, obvious.

מוט

–הִתְמוֹטֵט to be shaken, totter, quake.

מול to circumcise.

מוֹלָדָה, מוֹלֶדֶת *f.*

מוֹלַדְתִּי *etc.* מוֹלָדוֹת *pl.*

מוֹלְדוֹת *c.* birth, nativity.

–אֶרֶץ מוֹלֶדֶת native land.

מוּם *m.* blemish defect.

מוֹסָד *m.* מוֹסַד *c.* מוֹסָדִים,

מוֹסָדוֹת *pl.* מוֹסְדֵי,

מוֹסְדוֹת *c.* foundation.

מוֹסֵר *m.* מוֹסֵרִים,

מוֹסֵרוֹת *pl.* מוֹסְרֵי,

מוֹסְרוֹת *c.* bond, chain.

מוֹעֵד *m.* מוֹעֲדִים,

מוֹעֲדוֹת *pl.* appointed time.

מוּעָט, מוּעֶטֶת scanty, trifling.

מוֹפֵת *m.* מוֹפְתִים *pl.* sign, proof, portent.

מוֹצָא *m.* source.

מור

–הוּמַר to be exchanged.

מוֹרֵד *m.* מוֹרְדִים *pl.* rebel.

מוֹרָט sleek, polished.

מוֹרָשָׁה *f.* possession, heritage.

מוּשׁ to depart.

מוּשְׂכָּל, מֻשְׂכָּל *m.* מוּשְׂכָּלִים, מוּשְׂכָּלוֹת, מֻשְׂכָּלִים, מֻשְׂכָּלוֹת *pl.* idea, concept.

מוֹשִׁיעַ *m.* savior, deliverer.

מוֹשֵׁל *m.* מוֹשְׁלִים *pl.* ruler.

מוּת to die, perish.

—הֵמֵת to kill.

—הוּמַת to be killed.

מוּתָּר, מֻתָּר, מוּתֶּרֶת, מֻתֶּרֶת permitted, permissible.

מִזְבֵּחַ *m.* מִזְבַּח *c.* מִזְבְּחִי *etc.* מִזְבְּחוֹת *pl.* altar.

מִזֶּה *See* זֶה

מְזוּיָּף, מְזֻיָּף, מְזוּיֶּפֶת, מְזֻיֶּפֶת false; forged.

מַזָּל *m.* מַזָּלוֹת *pl.* constellation, planet.

מְזִמָּה *f.* device.

מִזְרָח *m.* מִזְרַח *c.* place of sunrise, east.

מְחֻדָּד, מְחוּדָּד, מְחֻדֶּדֶת, מְחוּדֶּדֶת acute, ingenious.

מָחָה to wipe out, away, blot out.

מְחוֹלָה *f.* dancing, dance.

מַחֲזֶה *m.* מַחֲזֵה *c.* מַחֲזוֹת *pl.* vision.

מְחִיָּה *f.* sentence.

מַחְמָד *m.* מַחְמַד *c.* מַחְמַדִּים *pl.* delight, desire.

מֻחַמַּד Mohammed.

מַחֲנֶה *m. & f.* מַחֲנַיִם *du.* מַחֲנוֹת *pl.* camp.

—מְחוֹלוֹת מַחֲנָיִם group dancing.

מָחַץ to smite through, wound severely

מָחַק to erase.

מַחֲשָׁבָה *f.* מַחֲשֶׁבֶת *c.*
מַחֲשַׁבְתִּי *etc.* מַחְשְׁבוֹת *c. pl.*
thought.

מַחְשָׁךְ *m.* מַחֲשַׁכִּים *pl.* darkness.

מַטָּה down, downwards.

–לְמַטָּה downwards.

מַטָּע planting; plantation.

מָטָר *m.* מְטַר *c.* מְטָרִים *pl.*
shower, rain.

מִי who?

מְיוּחָד, מְיֻחָד, מְיוּחֶדֶת,
מְיֻחֶדֶת especial, designated,
particular, singled out.

מֵיטָב *m.* מֵיטַב *c.* the best.

מַיִם *m. du.* מֵי, מֵימֵי, *c.*
מֵימַי *etc.* water.

מִין *m.* kind, sort.

מִישָׁאֵל Mishael.

מִיתָה *f.* death; penalty of death.

מֵיתָר *m.* sinew.

מַכָּה *f.* plague.

מְכוֹעָר, מְכֹעָר, מְכוֹעֶרֶת,
מְכֹעֶרֶת ugly, indecent.

מָכַר to sell.

מִכְשׁוֹל *m.* מִכְשׁוֹלִים,
מִכְשׁוֹלוֹת *pl.* stumbling.

מְכַשֵּׁף *m.* מְכַשְּׁפִים *pl.*
sorcerer, wizard.

מָלֵא to be filled, become full.

–מִלֵּא יָד to consecrate oneself.

מָלֵא, מְלֵאָה, מְלֵאִים, מְלֵאוֹת
full.

מַלְאָךְ *m.* מַלְאַךְ *c.*
מַלְאֲכֵי *c. pl.* messenger, angel.

מְלָאכָה *f.* מְלֶאכֶת *c.*
מְלַאכְתִּי *etc.* מַלְאֲכוֹת *c. pl.*
work; skill.

מַלְאָכִי Malachi.

מִלְּבַד See לְבַד

מַלְבּוּשׁ *m.* garment, dress.

מִלָּה *f.* מִלִּים *pl.* word.

מִלּוּל *m.* speech.

מִלְחָמָה *f.* מִלְחֶמֶת *c.*

מִלְחַמְתִּי *etc.* מִלְחָמוֹת *pl.*

battle, war.

מלט

-הִמָּלֵט to escape.

מָלַךְ to reign, be king.

מֶלֶךְ *m.* מַלְכִּי *etc.* מְלָכִים *pl.*

מַלְכֵי *c.* king.

מַלְכוּת *f.* מַלְכֻיּוֹת *pl.* royalty; kingdom.

מָלַל

-מַלֵּל to speak.

-מַלֵּל רַבְרְבָן to speak big.

מִלְמַעְלָה See מַעְלָה

מִלִּפְנֵי See פָּנִים

מָמוֹן *m.* מָמוֹנוֹת *pl.* money, wealth.

מְמוּשָּׁךְ, מְמֻשָּׁךְ tall, long, outdrawn.

מַמְלָכָה, מַמְלֶכֶת *f.*

מַמְלַכְתִּי *etc.* מַמְלָכוֹת *pl.*

מַמְלְכוּת *c.* kingdom, dominion.

מַמָּשׁ *m.* substance, reality.

מֶמְשָׁלָה *f.* מֶמְשֶׁלֶת *c.*

מֶמְשַׁלְתִּי *etc.* מֶמְשָׁלוֹת *c. pl.*

rule, dominion.

מִן, מִ, מֵ, מִנִּי from.

-מִן הוּא וְהָלְאָה See הָלְאָה

-מִן הַנִּמְנָע See נִמְנָע

מִנְהָג *m.* מִנְהַג *c.* usage, custom; manner.

מְנוּחָה *f.* resting-place, rest.

מְנוּסֶּה, מְנֻסֶּה tried.

מִנִּי See מִן

מִנְיָן *m.* מִנְיַן *c.* מִנְיָנִים, מִנְיָנוֹת *pl.* number.

מֵנִיעַ, מְנִיעָה endowed with mental powers.

מָנַע to withhold, keep back, deprive.

—הִמָּנַע to be restrained; restrain oneself, shrink.

מַסְגֵּר *m.* **מַסְגְּרִים** *pl.*
מַסְגְּרֵי *c.* prison.

מֻסְלָם *m.* Moslem. *m.*

מִסְעָד *m.* **מִסְעַד** *c.*
מִסְעֲדֵי *c. pl.* support, prop.

מִסְפָּר *m.* **מִסְפַּר** *c.*
מִסְפְּרֵי *c. pl.* number.

מָסַר to hand over, deliver.

מַעֲבֶה *m.* **מַעֲבֵה** *c.* density, thickness.

מָעַד to be unsteady, waver, slip.

מָעוּט, מְעוּטָה small, scanty.

מְעוּלֶּה, מְעֻלָּה, מְעוּלָּה,
מְעֻלָּה superior, excellent.

מְעוֹנֵן *m.* **מְעוֹנְנִים** soothsayer.

מְעַט little, smallness.

—כִּמְעַט almost.

מֵעֵין *See* עַיִן

מַעְיָן *m.* **מַעְיַן** *c.* **מַעְיָנִים,**
מַעְיָנוֹת *pl.* **מַעְיְנֵי, מַעְיְנוֹת** *c.*
source, origin; spring.

מָעַל to behave treacherously, act unfaithfully.

מַעֲלָה *f.* superiority, advantage; degree; class, category.

מַעְלָה above, upward.

—מִלְמַעְלָה from above.

מַעֲמָד *m.* **מַעֲמַד** *c.*
מַעֲמָדוֹת *pl.* presence; standing up.

—מַעֲמַד הַר סִינַי the Sinai assembly.

מַעֲרָב *m.* **מַעֲרַב** *c.* west.

מְעַרְעֵר *m.* instigator.

מַעֲשֶׂה *m.* **מַעֲשֵׂה** *c.* **מַעֲשֵׂי** *etc.*
מַעֲשִׂים *pl.* act, deed.

מֻפְלָא, מוּפְלָה wonderful.

מִפְּנֵי See פָּנִים

מָצָא to find, discover, hit upon.

–הִמָּצֵא to be, exist; to be found, be found out.

–הַמְצֵא to furnish.

מִצְוָה *f.* command; religious act, good deed.

–מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה prohibition.

–מִצְוַת עֲשֵׂה positive command.

מָצוּי, מְצוּיָה accesible.

מְצוֹרָע, מְצֹרָע *m.* leper.

מְצִיאוּת *f.* existence; reality.

מַצְפּוּן hidden place.

מִצְרַיִם Egypt.

מְקֻבָּל, מְקוּבָּל[1], מְקוּבֶּלֶת, מְקֻבֶּלֶת received.

מַקְהֵלָה *f.* מַקְהֵלוֹת, *pl.* מַקְהֵלִים community, assembly.

מָקוֹם *m.* מְקוֹם *c.* מְקוֹמִי *etc.* *pl.* מְקוֹמוֹת place.

מִקֶּרֶב See קֶרֶב

מִקְרֶה *m.* *pl.* מִקְרִים event, happening; chance, accident.

מָר, מַר master; Mr.

מַרְאֶה *m.* מַרְאֵה *c.* מַרְאַי *etc.* *pl.* מַרְאִים appearance, form; sight; vision.

מָרָה

–הַמְרֵה to rebel, rebel against, resist.

–הַמְרֵה אֶת פִּי to scorn the order, injunction of.

[1] *According to the rules of Niqqud it should read* מְקוּבָּל, *but it is generally prononnced* מְקֻבָּל.

מְרוּצָה *f.* running, course; drift.

מֶרְחָק *m.* מֶרְחַק *c.*

מֶרְחַקִּים *pl.* distant place, land.

מַרְחֶשְׁוָן *m.* Marheshvan, the eighth month of the Jewish year.

מָרַט to pluck out hair.

מְרִיבָה *f.* quarrel, strife.

—עָשָׂה מְרִיבָה to enter a contest.

מֶרְכָּבָה *f.* מֶרְכֶּבֶת *c.*

מֶרְכַּבְתִּי *etc.* מַרְכָּבוֹת *pl.*

מַרְכְּבוֹת *c.* chariot; divine chariot.

מֶרְכָּז *m.* מֶרְכַּז *c.* center.

מִרְמָס *m.* מִרְמַס *c.* trampling, thing to be trampled upon.

מִרְעֶה *m.* מִרְעֵה *c.* pasture, pasturage.

מַשָּׂא Massa.

מִשְׁגֶּה *m.* מִשְׁגִּים *pl.* error, mistake.

מְשֻׁגָּע, מְשׁוּגָע *m.* madman.

מֹשֶׁה Moses.

מִשְׁטוֹחַ, מִשְׁטָח *m.* מִשְׁטַח *c.*

מִשְׁטְחֵי *c. pl.* extent, dimension.

מָשִׁיחַ *m.* מְשִׁיחַ *c.* מְשִׁיחִי *etc.*

מְשִׁיחִים *pl.* Messiah.

מָשַׁךְ to prolong.

—הִמָּשֵׁךְ to be stretched, continued; be drawn after, follow.

—הַמְשֵׁךְ to seduce, attract.

מֶשֶׁךְ Meshech.

מַשְׂכִּיל *m.* wise man.

מָשַׁל to rule, have dominion.

—הַמְשֵׁל to compare.

מָשָׁל *m.* מְשַׁל *c.* מְשָׁלִי *etc.*

מְשָׁלִים, מְשָׁלוֹת *pl.* מִשְׁלֵי,

מִשְׁלוֹת *c.* allegory, parable, proverb, example.

מִשְׁמָע, מַשְׁמָע *m.* meaning, connotation; hearing.

מִשְׁמָע Mishma.

מַשְׁמָעוּת *f.* meaning, sense.

מִשְׁמֶרֶת *f.* מִשְׁמַרְתִּי *etc.* מִשְׁמָרוֹת *pl.* מִשְׁמְרוֹת *c. pl.* מִשְׁמְרוֹתַי *etc.* watch, night-watch.

מִשְׁנָה *f.* מִשְׁנָיוֹת *pl.* Mishnah.

מִשְׁנֶה *m.* change.

מִשְׁעֶנֶת *f.* מִשְׁעַנְתִּי *etc.* מִשְׁעָנוֹת *pl.* מִשְׁעֲנוֹת *c.* staff.

מִשְׁפָּחָה *f.* מִשְׁפַּחַת *c.* מִשְׁפַּחְתִּי *etc.* מִשְׁפְּחוֹת *c. pl.* family.

מִשְׁפָּט *m.* מִשְׁפַּט *c.* מִשְׁפָּטַי *etc.* מִשְׁפְּטֵי *c. pl.* judgment.

מִשְׂרָה *f.* government.

מְשָׁרֵת *m.* מְשָׁרְתִים *pl.* minister, servant.

מֵת *m.* dead person.

מָתוּחַ, מְתוּחָה stretched, taut.

מַתְכֹּנֶת *f.* מַתְכֻּנְתִּי *etc.* measure, proportion.

מֹתֶן *m.* מָתְנַיִם *du.* מָתְנֵי *c.* loin.

מַתָּן *m.* מַתַּן *c.* gift.

—מַתַּן תּוֹרָה revelation of Mt. Sinai.

מַתָּנָה *f.* gift, present.

נ

נָא please, pray.

נָאוֶה, נָאוָה suitable, fit.

נְאֻם *m.* revelation, oracle.

נֶאֱמָן, נֶאֱמֶנֶת trustworthy, reliable.

נְאָצָה *f.* נְאָצוֹת *c. pl.* provocations.

נבא

—נִבֵּא to prophesy, inspire, endow with prophetic gift.

—הִתְנַבֵּא to prophesy.

נְבוּאָה *f.* prophecy.

נָבוֹךְ, נָבוּךְ bewildered, confused, perplexed.

נְבוּכַדְנֶצַּר Nebuchadnezzar.

נָבוֹן, נְבוֹנָה wise, prudent, intelligent.

נְבָט Nebat.

נָבִיא *m.* נְבִיא *c.* נְבִיאֵי *etc.*

נְבִיאִים *pl.* prophet.

נֶגֶב *m.* the south of Palestine.

נגד

—הִגֵּד to declare, tell.

—הֻגַּד to be told.

נֶגֶד, נֶגְדִּי *etc.* against, in front of, opposite; in the presence of.

—כְּנֶגֶד against, in front of.

—לְנֶגֶד before, in the presence of.

נָגַהּ to shine.

נֹגַהּ *m.* נָגְהִי shinging, brightness.

נָגַע

—וְהַנּוֹגֵעַ לְ- as regards.

—נִגֵּעַ to strike, afflict.

—הִגִּיעַ to attain to, reach, arrive at.

נָדַב

—הִתְנַדֵּב to donate.

נְדָבָה *f.* נִדְבַת *c.* נְדָבוֹת *c. pl.* free-will offering, donation.

נדה

—נִדָּה to excommunicate.

נָהָר *m.* נְהַר *c.* נְהָרִים, נְהָרוֹת *pl.* נַהֲרֵי, נַהֲרוֹת *c.* river.

נָהַג to conduct oneself, behave.

—הִנְהִיג to direct.

נוֹבַע *m.* נוֹבְעִים *pl.* spring, fountain.

נוּחַ to rest.

–הֵנִחַ to leave, abandon, let alone.

–הוּנַח to be given rest, respite.

נוֹחַ, נוֹחָה easy.

נוּס to escape, flee.

נוֹסַח *m.* נֻסְחָאוֹת *pl.* text, copy.

נוֹצְרִי, נָצְרִי Nazarene.

נוֹרָא awe-inspiring; wonderful; dreadful.

נָזַח to be unsteady, slip.

נָזַף to rebuke, censure.

נזק

–הִנָּזֵק to be hurt, injured.

–הַזֵּק to hurt, harm.

נֶזֶק *m.* נִזְקֵי *etc.* נְזָקִים *pl.* injury, damage, harm. נִזְקֵי *c.*

נַחַל *m.* נְחָלִים *pl.* נַחֲלֵי *c.* stream, torrent.

נַחֲלָה *f.* נְחָלוֹת *pl.* נַחֲלוֹת *c.* heritage, legacy.

נֶחְמָד *See* חָמַד

נָטַע to plant.

נָטַשׁ to forsake.

נִיב *m.* idiom, dialect.

נִימוּס, נִמּוּס, נֹמוֹס *m.* religion, law.

נִכְבָּד, נִכְבֶּדֶת honored, respected.

נכה

–הִכָּה to beat, strike, smite.

נָכוֹן, נְכוֹנָה right, proper.

–אֶל נָכוֹן certainly, assuredly.

נכל

–הִתְנַכֵּל to act deceitfully, plot, conspire.

נֵכֶל *m.* נִכְלֵי *etc.* נְכָלִים *pl.* deceit, craft. נִכְלֵי *c.*

נֶכֶס *m.* נִכְסֵי *etc.* נְכָסִים *pl.*
property, wealth. *c.* נִכְסֵי

נכר
to recognize, know. —הִכִּר
נִמְנָע *m.* נִמְנַעַת the impossible, impossibility.
—מִן הַנִּמְנָע the impossible.
נִמְצָא *m.* the existing, being.

נסה
—נִסָּה to put to the test, try, prove.
נִסָּיוֹן *m.* נִסְיוֹנוֹת *pl.* test, trial.
נִסְתָּר hidden.
—נִסְתָּרוֹת hidden things, mysteries.
נְעוּרִים *m. pl.* youth.
נֶעְלָם, נַעֲלָם hidden, concealed.
נָעַם to be sweet, pleasant, lovely.
נֹעַם *m.* beauty, graciousness, delightfulness.
נַעֲמָן pleasant, delightful.
נְפוּצָה, נְפֻצָה *f.* dispersion, diaspora.
נָפַח to blow, breathe.
—תִּפַּח רוּחוֹ may he expire.
נָפַל to fall.
—הִפִּיל to throw down, cause to fall.
נִפְלָא marvelous, wonderful.
—נִפְלָאוֹת *pl.* wonders, wonderful things.
נָפַץ to scatter, disperse.
נֶפֶשׁ *f.* נַפְשִׁי *etc.* נְפָשׁוֹת *pl.*
נַפְשׁוֹת *c.* soul.
נִצָּב standing erect, firm.

נָצַח
—הִנָּצַח to be conquered, defeated.
—נִצַּח to conquer, defeat.

נִצָּחוֹן *m.* נִצְחוֹנִי *etc.* victory,
pl. נִצְחוֹנוֹת triumph.

נִצְחִי, נִצְחִית everlasting, eternal.

נַצְחָן *m.* victor.

נצל

—הִנָּצֵל to be delivered, saved.

—הַצֵּל to deliver, save.

נִצָּן *m.* bud, blossom, flower.

נֵצֶר *m.* נִצְרִי *etc.* נְצָרִים *pl.* shoot, branch.
נִצְרֵי *c.*

נקה

—נַקֵּה to clear, cleanse.

נָקַשׁ

—הַקֵּשׁ to compare.

נֵר *m.* נֵרוֹת light. lamp. *m.*

נָשָׂא to lift; carry; bear, suffer, endure.

—נַשֵּׂא to lift up, exalt, advance.

—הִתְנַשֵּׂא to lift up oneself, be exalted.

נָשַׂג

—הַשֵּׂג to attain, obtain.

נָשִׂיא *m.* נְשִׂיא *c.* נְשִׂיאִים *pl.* prince, chief.

נָשַׁק to be armed.

נֵתַח *m.* נְתָחִים *pl.* נִתְחֵי *c.* piece.

נְתִיבָה *f.* path.

נְתִינָה *f.* giving.

נָתֹן to give, bestow.

—תֵּת, תִּתִּי *etc.* giving.

—הִנָּתֵן to be given.

נָתֹץ to tear, break down.

נָתַק

—נַתֵּק to tear out, tear up; burst asunder.

נָתַר

—הַתֵּר to permit, declare permitted.

ס

סְאָה *f.* סָאתַיִם *du.* סְאִים,
סָאוֹת *pl.* a measure for grain.

סָבַב

—סִבֵּב to cause, be the cause of.

סִבָּה *f.* cause.

סְבִיבָה *f.* environment, neighborhood.

סבך

—הִסְתַּבֵּךְ to become entangled, be interwoven, complicated.

סָבַל to bear.

סָבַר to intend, plan, hope.

סְבָרָא, סְבָרָה *f.* logical argument; opinion.

סְגַן, סָגָן, סְגַן *m.* סְגַן *c.*
סְגָנִים *pl.* סִגְנֵי *c.* rule, chief, viceroy.

סָגַר

—סֻגַּר to be shut up, imprisoned.

סְדוֹם Sodom.

סֵדֶר *m.* סִדְרֵי *etc.* סְדָרִים *pl.*
סִדְרֵי *c.* order, system.

סהד

הַסְהֵד to bear witness, testify.

סוֹד *m.* סוֹדוֹת *pl.* secret.

סוֹחֵר *m.* סוֹחֲרִים *pl.* merchant, business man.

סוּמָא *m.* blind man.

סוֹף *m.* end.

—לְבַסּוֹף finally, at last.

סוּר to depart; be estranged.

—הֵסֵר to remove.

—הוּסַר to be removed, taken away.

סות

—הֵסֵת to incite, instigate; allure, entice.

סִימָן, סִמָּן *m.* mnemonic sign, mark, sign.

סִינַי Sinai.

סִיסְרָא Sisera.

סִיעָה *f.* faction, party.

סֻכָּה booth, tabernacle.

—סֻכּוֹת Feast of Tabernacles.

סכל

—סַכֵּל to make foolish.

סָכָל *m.* סְכָלִים *pl.* סִכְלֵי *c.* fool.

סִכְלוּת *f.* folly.

סָכַם

—הַסְכֵּם to agree, approve.

סָכַן

—סַכֵּן to endanger.

—הַסְכֵּן to be accustomed, used to.

סַכָּנָה *f.* danger.

סֶלָה forever and aye.

סָלַק

—סַלֵּק to remove, suspend.

סְלִיק, סְלֵק to go up, ascend.

סְמִיכוּת *f.* relation.

סָמַךְ to bring close, join, juxtapose; find support, deduce, lean.

סַנְחֵרִיב Sennacherib.

סַעַד *m.* סַעֲדִי *etc.* סְעָדִים *pl.*

סַעֲדֵי *c.* support.

סַעַדְיָה Saadia.

סעף

—הִסְתָּעֵף to branch out, off.

סָעַר to storm, rage.

סִפּוּר *m.* story.

סָפַק

—סַפֵּק to be doubtful.

—הִסְתַּפֵּק to be doubtful, doubt.

סָפֵק, סָפָק *m.* סְפֵקִי *etc.*

סְפֵקוֹת *pl.* סִפְקוֹת *c.* doubt.

סֵפֶק *m.* סִפְקִי *etc.* abundance, sufficiency.

סָפַר

–סַפֵּר to relate, tell.

סֵפֶר *m.* סִפְרִי *etc.* סְפָרִים *pl.*
סִפְרֵי *c.* book.

–סֵפֶר הַיָּשָׁר the Torah.

סְפָרַד *f.* Spain.

סְפַרְוַיִם Sepharvaim.

סָתוּם, סְתוּמָה bound up, shut up.

סְתִירָה *f.* contradiction.

סָתַר to destroy, invalidate; contradict.

–הִסָּתֵר to be invalidated, contradicted.

–הִסְתַּתֵּר to be hid, concealed, vanish.

ע

עָב *m. & f.* עָב, עַב *c.*
עָבִים, עָבוֹת *c.* thickness, cloud.

עָבַד to worship.

עֶבֶד *m.* עַבְדִּי *etc.* עֲבָדִים *pl.*
עַבְדֵי *c.* servant, slave.

עַבְדוּת slavery, servitude.

עֲבוֹדָה *f.* deed, action.

–עֲבוֹדָה זָרָה idolatry, idol worship.

עֲבוּר, בַּעֲבוּר for the sake of, because of.

עֲבוֹת, עֲבֹת *m. & f.* עֲבוֹתִים,
עֲבוֹתוֹת *pl.* rope, cord.

עָבַר to pass, cross, traverse, travel; transgress.

–הַעֲבֵר to cause to pass over, make pass.

–הַעֲבֵר קוֹל to make a proclamation, broadcast.

עָבָר *m.* the past tense.

עֵבֶר *m.* עֶבְרִי *etc.* עֲבָרִים *pl.*
עֶבְרֵי *c.* region or country beyond, the other side.

עֵגֶל *m.* עֶגְלִי *etc.* עֲגָלִים *pl.* calf.
עֶגְלֵי *c.*

עַד *m.* perpetuity.

-לָעַד
-לְעוֹלְמֵי עַד
-עֲדֵי עַד
forever.

עַד until, even to.

-עַד בְּלִי יָרֵחַ *See* יָרֵחַ

-עַד שֶׁ until; while; before.

עֵד *m.* witness.

עֵדָה *f.* עֲדַת *c.* congregation.

עֵדוּת עֵדַת *f.* עֵדוּת,
עֵדְיוֹת *pl.* testimony.

עֲדִי *m.* עֶדְיִי *etc.* עֲדָיִים *pl.* ornament, jewel.

עִדָּן *m.* עִדָּנִין *pl.* time; year.

ע"ה, *Abbreviation of* עָלָיו הַשָּׁלוֹם may he rest in peace

עוד

-הָעֵד to testify.

עוֹד, עוֹדֶנִּי, עוֹדִי, עוֹדְךָ,
עוֹדֵךְ, עוֹדֶנּוּ, עוֹדוֹ, עוֹדֶנָּה,
עוֹדָהּ, עוֹדֶנּוּ, עוֹדְכֶם־ן,
עוֹדָם־ן yet, still.

-בְּעוֹד while.

עָווֹן, עָוֹן *m.* עֲוֹן *c.* עֲוֹנִי *etc.*
עֲוֹנוֹת *pl.* iniquity, sin, crime.

עוֹל, עֹל *m.* עֻלִּי *etc.* yoke, obligation.

עוּל *m.* baby, sucking child.

עוֹלָם *m.* עוֹלָמִים, עוֹלָמוֹת *pl.*
עוֹלְמֵי, עוֹלְמוֹת *c.* world.

-הָעוֹלָם הַבָּא the world to come, the future world.

-הָעוֹלָם הַזֶּה this world.

-לְעוֹלָם forever.

-מֵעוֹלָם לֹא never.

מֵעוֹלָם עַד עוֹלָם from everlasting to everlasting.

עוֹמֶק, עֹמֶק *m.* עֲמָקִים *pl.*
profundity, depth. *c.* עִמְקֵי

עוק
to press, oppress. —הָעֵק

עור
to rouse, incite. —עוֹרֵר
to wake up, rouse. —הָעֵר
to rouse oneself, bestir oneself. —הִתְעוֹרֵר

strong, mighty. עַז, עַזָּה

to forsake, abandon. עָזֹב

abandoned, forsaken; free. עָזוּב, עֲזוּבָה

Azzur. עַזּוּר

insolence, effrontery. *f.* עַזּוּת

Azariah. עֲזַרְיָה

עין
to search, investigate, look carefully, contemplate. —עַיֵּן

Elam. עֵילָם

עַיִן *f.* עֵין *c.* עֵינֵי *etc.*
eye. עֵינַיִם *du.* עֵינֵי *c. pl.*
eye to eye. —עַיִן בְּעַיִן
like, similar to. —כְּעֵין
of the nature of. —מֵעֵין

weary, tired. עָיֵף, עֲיֵפָה

עַיִר *m.* עִירֵי *etc.* עֲיָרִים *pl.*
colt.

עִיר *f.* עָרִים, עֲיָרִים,
city, town. עֲיָרוֹת *pl.*

עכב
to be delayed, detained, tarry. —הִתְעַכֵּב

spider. עַכָּבִישׁ *m.*

muddy, turbid. עָכוּר, עֲכוּרָה

עכר
to be stirred up, aroused. —הֶעָכֵר

עַל, עָלַי *etc.* עֲלֵיכֶם—ן, עֲלֵיהֶם—ן
concerning, as regards as; on, upon, over; against.

-עַל אוֹדוֹת concerning, about.

-עַל גַּב, עַל גַּבֵּי See גַּב

-עַל דֶּרֶךְ See דֶּרֶךְ

-עַל יְדֵי through, by.

-עַל פֶּה See פֶּה

עַל See עוֹל

עָלֹה to come up, rise.

-עָלֹה עַל דַּעַת to occur, entertain a thought.

-הֵעָלֵה to be exalted, raised.

עִלָּה *f.* cause.

עֶלְיוֹנִי, עֶלְיוֹנִית high, supreme.

עלף

-הִתְעַלֵּף, נִתְעַלֵּף to faint, swoon away.

עַם *m.* עַם *c.* עַמֵּי *etc.*

עַמִּים, עֲמָמִים *pl.* עַמֵּי *c.* people, nation.

-עַם הָאָרֶץ, עַמֵּי הָאָרֶץ *pl.* ignoramus; people of the land, inhabitants.

עִם, עִמָּדִי, עִמִּי, עִמְּךָ, עִמָּךְ, עִמּוֹ, עִמָּהּ, עִמָּנוּ, עִמְּכֶם–ן, עִמָּם–ן, עִמָּהֶם–ן with; notwithstanding; together with.

עָמֹד to serve, minister; stand, arise; endure.

-עָמֹד עַל to understand.

-הַעֲמֵד to establish, maintain, preserve; ordain, appoint.

עַמּוּד *m.* pillar, column.

עֲמִידָה *f.* standing, putting up.

-עֲמִידַת מֶלֶךְ accession, enthronment of a king.

עָמָל *m.* עֲמַל *c.* עֲמָלִי *etc.* trouble, labor, toil.

עֲמָלֵק Amalek.

עֲמָלֵקִי Amalakite.

עָנָה to answer.

—עַנֵּה to oppress, afflict.

עֲנָוָה, עַנְוָה *f.* humility,
meekness, gentleness.

עָנִי, עֲנִיָּה lowly, humble.

עִנְיָן *m.* עִנְיַן *c.* עִנְיָנִים,
עִנְיָנוֹת *pl.* עִנְיְנֵי matter;
idea; task; context.

עָנָן *m.* עֲנַן *c.* עֲנָנִים *pl.*
עַנְנֵי *c.* cloud.

עֲנָק *m.* necklace, chain.

ענש

—הֵעָנֵשׁ to be punished; suffer.

—הַעֲנֵשׁ to impose a fine, indemnity.

עוֹנֶשׁ, עֹנֶשׁ *m.* עָנְשִׁי *etc.*
עֳנָשִׁים *pl.* עָנְשֵׁי *c.* punish-
ment, chastisement.

עסק

—הִתְעַסֵּק to occupy oneself, meddle.

עָפָר *m.* עֲפַר *c.* עֲפָרִי *etc.*
עֲפָרוֹת *pl.* עַפְרוֹת *c.* dust,
dry earth.

עֲפָרִי, עֲפָרִית earthly, material.

עֵץ *m.* עֲצֵי *c. pl.* wood, tree.

עצב

—הִתְעַצֵּב to be grieved, disappointed.

עָצָב *m.* עֲצָבִים *pl.* nerve.

עֵצָה *f.* עֲצַת *c.* עֲצָתִי *etc.*
עֵצוֹת *pl.* counsel, advice.

עָצוּם, עֲצוּמָה numerous,
countless.

עָצוּר, עֲצוּרָה shut in,
bound.

עֶצֶם *f.* עַצְמִי *etc.* עֲצָמִים,
עֲצָמוֹת *pl.* עַצְמוֹת *c.* self.

—בְּעֶצֶם in the self same.

עָקֵב *m.* עֲקֵב *c.* עֲקֵבִי *etc.*
עֲקֵבִים, עֲקֵבוֹת *pl.* עִקְּבֵי,
עִקְּבוֹת *c.* footprint.

עָקָב because of, in consequence of.

עִקָּר *m.* principle, essence.

–כָּל עִקָּר altogether, quite, at all.

עָרַב to vouch for, guarantee, pledge.

עֲרָב Arabia.

עֲרֻבּוֹת *f.* security, pledge.

עֲרִיצוּת *f.* tyranny.

עָרַךְ to compare.

עֵרֶךְ, עֶרֶךְ *m.* עֶרְכִּי *etc,* עֲרָכִים *pl.* estimate, valuation.

–בְּעֵרֶךְ about, approximately.

עָרְמָה *f.* cunning, craftiness.

עַרְעֵר to stir up, incite.

עֲרָפֶל *m.* עֲרַפֶל *c,* עַרְפִּלִּי *etc.* עֲרָפִלִּים *pl.* עַרְפִּלֵּי, עֲרַפִּלֵּי *c,* thick, darkness.

עָשָׂה to do, perform, practice.

–הֵעָשֵׂה to become.

עֵשָׂו Esau.

עָשִׁיר *m.* עֲשִׁירִים *pl.* rich man.

עֶשֶׂר *f.* ten.

עֲשָׂרָה *m.* ten.

עֶשְׂרִים *m. & f.* twenty.

עֵת *f.* עֵת, עֶת *c,* עִתִּי *etc.* עִתִּים, עִתּוֹת *pl.* עִתֵּי, עִתּוֹת, עִתּוֹתֵי *c,* time.

עַתָּה now.

עָתִיד, עֲתִידָה prepared, destined.

עֲתִידוֹת things prepared, destined.

עָתַק to move, advance.

–הֵעָתֵק to be transcribed, translated.

עתר

–הֵעָתֵר to supplicate, entreat.

פ

פְּאָה *f.* פְּאַת *c,* פַּאֲתֵי *c. pl.*
corner, side.

פאר

–פֵּאֵר to glorify, praise.

–הִתְפָּאֵר to vaunt, boast.

פָּארָן Paran.

פְּגִיעָה *f.* meeting, contact, conjunction.

פָּגַע to encounter, fall upon.

פָּדָה to redeem, deliver.

פֶּה *m.* פִּי *c,* פִּי, פִּיךָ, פִּיךְ, פִּיו, פִּיהוּ, פִּיהָ פִּינוּ, פִּיכֶם־ן, פִּיהֶם־ן. פִּים, פִּיּוֹת,
פִּיפִיּוֹת *pl.* mouth, edge.

–כְּפִי according to, appropriate.

–לְפִי according to, because.

–בְּעַל פֶּה, עַל פֶּה by heart.

–פֶּה אֶחָד unanimously.

–פֶּה אֶל פֶּה mouth to mouth, personally.

פֹּה here.

פוח

–הָפֵחַ to speak, utter, breath out.

פּוּם, פֻּם *m.* mouth.

פוץ

–הָפֵץ to scatter, disperse.

פּוֹרֵחַ, פּוֹרַחַת blooming, blossoming.

פּוּרְעָנוּת, פֻּרְעָנוּת *f.*
פֻּרְעָנִיּוֹת *pl.* punishment, retribution.

פּוֹשֵׁעַ *m.* פּוֹשְׁעִים *pl.* transgressor, sinner.

פּוֹר

–הָפוֹר to be scattered, dispersed.

–פִּזֵּר to scatter, give liberally.

to be afraid. פָּחַד

to frighten. הַפְחֵד–

less. פָּחוֹת

wantonness. *f.* פַּחֲזוּת

of Fayum. פַּיּוּמִי

פלא

to be wonderful, marvelous. הִפָּלֵא–

to deal, do wonderfully. הַפְלֵא–

marvelously, amazing. הַפְלֵא וָפֶלֶא–

פֶּלֶא *m.* פִּלְאִי *etc.* פְּלָאִים,
פְּלָאוֹת *pl.* פִּלְאֵי, פִּלְאוֹת *c.*
wonder, marvel, miracle.

פלג

to exaggerate. הַפְלֵג–

half. פֶּלֶג

judge. *pl.* פְּלִילִים *m.* פָּלִיל

so and so. פְּלוֹנִי

פלל

to pray. הִתְפַּלֵּל–

shuddering, horror, *f.* פַּלָּצוּת
trembling.

lest. פֶּן

פָּנִים *m. & f.* פְּנֵי *c.* פָּנַי *etc.*
face; way, manner.

before, in front of. בִּפְנֵי, בְּפָנַי *etc.*–

on account of, because of. מִפְּנֵי–

from before. מִלִּפְנֵי–

inner, inside. פְּנִימִי, פְּנִימִית

inwardness, interiority, the inside. *f.* פְּנִימִיּוּת

Fez. פֶּס

to destroy. פָּסַד

to deteriorate, lose in value; to lose; injure, impare. הַפְסֵד–

disqualified, tarnished, defective. פָּסוּל, פְּסוּלָה

Biblical verse. *pl.* פְּסוּקִים *m.* פָּסוּק

פֶּסַח *m.* Passover.

פָּסַל to carve.

פָּסַק to cease, stop.

פְּעוּלָּה, פְּעֻלָּה *f.* action, deed.

פָּעַל to do, work.

פֹּעַל *m.* פְּעָלִים, פָּעֳלִים, **פְּעָלִים** *pl.* verb; deed, action.

פַּעַם *f.* פַּעֲמַיִם *du.* פְּעָמִים, פְּעָמוֹת *pl.* time.

פָּצַר to push, press, be pressing.

פָּקַד

—**הָפְקַד** to be punished.

פִּקֵּחַ *m.* פִּקְחִים open-eyed person.

פִּקְפּוּק *m.* doubt.

פקר

—**הִתְפַּקֵּר** to become free, licentious; declare oneself free

פֵּרוּשׁ *m.* interpretation, commentary.

—**בְּפֵרוּשׁ** distinctly, expressly, explicitely.

פְּרָזָה *f.* open region, unfortified town, village.

פָּרַח to bloom, blossom, sprout; fly.

—**הִפְרִחַ** to cause to blossom.

פָּרִיץ *m.* lawless person, tyrant.

פָּרַס Persia.

פִּרְסוּם *m.* publicity, propaganda; reputation.

פַּרְסִי Persian.

פִּרְסֵם

—**הִתְפַּרְסֵם, נִתְפַּרְסֵם** to become known.

פָּרַע

—**הִפְרִיעַ** to disturb.

פֶּרֶץ *m.* פְּרָצִים, פְּרָצוֹת *pl.*

פְּרָצִי, פִּרְצוּת *c.* riot, lawlessness.

פָּרַק to untie, loosen, cast off.

פֶּרֶק *m.* פִּרְקִי *etc.* פְּרָקִים *pl.*
פִּרְקֵי *c.* link, joint, ligament.

פָּרַר

—הֵפֵר to destroy, break; bring to nought.

פָּרַשׁ

—פֵּרֵשׁ to explain, interpret.

—פֵּרֵשׁ כְּצוּרָה to interpret literally.

פָּרָשׁ *m.* horseman.

פָּרָשָׁה, פַּרְשָׁה, פָּרָשִׁיּוֹת,
פַּרְשִׁיּוֹת *pl.* section, portion of Scripture.

פָּשַׁט

—הִתְפַּשֵּׁט to be spread.

פְּשָׁט *m.* פְּשָׁטִים, פְּשָׁטוֹת *pl.*
natural, plain meaning.

פָּשַׁע to be wilful, transgress; be faithless.

פֶּשַׁע *m.* פִּשְׁעִי *etc.* פְּשָׁעִים *pl.*
פִּשְׁעֵי *c.* transgression, guilt.

פִּתְאֹם suddenly.

פתה

—פִּתָּה to entice; seduce.

פָּתוּחַ, פְּתוּחָה open.

פִּתּוּי *m.* enticing, seduction.

פָּתַח to open.

—פִּתַּח to sculpture, engrave.

צ

צֵאת See יָצָא

צָבָא *m.* צְבָאִים צְבָאוֹת *pl.*
צְבָאֵי, צִבְאוֹת *c.* army, host.

—ה' צְבָאוֹת the Lord of hosts.

צִבּוּר, צִבֻּר *m.* congregation, community.

צָבַר to heap up, store up, collect.

צַד *m.* צִדִּי *etc.* צִדִּים,
צְדָדִים *pl.* side.

מִצַּד— from the point of view of.

צַדִּיק *m.* righteous, just person.

צדק

הַצְדֵּק— to lead to righteousness.

צֶדֶק *m.* צִדְקִי *etc.* righteousness, justice; the planet Jupiter

צְדָקָה *f.* צִדְקַת *c.* צִדְקָתִי *etc.* righteousness. צִדְקוֹת *c. pl.*

צוה

צַוֵּה— to command, order.

צִוּוּי *m.* command.

צְוָחָה *f.* צִוְחַת *c.* צִוְחָתִי *etc.* cry, outcry. צִוְחוֹת *c. pl.*

צוֹפַר Zophar.

צוּר to besiege, lay siege.

צוּר *m.* the Lord; rock.

צוּרָה *f.* form, image.

צְחוֹק, צְחֹק *m.* laughter; mockery.

צִיָּה *f.* parched ground.

צִיּוֹן Zion.

צַיֵּר to form, design.

צִיר *m.* ambassador, messenger.

צלח to succeed.

הַצְלֵחַ— to cause to succeed, succeed.

צלל to tingle.

צֶלֶם *m.* צַלְמִי *etc.* צְלָמִים *pl.* image. צַלְמֵי *c.*

צַלְמָוֶת deep shadow, great darkness; shadow of death.

צָמֵא, צְמֵאָה thirsty.

צֶמֶד *m.* צִמְדִּי *etc.* צְמָדִים *pl.* pair. צִמְדֵּי *c.*

צמח to sprout, grow.

צֶמַח *m.* צִמְחִי *etc.* צְמָחִים *pl.* sprout, growth; Zemah, *name of the Messiah.* צִמְחֵי *c.*

צָנוּם, צְנוּמָה, צְנוּמִים, צְנוּמוֹת dried up, thin.

צָעַד to march.

צָעִיר, צְעִירָה young; insignificant.

צְעָקָה *f.* צַעֲקַת *c.* צַעֲקָתִי *etc.*

צַעֲקוֹת *c. pl.* cry, cry of violence.

צָפוּן *m.* צְפוּנִים *pl.* treasure, store.

צָרָה *f.* trouble, distress.

צָרִיךְ, צְרִיכָה necessary, needful.

צָרַךְ

—הִצְרִיךְ to cause to need, make depend.

—הִצָּרֵךְ to be needed; be forced to.

—הִצְטָרֵךְ to need, have to.

צֹרֶךְ *m.* צָרְכִּי *etc.* צְרָכִים *pl.*

צָרְכֵי *c.* need, necessity.

צָרַף to refine, purify.

—הִצָּרֵף to be refined, purified.

—צֹרַף to be joined.

צָרְפַת Zarephath; France.

צָרְפָתִי *m.* Frenchman.

צָרַר to afflict, harass, oppress; be narrow.

ק

קִבּוּץ gathering, company; conjunction (of celestial bodies).

קָבַל

—קִבֵּל to take, receive.

—קִבֵּל עַל / —הִתְקַבֵּל to take upon (oneself), assume an obligation.

—הִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת to be acceptable.

קַבָּלָה *f.* tradition, traditional law.

קָבַץ to gather, collect.

—קִבֵּץ to assemble, collect, gather.

—הִתְקַבֵּץ to be in conjunction, be in the same trigon of the Zodiac; assemble, be gathered together.

קָדוֹשׁ *m.* קְדוֹשׁ *c.* קְדוֹשִׁים *pl.* saint, holy man.

קָדוֹשׁ, קְדוֹשָׁה holy.

קָדַם to excel, surpass.

—הַקְדֵּם to anticipate, do first.

—הַקְדֵּם שָׁלוֹם to salute first.

קֹדֶם before.

קֳדָם *Aramaic.* before.

—קֳדָמֵיהּ before it.

קַדְמַי first.

קֵדָר Kedar, an Arab tribe.

קֹדֶשׁ *m.* קָדְשֵׁי *etc.* קֳדָשִׁים *pl.* holiness, sanctity.

קָהָל *m.* קְהַל *c.* קְהָלֵי *etc.*

קְהִלִּים *pl.* קְהִלֵּי *c.* congregation, community.

קְהִלָּה *f.* congregation, gathering, community.

קַו *m.* strength, might.

—קַו קַו most strong.

קוה

—קִוָּה to wait, look eagerly for; hope.

—קֻוָּה to be looked for eagerly.

קוֹל *m.* קוֹלוֹת *pl.* report, rumor; voice, sound.

קוּלְמוֹס, קוּלְמוֹס, קַלְמוֹס *m.* reed, writing pen.

קוּם to stand, withstand, endure.

—קוּם עַל to rise against.

—קוֹמֵם to raise up, restore.

—הָקֵם to fulfill; confirm.

קון

—קוֹנֵן to wail, lament.

קוֹף *m.* קוֹפִים, קוֹפוֹת *pl.* ape, monkey.

קוּר *m.* thread, film.

—קוּרֵי עַכָּבִישׁ spider's web.

קֻרְאַן The Koran.

קוֹשִׁי *m.* hardness, effort.

קָט little, small.

—כִּמְעַט קָט in a very little while, pretty nearly.

קֹטֶב *m.* axis.

קטן

—הִקְטִין to make smaller, humiliate, subordinate.

קָטֹן, קָטָן, קְטַנָּה, קְטַנִּים, קְטַנּוֹת small, little.

קַטְנוּת *f.* humiliation.

קִיּוּם *m.* existence.

קים

—קִיֵּם to fulfill; preserve.

—הִתְקַיֵּם to restore; be realized, fulfilled.

קַיָּם, קַיֶּמֶת enduring, lasting.

קִיצוֹנִי, קִיצוֹנִית extreme.

קַל light; easy.

—קַל וָחֹמֶר conclusion *a minori ad majus.*

קַלּוּת *f.* lightness, irreverence, frivolity.

קלל

—קֻלַּל to be cursed.

קִלְקֵל to corrupt

קנא

—קִנֵּא to envy.

—הִתְקַנֵּא to be envious, jealous.

קִנְאָה *f.* jealousy, envy.

קָנָה to buy.

קִנְיָן *m.* קִנְיַן *c.* possession, property.

קָנַס to fine, punish by fine.

—קָנַס קְנָס to impose a fine.

קְנָס *m.* קְנָסוֹת *pl.* fine, penalty.

קָסַם to practice divination.

קֶסֶם *m.* קְסָמִים *pl.* קִסְמֵי *c.* magic, divination.

קָפַץ to shut.

קֵץ *m.* קִצִּי *etc.* קִצִּים *pl.* end; the end, Messianic age.

קָצֶה *m.* קְצֵה *c.* קָצוֹת *pl.* end, extremity. קְצוֹת *c.*

קָצוּב, קְצוּבָה fixed, definite.

קִצּוּר *m.* shortening, excerpt.

—בְּקִצּוּר in short.

קָצַר to reap, harvest.

קְצַר, קָצָר, קְצָרָה, קְצָרָה short.

קֹצֶר *m.* קִצְרִי *etc.* קְצָרִים *pl.* shortness. קִצְרֵי *etc.*

—קֹצֶר רוּחַ impatience.

קְצָת *f.* some, part, small part.

קָרָא to call, name.

—קָרָא שָׁלוֹם to grant, offer, proclaim peace.

—הִקָּרֵא שֵׁם to become celebrated.

קָרַב to come near, approach.

קְרָב *m.* קְרָבוֹת *pl.* battle.

קֶרֶב *m.* קִרְבִּי *etc.* midst.

—בְּקֶרֶב in, among, in the midst of.

—מִקֶּרֶב from the midst of, from among.

קָרְבָּן, קָרְבָּן *m.* קָרְבַּן, קָרְבַּן *c.* קָרְבָּנִים, קָרְבָּנוֹת *pl.* sacrifice.

קֻרְדּוֹבָה Cordova.

קָרָה to happen, come to pass.

קָרוֹב, קְרוֹבָה near, plausible.

approximately. –בְּקָרוֹב

contrariness, *m.* קֶרִי, קְרִי
opposition; accident.

קֶרֶן *f.* קַרְנִי *etc.* קַרְנַיִם,
קַרְנַיִם *du.* קְרָנוֹת *pl.* קַרְנֵי,
horn. *c.* קַרְנוֹת

קֶרֶן, קַרְנָא *f.* קַרְנַיִן *du.*
horn. *pl.* קַרְנַיָּא

to break down, tear קַרְקַר
down.

קשב

to give heed, atten- –הִקְשִׁיב
tion, listen.

heed, attentiveness. *m.* קֶשֶׁב

hard, severe. קָשֶׁה, קָשָׁה

joint. *m.* קִשּׁוּר

object, *f.* קֻשְׁיָה, קוּשְׁיָה, קֻשְׁיָא
argument, difficulty.

to bind, tie. קָשַׁר

קֶשֶׁת *f.* קַשְׁתִּי *etc.* קְשָׁתוֹת *pl.*
bow. *c.* קַשְׁתוֹת

ר

mister; master, ר' רַב.
teacher.

to see fit, chose. רָאָה

to show. –הֶרְאָה

fit, worthy. רָאוּי, רְאוּיָה

it is fit, proper. –מִן הָרָאוּי

evidence, *f.* רְאָיָה, רַאֲיָה
proof.

head, *pl.* רָאשִׁים *m.* רֹאשׁ
chief; top, summit.

first, former. רִאשׁוֹן

beginning. *f.* רֵאשִׁית

many, much, רַב, רַבָּה
great.

רַב, רַבָּא, רַבְרְבִין, רַבְרְבָן
great.

multitude. *etc.* רֻבִּי *m.* רֹב

רְבָבָה *f.* רִבְבוֹת, רִבֲבוֹת *c. pl.*
ten thousand, myriad.

רָבָה to increase, multiply.

—הַרְבֵּה to increase; make large.

—הִתְרַבֵּה to be increased.

רִבּוֹ, רִבּוֹא *f.* רִבֹּתַיִם *du.*

רִבּוֹת, רִבּוֹאוֹת *pl.* myriad, ten thousand.

רַבִּי Rabbi.

רַבָּן *m.* רַבָּנִים, רַבָּנִין chief, teacher.

רָבַץ

—הַרְבֵּץ to sprinkle.

—הַרְבֵּץ תּוֹרָה to spread the Torah, teach.

רַבַּת exceedingly, much.

רֹגֶז *m.* רָגְזִי *etc.* trouble.

רֶגֶל *f.* רַגְלִי *etc.* רַגְלַיִם *du.*

רְגָלִים *pl.* רַגְלֵי *c.* foot.

רגש

—הַרְגֵּשׁ to feel, sense, perceive.

רָדַף to pursue; follow.

—רְדֹף צֶדֶק to follow righteousness.

—הֵרָדֵף to be purused, persecuted.

רֶדֶת See יָרַד

רָוָה

—רַוֵּה to sate, satisfy; saturate.

רוּחַ *m. & f.* רוּחוֹת *pl.* spirit.

—רוּחַ הַקֹּדֶשׁ holy spirit, prophetic inspiration.

רְוָחָה *f.* wide space; relief, ease.

—פָּתוּחַ לִרְוָחָה wide open, hospitable.

רוּם, רָם *m.* height, loftiness.

רוֹעֶה *m.* רוֹעֵה *c.* רוֹעִים *pl.* shepherd, leader.

רוֹפֵא *m.* רוֹפְאִים *pl.* physician.

רוץ — to run.

רוֹק, רֹק *m.* — spittle, spitting.

רָזֶה, רָזָה — lean, thin.

רָחַב

–הִרְחִיב — to open wide, amplify.

רָחָב, רְחָבָה — broad, wide.

רְחוֹב *m.* רְחוֹבוֹת *pl.* — open space, street.

רַחוּם — merciful.

רָחוֹק, רְחוֹקָה — distant, far.

רָחַם

–רִחֵם — to pity, have compassion with.

רַחֲמִים *m. pl.* — pity, compassion, mercy.

–מִדַּת הָרַחֲמִים — the divine attribute of justice

רָחַק

–הִרְחִיק — to keep at a distance, remove.

רִיב — to contend, strive.

רִיחַ

–הֵרִיחַ — to smell, scent.

–הֵרִיחַ בְּ' — to find delight in.

רָכַב

–הִרְכִּיב — to combine.

רֶכֶב *m.* רִכְבֵּי *etc.* רְכָבִים *pl.*

רִכְבֵּי *c.* — chariot; troop.

רָכַשׁ — to gather, collect, acquire.

–רָכַשׁ לֵב — to take possession of the heart of, win over the heart of.

ר"ל, *Abbreviation of* רוֹצֶה לוֹמַר — that is to say.

רַמַּאי, רַמַּי *m.* — deceiver.

רַמָּאוּת *f.* — deception, fraud.

רָמָה — to throw.

–רִמָּה — to deceive, beguile.

רָמַז — to hint, allude.

–רִמֵּז — to hint, suggest, allude.

רֶמֶז *m.* רִמְזֵי *etc.* רְמָזִים *pl.*
רִמְזֵי *c.* hint, allusion, intimation.

רָמַס to trample upon.

רַע evil, bad.

רֵעַ *m.* thought, purpose, aim.

רָעַד

הִרְעִיד– to tremble, shake.

רָעָה to feed, graze.

רָעָה *f.* wickedness; harm.

רַעְיָה *f.* friend, beloved.

רָעַע

הָרַע– to do evil; harm, hurt.

רְפָאָה, רְפוּאָה *f.* heal, remedy, medicine.

רָפָה

הִרְפָּה– to forsake, abandon, fail.

רָצָה to wish, desire; be pleased.

רָצוֹן *m.* רְצוֹן *c.* רְצוֹנִי *etc.* will.

רַק only.

רשה

הִרְשָׁה– to permit, allow.

רשל

הִתְרַשֵּׁל– to be negligent, relax.

רֶשַׁע *m.* רִשְׁעִי *etc.* רְשָׁעִים *pl.*
רִשְׁעִי wickedness, viciousness.

רָשַׁע

הִרְשִׁיעַ– to carry on wickedly, do wrong; condemn.

רָשָׁע *m.* רְשָׁעִים *pl.* רִשְׁעֵי *c.*
wicked man.

ש

שֶׁ that.

שֶׁלֹּא– .... מֵעוֹלָם that . . . never.

שָׁאוּל Saul.

שָׁאַל to ask, inquire.

שְׁאֵלָה *f.* request, petition, question.

שָׁאַר

-הִשָּׁאֵר to remain.

שְׁאָר *m.* residue, remainder.

שְׁבָא Sheba.

שָׁבוּעַ, שָׁבֻעַ *m.* שְׁבוּעַיִם *du.*

שָׁבוּעוֹת, שָׁבוּעִים *pl.* week.

שְׁבוּעָה, שְׁבֻעָה *f.* oath.

שְׁבוּת *f.* שְׁבִיּוֹת *pl.* captivity.

שֶׁבַח *m.* שִׁבְחִי *etc.* שְׁבָחִים *pl.*

שִׁבְחֵי *c.* praise.

שֵׁבֶט *m.* שִׁבְטִי *etc.* שְׁבָטִים *pl.*

שִׁבְטֵי *c.* sceptre; rod.

שְׁבִיל *m.* path, way.

שִׁבֹּלֶת *f.* שִׁבֳּלִים *pl.* ear of corn.

שָׁבַע

-הִשָּׁבַע to swear, take an oath.

-הַשְׁבֵּעַ to impose an oath, adjure.

שִׁבְעָה *m.* seven.

שִׁבְעִים *m. & f.* seventy.

שָׁבַר to break; sell.

שָׁבַת

-הַשְׁבֵּת to put an end to; destroy.

שַׁבָּת *f.* שַׁבַּת *c.* שַׁבַּתִּי *etc.*

שַׁבָּתוֹת *pl.* שַׁבְּתוֹת *c.* Sabbath; Saturday.

שֶׁבֶת, שִׁבְתִּי *etc.* See יָשַׁב

שַׁבְּתַאי *m.* the planet Saturn.

שגח

-הַשְׁגֵּחַ to consider, be guided by.

שָׁגַר to send.

שָׁדַד to ravage, plunder, pillage.

שָׂדֶה *m.* שְׂדֵה *c.* שָׂדִי *etc.*

שָׂדִים, שָׂדוֹת *pl.* שְׂדֵי, שְׂדוֹת *c.* field.

שדל

-הִשְׁתַּדֵּל to try, attempt.

שָׁוְא *m.* vanity; falsehood.
שׁוּב. to return, turn back.
–הָשֵׁב to answer, reply.
–הָשֵׁב אָחוֹר to turn backwards.
שׁוֹדֵד *m.* שׁוֹדְדִים plunderer.
שָׁוָה
–הִשָּׁוֵה to be compared, be like.
שָׁוֶה, שָׁוָה equivalent, equal, worth.
שׁוּט
–שׁוֹטֵט to rove, go to and fro, wander.
שׁוּלַמִּית Shulammite.
שׁוּם *m.* any.
–אֵין . . . שׁוּם there is nothing, not any.
–בְּשׁוּם פָּנִים in no way, by no means.
–לְשׁוּם for the purpose of.

שׂוֹנֵא *m.* שׂוֹנְאֵי *etc.* שׂוֹנְאִים *pl.* enemy.
שׁוֹעַ *m.* שׁוֹעִים *pl.* liberal, noble; rock, fort.
שׁוק
–שׁוֹקֵק
–הִשְׁתּוֹקֵק to long for, desire strongly.
שׁוּר to behold, regard.
שׁוֹר *m.* שְׁוָרִים *pl.* ox, bull.
שָׁחָה
–הִשְׁתַּחֲוָה to pay homage, worship.
שְׂחוֹק, שְׂחֹק laughter, derision.
שָׂחַק to laugh.
שָׁחַק
שָׁחֵק to rub, grind; curse the memory of a person
שחת
–הִשָּׁחֵת to be ruined, destroyed.

הַשְׁחֵת— to destroy.

שטה

הִשְׁתַּטֵּה— to go mad.

שָׁטוּף, שְׁטוּפָה addicted to, excessive in.

שִׂטְנָה *f.* accusation.

שִׂים to set, put, place.

שִׂים דֶּרֶךְ— to wend one's way.

שִׂים יָד לְפֶה— to shut one's mouth, keep silent.

שִׂים לֵב— to consider, take into consideration.

שִׁיר to sing.

שִׁיר song.

שִׁיר הַשִּׁירִים— Song of Songs, Canticles.

שַׁיִשׁ *m.* white marble.

שָׁכַח to forget.

הִשָּׁכַח— to be forgotten.

שכל

הִשְׁתַּכֵּל— to consider, ponder.

שֵׂכֶל, שֶׂכֶל *m.* שִׂכְלִי *etc.* insight, understanding, intellect.

שִׂכְלִי rational, intellectual, intelligent.

שכם

הַשְׁכֵּם— to rise early; wake up.

שְׁכֶם, שֶׁכֶם *m.* שִׁכְמִי *etc.* shoulder. *pl.* שְׁכָמִים *c.* שִׁכְמֵי

שָׁכַן to rest, dwell

שָׂכָר *m.* שְׂכַר *c.* שְׂכָרִי *etc.* wages; reward.

שַׁלְוָה *f.* quietness, ease, peace, security.

שָׁלוּחַ *m.* שְׁלוּחִים *pl.* messenger, apostle.

שָׁלוֹם *m.* שְׁלוֹם *c.* שְׁלוֹמִי *etc.* peace. *pl.* שְׁלוֹמוֹת

שָׁלַח

שַׁלַּח— to send away, set free.

שִׁלְטוֹן, שָׁלְטָן	*m.*	ruler.
שָׁלִיחַ	*m.*	messenger, apostle.
שְׁלִיחוּת	*f.*	mission, message.
שלך		
הַשְׁלֵךְ–		to cast, throw.
שָׁלֵם		to be whole, safe; be at ease.
שַׁלֵּם–		to pay.
הַשְׁלֵם–		to complete, fulfill.
שָׁלֵם, שְׁלֵמָה		safe, sound; perfect.
שְׁלֹמֹה		Solomon.
שְׁלֵמוּת	*f.*	perfection.
שָׁלַף		to draw out, draw.
שָׁלֹשׁ	*f.*	three.
שְׁלֹשָׁה *m.* שְׁלֹשֶׁת *c.*		
שְׁלָשְׁתֵּנוּ	*etc.*	three.
שְׁלֹשִׁים	*m. & f.*	thirty.
שֵׁם *m.* שְׁמִי *etc.* שֵׁמוֹת *pl.*		
שְׁמוֹת	*c.*	name, fame.
לְשֵׁם שָׁמַיִם–		in honor of God, for heaven's sake.
שֶׁמָּא		lest, perhaps.
שמד		
הִשָּׁמֵד–		to be destroyed.
הַשְׁמֵד–		to destroy, annihilate.
שְׁמָד *m.* שְׁמָדִים, שְׁמָדוֹת		forced conversion; religious persecution.
שְׁמָדָא	*m.*	persecution.
שָׁמָּה		thither, there.
שְׁמוּאֵל		Samuel.
שְׁמוּעָה	*f.*	news, report; oral tradition.
שָׂמַח		to rejoice, exult.
שָׂמֵחַ, שְׂמֵחָה		glad, joyful.
שִׂמְחָה *f.* שְׂמָחוֹת *pl.* שִׂמְחוֹת *c.*		gladness, joy.
שָׁמַיִם *m.* שְׁמֵי *c.*		heaven.
שְׁמִירָה	*f.*	watching, watchfulness.
שמם		
הִשְׁתּוֹמֵם–		to be astonished, amazed.

שָׁמֵן	to grow fat, be fat.
הַשְׁמֵן–	to grow, become fat.
שָׁמַע	to hear, listen.
הַשְׁמֵעַ–	to make to hear, communicate.
שֵׁמַע *m.* שִׁמְעִי *etc.*	fame, report, reputation.
שֶׁמֶץ *m.*	small bit.
שֶׁמֶץ דָּבָר–	a slight whisper.
שָׁמֹר	to watch, guard, keep.
הִשָּׁמֵר–	to take heed, beware.
שמש	
הִשְׁתַּמֵּשׁ–	to make use of, use.
שֶׁמֶשׁ *m.* שְׁמָשׁוֹת *pl.* שִׁמְשׁוֹת *c.*	sun.
שָׁנָא	
אֲשַׁנֵּי–	to change, alter.
שֶׁנֶּאֱמַר	*See* אָמֹר
שִׁנְאָן *m.*	repetition.
שָׁנֹה	to change, be altered; repeat.
הִשָּׁנֵה–	to be repeated.
שַׁנֵּה–	to change.
הִשְׁתַּנֵּה–	to be changed.
שִׁנּוּי *m.*	change, alteration.
שְׁנִיָּה *f.*	second.
שְׁנַיִם *m.* שְׁנֵי *c.*	two.
שֵׁנִית	a second time, again.
שָׁסֹעַ	to split, rend
שַׁעְבֵּד	
הִשְׁתַּעְבֵּד–	to be subjugated; enslvae, oppress.
שִׁעְבּוּד *m.*	subjection, servitude.
שָׁעֹה	to heed, look with favor upon.
שָׁעָה *f.* שְׁעַת *c.* שַׁעְתִּי *etc.*	hour, time.
בִּשְׁעַת–	at the time of, while.
שִׁעוּר *m.*	measure, limit.
שֵׂעִיר	Seir.
שעשע	
הִשְׁתַּעְשֵׁעַ–	to enjoy oneself.

שָׂפָה *f.* שְׂפַת *c.* שְׂפָתִי *etc.*
שְׂפָתַיִם *du.* שְׂפָתוֹת *pl.*
שִׂפְתֵי, שִׂפְתוֹת *c.* lip.

שָׁפַט to judge.

שִׁפְלוּת *f.* humiliation.

שָׁקַד to watch; be wakeful, studious.

שקה
–הִשְׁקָה to water, irrigate.

שָׁקַע
–הִשְׁתַּקַּע to be sunk, be immersed.

שָׁקַר
–שִׁקֵּר to lie.

שֶׁקֶר *m.* שְׁקָרִים *pl.* שִׁקְרֵי *c.* lie, falsehood.

שִׁקְרוּת *f.* lie.

שַׂר, שָׂר *m.* שַׂר *c.* שָׂרִים *pl.* prince.

שָׂרָה to rest.

שָׂרִיד *m.* שְׂרִידִים *pl.* remant, survivor.

שְׁרִירוּת *f.* firmness, hardness; stubborn promptings

שֹׁרֶשׁ *m.* שָׁרְשֵׁי *etc.* שָׁרָשִׁים *pl.*
שָׁרְשֵׁי *c.* root.

שֵׁשׁ *f.* six.

שִׁשָּׁה *m.* six.

–שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית the six days of Creation.

שֵׁת Seth.

שְׁתַּיִם *f.* שְׁתֵּי *c.* two.

שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה *f.* twelve.

שָׁתַק to keep silent, be still.

ת

תַּאֲוָה *f.* delight; desire; sexual desire; passion.

תַּאֲרִיךְ *m.* date, chronology.

תַּבְנִית *f.* pattern, image, form.

תִּגְבּוֹרֶת, תִּגְבֹּרֶת *f.* force.

תּוֹחֶלֶת *f.* תּוֹחַלְתִּי *etc.* hope, expectation.

תָּוֶךְ *m.* תּוֹךְ *c.* תּוֹכִי, תּוֹכֵכִי, תּוֹכֹה, תּוֹכֲכֶם, תּוֹכָהְנָה, תּוֹכוֹת *pl.* middle, midst.

תּוֹכֵחָה *f.* section of curses — Leviticus XXVI and Deuteronomy XXVIII.

תּוֹסָפָה, תּוֹסֶפֶת *f.* תּוֹסָפוֹת *pl.* addition.

תּוֹעָלָה, תּוֹעֶלֶת *f.* profit, use, benefit.

תּוֹרָה *f.* Torah

—תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה oral tradition, law.

תַּחְבוּלָה *f.* cunning counsel.

תחל

—הַתְחֵל to begin.

תְּחִלָּה *f.* beginning, origin.

—בַּתְּחִלָּה at first, in the beginning.

—כְּבַתְּחִלָּה as at first, as in the beginning.

תְּחִיָּה *f.* revival, resurrection.

—תְּחִיַּת הַמֵּתִים resurrection of the dead.

תַּחַת, תַּחְתַּי under, below, beneath; in place of.

תַּחְתִּיָּה, תַּחְתִּית *f.* תַּחְתִּיּוֹת *pl.* foot, bottom.

תֵּימָן Yemen.

תִּינוֹק *m.* תִּינֹקֶת *f.* תִּינוֹקוֹת *pl.* baby, child.

תְּכוּנָה *f.* characteristic; arrangement; astronomy.

תַּכְלִית *f.* תַּכְלִיּוֹת end, purpose, object.

—בְּתַכְלִית absolutely.

תָּכַן

—הִתָּכֵן to be estimated; be adjusted.

—יִתָּכֵן it is possible.

תָּכַף to overtake.

תֵּכֶף immediately, soon.

תֵּל *m.* **תִּלִּים** *pl.* mound, hill, heap.

תָּלָה

הִתָּלֵה— to be hanged; grasp, hold by.

תָּלוּי, תְּלוּיָה dependent.

תָּלַל

הֵתֵל— to mock; trifle with.

תַּלְמִיד *m.* pupil.

תְּלָת *f.* three.

תָּמַהּ to wonder, be surprised.

הִתְמַהּ— to wonder, be astonished.

תֵּמַהּ *m.* wonder, surprise.

תָּמִיד always.

תָּמִים, תְּמִימָה perfect, absolutely true, honest.

תָּמַם to be finished, completed, come to end.

תְּנַאי, תְּנַי *m.* **תְּנָאִים** *pl.* condition.

תְּנָה

הַתְנֵה— to make conditions, stipulate.

תָּעָה to reel; go astray.

הַתְעֵה— to cause to err, mislead.

תִּפְאָרָה, תִּפְאֶרֶת *f.*

תִּפְאַרְתִּי *etc.* beauty, glory, pride.

תְּקוּמָה *f.* rising, restoration; existence.

תַּקִּיף mighty, powerful.

תְּקָלָה *f.* stumbling block.

תָּקַף to prevail.

תֹּקֶף *m.* **תָּקְפִּי** *etc.* might, power.

תְּשׁוּבָה *f.* answer, reply.

תְּשׁוּקָה *f.* desire.

תֵּת *See* **נָתַן**